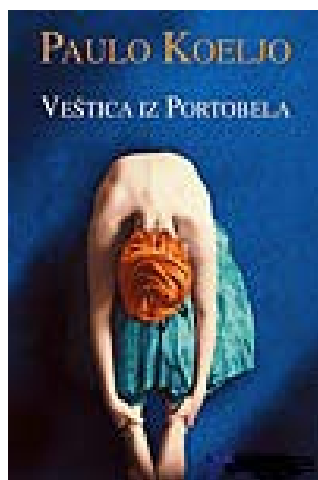

PAULO KOELJO

VEŠTICA

IZ PORTOBELA

Naslov originala:
Paulo Coelho, A BRUXA DE PORTOBELLO

Copyright © 2006 by Paulo Coelho

This edition was published by arrangements with Sant Jordi Asociados,
Barcelona, Spain
All Rights Reserved

[http ://www.paulocoelho.com.br](http://www.paulocoelho.com.br)

*Za S.F.X., sunce koje širi svetlost i toplotu
svud. oko sebe i služi za primer onima koji
razmišljaju preko granica svojih vidika.*

Niko ne meće zapaljene svijeće na sakriveno mjesto, niti pod sud, nego na svijećnjak da vide svjetlost koji ulaze.

Jevanđelje po Luci (11,33)

*O Marijo, majko bezgrešna,
Moli za nas koji se Tebi molimo.
Amin.*

Pre nego što svi ovi iskazi napuste moj radni sto i nastave sudbinu koju sam im odredio, želeo sam da od njih napravim tradicionalnu knjigu, u kojoj bih ispričao istinitu povest posle iscrpnog istraživanja.

Počeo sam da čitam seriju biografija koje bi mi mogle pomoći da je napišem, a shvatio sam sledeće: mišljenje koje autor gradi o glavnoj ličnosti završava tako što utiče na rezultat istraživanja. Kako moja namera nije bila da kažem ono što ja mislim, nego da pokažem kako su povest o «veštici iz Portobela» videli njeni glavni akteri, konačno sam napustio ideju o knjizi. Mislio sam da bi više vredelo da jednostavno prenesem ono što su mi oni pričali.

Heron Rajan, 44 godine, novinar

Niko ne pali svetiljku da bi je sakrio iza vrata: svrha svetlosti je da osvetli prostor oko sebe, da otvori oči, da pokaže lepote i krasote u svojoj okolini.

Niko ne prinosi na žrtvu ono najdragocenije što ima: ljubav.

Niko ne prepušta svoje snove u ruke onima koji mogu da ih unište.

Niko, osim Atene.

Dugo vremena nakon Atenine smrti, njena bivša učiteljica zamolila me je da je pratim do grada Prestopansa, u Škotskoj. Pozivajući se na jedan feudalni zakon koji će biti ukinut sledećeg meseca, taj grad je zvanično pomilovao osamdeset i jednu osobu - uključujući i mačke - koje su pogubljene zbog veštičarenja, tokom XVI i XVII veka.

Prema zvaničnom predstavniku barona od Prestongrendža i Dolfinstouna «većina je bila osuđena bez ikakvog konkretnog dokaza, samo na osnovu iskaza svedoka optužbe, koji su izjavili da osećaju prisustvo zlih duhova.»

Nema potrebe da se ponovo podsećamo na sva nepočinstva Inkvizicije, sa njenim spravama za mučenje i lomačama koje su raspirivale mržnja i osveta. Ali, tokom putovanja, Eda je više puta ponovila da postoji nešto u tom činu što ona ne može da prihvati: grad i četrnaesti Baron od Prestongrendža i Dolfinstouna, «dali su oprost» svirepo pogubljenim osobama.

- Nalazimo se usred XXI veka, a potomci istinskih zločinaca, onih koji su ubijali nedužne ljude, još uvek daju sebi za pravo da «praštaju». Vi to dobro znate, Herone.

Znao sam. Jedan novi lov na veštice uzimao je maha; s tom razlikom što, ovoga puta, oružje nije bilo usijano gvožđe već ironija ili represija. Svako ko slučajno otkrije u sebi neki dar i usudi se da govori o svojim sposobnostima, počinje da pobuđuje podozrenje. I onda obično muž, supruga, otac, sin, ili bilo ko od bližnjih, umesto da se time ponosi, na kraju zabranjuje da se ta tema uopšte i pomene, iz straha da svoju porodicu ne izloži ruglu.

Pre nego što sam upoznao Atenu, smatrao sam da sve to nije ništa drugo nego jedan nečastan način zloupotrebe beznađa ljudskog bića. Moje putovanje u Transilvaniju radi snimanja dokumentarnog filma o vampirima takođe je bilo jedan od načina da se pokaže kako ljudi lako podležu obmanama; izvesne praznoverice ostaju ukorenjene u ljudskoj mašti, ma koliko besmisleno izgledale, i bivaju vešto iskorišćene od bezobzirnih pojedinaca. Kad sam posetio Drakulin zamak, rekonstruisan isključivo sa ciljem da turistima pruži utisak da se nalaze na jednom izuzetnom mestu, prišao mi je jedan vladin činovnik; stavio mi je do znanja da ću biti bogato nagrađen kad film bude prikazan na BI-BI-SI-ju. Po reči-ma tog činovnika, ja doprinosim propagiranju jednog značajnog mita, a to zaslužuje izdašnu nadoknadu. Jedan od vodiča je naveo podatak da se broj posetilaca povećava iz godine u godinu, i da je

svako pominjanje tog mesta u osnovi pozitivno, čak i one tvrdnje da je zamak lažan, da je Vlad Drakula bio istorijska ličnost bez ikakve veze sa mitom, i da je cela priča obično bulažnjenje jednog Irca (Brama Stokera) koji nikad nije ni kročio u taj kraj.

U tom trenutku mi je sinulo pred očima: shvatio sam da, ma koliko se strogo pridržavao činjenica, ja i nehotice saučestvujem u laži; iako je moja ideja bila upravo da demistifikujem to mesto, ljudi će i dalje verovati u ono što žele; vodič je bio u pravu - u suštini, i ja sam bio jedan od saučesnika u širenju propagande. Čim sam to uvideo, odustao sam od projekta, iako sam uložio znatna sredstva u putovanje i pripremna istraživanja.

Ali odlazak u Transilvaniju, kako će se na kraju ispostaviti, izvršiće snažan uticaj na moj život: upoznao sam Atenu, dok je tražila svoju majku. Sudbina, ta tajanstvena, neumitna sudbina, učinila je da se nađemo, licem u lice, u beznačajnom holu jednog još beznačajnijeg hotela. Bio sam svedok njenog prvog razgovora sa Didri - ili Edom, kako više voli da je zovu. Prisustvovao sam, kao da samog sebe posmatram, uzaludnoj borbi koje je moje srce vodilo da ne bi dozvolilo da me zavede jedna žena koja nije pripadala mom svetu. Aplaudirao sam kad je razum izgubio bitku, a jedino što mi je preostalo bilo je da se prepustim, da prihvatim činjenicu da sam se zaljubio.

Ipak, to osećanje mi je omogućilo da vidim obrede kakve nikad nisam ni sanjao, dve materijalizacije, transove. Smatrajući da sam zaslepljen ljubavlju, sumnjao sam u sve, ali sumnja, umesto da me parališe, gurala me je u susret okeanima za koje nisam ni slutio da postoje. Bila je to snaga koja mi je u najtežim trenucima pomogla da podnesem podozrivost i cinizam mojih prijatelja novinara i da pišem o Ateni i njenom radu. I pošto je ljubav nastavila da živi, i sada kad je Atena već odavno mrtva, ta snaga je i dalje prisutna, iako mi je jedina želja da zaboravim ono što sam video i naučio. Mogao sam da plovim po tom svetu samo ako držim Atenu za ruku.

To su bili njeni vrtovi, njene reke, njene planine. Sada, kad je

ona otišla, osećam potrebu da sve što pre postane onakvo kakvo je i ranije bilo; usredsrediću se na probleme prevoza, na spoljnu politiku Velike Britanije, na naš poreski sistem. Želim ponovo da mislim da je svet magije samo jedan vešto razrađen trik. Da su ljudi sujeverni. Da ono što nauka nije u stanju da objasni, nema ni prava da postoji.

Kad su sastanci u Portobelu počeli da izmiču kontroli, vodili smo beskrajsne rasprave o njenom ponašanju, iako me danas rađuje pomisao da nikad nije htela da me posluša. Ako postoji neka uteha u tragediji gubitka osobe koju smo toliko silno voleli, to je ona uvek neophodna nada da je možda i bolje što se tako dogodilo.

Budim se i uspavljujem s tim uverenjem; bolje je što je Atena otišla pre nego što se spustila u dubine ovozemaljskog pakla. Nikad ne bi uspjela da povрати duševni mir posle događaja koji su je žigosali kao «vešticu iz Portobela». Ostatak njenog života bio bi gorko sučeljavanje njenih ličnih snova sa kolektivnom stvarnošću. Poznavajući njenu prirodu, znam da bi se borila do kraja, trošila svoju energiju i radost u nastojanju da dokaže nešto u šta niko, apsolutno niko, nije spreman da poveruje.

Ko zna, možda je tražila smrt kao što brodolomnik traži ostrvo. Mora da je stajala na mnogim stanicama metroa, u cik zore, čekajući napadače koji nisu dolazili. Hodala je kroz najopasnije četvrti Londona, tražeći ubicu koji se nije pojavljivao. Izazivala je gnev nasilnika, koji nisu uspevali da daju oduška svom besu.

Sve dok nije postigla željeni cilj: da bude svirepo ubijena. Ali, na kraju krajeva, koliko ima među nama onih koji su izbegli da vide kako im najvažnije stvari u životu izmiču iz časa u čas? I tu ne mislim samo na drage osobe, već i na naše ideje i snove: možemo odolevati jedan dan, nedelju dana, nekoliko godina, ali uvek smo osuđeni na gubitak. Naše telo nastavlja da živi, ali duša zadobija smrtonosni udarac, pre ili kasnije. To je savršen zločin u kome ne znamo ko je ubio našu radost, koji su ga motivi na to naveli i gde se kriju krivci.

A i ti krivci, koji ne otkrivaju svoja imena, jesu li uopšte svesni svojih postupaka? Mislim da nisu, jer su i oni sami žrtve stvarnosti koju su stvorili - ma koliko možda bili utučeni ili obesni, nemoćni ili silni.

Ne razumeju i nikad ne bi razumeli Atenin svet. Dobro sam to rekao: Atenin svet. Napokon sam priznao sebi da sam bio tu samo u prolazu, kao po nekoj milosti, kao neko ko se obreo u divnoj palati, kušao najbolja jela, svestan da je sve to samo jedno slavlje, jer palata nije njegova, hrana nije kupljena njegovim novcem, a u datom trenutku svetla se gase, domaćini odlaze na spavanje, sluge se povlače u svoje sobe, kapija se zatvara, i mi smo ponovo na ulici, čekajući taksi ili autobus da nas vrati u osrednjost naše svako-dnevce.

I evo, ja se vraćam. Bolje rečeno: jedan deo mene se vraća u ovaj svet u kome jedino ima smisla ono što vidimo, dotičemo i što možemo da objasnimo. Ponovo sam se uželeo kazni zbog prekorajenja brzine, ljudi koji se prepiru pred šalterima u banci, večitih žalopojki na račun vremena, filmova strave i užasa i trka Formule 1. To je svet u kome ću morati da sudelujem do kraja svojih zemaljskih dana; oženiću se, imaću decu, a prošlost će biti daleka uspomena, koja će me na kraju naterati da se upitam, preko dana: kako sam mogao da budem toliko slep, kako sam mogao da budem toliko naivan?

Ali takođe znam da će, noću, drugi deo mene nastaviti da bludi prostorima, u dodiru sa stvarima podjednako stvarnim kao i paklo cigareta i čaša džina ispred mene. Moja će duša plesati sa Ate-ninom dušom, biću sa njom dok spavam, budiću se sav znojav, odlaziti u kuhinju da popijem čašu vode, shvatiti da je u borbi s utvarama potrebno koristiti stvari koje ne pripadaju stvarnosti. I tada ću, pridržavajući se saveta moje babe, staviti raširene makaze na stočić kraj uzglavlja, i time prekinuti produžetak sna.

Sutradan, pogledaću makaze s izvesnim kajanjem. Ali moram da se ponovo priviknem na ovaj svet, ili ću završiti u ludilu.

Andrea, 32 godine, glumica

«Niko ne može nikoga da zloupotrebljava. U svakom odnosu, obe osobe znaju šta rade, čak i ako se jedna od njih kasnije požali da je bila iskorišćena.»

To je Atena govorila - ali se ponašala potpuno suprotno, jer sam ja bila iskorišćena i zloupotrebljena bez ikakvih obzira prema mojim osećanjima. Stvar postaje još ozbiljnija kada govorimo o magiji; uostalom, ona je bila moja učiteljica, zadužena da prenosi svete tajne, da probudi skrivenu snagu, koju svi mi posedujemo. Kad se otisnemo na to nepoznato more, mi slepo verujemo onima koji nas vode - ubeđeni da znaju više od nas.

E pa ja mogu da garantujem: ne znaju. Ni Atena, ni Eda, ni osobe koje sam upoznala preko njih. Ona mi je govorila da i sama uči dok podučava, i mada sam ja u početku odbijala da poverujem, mogla sam kasnije da se uverim da je verovatno govorila istinu, jer sam na kraju otkrila da je to bio jedan od njenih načina da nas natera da položimo oružje i da se prepustimo njenim čarima.

Ljudi koji tragaju za duhovnošću ne razmišljaju: žele rezultate. Zele da se oseće moćnim, daleko od anonimne gomile. Zele da budu posebni. Atena se poigravala tuđim osećanjima na jedan stravičan način.

Čini mi se da je u prošlosti gajila duboko divljenje prema Svetoj Terezi iz Lizijea. Katolička religija me ne interesuje, ali, prema onome što sam čula, Tereza je bila u nekoj vrsti mističkog i fizičkog zajedništva sa Bogom. Atena je jednom pomenula da bi volela kad bi i njena sudbina ličila na sudbinu te svetiteljke: u tom slučaju, trebalo je da uđe u neki samostan i posveti život kontemplaciji ili služenju sirotinji. Bilo bi to mnogo korisnije za ovaj svet, i mnogo manje opasno nego uvlačiti ljude, posredstvom muzike i obreda, u neku vrstu trovanja, kad možemo stupiti u dodir sa onim najboljim, ali i onim najgorim što nosimo u sebi.

Ja sam joj se obratila tražeći objašnjenje za smisao svog života - iako sam to prikrila pri našem prvom susretu. Trebalo je da shvatim od početka da Atena nije bila naročito zainteresovana za to; želela je da živi, da pleše, da vodi ljubav, da putuje, da okuplja ljude oko sebe da bi pokazala kako je mudra, da bi ispoljila svoje sposobnosti, izazivala bližnje, iskoristila sve što je najprofanije u nama - iako je nastojala da svome traganju da jednu duhovnu glazuru.

Pri svakom našem susretu, bilo da je reč o magijskim obredima ili o odlasku u neku kafanu, osećala sam njenu moć. Toliko je ta moć bila jaka, da sam imala utisak da mogu da je dotaknem. U početku sam bila fascinirana, htela sam da budem kao ona. Ali jednoga dana, u nekoj kafani, počela je da govori o takozvanom «Trećem obredu», koji obuhvata seksualnost. Učinila je to u prisustvu mog verenika, tobože s namerom da me poduči. Po mom mišljenju, njen cilj je zapravo bio da zavede čoveka koga sam volela.

I, naravno, na kraju je i uspela.

Nije lepo govoriti ružno o osobama koje su prešle iz ovog života u astralnu ravan. Atena nije morala da polaže račune meni, već svim onim silama koje je, umesto da ih usmeri na dobrobit čovečanstva i na sopstveno duhovno usavršavanje, koristila isključivo za svoju ličnu korist.

A što je najgore: sve što smo zajedno započele moglo je da uspe, samo da nije bilo one njene sklonosti ka egzibicionizmu. Dovoljno bi bilo da se ponašala malo diskretnije, i danas bismo zajedno ispunile misiju koja nam je poverena. Ali nije uspevala da se kontroliše, smatrala je sebe vlasnicom istine, kadrom da savlada sve prepreke koristeći jedino svoju moć zavođenja.

I koji je bio rezultat? Ja sam ostala sama. I ne mogu ostaviti započeti posao na pola puta - moram ići do kraja, iako se ponekad osećam slabom, i gotovo uvek malodušnom.

Ne čudi me što se njen život okončao na taj način: živela je flertujući s opasnošću. Kažu da su ekstrovertne osobe nesrećnije

od introvertnih, i da osećaju potrebu da to kompenzuju dokazujući sebi da su zadovoljne, vesele, da drže korak sa životom; barem u njenom slučaju, ova tvrdnja je savršeno tačna.

Atena je bila svesna svoje harizme i nanela je patnju svima koji su je voleli.

Uključujući i mene.

Didre O' Nil, 37 godina, lekarka, poznata kao Eda

Ako nas neki nepoznati muškarac pozove danas telefonom, malo popriča, ne udvara se, ne kaže ništa naročito, ali nam ipak pokloni pažnju kakva nam se retko ukazuje, mi smo u stanju da te iste večeri odemo u krevet već prilično zaljubljene. Takve smo mi žene, i nema ničeg rđavog u tome - u ženskoj je prirodi da se otvara za ljubav s velikom lakoćom.

Takva je bila i ljubav koja me je otvorila za susret s Majkom, kada sam imala devetnaest godina. Atena je imala isto toliko kad je prvi put pala u trans, dok je plesala. Ali to je jedino što nam je bilo zajedničko - životno doba u kome smo doživele inicijaciju.

U svemu ostalom bile smo potpuno i duboko različite, naročito u svom načinu ophođenja prema drugima. Kao njena učiteljica, uvek sam davala sve od sebe da bih mogla da usmeravam njeno unutrašnje traganje. Kao njena prijateljica - iako nisam bila sigurna da nam je to osećanje uzajamno - nastojala sam da je upozorim na činjenicu da svet još nije spreman za promene koje je ona želela da izazove. Sećam se da sam provela nekoliko besanih noći dok nisam odlučila da joj dozvolim da se ponaša potpuno slobodno, sledeći jedino zapovesti svoga srca.

Njen veliki problem bila je želja da bude žena XXII veka - iako je živela tek na početku XXI, i što je dozvolila da svi to vide. Platila je cenu? Bez sumnje. Ali platila bi još višu cenu da je potiskivala svoju bujnu, neobuzdanu prirodu. Bila bi ogorčena, frustrirana, večitó zaokupljena onim «šta će drugi da misle», ponašajući sebi «daj najpre da ovo rešim, a kasnije ću se posvetiti svojim snovima» i vazdan bi se žalila da «nikad nema idealnih uslova».

Svi traže savršenog učitelja; ali učitelji su ipak samo ljudska bića, iako njihove pouke mogu biti božanske - i to je nešto što ljudi teško prihvataju. Da ne brkaju profesora sa onim čemu ih podu-

čava, obred sa ekstazom, tumača simbola sa simbolom po sebi. Predanje podrazumeva susret sa silama života, a ne sa osobama koje ih prenose. Ali mi smo slabići: tražimo da nam Majka pošalje vođe, dok nam Ona šalje samo znakove pored puta koji treba da predemo.

Teško onima koji traže pastire, umesto da izgaraju za slobodom! Susret sa višom energijom dostupan je svakome, ali je daleko od onih koji prebacuju svoju odgovornost na drugoga. Naše vreme na ovoj zemlji je sveto, i mi moramo da slavimo svaki njegov trenutak.

Ljudi su potpuno zaboravili koliko je to značajno: čak su se i verski praznici sveli na prilike za odlazak na plažu, u parkove, na skijanje. Nema više rituala. Više niko ne uspeva da obične delatnosti preobrati u svete manifestacije. Kuvamo žaleći se na traćenje vremena, a mogli bismo ljubav da pretvorimo u hranu. Radi-mo smatrajući to božjim prokletstvom, a trebalo bi da iskoristimo svoje sposobnosti da bismo sebi priuštili zadovoljstvo, i da bismo širili energiju Majke.

Atena je iznela na videlo prebogati svet koji svi mi nosimo u duši, ne uviđajući da ljudi još nisu spremni da prihvate svoje moći.

Mi, žene, kad tražimo smisao života ili put saznanja, uvek se poistovećujemo sa jednim od četiri klasična arhetipa.

Devica (a tu ne mislim na seksualnost), to je ona čije se traganje odvija kroz potpunu nezavisnost, a sve što nauči je plod njene sposobnosti da se sama suoči sa izazovima.

Mučenica otkriva u bolu, u požrtvovanju, u patnji, način da upozna samu sebe.

Svetica nalazi pravi smisao svog života u ljubavi bez granica, u sposobnosti da daje ne tražeći ništa za uzvrat.

Napokon, Veštica se upušta u potragu za potpunim i bezgraničnim uživanjem - nalazeći u tome opravdanje za svoju egzistencije.

Atena je objedinjavala u sebi sve četiri u isto vreme, iako

obično treba da izaberemo samo jednu od tih tradicionalnih ženskih uloga.

Naravno da možemo da opravdamo njeno ponašanje, tvrdeći da svi koji dospeju u stanje transa ili ekstaze gube kontakt sa stvarnošću. To je pogrešno rasuđivanje: fizički svet i duhovni svet su jedno te isto. Možemo nazreti Božansko u svakoj trunki prašine, ali nas to ne sprečava da je u jednom potezu izbrišemo vlažnom krpom. Božansko time ne iščezava, nego se preobražava u čistu površinu.

Atena je morala više da se čuva. Dok razmišljam o životu i smrti moje učenice, shvatam da bi bilo bolje da i ja malo promenim svoj način ponašanja.

Lela Zainab, 64 godine, numerolog

Atena? Kakvo zanimljivo ime! Da vidimo... njen maksimalni broj je devet. Optimista, društvena, obdarena veštinom da bude primećena u gomili. Ljudi mora da joj prilaze tražeći razumevanje, saosećanje, velikodušnost i baš zbog toga mora da bude vrlo obazriva jer težnja ka popularnosti može da joj udari u glavu i da na kraju izgubi više nego što dobije. Mora takođe da pazi na svoj jezik, jer je sklona da govori više nego što zdrav razum nalaže.

A sad da vidimo njen minimalni broj: jedanaest. Rekla bih da žarko želi neki vodeći položaj. Pokazuje izrazito zanimanje za mistične teme; preko njih nastoji da pruži harmoniju svima u svojoj okolini.

Ali to ulazi u direktan sukob sa brojem Devet, koji predstavlja zbir dana, meseca i godine njenog rođenja, svedenih na jednu cifru: uvek će biti izložena zavisti, podložna tužnim raspoloženjima, zatvaranju u sebe i ćudljivim odlukama. Oprez sa sledećim negativnim vibracijama: preteranom ambicijom, netrpeljivošću, zloupotrebom moći, ekstravagancijom.

Zbog tog sukoba, predlažem da pokuša da se posveti nečemu što ne zahteva emotivni kontakt s drugima, kao što je rad u oblasti informatike ili građevine, na primer.

Mrtva je? Izvinite. Pa šta je ona radila, zapravo?

Šta je Atena zapravo radila? Atena je radila od svega pomalo, ali, ako bi trebalo da sažmem njen život, rekao bih: bila je sveštenica koja je razumela snage prirode. Bolje rečeno, bila je osoba koja je, iz prostog razloga što nije imala mnogo da izgubi ili da očekuje odživota, rizikovala više od drugih, i na kraju se preobrazila u snage kojima je smatrala da vlada.

Radila je u supermarketu, u banci, prodavala zemljišta, i u svakom od tih zanimanja nikad nije prestala da ispoljava svešte-

nicu koju je nosila u sebi. Živeo sam s njom osam godina, i osećam se obaveznim da povratim njenu uspomenu, njen identitet - to je nešto što joj dugujem.

Tokom prikupljanja ovih svedočenja, najteže je bilo ubediti ljude da mi dozvole da koristim njihova prava imena. Neki su se izgovarali da ne žele da se upliću u ovu vrstu priče, drugi su nastojali da prikriju svoja mišljenja i osećanja. Objasnio sam im da je moja prava namera da pomognem svim učesnicima u njenom životu da je bolje razumeju - a niko neće poverovati u anonimne iskaze.

Pošto je svaki od ispitanika smatrao da poseduje jedinu i konačnu verziju bilo kog događaja, ma koliko beznačajan bio, svi su na kraju pristali. Za vreme snimanja, uverio sam se da ništa nije apsolutno tačno ni istinito, da sve zavisi od ličnog opažanja. A vrlo često najbolji način da saznamo ko smo jeste da pokušamo da otkrijemo kako nas drugi vide.

To, međutim, ne znači da ćemo raditi ono što oni očekuju od nas, ali ćemo barem uspeti da bolje razumemo sami sebe. Da, dugujem to Ateni.

Da sačuvam njenu priču. Da napišem njen mit.

Samira R. Halil, 57 godina, domaćica, Atenina majka

Ne zovite je Atena, molim vas. Njeno pravo ime je Serin. Šerin Halil, kći silno voljena, silno željena, za koju bismo i ja i moj muž sve dali da smo je sami rodili!

Ali život je imao druge namere - kad je subina preterano izdašna u svojoj darežljivosti, uvek postoji neki bunar u koji mogu svi snovi da se strovale.

Ziveli smo u Bejrutu u vreme kad su ga svi smatrali najlepšim gradom na Bliskom istoku. Moj muž je bio uspešan industrijalac, venčali smo se iz ljubavi, putovali svake godine u Evropu, imali prijatelje, bili pozivani na sve značajne društvene događaje, a jednom sam - zamislite samo! - čak uspela da ugostim u svojoj kući i predsednika Sjedinjenih Država! Bila su to tri nezaboravna dana: dva dana koliko je američkoj tajnoj službi trebalo da pretraži svaki pedalj naše kuće (agenti su se već vrzmali po našem komšiluku duže od mesec dana, ispitujući strateške pozicije, iznajmljujući stanove, često preruseni u prosjake i zaljubljene parove). I jedan dan, bolje rečeno dva sata slavlja. Nikad neću zaboraviti zavist u očima mojih prijatelja, i radost što sam mogla da se slikam s najmoćnijim čovekom na planeti.

Imali smo sve izuzev onog što smo najviše želeli: deteta. Znači, nismo imali ništa.

Pokušavali smo na sve moguće načine, zavetovali se, obilazili mesta na kojima su nam obećavali čuda, konsultovali lekare, iscelitelje, pili lekove, meleme i čarobne napitke. Dva puta sam se povrgavala veštačkoj oplodnji i izgubila bebu. Drugi put sam izgubila i levi jajnik, i nisam više uspela da nađem nijednog lekara koji bi hteo da se izloži sličnom riziku.

Tada mi je jedan od mnogobrojnih prijatelja koji je znao našu situaciju predložio jedini mogući izlaz: da usvojim dete. Rekao je da ima veze u Rumuniji i da postupak neće dugo trajati.

Mesec dana kasnije, seli smo u avion; naš prijatelj je imao važne poslove s onim diktatorom, koji je u to doba vladao zemljom i Čijeg se imena više ne sećam,¹ tako da smo uspjeli da izbegnemo sve birokratske peripetije. Otišli smo u jedan dom za nezbrinutu decu u Sibiju, u Transilvaniji, gde su nas već čekali sa kafom, cigaretama, kiselom vodom i svim unapred pripremljenim papirima. Preostajalo nam je samo da izaberemo dete.

Odveli su nas u jaslice, gde je bilo strašno hladno, i ja sam se pitala kako mogu da drže ona jadna stvorenja u takvoj štenari. Moj prvi poriv bio je da ih sve usvojim i odvedem u našu zemlju u kojoj je bilo sunca i slobode, ali to je, naravno, bila sumanutu ideja. Prolazili smo između kolevki, slušali kmečanje i plač, prestravljeni značajem odluke koju treba da donesemo.

Duže od sat vremena, ni ja ni moj muž nismo prozborili ni reči. Izašli smo, popili kafu, popušili cigarete, vratili se - i to se ponavljalo više puta. Primetila sam da je žena zadužena za usvajanje već postala nestrpljiva, morali smo što pre da se odlučimo. I u tom trenutku, prateći jedan instinkt koji bih se usudila da nazovem materinskim, kao da sam pronašla dete koje je trebalo da bude moje u ovoj inkarnaciji, ali je došlo na svet iz utrobe druge žene, pokazala sam na devojčicu.

Negovateljica je predložila da bolje razmislimo. I to baš ona koja je bila tako nestrpljiva zbog našeg oklevanja. Ali ja sam već bila odlučila.

Pa ipak, vrlo oprezno, trudeći se da ne povredi moja osećanja (mislila je da imamo veze s najvišim krugovima rumunske vlasti), žena mi je došapnula, a da moj muž ne čuje:

- Znam da to neće izaći na dobro. Ona je ćerka Ciganke.

Odgovorila sam da jedna kultura ne može da se prenosi genima - dete, koje je imalo svega tri meseca, biće moja kći i kći mog muža, odgajana i vaspitavana u skladu s našim običajima. Upoznaće crkvu koju mi posećujemo, plaže na kojima provodimo ča-

¹ Nikolae Čaušesku

sove odmora, čitaće knjige na francuskom, pohađaće američku školu u Bejrutu. A osim toga, nisam imala nikavu predstavu - a nemam je ni sada - o ciganskoj kulturi. Znam samo da putuju, da se ne kupaju redovno, da varaju druge i da nose minduše. Postoji i legenda koja kaže da imaju običaj da krađu decu i da ih odvođe sa svojim karavanima, ali u ovom slučaju desilo se upravo suprotno: ostavili su jedno dete da bih se ja starala o njemu.

Zena je i dalje pokušavala da me odvрати, ali ja sam već potpisivala dokumenta i zamolila muža da i on to učini. Na povratku u Bejrut, svet je izgledao drugačije: Bog mi je dao razlog da postojim, da radim, da se borim u ovoj dolini suza. Sada smo imali dete da opravda sve naše napore.

Serina je rasla u lepo i pametno dete - verujem da svi roditelji to kažu, ali mislim da je zaista bila izuzetna. Jedne večeri, kad je već imala pet godina, jedan od moje braće mi je rekao da će, ukoliko bude želela da radi u inostranstvu, njeno ime uvek da otkriva njeno poreklo - i predložio mi da ga promenimo u neko, potpuno neutralno, kao, na primer, Atena. Naravno da danas znam da Atena nije samo naziv prestonice jedne zemlje već i ime boginje mudrosti, znanja i rata.

Verovatno je moj brat znao ne samo to, nego je bio i svestan problema koje bi jedno arapsko ime moglo da donese našoj devojčici u budućnosti - bavio se politikom, kao i cela naša porodica, i želeo je da zaštiti svoju sestričinu od crnih oblaka koje je on, ali jedino on, uspevao da nazre na horizontu. Najčudnije od svega je to što se Serini dopao zvuk te reči. U toku jedne jedine večeri, počela je sebe da zove Atena, i niko više nije uspeo da joj to ime izbije iz glave. Da bismo joj učinili po volji, prihvatili smo taj nadimak, misleći da će je to brzo proći.

Može li jedno ime da utiče na život neke osobe? Jer, vreme je prolazilo, nadimak je ostao, i na kraju smo se svi na njega navikli.

Imala je tek dvanaest godina kad smo otkrili da ispoljava izvesne religiozne sklonosti - nije izbijala iz crkve, znala je jevanđelja napamet, a to je istoveremeno bilo i blagoslov i prokletsvo.

U jednom svetu u kome vlada sve veći raskol zbog različitih verskih ubedenja, ja sam strepela za bezbednost svoje kćeri. U to vreme Šerina je počela da nam govori, kao da je to najprirodnija stvar na svetu, da ima čitav niz nevidljivih prijatelja - anđela i svetaca čije je slike obično vidala u crkvi koju smo posećivali. Naravno da sva deca na svetu imaju vizije, iako se retko toga sećaju kad prerastru određeno životno doba. Takođe imaju običaj da beživotne stvari - na primer, lutke ili plišane životinje - tretiraju kao da su žive. Ali počela sam da smatram da preteruje kad sam jednom otišla po nju u školu, a ona mi rekla da je videla «jednu ženu odevenu u belo, nalik na Devicu Mariju.»

Verujem u anđele, naravno. Verujem čak i da anđeli razgovaraju s malom decom, ali kad se priviđenja jave odraslim ljudima, stvari se menjaju. Znam sijaset priča o čobanima i seljacima koji su tvrdili da su videli izvesnu ženu u belom - što im je na kraju uništilo život, jer ljudi počinju da im se obraćaju očekujući čudo, popovi se uzbune, sela se pretvaraju u centre hodočašća, a sirota dečica završavaju svoj život u nekom manastiru. Zato me je ta priča strašno zabrinula; Šerina je bila u godinama kad bi morala više da se zanima za šminku, da lakira nokte, da gleda romantične serije ili dečje programe na televiziji. Nešto nije bilo u redu sa mojom ćerkom i ja sam se obratila specijalisti.

- Budite bez brige - rekao je.

Za pedijatra specijalistu za dečju psihologiju, kao i za većinu lekara koji se bave tom problematikom, nevidljivi prijatelji predstavljaju neku vrstu projekcije snova i pomažu detetu da otkrije svoje želje, da izrazi svoja osećanja, a sve to na jedan bezopasan način.

- Ali žena u belom?

Odgovorio je da Serin možda ne shvata baš najbolje naš način poimanja ili tumačenja sveta. Predložio je da počnemo, malo-po-malo, da pripremamo teren da bismo joj rekli da je usvojena. Po rečima specijaliste, najgore što se može desiti jeste da ona to sama otkrije - počela bi da sumnja u ceo svet. Njeno ponašanje moglo bi da postane nepredvidivo.

Počev od tog trenutka, promenili smo svoj način ophođenja s njom. Ne znam da li ljudsko biće može da se seća vremena kad je bilo beba, ali mi smo nastojali da joj pokažemo koliko je voljena i da nema više potrebe da se povlači u jedan izmišljeni svet. Trebalo je da uvidi koliko je njen vidljivi svet lep, da lepši ne može biti, i da je roditelji štite od svake opasnosti, da je Bejrut divan a plaže pune sunca i kupaća. Bez ikakve namere da se nadmećem s dotičnom «ženom», počela sam da provodim više vremena sa svojom ćerkom, pozivala u kuću njene školske drugove, ne propuštajući nijednu priliku da joj pokažem svu svoju ljubav.

Strategija je urodila plodom. Moj muž je mnogo putovao, Serini je nedostajalo njegovo prisustvo i on je, u ime ljubavi, odlučio da malo promeni svoj način života. Usamljene razgovore zamijenile su igre između oca, majke i ćerke.

Sve je teklo glatko dok ona jedne noći nije banula u moju sobu, sva uplakana, govoreći da se plaši i da je pakao blizu.

Bila sam sama kod kuće - muž je ponovo morao da otputuje, i mislila sam da je to razlog njenog očajanja. Ali otkud pakao? Čemu ih to uče u školi ili u crkvi? Rešila sam da još sutradan odem i porazgovaram s nastavnicom.

Šerin, međutim, nije prestajala da plače. Odvela sam je do prozora, pokazala joj Sredozemno more, okupano sjajem punog meseca. Rekla sam joj da ne postoje demoni, nego zvezde na nebu i ljudi koji šetaju bulevarom ispred naše kuće. Objasnila sam joj da ne treba da se plaši, da može da bude mirna i spokojna, ali ona je i dalje plakala i drhtala. Pošto sam skoro pola sata bezuspešno pokušavala da je smirim, izgubila sam strpljenje. Rekla sam joj da prestane s tim, da nije više dete. Pomislila sam da nije možda dobila prvu menstruaciju; diskretno sam je upitala da li je potekla krv.

- Mnogo.

Uzela sam parče vate i rekla joj da legne da bih mogla da previjem njenu «ranu». Nije to ništa, sutra ću joj objasniti. Međutim, menstruacija se nije pojavila. Ona je plakala još malo, ali je sigurno bila već umorna, jer je ubrzo zaspala.

Sutradan, već rano izjutra, zaista je potekla krv.

Četvoro ljudi je ubijeno. Za mene je to bila još jedna od većitih plemenskih borbi na koje je moj narod odavno navikao. Za Šerinu pak kao da se ništa nije dogodilo, jer nije čak ni pomenula svoj košmar od prethodne noći.

Ali toga jutra, stigao je pakao, i nije prošao sve do danas. Istoga dana, dvadeset i šest Palestinaca poginulo je u jednom autobusu, u znak odmazde za ubistva. Dvadeset i četiri sata kasnije, više nije moglo ni da se hoda ulicama, zbog pucnjave koja je dolazila sa svih strana. Zatvorile su se škole, a Šerinu je, navrat-nanos, dovela kući jedna nastavnica. Otad pa nadalje, niko više nije imao kontrolu nad situacijom. Moj muž je prekinuo putovanje i vratio se kući. Danima je telefonirao svojim prijateljima iz vlade, ali niko nije uspevao ništa suvislo da mu kaže. Šerin je slušala pucnjavu s ulice, viku mog muža po kući, i - na moje veliko iznenađenje - nije prozborila ni reči. Stalno sam pokušavala da je ubedim da je to prolazno, da ćemo uskoro moći ponovo da idemo na plažu, ali ona je skretala pogled i tražila neku knjigu za čitanje, ili ploču. Dok je pakao puštao sve dublje korene, Šerin je čitala i slušala muziku.

Molim vas, ne želim više na tome da se zadržavam. Ne želim da mislim na pretnje koje smo primali, da razbijam glavu pitanjima koje bio u pravu, ko su bili krivci a ko nevini. Činjenica je samo to da je, svega nekoliko meseci kasnije, svako ko je želeo da prede najobičniju ulicu, morao da se ukrca na brod, da ode do ostrva Kipar, da se tamo ukrca na drugi brod i tek onda iskrca na suprotnoj strani ulice.

Skoro godinu dana proveli smo praktično zatvoreni u kući, stalno se nadajući da će se stanje popraviti, da je sve to privremeno, da će vlada na kraju uspostaviti kontrolu nad situacijom. Jednog jutra, dok je slušala neku muziku na vokmenu, Šerin je počela da igra plesачkim koracima i da govori nešto kao »potrajaće dugo, vrlo dugo.»

Htela sam da je prekinem, ali muž me je uhvatio za ruku - vi-

dela sam da je pažljivo sluša i da je ozbiljno shvatio reči jedne klinke. Nikad nisam otkrila šta ga je na to navelo, a ni do dana današnjeg nismo dotakli tu temu - to je za nas ostao tabu.

Sutradan je on počeo da preduzima neočekivane korake, a kroz dve nedelje već smo bili u Londonu. Kasnije smo saznali da je, iako nema zvaničnih statističkih podataka o tome, za te dve godine građanskog rata² poginulo oko 44 hiljade ljudi, ranjeno 180 hiljada, a na hiljade ljudi je ostalo bez krova nad glavom. Borbe su se nastavile iz drugih razloga, zemlju su okupirale strane oružane snage, a pakao i danas traje.

«Potrajaće dugo», govorila je Serin. Bože blagi, nažalost, bila je u pravu.

² 1974. i 1975. godine

Lukas Jesen-Petersen, 32 godine, inženjer, bivši muž

Kad sam je prvi put sreo, Atena je već znala da je usvojeno dete. Imala je devetnaest godina i upravo se spremala da zapodene svađu u kafeu fakulteta, jer je neko, misleći da je ona rođena Engleskinja (onako beloputa, s ravnom kosom i očima čas plavim čas sivim) napomenuo nešto pogrdno o Bliskom istoku.

Bio je prvi dan nastave; grupa je bila nova, i niko ništa nije znao o svojim kolegama. Ali ta devojkica je ustala, uhvatila drugu za kragu i počela da viče, kao mahnita:

-Rasisto!

Video sam prestravljeni pogled devojkice i uzbuđene poglede ostalih studenata koji su goreli od nestrpljenja da vide šta će se desiti. Pošto sam bio godinu dana stariji od njih, odmah sam mogao da predvidim posledice: odlazak kod rektora, žalbe, mogućnost isključenja, policijska istraga o rasizmu, itd. Svi bi bili na gubitku.

- Umukni! - viknuo sam, ne znajući šta govorim.

Nisam poznao ni jednu ni drugu. Nisam ja nikakav spasilac sveta, i, iskreno govoreći, poneka svađa, s vremena na vreme, može biti podsticajna za mlade. Ali moj vrisak i reakcija bili su jači od mene.

- Prestani s tim! - viknuo sam ponovo lepoj devojkici, koja je šćepala drugu, takođe lepu, za gušu. Ona me je pogledala i prostrelila očima. A onda se najednom nešto promenilo. Nasmešila se - iako je i dalje držala ruke na vratu svoje koleginice.

- Zaboravio si da kažeš: molim te.

Svi su se nasmejali.

- Prestani - ponovio sam. - Molim te.

Ona je pustila devojkicu i krenula prema meni. Sve glave su pratile njeno kretanje.

- Izuzetno si vaspitan. A da slučajno nemaš i cigarete?

Pružio sam joj paklicu, i izašli smo na travnjak da popušimo.

Iz stanja krajnjeg besa prešla je u stanje potpune opuštenosti, i kroz nekoliko minuta se već smejala, ćaskala o vremenu, zapitki-vala me da li volim ovaj ili onaj muzički sastav. Čuo sam zvono koje je pozivalo na čas, i svečano se oglušio o ono čemu su me ce-log života učili: o poštovanje discipline. Nastavio sam da čavr-ljam, kao da ne postoji više ni fakultet, ni svađe, ni menze, ni ve-tar, ni hladnoća, ni sunce. Postojala je samo ta devojka sivih očiju koja je stajala naspram mene, govoreći savršeno nezanimljive i iz-lišne stvari kadre da me tu zadrže do kraja života.

Dva sata kasnije ručali smo zajedno. Posle sedam sati, sedeli smo u jednom restoranu, uz večeru i piće koje je naš džeparac mo-gao da nam priušti. Razgovori su postajali sve dublji, i ja sam uskoro znao praktično sve o njenom životu - Atena je pričala po-jedinosti iz svog detinjstva, puberteta, a da je ja ništa nisam pitao. Kasnije sam saznao da se tako ponaša prema svima; međutim, tog dana sam se osećao kao najizuzetniji čovek na kugli zemaljskoj.

Stigla je u London kao izbeglica iz građanskog rata koji je buk-tao u Libanu. Njenom ocu, maronitskom hrišćaninu³ pretili su smr-ću jer je radio za vladu, ali, bez obzira na to, nije se odlučivao da ode u izbeglištvo, sve dok Atena, koja je tajno prisluškivala jedan tele-fonski razgovor, nije ustanovila da je kucnuo čas da odraste i preu-zme svoje odgovornosti kao ćerka i zaštititi one koje je toliko volela.

Smislila je neku vrstu plesa, pretvarala se da je pala u trans (sve je to naučila u školi, dok je proučavala živote svetaca) i poče-la da govori kao da je u zanosu. Ne znam kako jedno dete može da natera odrasle da donesu odluke zasnovane na njegovim nepove-zanim rečima, ali Atena je tvrdila da je baš tako bilo, otac je bio sujeveran a ona ubeđena da spasava život svojoj porodici.

Došli su ovamo kao izbeglice, ali ne i kao prosjaci. Libanske zajednice rasute su po čitavom svetu, tako da je otac uskoro našao načina da obnovi svoje poslove, i život je krenuo dalje. Atena je

³ Maronitski hrišćani su pripadnici jedne grane Katoličke crkve koji, iako su pod-vrgnuti autoritetu Vatikana, ne zahtevaju ceibat za sveštenike i praktikuju istočnjačke i pravoslavne rituale.

mogla da pohađa dobre škole, da ide na časove plesa - što je bilo njena strast - i izabrala je Građevinski fakultet kad je završila srednju školu.

Već su uveliko živeli u Londonu kad su je roditelji izveli na večeru u jedan od najskupljih restorana u gradu i saopštili joj, s mnogo takta, da je usvojeno dete. Ona je glumila da je iznenađena, zagrlila ih i rekla da to neće ništa promeniti u njihovom odnosu.

Međutim, istina je bila drugačija. Jedan porodični prijatelj, u nastupu mržnje, već ju je nazvao «nezahvalnim siročetom». «Ti čak i nisi njihova rođena kći, i ne znaš kako da se ponašaš», dodao je, a ona ga je gađala pepeljarom i povredila mu lice. Plakala je dva dana, da je niko ne vidi, ali se brzo privikla na tu činjenicu. Onaj «prijatelj» ostao je s ožiljkom, koji nikom nije mogao da objasni, paje govorio da su ga povredili neki džeparoši na ulici.

Pozvao sam je da izađemo sutradan. Nedvosmisleno mi je stavila do znanja da je devica, da nedeljom redovno odlazi u crkvu i da je ne zanimaju ljubavni romani - umesto toga, trudila se da pročita sve što može o situaciji na Bliskom istoku.

Sve u svemu, bila je zauzeta. Prezauzeta.

- Ljudi su ubeđeni da je jedini san svake žene da se uda i da ima decu. I ti smatraš, na osnovu svega što sam ti ispričala, da sam mnogo propatila u životu. Ali to nije istina, i ta priča mi je dobro poznata, jer su mi se i drugi muškarci približavali s izgovorom da hoće da me «zaštite» od nedaća.

Oni zaboravljaju da su se, još od antičke Grčke, borci vraćali iz bitke mrtvi na svojim štitovima, ili, oni snažniji, živi sa svojim ranama. Još bolje što je tako: nalazim se na bojnopolju otkako sam se rodila, a još sam živa i ne treba mi niko da me štiti.

Napravila je pauzu.

- Vidiš kako sam obrazovana?

- Vrlo obrazovana, ali kad napadaš nekoga ko je slabiji od tebe, stavljaš drugima do znanja da ti je zaista potrebna zaštita. Mogla si da upropastiš svoju karijeru na ovom univerzitetu.

- U pravu si. Prihvatam poziv.

Od toga dana počeli smo redovno da izlazimo i što sam duže bio pored nje, sve više sam otkrivao svoju vlastitu svetlost - jer me je ona podsticala da uvek pružam najbolje od sebe. Nikad nije pročitala nijednu knjigu o magiji ili ezoteriji: govorila je da su to đavolja posla, da je jedini spas u Isusu, samo u Njemu, i tačka. S vremena na vreme je pominjala stvari koje su mi zvučale kao da nisu u skladu sa crkvenim učenjem:

- Hristos je bio okružen prosiocima, kurvama, poreznicima, ribarima. Mislim da je time hteo da kaže da je božanska iskra u svakoj duši, da se nikad ne gasi. Kad sam smirena, ili kad sam jako uzbuđena, osećam da treperim zajedno s celom Vasionom. I počinjem da spoznajem stvari koje ne znam - kao da sam Svevišnji vodi moje korake. Postoje trenuci kad osećam da mi se sve otkriva.

I odmah bi se ispravila:

- Ali sve je to pogrešno.

Atena je oduvek živela između dva sveta: u onom koji je osećala kao istinski i onom o kome ju je učila njena vera.

Jednoga dana, posle skoro celog semestra računanja, rešavanja jednačina, konstruktivnih proračuna, rekla je da će da napusti studije:

- Ali nikad nisi sa mnom ni dotakla tu temu!

- Plašila sam se da o tome razgovaram i sa samom sobom. Međutim, danas sam bila kod svoje frizerke; ona je radila od jutra do sutra da bi njena ćerka mogla da završi studije sociologije. Devojka je uspešno završila fakultet i, pošto je kucala na razna vrata, napokon je uspela da se zaposli kao sekretarica u jednoj firmi koja proizvodi cement. Pa ipak, moja frizerka je danas ponovila, sva ponosna: »moja ćerka ima diplomu.»

Većina prijatelja mojih roditelja i dece prijatelja mojih roditelja imaju diplomu. Ali to ne znači da su uspeli da rade ono što su želeli - naprotiv, ušli su i izašli s univerziteta jer je neko, u doba kad su univerziteti smatrani važnim, rekao da svako ko želi da postigne nešto u životu treba da ima diplomu. I tako je svet izgubio izvrsne baštovane, pekare, antikvare, zidare, pisce.

Zamolio sam je da još malo razmisli, pre no što donese jednu tako radikalnu odluku, ali ona je citirala stihove Roberta Frosta:

«Preda mnom stajahu puta dva
Izabrah put manje prohodan
I u tome je sva razlika.»

Sutradan se nije pojavila na časovima. Na našem prvom sledećem susretu upitao sam je šta namerava da uradi.

- Da se udam. I da rodim dete.

To nije bio ultimatum. Ja sam imao dvadeset godina, ona devetnaest, i mislio sam da je još i suviše rano za takve odluke.

Ali Atena je govorila najozbiljnije. I ja sam morao da izaberem - ili da izgubim jedinu stvar koja je istinski zaokupljala moje misli - ljubav prema toj ženi - ili da izgubim svoju slobodu i sve druge izbore koje mi je budućnost obećavala.

Najiskrenije govoreći, odluka nije bila nimalo teška.

Otac Đankarlo Fontana, 72 godine

Naravno da sam bio vrlo iznenađen kad mi je to dvoje mladih, i suviše mladih, došlo u crkvu da zakaže venčanje. Ja sam slabo poznao Lukasa Jesena Petersena, a tog dana sam saznao da je njegova porodica, koja vodi poreklo od neke skromne plemićke loze iz Danske, bila otvoreno protiv te veze. I to ne samo protiv braka nego i protiv Crkve.

Njegov otac, pozivajući se na naučne argumente koji su zaista nepobitni, tvrdio je da Biblija, na kojoj se zasniva cela naša religija, zapravo i nije knjiga - već zbirka od šezdeset i šest različitih rukopisa, čijim se autorima ne zna ni ime ni identitet; da je između prve i poslednje napisane knjige prošlo skoro hiljadu godina, više nego od Kolumbovog otkrića Amerike do danas. I da nijednom živom stvoru na kugli zemaljskoj - od majmuna do ptica - nisu potrebne zapovesti da bi znao kako da se ponaša. Jedino je važno pratiti prirodne zakone, i svet će živeti u harmoniji.

Naravno da čitam Bibliju. I naravno da znam ponešto o njenoj istoriji. Ali ljudi koji su je pisali bili su oruđe Božanske Moći, a Isus je skovao jedan savez mnogo jači od deset zapovesti: ljubav. Ptice, majmuni, ili bilo koje Božje stvorenje, pokoravaju se nagonima i slede samo ono što je predodređeno. Kad je pak reč o ljudskom biću, stvari postaju znatno složenije, jer čovek poznaje ljubav i njene zamke.

Ali dosta o tome. Već sam ponovo počeo da držim propoved, a treba da govorim o svom susretu s Atenom i Lukasom. Dakle, iz razgovora sa mladićem - a kažem «razgovor», jer ne pripadamo istoj veri, pa me zato ne obavezuje tajna ispovesti - saznao sam da je, osim antiklerikalizma koji je vladao u njegovoj kući, postojao i veliki otpor prema činjenici da je Atena strankinja. Hteo sam da ga zamolim da mu navedem barem jedan odlomak iz Biblije, u kome nema ispovedanja vere, već pozivanja na zdrav razum:

»Nećeš prezreti Egipćanina, jer si bio stranac u njegovoj zemlji...»

Izvinite. Ponovo počinjem da se pozivam na Bibliju, ali obećavam da ću se uzdržati od toga, od sad pa nadalje. Posle razgovora sa mladićem, proveo sam najmanje dva sata sa Serinom - ili Atenom, kako je volela da je zovu.

Atena me je oduvek kopkala. Otkako je počela da posećuje crkvu, činilo mi se da ima vrlo jasan plan u glavi: da postane svetica. Rekla mi je, iako to njen mladić nije znao, da je neposredno pre izbijanja građanskog rata u Libanu imala jedno iskustvo vrlo slično iskustvu Svete Tereze iz Lizijea: videla je krv na ulicama. Možemo sve to pripisavati nekoj traumi iz detinjstva, ali činjenica je da se takvo iskustvo, poznato kao «kreativna opsednutost svetim», dešava svim ljudima, u većoj ili manjoj meri. Tako, najednput, u deliću sekunde, osetimo da sav naš život ima smisla, da su nam svi gresi oprošteni, da je ljubav sve jača i da može zauvek da nas preobrati.

Ali to je trenutak u kome takođe osećamo i strah. Potpuno se prepustiti ljubavi, bila ona božanska ili ljudska, znači odreći se svega - uključujući i vlastitu dobrobit, ili sposobnost donošenja odluka. Znači voleti u najdubljem smislu te reči. U suštini, mi i ne želimo da budemo spaseni na način koji je Bog izabrao da nas iskupi: želimo da očuvamo potpunu kontrolu nad svakim korakom, da imamo punu svest o svojim odlukama, da budemo kadri da izaaberemo predmet svoje odanosti.

S ljubavlju nije tako - ona dođe, nastani se u nama i počinje da upravlja svime. Samo vrlo snažne duše pristaju da joj se predaju, a Atena je bila snažna duša.

Toliko snažna, da je provodila sate i sate u dubokoj kontemplaciji. Imala je posebnog dara za muziku; pričalo se da odlično pleše, ali kako crkva nije mesto podobno za to, imala je običaj da donosi svoju gitaru svakoga jutra i da izvesno vreme peva Bogorodici, pre odlaska na fakultet.

Još uvek se sećam dana kad sam je prvi put čuo. Već sam bio završio jutranju službu za malobrojne parohijane koji su bili volj-

ni da zimi rano ustanu, kad sam se setio da sam zaboravio da kupim novac iz kutije za priloge. Vratio sam se i čuo jednu muziku koja me je navela da vidim crkvu u sasvim drugačijem svjetlu, kao da je čitav prostor dotakla ruka nekog anđela. U jednom uglu, kao u ekstazi, jedna devojka od dvadesetak godina pevala je uz pratnju svoje gitare pohvalne pesme ne skidajući pogled sa slike Bezgrešnog Začeca.

Prišao sam kutiji za priloge. Devojka je osetila moje prisustvo i prekinula pesmu, ali ja sam joj klimnuo glavom, u znak odobravanja, podstičući je da nastavi. Seo sam na jednu klupu, sklopio oči i prepustio se muzici.

U tom trenutku, osećaj Raja - «kreativna opsednutost svetim» - kao da se spustio sa nebesa. A devojka, kao da je shvatila šta se u mom srcu zbiva, počela je naizmenično da prekida i nastavlja pesmu. Kad bi nastupila tišina, ja bih izgovarao molitvu. Posle toga, oglasila bi se muzika.

Imao sam utisak da proživljavam jedan nezaboravan trenutak u svom životu - jedan od onih čarobnih trenutaka kojih obično postajemo svesni tek kada produ. Bio sam prisutan tamo celim svojim bićem - bez prošlosti i bez budućnosti - uronjen u to jutro, tu muziku, tu milinu, tu neočekivanu molitvu. Dospeo sam u stanje obožavanja, ekstaze, blagodarnosti što se nalazim na ovom svetlu, srećan što sam sledio svoju vokaciju, uprkos protivljenjima porodice. U skromnosti malene crkve, u glasu devojke, u jutarnjoj svetlosti koja je sve preplavljivala, još jedanput sam shvatio da se veličina Gospodnja ispoljava u jednostavnim stvarima.

Posle mora prolivenih suza i dugog vremena, koje mi se činilo kao čitava večnost, devojka je učitala. Okrenuo sam se i video da je to bila jedna od mojih parohijanki. Od tog trenutka, postali smo prijatelji i kad god smo mogli, učestvovali smo u tom neobičnom bogoslužjenju putem muzike.

Ali ipak, ideja o stupanju u brak me je začudila. Pošto smo uspostavili izvesnu bliskost, zanimalo me je da saznam kako očekuje da će je muževljeva porodica primiti.

- Loše. Vrlo loše.

Biranim rečima, upitao sam da li je možda prinuđena da se uda iz bilo kog razloga.

- Ja sam još devica. Nisam trudna.

Upitao sam je da li je saopštila svoju odluku roditeljima, i rekla mi je da jeste. Bili su iznenađeni - majka je plakala, a otac pretio.

- Kad dolazim ovde da slavim Bogorodicu svojom muzikom, ne mislim na ono šta će drugi da kažu: jednostavno delim s Njom svoja osećanja. I otkako znam za sebe, uvek je tako i bilo; ja sam posuda u kojoj Božja Energija može da se ispolji. A ta energija sada traži od mene da rodim dete, da bih mogla da mu pružim ono što moja rođena majka nikad nije uspela da mi da: zaštitu i sigurnost.

Niko nije siguran na ovoj zemlji, odgovorio sam. Pred njom je bila duga budućnost, ima još dosta vremena da se čudo stvaranja dogodi. Ali Atena je bila rešena:

- Sveta Tereza se pobunila protiv bolesti koja ju je zadesila; štaviše, videla je u njoj znak Slave. A sveta Tereza je bila mnogo mlađa od mene, imala je petnaest godina, kada je odlučila da uđe u samostan. Bila je odbijena, ali se nije predavala: rešila je da ode i razgovara sa samim Papom - možete li to da zamislite? Razgovarati sa Papom! I uspela je da postigne svoj cilj.

Ista ta slava sad zahteva od mene nešto mnogo lakše i mnogo velikodušnije nego što je bolest - da budem majka. Ako dugo budem čekala, neću moći da budem drugarica svom detetu, zbog velike razlike u godinama, i više nećemo imati mnogo zajedničkih stvari koje nas zanimaju.

Nećeš biti jedina, insistirao sam.

Ali Atena je nastavila, kao da me nije čula:

- Srećna sam jedino kad mislim da Bog postoji i da me sluša; ali to nije dovoljno da bih nastavila da živim, i sve mi izgleda besmisleno. Trudim se da pokazujem radost koju ne osećam, skrivam svoju tugu da ne bih ražalostila one koji me toliko vole i bri-

nu za mene. Ali u poslednje vreme razmišljam o samoubistvu. Uveče, pred spavanje, vodim duge razgovore sama sa sobom, nastojeći da odagnam tu ideju, jer bi to bio kukavičluk, znak nezahvalnosti prema svima, bekstvo, način da se doprinese svetskoj tragediji i bedi. Ujutro dolazim ovamo da razgovaram sa Svetiteljkom, da je molim da me oslobodi zlih duhova s kojima se noću borim. Do sada je uspevalo, ali počinjem da gubim snagu. Znam da imam jednu misiju koju sam dugo odbijala, a sad moram da je prihvatim.

Ta misija je da budem majka. Moram da je ispunim, ili ću poludeti. Ako ne budem videla život kako raste u meni, neću uspeti nikada da prihvatim život koji postoji svuda oko mene.

Lukas Jesen-Petersen, bivši muž

Kad se Viorel rodio, ja sam tek bio napunio dvadeset dve godine. Nisam više bio student koji se nedavno oženio bivšom kolegicom s fakulteta, već odgovoran čovek koji izdržava porodicu, s ogromnim teretom na leđima. Moji roditelji, naravno, nisu se čak ni pojavili na venčanju, a svaku finansijsku pomoć uslovljavali su rastavom i čuvanjem deteta (bolje reći, bile su to izjave moga oca, jer je moja majka najčešće samo plakala preko telefona, govoreći mi da sam lud, ali da bi volela da prigrli svoje unuče u naručje). Ja sam se ipak nadao da će, kad budu shvatili moju ljubav prema Ateni i rešenost da ostanem sa njom, taj njihov otpor postepeno popustiti i proći.

Ali nije prolazio. I tako sam sad morao da izdržavam ženu i dete. Ispisao sam se sa Građevinskog fakulteta. Otac mi je telefonirao, zasipajući me čas pretnjama čas ulagivanjima: govorio je da će me, ako tako nastavim, na kraju lišiti nasleđstva, ali ako se vratim na fakultet, razmotriće mogućnost da mi «privremeno» pomogne. Odbio sam; mladalačka romantika zahteva da uvek donosimo radikalne odluke. Odgovorio sam da mogu sam da rešim svoje probleme.

Sve do Viorelovog rođenja, Atena mi je pomagala da samog sebe bolje shvatim. A to se nije desilo zahvaljujući našem seksualnom odnosu - vrlo stidljivom, moram priznati - već posredstvom muzike.

Muzika je stara koliko i čovek, objasnili su mi kasnije. Naši davni preci, koji su se selili iz pećine u pećinu, nisu mogli mnogo stvari da nose sa sobom, ali moderna arheologija pokazuje da su, pored najnužnijih potreština, u svom prtljagu uvek imali i neki muzički instrument, najčešće bubanj. Muzika nije samo nešto što nas teši, ili zabavlja, već mnogo više od toga - jedna ideologija. Ljude možete prepoznati po vrsti muzike koju slušaju.

Gledajući Atenu kako pleše, dok je bila trudna i slušajući je kako svira gitaru da bi se beba smirila i shvatila da je voljena, puštao sam da njen način poimanja sveta malo-pomalo zahvati i moj život. Kad se Viorel rodio, prvo što smo uradili kad smo ga doveli kući, bilo je da mu pustimo da sluša Albinonijev Adađo. Kad smo se raspravljali, snaga muzike - iako ne uspevam da nađem nikakvu logičku vezu između jedne i druge stvari - pomagala nam je da prevaziđemo teške trenutke.

Ali sva ta romantika nije bila dovoljna da se zaradi novac. Pošto nisam svirao nikakav instrument, nisam mogao da se ponudim ni da zabavljam goste u nekom restoranu, pa sam na kraju jedva uspeo da se zaposlim kao stažista u jednoj arhitektonskoj firmi, radeći predračune. Plaćali su vrlo malo na sat, tako da sam izlazio iz kuće rano a vraćao se kasno. Gotovo da nisam ni stizao da vidim dete - koje je spavalo - niti sam mogao da pričam ili vodim ljubav sa svojom ženom, koja je bila premorena. Svake noći sam se pitao: kada ćemo popraviti naše materijalno stanje i živeti dostojno, kako zaslužujemo? Iako se slažem s Atenom da je diploma u većini slučajeva beskorisna, u građevini (u pravu, i u medicini, na primer) najvažnije je posedovati niz tehničkih znanja, jer, u protivnom, možemo dovesti u opasnost tuđe živote. A ja sam bio prinuđen da prekinem put ka sticanju zanimanja koje sam odabrao, ostvarenju sna koji mi je bio veoma važan.

Počele su svađe. Atena se žalila da posvećujem malo pažnje detetu, da je njemu potreban otac, a da je želela samo da ima dete mogla je to da postigne i sama, bez potrebe da mi natovari toliko problema na vrat. Po ko zna koji put zalupio sam vratima i izašao da šetam vičući da me ona ne razume, a da ni ja ne razumem kako sam pristao na tu «ludost» da imam dete sa dvadeset godina, pre no što smo obezbedili minimum uslova za to. Malo-pomalo, prestali smo da vodimo ljubav, bilo zbog umora ili zato što je jedno od nas uvek bilo besno na ono drugo.

Počeo sam da zapadam u depresiju, smatrajući da sam iskorišćen i zloupotrebljen od žene koju sam voleo. Atena je primetila

moje duševno stanje, koje je postajalo sve čudnije, i, umesto da mi pomogne, rešila je da svu svoju energiju usmeri samo na Viorela i na muziku. Posao je postao moje bekstvo. S vremena na vreme sam razgovarao s roditeljima, i uvek sam slušao istu priču: kako je ona rodila dete da bi uspela da me ulovi.

S druge strane, njena pobožnost je uzimala sve više maha. Zahtevala je da što pre krstimo dete, imenom koje je sama izabra-la - Viorel, rumunskog porekla. Mislim da se u Engleskoj, izuzev možda nekolicine doseljenika, niko ne zove Viorel, ali smatrao sam da je to znak njene kreativnosti, i još jednom sam shvatio da time uspostavlja neobičnu vezu s jednom prošlošću koju nije ni stigla da proživi - s danima u sirotištu u Sibiju.

Pokušavao sam da se svemu prilagodim - ali sam osećao da gubim Atenu zbog deteta. Naše svađe su bivale sve učestalije, ona je počela da preti da će da napusti kuću, jer je smatrala da Viorel prima «negativnu energiju» od naših prepiranja. Jedne noći, posle ponovljene pretnje, umesto nje kuću sam napustio ja, ubeđen da ću se ubrzo vratiti, čim se malo smirim.

Tumarao sam po Londonu, bez cilja, proklinjući život koji sam odabrao, sina koga sam prihvatio, ženu koja, po svemu sudeći, više nimalo nije marila za moje prisustvo. Ušao sam u prvi bife, blizu jedne stanice metroa, i popio četiri viskija. Kad se bife zatvorio, u jedanaest sati, otišao sam u prodavnicu, jednu od onih što su otvorene celu noć, kupio flašu viskija, seo na jednu klupu na trgu i nastavio da pijem. Prišla mi je jedna grupa mladića, zatraživši da podele sa mnom piće. Ja sam to odbio i dobio batine. Ubrzo je došla policija i svi smo završili kod islednika.

Pustili su me čim sam dao iskaz. Naravno da nisam nikog optužio; rekao sam da smo se malo sporečkali, jer bih, u protivnom, sledećih nekoliko meseci morao da dangubim po sudovima, kao žrtva nasilja. Kad sam se već spremao da izađem, bio sam toliko pijan da sam se pručio preko inspektorovog stola. Covek se naljutio, ali umesto da me uhapsi zbog nepoštovanja vlasti, podigao me je i izgurao napolje.

Tamo je već bio jedan od mojih napadača, koji mi je zahvalio što nisam slučaj prosledio dalje. Primetio je da sam sav prljav od blata i krvi, i predložio mi da se negde presvučem pre nego što se vratim kući. Umesto da nastavim svojim putem, zamolio sam ga da mi učini jednu uslugu: da me sasluša, jer sam osećao neodoljivu potrebu da govorim.

Čitav sat on je slušao bez reči moje jadikovke. U suštini, ja nisam razgovarao s njim nego sa samim sobom - mladićem pred kojim je bio čitav život, karijera koja bi mogla biti blistava, porodica koja bi, zahvaljujući svojim društvenim vezama, mogla da mu olakša da otvori mnoga vrata, ali taj mladić je sada ličio na jednog od prosjaka iz Hamsteda,⁴ onako pijan, umoran, potišten, bez prebijene pare. I sve to zbog jedne žene koja nije ni obraćala pažnju na mene.

Na kraju svoje priče već sam bolje sagledavao situaciju u kojoj sam se nalazio, život koji sam izabrao verujući da ljubav uvek može sve da spase. Ali to nije istina: ona nas ponekad odvede u provaliju u koju obično povučemo sa sobom i voljene osobe. U tom slučaju, bio sam na putu da uništim ne samo svoju egzistenciju, već i Atenu i Viorela.

U tom trenutku, ponovio sam sebi po ko zna koji put da sam zreo čovek, a ne dečak rođen u zlatnoj kolenici, i da sam se dostojanstveno suočavao sa svim izazovima koji bi mi se isprečili na putu. Otišao sam kući. Atena je već spavala, s bebom u naručju. Okupao sam se, ponovo izašao da bacim prljavu odeću u kontejner na ulici i tek onda legao, neobično smiren.

Sutradan sam joj saopštio da hoću razvod. Upitala me je zašto.

- Zato što te volim. I volim Viorela. A sve vreme sam krivio vas dvoje zato što sam napustio svoj san da postanem inženjer. Da smo malo sačekali, sve bi bilo drugačije, ali ti si mislila samo na svoje planove - zaboravljajući da i mene uključiš u njih.

⁴ Londonski kvart

Atena nije reagovala, kao da je to već očekivala ili kao da je, i nesvesno, izazvala takvo moje ponašanje.

Srce mi je krvarilo, jer sam očekivao da će me moliti da ostanem. Ali ona je delovala sabrano, pomireno, brinući se jedino o tome da beba ne čuje naš razgovor. Tog trenutka sam bio potpuno siguran da me nikad nije ni volela, da sam bio samo oruđe za ostvarenje njenog suludog sna da rodi dete s devetnaest godina.

Rekao sam da može da zadrži i stan i nameštaj, ali ona je to odbila: preseliće se kod majke na izvesno vreme, potražiće posao a onda će iznajmiti zaseban stan. Pitala me je samo da li mogu da joj dajem novčanu pomoć za Viorela. Pristao sam bez oklevanja.

Ustao sam, dao joj jedan dugi, oproštajni poljubac, ponovio svoj predlog da ostane tu gde je, ali ona je bila odlučna da se preseli kod majke, čim spakuje svoje stvari. Prešao sam u jedan jeftin hotel, i čekao svake noći da se ona javi i zamoli me da se vratim, da započnemo novi život - bio sam čak spreman da nastavim po starom, ako treba, jer mi je rastanak pomogao da shvatim da mi niko i ništa na svetu nije važnije od moje žene i mog sina.

Nedelju dana kasnije napokon sam primio njen poziv. Ali jedino što mi je rekla bilo je da je već preselila stvari i da ne namerava da se vrati. Kroz dve nedelje već je iznajmila jedno malo potkrovlje u Baset Roudu, gde je morala svakoga dana da se penje uz tri kraka stepeništa s detetom u naručju. Prošla su još dva meseca i mi smo potpisali papire za razvod.

Moja prava porodica razorena je zauvek, a porodica u kojoj sam rođen primila me je raširenih ruku.

Posle rastave i silne patnje koja je usledila, pitao sam se nije li to zapravo bila pogrešna odluka, nelogična, svojstvena osobama koje su u ranoj mladosti previše čitale ljubavne romane pa hoće po svaku cenu da ponove mit o Romeu i Juliji. Kad je bol malo uminuo - a za to postoji samo jedan lek, vreme - shvatio sam da mi je život omogućio da sretnem jedinu ženu koju bih bio kadar da volim čitavog života. Svaki trenutak proveden pored nje vredeo je truda, i uprkos svemu što se desilo, opet bih ponovio svaki korak koji sam učinio.

Ali vreme, osim sto leči rane, otkrilo mi je i nešto čudnovato: moguće je voleti više od jedne osobe u životu. Ponovo sam se oženio, srećan sam pored svoje nove žene i ne bih mogao da zamislim kako bi mi izgledao život bez nje. Međutim, to me ne primorava da se odrekнем svega što sam preživeo, pod uslovom da se potrudim da nikad i ne pokušavam da poredim ta dva iskustva; ne može se meriti ljubav kao što se meri dužina nekog puta ili visina neke zgrade.

Iz moje veze sa Atenom ostalo je nešto izuzetno važno i dragoceno: dete - njen veliki san, koji mi je otvoreno saopštila pre no što smo rešili da se venčamo. Imam još jednog sina sa svojom drugom ženom, i sad sam dobro pripremljen za sve uspone i padove očinstva, za razliku od pre dvanaest godina.

Jednom, kad sam otišao po Viorela da ga dovedem da provede vikend sa mnom, odlučio sam da dotaknem bolnu temu: upitao sam Atenu zbog čega je bila onako mirna kad je saznala da želim da se razvedem.

- Zato što sam naučila da patim u tišini otkad znam za sebe - odgovorila je.

I tek tada me je zagrlila i isplakala sve suze koje bih voleo da je prolila onoga dana.

Otac Đankarlo Fontana

Video sam kad je ušla na nedeljnu misu noseći, kao i obično, dete u naručju. Znao sam kroz kakve teškoće prolazi, ali do te nedelje, sve je to bilo u granicama uobičajenih nesuglasica među bračnim parovima, za koje sam se nadao da će ih rešiti, pre ili kasnije, budući da su oboje širili Dobro oko sebe.

Već godinu dana nije svirala svoju gitaru i slavila Bogorodicu u prepodnevним satima; posvetila se brizi o Viorelu, koga sam ja imao čast da krstim, iako se ne sećam nijednog sveca s tim imenom. Ali i dalje je dolazila na misu svake nedelje, i redovno bismo popričali na kraju, kad se svi već razidu. Govorila je da sam joj ja jedini prijatelj; zajedno smo učestvovali u obožavanju Svevišnjeg, ali ona je sad osećala potrebu da podeli sa mnom ovozemaljske nedaće.

Volela je Lukasa više od bilo kog drugog muškarca koga je srela; on je bio otac njenog deteta, osoba koju je izabrala da s njom podeli svoj život, neko ko se odrekao svega i imao dovoljno hrabrosti da zasnuje porodicu. Kad su nastupile krize, ona je pokušavala da ga ubedi da je to prolazno; morala je da se posveti sinu, ali nije imala nameru da napravi od njega razmaženo dete; uskoro će ga pustiti da se sam suočava s pojedinim životnim izazovima. Tada će ponovo postati supruga i žena kakvu je upoznao pri prvim susretima, možda čak i posvećenija nego ranije, jer je sada bolje poznavala dužnosti i odgovornosti izbora koji je učinila. Pa ipak, Lukas se osećao odbačenim; ona se očajnički trudila da se podjednako posveti obojici, ali uvek je bivala prinuđena da bira - i u tim trenucima, bez i senke kolebanja, birala je Viorela.

Sa svojim oskudnim poznavanjem psihologije rekao sam da mi nije prvi put da slušam jednu takvu priču i da se muškarci obično osećaju odbačenim u sličnim situacijama, ali da to brzo prođe; nailazio sam na tu vrstu problema pričajući s mojim parohijanima.

U jednom razgovoru, Atena je priznala da je možda ipak malo preuranila: romantična predstava o mladoj majci nije joj dozvolila da jasno sagleda prave izazove koji su iskrslili posle rođenja deteta. Ali, bilo je suviše kasno za kajanje.

Pitala me je da li bih mogao da popričam s Lukasom - koji nikad nije svraćao u crkvu, bilo zato što ne veruje u Boga ili zato što je radije koristio nedeljna prepodneva da bude sa svojim sinom. Pristao sam, pod uslovom da on dođe svojevolejno. Ali kad se Atena upravo spremala da ga zamoli da to učini, desila se velika kriza i muž je napustio kuću.

Savetovao sam je da bude strpljiva, ali ona je bila duboko povređena. Jednom je već bila napuštena, u detinjstvu, i sva mržnja koju je osećala prema svojoj rođenoj majci automatski se prenela na Lukasa - iako su kasnije, kako sam čuo, ponovo postali dobri prijatelji. Kidanje porodičnih veza bilo je za Atenu možda najveći greh koji neko može da poćini.

Nastavila je nedeljom da dolazi u crkvu, ali se brzo vraćala kući, jer nije imala kome da ostavi dete, a mališan je mnogo plakao za vreme službe, ometajući koncentraciju ostalih vernika. U jednoj od retkih prilika kad smo mogli da popričamo, rekla je da radi u nekoj banci, da je iznajmila stan, i da ne treba da brinem; «otac» (prestala je da muža naziva po imenu) je ispunjavao svoje materijalne obaveze.

Aonda je došla ona kobna nedelja.

Znao sam šta se desilo prethodne sedmice - jedan od parohijana mi je sve ispričao. Proveo sam nekoliko noći prizivajući nekog anđela da mi se javi i da mi objasni šta da činim: da li treba da ispunim svoju dužnost prema Crkvi ili dužnost prema ljudima. Ali kako se anđeo nije ukazivao, obratio sam se svom starešini i on mi je rekao da je Crkva uspela da opstane samo zato što se oduvek strogo pridržavala svojih dogmi - kad bi počela da čini izuzetke, bila bi izgubljena još od srednjeg veka. Znao sam tačno što će se dogoditi, čak sam pomišljao i da telefoniram Ateni, ali nije mi ostavila svoj novi broj.

Tog jutra, ruke su mi se tresle dok sam podizao naforu, osvećujući hleb. Izgovorio sam reči koje su mi bile prenete vekovnom tradicijom, koristeći moć koja se od apostola prenosila s kolena na koleno. Ali moja se misao ubrzo vratila na tu devojkicu sa sinom u naručju, neku vrstu Device Marije, u kojoj se čudo materinstva i ljubavi oličavalo u napuštenosti i samoći, devojkicu koja je upravo stala u red, kao što je uvek i činila, i korak po korak, prilazila da primi pričest.

Mislim da je većina prisutnih vernika znala šta se dešava. I svi su me gledali, čekajući moju reakciju. Video sam sebe okruženog pravednicima, grešnicima, farisejima, apostolima, učenicima, ljudima dobre i zle volje.

Atena je stala ispred mene, zauzevši uobičajeni stav: sklopila je oči i otvorila usta da primi telo Hristovo.

Ali Hristovo telo je ostalo u mojim rukama.

Otvorila je oči, ne shvatajući šta se događa.

- Razgovaraćemo kasnije - šapnuo sam joj.

Ali ona se nije ni pomerila.

- Ljudi čekaju u redu iza tebe. Razgovaraćemo kasnije.

- Sta se dešava? - svi koji su bili blizu mogli su da čuju njeno pitanje.

- Razgovaraćemo kasnije.

- Zašto mi ne date pričest? Zar ne vidite da me ponižavate pred drugima? Zar mi nije dosta sve ono što sam već preživela?

- Atena, Crkva zabranjuje razvedenim osobama da prime svetu tajnu. Ti si potpisala razvod ove nedelje. Pričaćemo kasnije - uporno sam ponovio.

Pošto se nije pomerila, dao sam znak osobi iza nje da je zaobiđe. Nastavio sam da delim pričest sve dok je i poslednji parohijan nije primio. I tada sam, pre no što sam se vratio u oltar, začuo onaj glas.

To više nije bio glas devojkice koja je pevala u slavu Bogorodiце, razgovarala o svojim planovima, pričala, ganuta, o onome što je naučila o životu svetaca i jedva se uzdržavala da ne zaplače dok

mi je poveravala svoje teškoće u braku. Bio je to glas ranjene zveri, povređene i ponižene, srca punog mržnje.

- Neka je proketo ovo mesto! - povika glas. - Neka su prokleti oni što nikad nisu čuli Hristove reči, koji su njegovu Poruku preobrazili u građevinu od kamena. Jer Hristos je rekao:

«priđite meni vi koji ste ucveljeni, i ja ću vas utešiti». Ja sam ucveljena, ranjena, a ne puštaju me da priđem k Njemu. Danas sam naučila da je Crkva preinačila te reči: priđite k meni vi koji sledite naša pravila, i ostavite ucveljene po strani!

Cuo sam jednu od žena iz prvog reda kako je opominje da učuti. Ali ja sam hteo da čujem, morao sam da čujem. Okrenuo sam se i stao ispred nje, pognute glave - bilo je to jedino što sam mogao da učinim.

- Kunem se da nikad više neću kročiti nogom u ovu crkvu. Još jednom sam napuštena od porodice, ali sada ne zbog finansijskih teškoća ili nezrelosti mladih ljudi koji prerano stupaju u brak. Prokleti svi oni koji zatvaraju vrata pred jednom majkom i detetom! Isti ste kao oni koji nisu primili Svetu Porodicu, isti kao onaj što se odrekao Hrista kad mu je prijatelj bio najpotrebniji!

I, okrenuvši se, izašla je plačući, s detetom u naručju. Završio sam službu, dao poslednji blagoslov, i otišao pravo u sakristiju - te nedelje neće biti bratimljenja s vernicima niti suvišnih priča. Te nedelje, našao sam se pred jednom filozofskom dilemom: izabrao sam pokornost prema instituciji, a ne prema rečima na kojima se institucija zasniva.

Ja sam već star, Bog može da me uzme svakoga časa. Celog svog veka ostao sam odan svojoj veri i smatram da se, uprkos svim greškama, Crkva iskreno trudi da sebe popravi. To će potrajati decenijama, možda i stolećima, ali jednog dana ostaće joj jedino važna ljubav i Hristova rečenica: »priđite k meni vi koji ste ucveljeni, i ja ću vas utešiti.» Posvetio sam čitav život sveštениčkom pozivu, i nijednog sekunda se nisam pokajao zbog te odluke. Ali u pojedinim trenucima - kao što se, na primer, desilo te nedelje - iako nemam ni trunke sumnje u samu veru, počinjem da sumnjam u ljude.

Sada znam šta se desilo Ateni, i pitam se: nije li sve počelo baš tada, ili je već bilo prisutno u njenoj duši? Razmišljam o mnogim Atenama i Lukasima koji se razvode na svetu i ne mogu više da primaju svetu tajnu pričešća: svima njima jedino preostaje da posmatraju Hrista, patnika razapetog na krstu, i da slušaju Njegove reči - koje se ne podudaraju baš uvek s vaticanskim zakonima. U retkim slučajevima, takve osobe se udalje od crkve, ali većina nastavlja da dolazi na nedeljnu službu, iako znaju da im je čudo preobraženja hleba i vina u telo i krv Hristovu uskraćeno.

Mislim da je, izlazeći iz crkve, Atena mogla da sretne Isusa. I, sva uplakana, bacila mu se u zagrljaj, zbunjena, moleći Ga da joj objasni zbog čega mora da bude izopštena, samo zato što je potpisala nekakav papir, stvar potpuno beznačajnu na duhovnom planu, koja se tiče samo sudskih beležnika i poreznika.

A Isus je, gledajući Atenu, verovatno odgovorio:

- Pogledaj dobro, kćeri moja, i ja sam izopšten. Odavno me već ne puštaju da uđem.

Pavel Podbjeski, 57 godina, vlasnik stana

Ja i Atena smo imali nečeg zajedničkog: oboje smo bili ratne izbeglice i došli smo u Englesku još kao deca, iako se moje bekstvo iz Poljske dogodilo pre više od pedeset godina. Nas dvoje smo znali da, uprkos izvesnim neizbežnim spoljašnjim izmenama, čak i u izbeglištvu, predanja uspevaju da se održe - zajednice se okupljaju, jezik i religija ostaju živi, ljudi nastoje da štite jedni druge u okruženju koje će im zauvek ostati tuđe.

I dok se tradicija neguje i čuva, želja za povratkom postepeno bleđi. No ipak, ona mora ostati živa u našim srcima, kao nada kojom volimo sami sebe da zavaravamo - ali nikad neće biti sprovedena u delo; ja nikad neću ponovo živeti u Cestohovi, ona i njena porodica se nikad neće vratiti u Bejrut.

Ta vrsta solidarnosti nagnala me je da joj iznajmim treći sprat svoje kuće u Baset Roudu - inače bih radije primio stanare koji nemaju dece. I ranije sam već činio takvu grešku i dve stvari su se redovno ponavljale: ja sam se žalio na buku koju su oni pravili preko dana, a oni su se žalili na buku koju sam ja pravio noću. I premda su obe - i plač i muzika - imale nečeg svetog u svojim korenima, pošto su pripadale potpuno različitim svetovima, bilo ih je teško pomiriti.

Upozorio sam je, ali ona se nije obazirala, rekavši da mogu biti bez brige kad je njeno dete u pitanju: mališan je provodio čitav dan u kući svoje babe. A stan je imao i tu pogodnost da se nalazio blizu njenog posla, jedne banke u okolini.

Uprkos mojim upozorenjima, posle osam dana koje smo oboje herojski izdržali, zazvonilo je zvonce na mojim vratima. Bila je to ona, s detetom u naručju.

- Moj sin ne može da spava. Da li biste mogli barem večeras da utišate muziku...

Svi prisutni u sobi su je začuđeno pogledali.

- Štaje sad pa ovo?

Mališan u njenom naručju odmah je prestao da plače, kao da se iznenadio, isto koliko i njegova majka, videvši tu grupu ljudi, koja je smesta prestala da igra.

Pritisnuo sam dugme za pauzu na kasetofonu i dao joj rukom znak da uđe. Odmah zatim sam ponovo pustio muziku, da ne bih prekidao ritual. Atena je sela u jedan ugao, njišući u naručju dete koje je ubrzo zaspalo, uprkos galami bubnjeva i udaraljki. Prisustvovala je celoj ceremoniji, i izašla tek kad su i ostali gosti krenuli kući - a kao što sam i pretpostavio - sutradan izjutra ponovo mi je zazvonila na vrata, pre odlaska na posao.

- Ne morate da mi objašnjavate ono što sam videla: ljude kako plešu zatvorenih očiju. Znam odlično šta to znači jer često i sama to radim, a to su moji jedini trenuci mira i spokoja u životu. Pre no što sam postala majka, išla sam na igranke s mužem i prijateljima; i tamo sam, takođe, videla ljude na podijumu za ples, kako igraju zatvorenih očiju, jedni samo zato da bi ostavili utisak na ostale, a drugi kao da ih pokreće neka viša, moćnija sila. I, otkad znam za sebe, našla sam u plesu način da se usredsredim na nešto mnogo jače i moćnije od mene. Ali htela bih da znam koja je ono muzika sinoć bila?

- Šta radite sad u nedelju?

- Ništa posebno. Idem u šetnju sa Viorelom u Redžent Park, da udahnem malo svežeg vazduha. Kasnije ću imati dovoljno vremena da se posvetim sebi, a u ovom trenutku svog života moram da se bavim potrebama svoga sina.

- Onda ću poći sa vama.

Dva dana pre naše šetnje, Atena je ponovo došla da prisustvuje obredu. Dete je opet zaspalo posle nekoliko minuta, a ona je samo posmatrala kretanja oko sebe ne prozborivši ni reči. Iako je sedela nepomično na kanabetu, bio sam ubeđen da njena duša pleše.

U nedelju po podne, dok smo šetali po parku, zamolio sam je da obrati pažnju na sve što vidi i čuje: na lišće koje treperi na ve-

tru, na talasiće vode na jezeru, na ptice što pevaju, na pse koji laju, na ciku i vrisku dece koja trče tamo-amoo, kao da slede neku čudnu logiku, nedokučivu odraslima.

- Sve se kreće. I sve se kreće u određenom ritmu. A sve što se kreće u ritmu, proizvodi zvuk; to se dešava ovde i u bilo kom delu sveta u ovom istom trenutku. Naši preci su zapazili tu pojavu kad su pokušavali da se sakriju od mraza u svojim pećinama: stvari su se pokretale i stvarale buku.

Prvobitni ljudi su tu pojavu verovatno posmatrali s čuđenjem, koje je ubrzo zatim preraslo u pobožno divljenje: shvatili su da je to način na koji neko Više Biće opšti sa njima. Počeli su da imitiraju zvuke i pokrete oko sebe, u nadi da će time i oni stupiti u dodir s tim Bićem: tako su nastali ples i muzika. Pre neki dan si mi rekla da kroz igru uspevaš da opštiš s nečim moćnijim od sebe.

- Kad igram, ja sam slobodna žena. Bolje reći, ja sam slobodan duh, koji može da putuje kroz vasseljenu, da vidi sadašnjost, nasluti budućnost, da se preobrazi u čistu energiju. A to mi pričinjava ogromno zadovoljstvo, radost koja je neuporedivo veća od svega što sam ikad iskusila i što ću tek iskusiti u životu.

U jednom periodu smatrala sam da sam predodređena da postanem svetica - slaveći Boga kroz muziku i pokrete svoga tela. Ali smatram da je taj put zauvek zatvoren za mene.

- Koji put?

Spustila je dete u kolica. Video sam da ne želi da odgovori na pitanje, ali bio sam uporan: kad se usta zatvore, to je zato što nešto važno treba da saopšte.

Ne pokazujući nikakvu emociju, kao da je uvek morala ćutke da podnosi sve nedaće koje joj je život nametao, ispričala mi je događaj iz crkve, kad je sveštenik - verovatno njen jedini prijatelj - odbio da je pričesti. I o prokletstvu koje je tog trenutka bacila, napuštajući zauvek Katoličku crkvu.

- Svetac je onaj ko poštuje vlastiti život - objasnio sam. - Dovoljno je shvatiti da smo svi mi ovde iz nekog razloga, i dovoljno je da ga prihvatimo. I onda možemo da se smejemo svojim veli-

kim i malim patnjama, i da koračamo bez straha, svesni da svaki naš korak ima smisla. Možemo da se prepustimo da nas vodi svetlost koja zrači iz Temena.

- Sta je Teme? U matematici, to je najviša tačka nekog trougla.

- E pa i u životu je to takođe najviša tačka, cilj svih onih koji lutaju, kao i sav svet, ali čak ni u najtežim trenucima ne gube iz vida svetlost koja isijava iz njihovog srca. To je ono što mi pokušavamo da uradimo u našoj grupi. Teme je sakriveno u nama, a mi možemo dosegnuti do njega ukoliko smo spremni da ga prihvatimo i prepoznamo njegovu svetlost.

Objasnio sam joj da je ples koji je gledala prethodnih dana i u kome su učestvovalе osobe svih uzrasta (tog trenutka, grupu je činilo deset članova, između 19 i 65 godina), nazvan, po mojoj ideji, «traganje za Temenom». Atena me upita gde sam to otkrio.

Ispričao sam joj da je, neposredno posle završetka Drugog svetskog rata, jedan deo moje porodice uspeo da pobegne od komunističkog režima, koji je uspostavljen u Poljskoj, i rešio da se preseli u Englesku. Čuli su da, pored osnovnih stvari, treba da ponesu sa sobom i umetničke predmete i antikvarne knjige, inače vrlo cenjene u tom delu sveta.

Istina, slike i skulpture brzo su se rasprodale, ali su knjige ostale u jednom ćošku, da skupljaju prašinu. Pošto je moja majka želela pošto-poto da me nauči da čitam i govorim poljski, one su služile za moju obuku. Tako sam, jednog dana, u jednom izdanju Tomasa Maltusa iz XIX veka, otkrio dva lista s beleškama moga dede koji je stradao u koncentracionom logoru. Počeo sam da ih čitam, misleći da je reč o uputstvima za raspodelu nasleđstva ili o ljubavnim pismima upućenim nekoj tajnoj ljubavnici, jer je u porodici kružila priča da se svojevremeno zaljubio u jednu ženu u Rusiji.

I zaista, postojala je izvesna veza između priče i stvarnosti. Bio je to izveštaj o njegovom putu u Sibir za vreme komunističke revolucije; tamo, u zabačenom selu Djedov, zaljubio se u neku

glumicu⁵. Po tvrđenju moga dede, ona je pripadala nekoj vrsti sekte, koja je smatrala da se u određenom načinu plesanja nalazi lek za sva zla ovog sveta, jer taj ples omogućava kontakt sa svetlošću Temena.

Plašili su se da bi cela ta tradicija mogla da nestane. Njihove strepnje su bile opravdane jer su stanovnici uskoro raseljeni, a selo je postalo poprište nuklearnih proba. Glumica i njeni prijatelji zamolili su mog dedu da zapiše sve što su naučili. On ih je poslušao, ali izgleda da nije tome pridavao naročitu važnost, jer je zaboravio beleške u knjizi koju je nosio, sve dok ih ja jednog dana nisam otkrio.

Atena me prekide:

- Ali o plesu se ne može pisati. Treba plesati.

- Tačno. U suštini, u beleškama je pisalo samo ovo: treba plesati do iznemoglosti, kao da smo planinari koji se penju na vrh, na ovu svetu planinu. Plesati sve dok, zbog ubrzanog disanja, naš organizam ne počne da prima kiseonik na način na koji nismo navikli, tako da na kraju izgubimo svoj identitet i vezu sa prostorom i vremenom. Plesati samo uz zvuke udaraljki, ponavljati taj postupak svakoga dana, sve dok ne primetimo da nam se, u jednom trenutku, oči sklapaju same od sebe i mi počinjemo da naziremo jednu svetlost koja izvire iznutra, iz nas samih, odgovora na naša pitanja i razvija naše skrivene moći.

- Jeste li vi već razvili neku moć?

Umesto odgovora, predložio sam joj da se priključi našoj grupi, pošto je izgledalo da detetu do sada ništa nije smetalo, čak ni kad bi zvuk daira i udaraljki postao preglasan. Sutradan, u vreme kad je obično počinjala naša seansa, i Atena je bila tu. Predstavio sam je svojim prijateljima, rekavši samo da je to komšinica sa gornjeg sprata; niko ništa nije rekao o svom životu niti je pitao nju čime se bavi. U zakazano vreme, pustio sam muziku i počeli smo da igramo.

⁵ Bilo je nemoguće pronaći na karti ovo selo; ili je ime bilo promenjeno, ili je mesto iščezlo posle prisilnih premeštanja stanovništva od strane Staljina.

Ona je učinila prve korake s detetom u naručju, ali je mališan odmah zaspao pa ga je spustila na divan. Pre no što sam sklopio oči i pao u trans, video sam da je ona tačno shvatila put Temena.

Svakoga dana - osim nedelje - bila je tamo, zajedno s detetom. Razmenjivali smo samo nekoliko reči dobrodošlice; ja sam puštao muziku koju mi je jedan moj prijatelj doneo iz ruskih stepa i svi bismo počeli da igramo, do iznemoglosti. Krajem meseca, zamolila me je da joj presnimim traku.

- Volela bih da plešem ujutru, pre nego što odvedem Viorela kod mame i odem na posao.

Usprotivio sam se:

- Prvo i prvo, mislim da grupa koja je povezana istom energijom uspeva da stvori neku vrstu zajedničke aure koja svakom učesniku olakšava stupanje u stanje transa. Osim toga, raditi to izjutra znači spremati se za otkaz, jer ćeš celog dana biti umorna.

Atena je malo razmislila, ali je brzo uzvratila:

- U pravu ste kad govorite o zajedničkoj energiji. Vidim da su u vašoj grupi četiri para i vaša žena. Svi, bez izuzetka, našli su ljubav. Zbog toga i mogu da podele sa mnom pozitivne vibracije.

Ali ja sam sama. Tačnije, sa svojim sinom, ali njegova ljubav još ne može da se ispolji na način koji bi nama bio razumljiv. Zato se radije mirim sa svojom samoćom: ako u ovom trenutku pokušam od nje da pobegnem, nikada više neću naći partnera. Ako je prihvatim, umesto da se borim protiv nje, možda će se stvari promeniti. Videla sam da je samoća jača kad pokušavamo da joj se suprotstavimo, ali postaje slaba kad na nju jednostavno ne obraćamo pažnju.

- Pridružila si se našoj grupi u potrazi za ljubavlju?

- Iako mislim da bi to bio dobar razlog, odgovor je «ne». Došla sam da nadem smisao svog života, koji se sada svodi na Viorela, i zato se plašim da ne upropastim dete, bilo preteranom zaštitom, bilo time što ću u njega projektovati snove koje nisam uspela da ostvarim. Pre neki dan, dok sam plesala, osetila sam da sam ozdravila. Da je bila u pitanju neka fizička bolest, znam da bismo

to mogli nazvati čudom, ali bilo je to nešto duhovno što mi je smetalo, i što je najednom iščilelo.

Znao sam dobro o čemu govori.

- Niko me nije naučio da igram uz zvuke te muzike - nastavi-laje Atena. Ali ja predosećam da znam šta treba da radim.

- Nije ni neophodno naučiti. Sećaš se naše šetnje po parku, i onog što smo videli: prirodu koja stvara ritam i prilagođava mu se svakog trenutka.

- Niko me nije naučio da volim. Ali ja sam već volela Boga, svog muža, svoje dete i svoju porodicu. Pa ipak, nešto mi nedosta-je. Iako se zamaram dok igram, kad završim čini mi se kao da se nalazim u stanju nekog blaženstva, u dubokoj ekstazi. Htela bih da taj zanos potraje preko celog dana. I da mi pomogne da nađem ono što mi nedostaje: ljubav nekog muškarca.

Dok plešem, uvek sam u stanju da vidim srce tog muškarca, iako ne uspevam da mu vidim lice. Osećam da je on blizu, i zato moram da budem u pripravnosti. Moram da igram ujutru, da bih mogla da provedem ostatak dana budno prateći sve što se oko me-ne dešava.

- Znaš li šta znači reč «ekstaza»? Potiče iz grčkog i znači: iza-ći iz samog sebe. Provesti ceo dan izvan sebe, znači tražiti previše od tela i od duše.

- Pokušaću.

Video sam da ne vredi dalje raspravljati, i presnimio sam joj traku. Od tog trenutka, svakoga dana me je budio zvuk te muzike sa gornjeg sprata; slušao sam njene korake i pitao se kako može da izdrži ceo dan na poslu posle čitavih sat vremena provedenih u transu. Prilikom jednog slučajnog susreta na hodniku, pozvao sam je na kafu. Atena mi je ispričala da je presnimila još nekoliko tra-ka i da sad mnoge njene kolege tragaju za Temenom.

- Jesam li pogrešila? Je li to bila tajna?

Naravno da nije; naprotiv, pomagala mi je da očuvam jednu tradiciju koja je pretila da se ugasi. U zabeleškama mog dede neka žena je rekla da je jedan kaluđer koji se zatekao u tom kraju tvrdio

da su svi naši preci i svi budući naraštaji prisutni u nama. Kad oslobađamo sami sebe, oslobađamo i čovečanstvo.

- Znači da su i žitelji tog sela iz Sibira sigurno prisutni i da su zadovoljni. Njihovo delo ponovo živi na ovom svetu, zahvaljujući vašem dedi. Ali mene nešto drugo kopka: zašto ste odlučili da igrate nakon što ste pročitali tekst? Da ste, recimo, pročitali nešto o sportu, da li biste rešili da postanete fudbaler?

Takvo pitanje mi još niko nije postavio.

- Zato što sam u ono vreme bio bolestan. Patio sam od jedne retke vrste artritisa i lekari su mi rekli da budem spreman da sa tri-deset i pet godina ostanem prikovan za invalidska kolica. Shvatio sam da imam malo vremena pred sobom i rešio sam da se posvetim svemu što će mi kasnije biti uskraćeno. Moj deda je zapisao na onom malom parčetu hartije da su žitelji Djedova verovali u isceliteljske moći transa.

- Po svemu sudeći, bili su u pravu.

Ništa nisam odgovorio, ali nisam bio toliko ubeđen. Možda su se lekari prevarili. Možda zbog toga što kao imigrant, koji je imao 1 porodicu, nisam smeo sebi da dozvolim da se razbolim, pa sam zato tako snažno delovao na svoju podsvest da je to ojačalo otpornost organizma. Ili se možda desilo čudo, što je potpuno u suprotnosti s učenjem moje katoličke vere: plesovi ne leče.

Sećam se da sam, kao dečak, u nedostatku odgovarajuće muzike, imao običaj da navlačim na glavu crnu kapuljaču i zamišljam da je stvarnost oko mene prestala da postoji: moj duh je bludeo daleko, sve do Djedova, i sretao se s onim ljudima i ženama, s mojim dedom i njegovom glumicom. U tišini sobe molio sam ih da me nauče da plešem, da prevaziđem svoje granice, jer ću uskoro biti zauvek paralizovan. Sto se moje telo više kretalo, svetlost mog srca bivala je sve prisutnija, i ja sam sve više učio - možda od samog sebe, možda od utvara iz prošlosti. Čak sam počeo da zamišljam i muziku koju su oni slušali na svojim obredima, i kad je jedan moj prijatelj putovao u Sibir, mnogo godina kasnije, zamolio sam ga da mi donese nekoliko ploča; na moje iznenađenje,

jedna od njih je bila veoma slična onoj koju sam smatrao plesom iz Djedova.

Ali bolje da ništa ne govorim Ateni - ona je bila vrlo povodljiva i činilo mi se da je veoma čudljivog temperamenta.

- Možda si pravilno postupila - bio je moj jedini komentar.

Još jednom smo razgovarali, neposredno pred njen put na Srednji istok. Delovala mi je zadovoljno, kao da je pronašla sve što je želela: ljubav.

- Moje kolege na poslu oformili su grupu i nazivaju sebe «hodočasnicima Temena». I sve to zahvaljujući vašem dedi.

- Ne, nego zahvaljujući tebi, koja si osetila potrebu da to podeliš s drugima. Znam da se spremaš na put, i želim da ti zahvalim što si dala jednu novu dimenziju onome što sam ja godinama radio, pokušavajući da podelim tu svetlost s nekolicinom zainteresovanih, ali sam to uvek činio stidljivo, smatrajući da će drugima cela ta priča delovati smešno.

- Znae šta sam otkrila? Da, iako je ekstaza sposobnost da se izadje iz samog sebe, ples je način uspinjanja u prostoru. Otrkivanje novih dimenzija, ali bez gubljenja kontakta sa sopstvenim telom. U plesu, duhovni i stvarni svet uspevaju da žive zajedno, bez sukoba. Mislim da se u klasičnom baletu igrači penju na prste jer tako istovremeno dotiču i zemlju i nebese.

Ako se dobro sećam, bile su to njene poslednje reči. U toku svakog plesa kome se predajemo s radošću, mozak gubi svoju moć kontrole a srce preuzima vlast nad telom. I tek u tom trenutku ukazuje se Teme.

Naravno, pod uslovom da u njega verujemo.

**Piter Šerni, 47 godina, generalni direktor filijale jedne
banke u Holand Parku, London**

Primio sam Atenu samo zato što je njena porodica bila jedan od naših najvažnijih klijenata - uostalom, svet se vrti oko uzajamnih interesa. Pošto je bila isuviše živog temperamenta, rasporedio sam je da radi u administrativnoj službi, u iskrenoj nadi da će uskoro podneti otkaz; tako ću moći s punim pravom da kažem njenom ocu da sam sve učinio da joj pomognem, ali bez uspeha.

Moje direktorsko iskustvo me je naučilo da prepoznajem duševna stanja osoba, čak i kad ne govore ništa. Na jednom kursu su nam dali uputstvo: ako želite da se nekoga oslobodite, učinite sve da vam taj dotični uskrati poštovanje i tako ćete imati pravi razlog da ga otpustite, mirne duše.

Učinio sam sve da postignem taj svoj cilj sa Atenom; pošto ona nije zavisila od novca koji je kod mene zarađivala, na kraju će uvideti da je sav taj napor koji ulaže - da se rano budi, da vodi dete kod majke, da radi po čitav dan jedan rutinski posao, da se vraća po dete, da ide u kupovinu, da se brine o sinu, da ga uspavljuje, da sledećeg dana ponovo izgubi tri sata u prevozu - potpuno izlišan, jer postoje mnogo zanimljiviji načini da provede svoj dan. Malo-pomalo, postajala je sve razdražljivija, i ja sam bio ponosan na svoju strategiju: urodiće plodom. Počela je da se žali na svoje mesto stanovanja, govoreći da njen gazda pušta noću muziku da trešti i da ona više ne može ljudski ni da spava.

A onda se, najednom, nešto promenilo. Najpre samo u Ateni. A uskoro i u celoj filijali.

Kako sam uspeo da primetim tu promenu? E pa, lepo. Grupa ljudi koji zajedno rade uvek liči na orkestar; dobar rukovodilac je maestro i zna koji je instrument naštimovan, koji emituje višak emocija, a koji jednostavno samo prati ostale. Atena je delovala kao da svira svoj instrument bez trunke entuzijazma, večito odsut-

na, ne deleći nikad sa svojim saradnicima radosti ili tuge svog ličnog života, dajući do znanja da se, kad izađe s posla, njeno preostalo vreme svodi isključivo na brigu o detetu, i ništa više. Sve dok nije počela da izgleda odmornija, komunikativnija, pričajući svakom ko je hteo da je sluša da je otkrila recept za podmlađivanje.

Naravno da je to čarobna reč: podmlađivanje. Kad je izgovori neko ko ima svega 21 godinu, zvuči potpuno nesuvislo, ali, i mimo toga, ljudi su poverovali i počeli da traže da im otkrije tajnu te formule.

Njen radni učinak se povećao, iako su i posao i plata ostali isti. Njene kolege, koje su se ranije ograničavale na «dobar dan» i «do viđenja», počele su da je pozivaju na ručak. Kad bi se vratili, delovali su zadovoljno i produktivnost celog odeljenja učinila je džinovski skok.

Znam da zaljubljene osobe zarazno utiču na okolinu, i odmah sam zaključio da je Atena sigurno srela nekoga ko joj mnogo znači u životu.

Upitao sam je i ona je potvrdila, naglasivši da nikad nije izašla ni sa jednim klijentom, ali daje, u tom slučaju, bilo nemoguće odbiti poziv. U normalnim okolnostima, bila bi smesta otpuštena - u tom pogledu, pravila banke bila su više nego jasna: lični kontakti s klijentima bili su strogo zabranjeni. Ali, u to vreme, primetio sam da je njeno ponašanje već zarazilo praktično sve; neki od njenih kolega počeli su da se sastaju s njom posle posla, a koliko sam saznao, najmanje dvoje ili troje su već bili i kod nje kući.

Držao sam u ruci tempiranu bombu: mlada pripravnica, bez ikakvog prethodnog radnog iskustva, koja je ranije bila stidljiva a ponekad i agresivna, postala je neka vrsta prirodnog vođe mojih službenika. Ako je otpustim, svi će misliti da to činim iz zavisti - i izgubiću njihovo poštovanje. Ako je zadržim na poslu, rizikujem da za kratko vreme izgubim kontrolu nad grupom.

Odlučio sam da malo sačekam; u međuvremenu, «energija» (mrzim tu reč, jer zapravo ne znači ništa konkretno, osim u slučaju kad govorimo o elektricitetu) filijale znatno se popravila. Klijenti

su delovali zadovoljnije i počeli su da nas preporučuju i drugima. Službenici su bili veseli, i, iako se posao udvostručio, nisam morao da zapošljam nove ljude, jer su svi svojski prionuli na rad.

Jednoga dana primio sam pismo od mojih pretpostavljenih. Hteli su da odem u Barselonu, gde se održava godišnja skupština banke, i da tamo objasnim metod organizacije rada koji primenjujem. Po njihovom mišljenju, uspeo sam da uvećam dobit, bez povećanja troškova, a to je jedino što interesuje rukovodioce - u čitavom svetu, uzgred rečeno.

Koji metod?

Moja jedina zasluga bila je ta što sam znao odakle je sve počelo, pa sam zato rešio da pozovem Atenu u moju kancelariju. Cestitao sam joj na izvanrednoj produktivnosti, a ona mi je zahvalila osmehom.

Učinio sam sledeći korak, vrlo obazrivo, jer nisam želeo da budem pogrešno shvaćen.

- Pa kako je tvoj verenik? Oduvek sam smatrao da onaj ko prima ljubav, sve više ljubavi daje. Cime se on bavi?

- Radi u Skotland Jardu ⁶.

Rešio sam da radije ne ulazim u pojedinosti. Ali morao sam da nastavim razgovor, po svaku cenu, i nisam imao vremena za gubljenje.

- Primetio sam veliku promenu u tebi i...?

- Primetili ste veliku promenu u filijali?

Kako odgovoriti na jedno takvo pitanje? S jedne strane, priznao bih joj da ima veću moć nego što bi bilo poželjno, ali, s druge strane, ako ne budem otvoren, nikad neću saznati odgovore koji su mi potrebni.

- Da, zapazio sam veliku promenu. I razmišljam da te unapređim.

- Potrebno mi je da negde otputujem. Hoću da izađem malo iz Londona, da upoznam nove vidike.

⁶ Istražno odeljenje londonske policije.

Da putuje? Sada, kad je na poslu sve krenulo kao podmazano, ona hoće da ode? Ali, kad bolje razmislim, zar to ne bi bilo ono pravo rešenje, koje mi je bilo preko potrebno i koje sam sve vreme priželjkivao?

- Mogla bih da pomognem banci ako mi date veća ovlašćenja
- nastavila je.

U sebi sam već bio pristao, a ona mi je pružala idealnu priliku. Kako se toga ranije nisam setio? Poslati je na put značilo je udaljiti je, a onda ja ponovo preuzimam vođstvo, a da ne moram da snosim troškove otpuštanja ili pobune. Ali ipak, moram dobro da promislim, jer, pre nego što pomogne banci, trebalo je da pomogne meni. Sada, kad su moji šefovi primetili porast produktivnosti, znao sam da moram da održim taj nivo, inače rizikujem da izgubim ugled i da se *nađem* u gore položaju nego pre. Ponekad mi se čini da shvatam zbog čega se većina mojih kolega i ne trudi da postigne poboljšanje: ako ga ne postignu, smatraju ih nesposobnim. Ako uspeju, obavezni su da se neprestano usavršavaju, a to je najbolji put da završe karijeru srčanim udarom.

I dalje oprezno, učinio sam sledeći korak: nije preporučljivo da isprepadamo sagovornika pre nego što nam otkrije tajnu koju treba da saznamo - bolje je da se pretvaramo da pristajemo na njegove zahteve.

- Potrudiću se da prosledim tvoj predlog mojim šefovima. Kad smo već kod toga, sreću se s njima u Barseloni, i baš zato sam i rešio da te pozovem. Da li ću biti u pravu ako kažem da se naš učinak poboljšao otkako su zaposleni, recimo, počeli da uspostavljaju bolji odnos sa tobom?

- Bolji odnos sa samima sobom, rekla bih.
- Da. Ali tvojom zaslugom - ili se možda varam?
- Vi vrlo dobro znate da se ne varate.
- Da li si čitala neku knjigu o «menadžmentu» za koju ja možda ne znam?
- Ne čitam tu vrstu literature. Ali volela bih da mi obećate da

ćete zaista razmotriti moju molbu.

Pomislio sam na njenog verenika iz Skotland Jarda; ako obećam a ne ispunim, hoću li snositi posledice? Da je nije naučio nekoj borilačkoj veštini kojom se postižu rezultati koji bi inače bili neostvarljivi?

- Mogu da vam ispričam sve, čak i ako ne održite obećanje. Ali nisam sigurna da će to imati svrhe, ukoliko ne primenite ono čemu vas budem naučila.

- Tu čuvenu «tehniku podmlađivanja»?

- Baš to.

- Zar nije dovoljno poznavati je samo teorijski?

- Možda. Uostalom, ona je i stigla do onoga ko me je njoj naučio zapisana na nekoliko listova papira.

Bio sam zadovoljan što me ne primorava da donosim odluke koje su izvan mojih nadležnosti i principa. Ali, u dubini duše, moram priznati da sam i lično bio zainteresovan za celu tu priču, jer sam priželjkivao da iskoristim svoje potencijale na jedan drugačiji način. Pošto sam joj obećao da ću učiniti sve što je u mojoj moći da se njena molba prihvati, Atena je počela da mi potanko opisuje jedan dugi i ezoterični ples čiji je cilj da se dostigne takozvano Temе (ili Osovina, više se ne sećam tačno). Kako je naš razgovor odmicao, sve više sam se trudio da objektivno sagledam njena somnambulna zapažanja. Jedan sat nije bio dovoljan, pa sam je zamolio da dođe i sutra. Tada smo zajedno skicirali referat koji treba da izložim pred Upravnim odborom banke. U jednom trenutku, rekla mi je, smešeći se:

- Nemojte da se ustručavate da verno prenesete ovo o čemu govorimo. Jer, čak i upravu jedne banke čine ljudi poput nas - od krvi i mesa - koje će sigurno veoma zanimati nekonvencionalne metode.

Medutim, po tom pitanju, Atena je bila u potpunoj zabludi: u Engleskoj je tradicija oduvek bila i ostala neuporedivo žilavija od svake novine. Ali šta me košta da malo rizikujem, ako već time ne dovodim u pitanje svoj položaj? Pošto mi je cela priča delovala

potpuno apsurdno, trebalo je da je sažmem i saopštim u jednoj formi koja će svima biti razumljiva. To je bilo dovoljno.

Pre mog izlaganja na godišnjoj skupštini u Barseloni, celo jutro sam ponavljao: «moj» postupak daje rezultate, i to je jedino što je bitno. Prethodno sam pročitao i nekoliko priručnika i otkrio da je za ubedljivo predstavljanje jedne nove ideje neophodno sročiti govor koji će isprovocirati auditorijum. Zato je prvo što sam rekao članovima uprave okupljenim u sali jednog luksuznog hotela bila parafraza jedne rečenice svetog apostola Pavla: «Bog je sakrio najvažnije stvari od mudrih, jer oni nisu kadri da shvate ono što je prosto, i otkrio ih prostodušnima»⁷.

Kad sam to izgovorio, među svim prisutnima, koji su puna dva dana proveli analizirajući grafikone i statističke podatke, zavladao je muk. Pomislio sam da sam izgubio posao, ali sam rešio da nastavim. Prvo, zato što sam proučio temu i bio siguran u ono što govorim. Drugo, iako sam bio prinuđen da u pojedinim trenucima prenebreghnem Atenin ogroman doprinos celom poduhvatu, ipak nisam lagao i zato sam zasluživao poverenje.

- Otkrio sam da je, u današnje vreme, za motivisanje podređenih potrebno i nešto više od vrhunske obuke koju dobijaju u našim obrazovnim centrima. Svako od nas ima jednu svoju nepoznatu stranu koja, kada se obelodani, može da čini čuda.

Svi mi radimo iz nekog razloga: da bismo ishranili decu, izdržavali sebe, našli opravdanje za svoj život, osvojili jedan delić moći. Ali, na tom putu, postoje dosadne deonice: dakle, tajna je u tome da se one preobraze u susret sa nama samima, ili s nečim što je iznad nas.

Na primer: traganje za lepotom nije uvek nužno vezano za ne-

⁷ Nemoguće je znati da li se ovo odnosi na citat jevanđeliste Mateja (11, 25) u kome on kaže: «Hvala ti, Oče, Gospodaru neba i zemlje, što si to sakrio od mudrih i pametnih i što si to pokazao prostodušnima.» Ili na rečenicu Pavla (Kor. 1, 27): «Bog je sakrio ono što je ludost u svetu, da bi zbunio mudre; ono što je slabo u svetu, Bog je izabrao da bi zbunio ono što je jako.»

što praktično, pa ipak, mi ga preduzimamo kao daje u pitanju najvažnija stvar na svetu. Ptice uče da pevaju, aJi to ne znači da će im njihova pesma pomoći da nađu hranu, da izbegnu grabljivice ili da oteraju parazite. Prema Darvinu, ptice pevaju zato što jedino na taj način uspevaju da privuku partnera i produže vrstu.

Prekinuo me je jedan predstavnik iz Zeneve koji je zahtevao da budem konkretniji i da se držim teme. Ali generalni direktor me je ohrabrio da nastavim i to mi je dalo novi podsticaj.

- I dalje prema Darvinu, autoru knjige koja je izmenila poimanje toka Ijudske istorije,⁸ svi oni koji uspevaju da probude strasti ponavljaju time nešto što se dešava još od pećinskog doba, kada su obredi udvaranja bili od presudnog značaja za opstanak i razvoj ljudske vrste. Ali postoji li neka razlika između čovekove evolucije i razvoja jedne bankarske ekspoziture? Nikakva. Obe se pokoravaju istim zakonima - a jedan od njih glasi: samo najsposobniji uspevaju da prežive i da se usavršavaju.

Na tom mestu, bio sam prinuđen da pomenem da sam razradio tu ideju zahvaljujući spontanoj saradnji jedne od mojih službenica, Serine Kalil.

- Serin, koja više voli da je zovu Atena, uvela je na radno mesto jedan novi tip ponašanja, odnosno, strast. Baš to, strast, nešto što nam nikad i ne pada na pamet dok raspravljamo o kamatama ili grafikonima rashoda. Moji službenici su počeli da koriste muziku kao stimulans da bi bolje usluživali klijente.

Tada se umešao drugi direktor, s primedbom da je to jedna stara ideja: u supermarketima se muzika odavno koristi kao podsticaj kupcima da više troše.

- Ja nisam rekao da smo uveli muziku u radni ambijent. Prosto-naprosto, ljudi su počeli drugačije da žive jer ih je Serin, ili Atena - ako vam se tako više sviđa - naučila da plešu PRE nego što se uhvate u koštac s dnevnim obavezama. Ne znam tačno koji

⁸ «Poreklo vrsta» iz 1871, u kome pokazuje da je čovek nastao prirodnom evolucijom od jedne vrste majmuna.

se to mehanizam pokreće u osobama; kao rukovodilac, odgovoran sam samo za rezultate, a ne i za sam proces. Ja, na primer, nisam plesao. Pa ipak, shvatio sam da su se, kroz tu vrstu prakse, svi više identifikovali sa svojim zaduženjima.

Mi se rađamo, rastemo i vaspitavamo u skladu sa geslom: «Vreme je novac». Znamo tačno šta je novac, ali koje je pravo značenje reči «vreme»? Dan obuhvata 24 časa i bezbroj trenutaka. Moramo biti svesni svakog minuta, moramo umeti da ga iskoristimo za ono što radimo ili barem za kontemplaciju života. Ako usporimo tempo, sve traje mnogo duže. Naravno, čak i pranje sudova, ili sravnjivanje prihoda i rashoda, ili izračunavanje zateznih kamata, ili deviznog kursa, ali zašto ne bismo to iskoristili da bismo razmišljali o prijatnim stvarima, da bismo uživali u prostoj činjenici što smo živi?

Glavni poverenik banke gledao me je iznenađeno. Siguran sam da je želeo da nastavim s detaljnim objašnjavanjem svega što sam naučio, ali neki od prisutnih počeli su nestrpljivo da se meškoluje.

- Savršeno mi je jasno šta želite da kažete - rekao je. - Znam da su vaši službenici počeli da obavljaju posao s više entuzijazma, jer u toku dana imaju bar jedan trenutak kad su potpuno posvećeni sami sebi. Zeleo bih da vam čestitam što ste bili dovoljno fleksibilni da dopustite uvođenje jedne neuobičajene prakse, koja nije po pravilima službe, ali, po svemu sudeći, daje izvanredne rezultate.

Međutim, pošto smo na skupštini, a upravo govorimo o vrednosti vremena, podsećam vas da imate još samo pet minuta da zaključite svoje izlaganje. Da li biste mogli da nam izložite spisak osnovnih tačaka koji bi nam omogućio da primenimo iste principe i u drugim ekspoziturama?

Bio je u pravu. Sve to je moglo biti dobro za posao u celini, ali pogubno po moju karijeru. Zato sam rešio da rezimiram ono što smo Atena i ja zajedno napisali.

- Oslanjajući se na lična zapažanja, razradio sam, zajedno sa Serinom Kalil nekoliko tačaka koje ću s najvećim zadovoljstvom

prodiskutovati sa svakim ko je zainteresovan. Navodim samo osnovne:

a) Svi mi posedujemo jedan nepoznati talenat, koji će ostati zauvek neotkriven. Pa ipak, on može da nam postane saveznik. Pošto ga je nemoguće izmeriti ili mu odrediti ekonomsku vrednost, nikad ga i ne uzimamo u obzir, ali, ubeđen sam da je svima nama, kao ljudskim bićima, jasno o čemu govorim, barem u teorijskom smislu.

b) U mojoj ekspozituri, taj talenat je aktiviran zahvaljujući jednom plesu u ritmu koji - ako se ne varam - potiče iz azijskih stepa; uostalom, njegovo poreklo je irelevantno. Bitno je to da osobe uspevaju da izraze svojim telom ono što duša namerava da saopšti. Znam da reč «duša» može biti pogrešno protumačena na ovom mestu, i zato predlažem da je zamenimo rečju «intuicija». I ako ni taj termin nije dovoljno prihvatljiv, onda predlažem da i njega zamenimo sa «primarnim emocijama», izrazom koji ima naučnu konotaciju, iako je njegovo značenje suženo, u poređenju s prethodnim terminima.

c) Pre nego što dođu na posao, umesto da rade gimnastiku ili vežbaju aerobik, podstakao sam svoje službenike da plešu barem jedan sat. To stimuliše telo i duh, a oni počinju dan zahtevajući od sebe kreativnost i počinju tu nagomilanu energiju da koriste za izvršavanje svojih radnih obaveza.

d) Klijenti i službenici žive u istom svetu: stvarnost nije ništa drugo nego niz električnih nadražaja u našem mozgu. Ono što smatramo da «vidimo», samo je jedan električni impuls u jednoj potpuno skrovitoj zoni u našoj glavi. Dakle, možemo pokušati da promenimo stvarnost, ukoliko uspostavimo saglasje s onim što nas okružuje. Na jedan meni neshvatljiv način, radost je zarazna, baš kao i oduševljenje ili ljubav. Ili kao tuga, depresija i mržnja - osećanja koja i klijenti i službenici mogu da pojme «intuitivno». Da bi se poboljšao radni učinak, treba stvoriti mehanizme koji bi neprestano održavali te pozitivne stimulanse.

- Vrlo ezoterično - glasio je komentar jedne žene koja je vo-

dila akcionarski sektor u jednoj kanadskoj ekspozituri.

Moje samopouzdanje je malo splasnulo - nisam uspeo nikoga da ubedim. Praveći se da sam prečuo njen komentar, i koristeći svu svoju kreativnost, pokušao sam da izvedem jedan praktičan zaključak:

- Banka bi morala da izdvoji izvesnu sumu za istraživanje načina na koji se ta «zaraza» širi, čime bi samo povećala svoju dobit.

Ova završnica mi je zvučala prilično zadovoljavajuće, tako da sam rešio da ne iskoristim još dva minuta koja su mi preostala. Kad se seminar završio, na kraju jednog napornog dana, generalni direktor me je pozvao na večeru - pred svim kolegama, kao da je time hteo da pokaže da podržava sve što sam rekao. Nikad mi se ranije nije ukazala takva prilika, pa sam se trudio da je iskoristim na najbolji mogući način. Počeo sam da govorim o ulaganjima, di-jagramima, problemima na berzi, novim tržištima. Ali on me je prekinuo: više ga je zanimalo da sazna sve što sam naučio od Ate-ne.

Na kraju, na moje veliko iznenađenje, skrenuo je razgovor na lične teme.

- Znam o čemu ste govorili na skupštini kad ste pomenuli vreme. Početkom ove godine, dok sam koristio odmor za vreme praznika, rešio sam da malo posedim u svojoj bašti. Uzeo sam novine iz poštanskog sandučeta: ništa značajno, samo vesti koje, po izboru novinara, treba da znamo, da pratimo i da o njima zauzmemo stav.

Pomislio sam da telefoniram nekome iz mog tima, ali to ne bi imalo smisla, jer su svi provodili praznike sa svojim porodicama. U podne sam ručao sa ženom, decom i unučićima, a onda sam malo odremao. Kad sam se probudio, nešto sam piskarao i najednom sam shvatio da je tek dva sata popodne. Preda mnom su bila još tri neradna dana, i ma koliko da mi prija da budem sa svojim, počeo sam da se osećam beskorisnim.

Koristeći slobodno vreme, sutradan sam se podvrgao snimanju abdomena, koje, srećom, nije otkrilo ništa zabrinjavajuće. Otišao sam kod zubara: opet, sve u redu. Ponovo sam ručao sa že-

nom, decom i unucima. Kao i prethodnog dana, odspavao sam posle ručka i probudio se u dva sata i shvatio da nema ničeg, ama baš ničeg što bi moglo da zaokupi moju pažnju.

To me je užasnulo: zar ne bi trebalo nešto da radim? Ako treba da izmislim posao, ni to ne zahteva mnogo truda - uvek ima planova koje treba razraditi, pregorelih sijalica koje treba zameniti, suvog lišća koje treba pokupiti, knjiga koje treba srediti, kompjuterskih fajlova koje treba sistematizovati, itd. Ali kako se suočiti s potpunom prazninom? Onda sam se setio nečega što sam smatrao izuzetno važnim: trebalo je da odem do pošte, koja se nalazi na kilometar od moje vikendice i da pošaljem jednu čestitku koju sam zaboravio na stolu.

I tek tada sam se iznenadio: zašto bih morao da pošaljem tu čestitku baš danas? Zar ne bih mogao da provedem ostatak dana, isto ovako, ne radeći ništa?

Bezbroj misli mi je prolazilo kroz glavu: prijatelji koji se sekiraju zbog stvari koje se još nisu ni desile, poznanici koji ispunjavaju svaki minut svog života dužnostima koje meni izgledaju apsurdne, isprazni razgovori, telefonski pozivi koji ništa ne saopštavaju. Video sam moje direktore kako izmišljaju posao samo da bi opravdali svoj položaj, službenike koji umiru od straha jer tog dana nisu dobili ništa važno da urade, a to može da znači da više nisu od koristi. Video sam svoju ženu koja se jede što nam se sin razveo, sina koji se sekira što je moj unuk dobio loše ocene u školi, unuka koji pati zato što je razočarao roditelje - iako svi znamo da osrednje ocene ne predstavljaju ništa strašno.

Upustio sam se u jednu dugu i tešku borbu sa samim sobom da ne bih ustao sa svog mesta. Malo-pomalo, nestrpljenje je ustupilo mesto kontemplaciji, i ja sam počeo da osluškujem svoju dušu - ili «intuiciju» ili «primarne emocije», zavisno od toga u šta čovek veruje. Bilo kako bilo, taj deo mene izgarao je od želje za razgovorom, ali ja sam bio prezauzet.

U mom slučaju, nije se radilo o plesu već o potpunom odsustvu zvuka i pokreta, o tišini koja mi je omogućila da stupim u

kontakt sa samim sobom. I, ako hoćete da mi verujete, naučio sam mnogo stošta o problemima koji su me opsedali - iako su svi oni netragom iščezli, dok sam ja tamo sedeo. Nisam spoznao Boga, ali sam jasno video odluke koje treba da donesem.

Pre no što je platio račun, predložio mi je da pošaljem dotičnu službenicu u Dubai, gde banka otvara novu ekspozituru, što nosi velike rizike. Kao vrstan direktor, znao je da sam već naučio sve što treba, i sada je sve bilo samo pitanje kontinuiteta - službenica bi mogla biti mnogo korisnija na drugom mestu. Time mi je, i nehotice, pomogao da ispunim dato obećanje.

Čim sam se vratio u London, saopštio sam poziv Ateni. Ona ga je prihvatila, bez oklevanja. Rekla je da tečno govori arapski (što sam ja već znao, na osnovu porekla njenih roditelja). Ali mi nismo nameravali da poslužemo s Arapima, nego sa strancima. Zahvalio sam joj na pomoći, ali ona nije pokazala nikakvo zanimanje za moje izlaganje na skupštini - pitala je jedino kad treba da se spakuje.

Ni dan-danas ne znam da li je ona priča o vereniku iz Skotland Jarda bila istina ili puka izmišljotina. Ukoliko je istinita, smatram da bi Atenin ubica već bio uhvaćen - jer ne verujem ni reč od onoga što su novine pisale o zločinu. Uostalom, mogu mirne duše da kažem da se razumem u finansije, mogu čak da dozvolim sebi i luksuz da tvrdim kako ples pomaže bankarskim službenicima da bolje rade, ali nikad neću uspeti da shvatim zašto najbolja policija na svetu uspeva da uhvati pojedine ubice, a druge ostavlja na slobodi.

To, međutim, u ovom slučaju, više nije ni bitno.

Nabil Alaihi, nepoznatih godina, beduin

Vrlo me raduje što čujem da Atena drži moju sliku na počasnom mestu u svom stanu, ali ne verujem da sam je naučio išemu korisnom. Došla je ovamo, usred pustinje, vodeći za ruku dete od tri godine. Otvorila je tašnu, izvadila iz nje magnetofon i sela ispred mog šatora. Znam da ljudi iz grada obično upućuju na mene strance koji žele da probaju našu kuhinju, i odmah sam joj rekao da je još i suviše rano za večeru.

- Došla sam ovamo iz drugih razloga - rekla je žena. - Saznala sam od vašeg nećaka Hamida, klijenta banke u kojoj radim, da ste vi mudrac.

- Hamid je samo jedan luckasti mladić, koji, iako tvrdi za mene da sam mudrac, nikad nije slušao moje savete. Mudar je bio Muhamed, Prorok, Bog ga blagoslovio.

Pokazao sam na njena kola.

- Nije trebalo da voziš sama po terenu na koji nisi navikla, a još manje da se zapućuješ ovamo bez vodiča.

Umesto da odgovori, uključila je magnetofon. Od tog trenutka oko mene nije bilo više ničeg osim te žene koja je prosto lebdela povrh dina, deteta koje je gledalo očarano i veselo i zvuka koji kao da je preplavio čitavu pustinju. Kad je završila, upitala je da li mi se svidelo.

Rekao sam da jeste. U našoj religiji postoji jedna sekta koja igra da bi se srela s Alahom - blagosloveno bilo ime njegovo!

- E pa dobro - nastavi žena, predstavivši se kao Atena. - Od detinjstva osećam da moram da se približim Bogu, ali život me je na kraju odvojio od Njega. Muzika je bila jedan od načina da to postignem; ali se ispostavilo da nije dovoljna. Kad god igram, vidim jednu svetlost, a ta svetlost mi sada govori da krenem još dalje. Ne mogu da nastavim učeći jedino od sebe same, treba mi neko ko će da me podučava.

- Svaka stvar je dovoljna - odgovorio sam. - Jer je Alah, milostivi, uvek blizu. Trudi se vodiš dostojan život, i to je dovoljno.

Ali žena nije delovala ubeđena. Rekao sam da sam zauzet, da moram da spremim večeru za nekoliko turista koji treba da se pojave. Odgovorila je da će da sačeka koliko god bude trebalo.

-Adete?

- Ne brinite za njega.

Dok sam obavljao uobičajene pripreme, posmatrao sam ženu i njenog sina, koji su izgledali kao da su istih godina; trčali su po pustinji, smejali se, gađali peskom, bacali se na zemlju i valjali po dinama. Došao je vodič s trojicom nemačkih turista, koji su poručili večeru i tražili pivo, pa sam morao da im objasnim da moja vera zabranjuje da pijem ili služim alkoholna pića. Pozvao sam ženu i dete da večeraju, a jedan od Nemaca je ubrzo bio prilično zagrejan neočekivanim ženskim prisustvom. Napomenuo je da razmišlja da kupi zemljište, da raspolaže velikim bogatstvom i da veruje u budućnost cele oblasti.

- Odlično - bio je njen odgovor - I ja takođe verujem.

- Zar ne bi bilo lepo da večeramo na nekom drugom mestu, da bismo mogli bolje da razmotrimo mogućnost da...

- Ne - presekla ga je pružajući mu jednu karticu. - Ako želite, možete me potražiti u mojoj agenciji.

Kad su turisti otišli, seli smo ispred šatora. Mališan je ubrzo zaspa u njenom naručju; doneo sam ćebad za sve troje i ostali smo napolju, gledajući zvezdano nebo. Naposletku, ona prekide tišinu.

- Zašto je Hamid rekao da ste mudrac?

- Možda zato što imam više strpljenja od njega. Jedno vreme sam pokušavao da mu prenesem svoje umeće, ali Hamida je izgleda više zanimalo kako da zaradi novac. Danas je sigurno ubeđen da je mudriji od mene; ima stan, jahtu, dok sam ja ovde, usred pustinje, i služim retke turiste koji naiđu. Ne shvata da sam zadovoljan onim što radim.

- Shvata savršeno, jer svima govori o vama, s mnogo uvažavanja. A koje je to vaše «umeće»?

- Video sam te danas kako igraš. Ja radim to isto, samo što, umesto da pokrećem svoje telo, slova su ta koja igraju.

Delovaia je iznenađeno.

- Moj način da se približim Alahu - neka je blagosloveno ime Njegovo! - bio je preko kaligrafije, traženjem savršenog smisla za svaku reč. A svaka, i najprostija reč, zahteva da u nju unesemo svu snagu koju ona inače poseduje, kao da klešemo njeno značenje. Tako, dok su pisani sveti spisi, u njih je utkana duša čoveka koji je poslužio kao oruđe da ih obznani svetu.

I ne samo sveti spisi, već sve što stavljamo na papir. Jer ruka koja povlači linije odslikava dušu onoga koji piše.

- Hoćete li me naučiti onome što znate?

- Na prvom mestu, ne verujem da osoba koja je toliko puna energije ima strpljenja za to. Osim toga, to ne spada u tvoj svet, gde se stvari štampaju, a da niko mnogo ne misli o onome što objavljuje, ako smem da primetim.

- Volela bih da pokušam.

I tako me je, duže od šest meseci, ta žena koju sam smatrao neobuzdanom, bučnom, nesposobnom da se na trenutak skrasi na jednom mestu, posećivala svakog petka. Dete bi selo u jedan ćošak, uzelo nekoliko listova hartije i četkice i svojski se trudilo da izrazi svojim crtežima ono što je nebo odredilo.

Video sam njen džinovski napor da ostane mirna, u odgovarajućem položaju, i pitao je: »zar ne misliš da je bolje da nađeš nešto drugo čime bi se zabavila?«. A ona je odgovarala: »Potrebno mi je baš ovo, treba da smirim dušu, a još nisam naučila sve što možete da mi pokažete. Svetlost Temena mi je kazala da moram da nastavim napred.« Nikad nisam pitao šta je Teme, nije me zanimalo.

Prva lekcija, i možda najvažnija, bila je:

- Strpljenje!

Pisanje nije bilo samo čin izražavanja misli, već razmišljanje o značenju svake pojedinačne reči. Zajedno smo počeli da radimo na spisima jednog arapskog pesnika, jer ne verujem da bi Kuran bio pogodan za osobu koja je vaspitana u drugoj veri. Ja sam dik-

tirao slovo po slovo, i tako se ona usredsređivala na ono što radi, umesto da se povodi za značenjem reči, rečenice ili stiha.

- Jednom mi je neko rekao da je muziku stvorio Bog i da je brzo kretanje neophodno da bi osobe stupile u dodir sa samima sobom - rekla je Atena jednog od popodneva koje smo provodili zajedno. - Godinama sam se uveravala da je to istina, a sada sam prinuđena na najtežu stvar na svetu - da usporim svoje korake. Zašto je strpljenje toliko važno?

- Jer nam omogućava da obratimo pažnju.

- Ali ja mogu da igram slušajući samo svoju dušu koja me primorava da se usredsredim na nešto veće od mene same, i omogućava mi da stupim u dodir sa Bogom - ako mogu da upotrebim tu reč. To mi je već pomoglo da promenim mnoge stvari, uključujući i moj posao. Zar duša nije najvažnija?

- Naravno. Međutim, ako tvoja duša uspe da se uskladi s tvojim umom, moći ćeš još mnoge stvari da promeniš.

Nastavili smo naš zajednički posao. Znao sam da ću, u nekom trenutku, morati da kažem nešto što ona možda nije spremna da čuje, tako da sam se trudio da iskoristim svaki minut da postepeno pripremim njen duh. Objasnio sam joj da pre reči postoji misao, a pre misli, postoji božanska iskra koja je tu misao posejala. Sve, apsolutno sve na ovoj zemlji ima smisla, a i najmanje sitnice moraju biti uzete u obzir.

- Vaspitala sam svoje telo da bude kadro da u potpunosti izrazi doživljaje moje duše - govorila je.

- A sada izvežbaj samo svoje prste, tako da mogu u potpunosti da izraze doživljaje tvog tela. Tako će tvoja ogromna snaga biti usredsređena.

- Vi ste učitelj.

- Sta je učitelj? E, pa, odgovoriću ti: to nije onaj koji nečemu podučava, već onaj koji podstiče učenika da pruži najbolje od sebe da bi otkrio ono što već zna.

Naslutio sam da je Atena to već iskusila, iako je još bila veoma mlada. Pošto rukopis otkriva ličnost, iz njenog rukopisa sam

saznao da je bila svesna da je voljena, ne samo od svog sina, već od svoje porodice i verovatno od nekog muškarca. Otkrio sam takođe da je bila obdarena tajanstvenim sposobnostima, ali nikad to nisam ni pokušao da pokažem jer ta njena darovitost mogla je da joj omogući da se sretne sa Bogom, ali i da je odvede u propast.

Nisam se ograničio samo na tehničke veštine; nastojao sam da joj prenesem i filozofiju kaligrafa.

- Pero kojim sada ispisuješ ove stihove samo je jedno oruđe. Ono nema svesti i prati volju onoga koji ga drži. U tome je veoma slično onome što nazivamo «životom». Mnoge osobe na ovome svetu samo izvršavaju neku ulogu, ne shvatajući da postoji jedna Nevidljiva Ruka koja ih vodi.

U ovom času, u tvojim rukama, u kičici koja iscrtava svako slovo, nalaze se sve težnje i namere tvoje duše. Pokušaj da shvatiš važnost svega toga.

- Shvatam, a vidim i da je bitno postići izvesnu eleganciju. Jer vi zahtevate od mene da sedim u određenom položaju, da ukažem poštovanje materijalu koji ću da koristim, i da počnem tek kad to uradim.

Naravno. Sto je više poštovala kičicu, sve više je uviđala da je neophodno imati vedrinu i eleganciju da bi mogla da nauči pisanje. A vedrina dolazi iz srca.

- Elegancija nije površna stvar, već način koji je čovek pronašao da bi život i rad učinio dostojnim. Zato, kad ti se učini da ti položaj postaje nelagodan, nemoj da misliš da je lažan ili veštački: on je pravi zato što je težak. Elegancija omogućava da se kako hartija tako i pero oseće ponosnim zbog tvog napora. Hartija prestaje da bude samo ravna i bezbojna površina, i zadobija dubinu stvari koje se na nju smeštaju.

Elegancija je najadekvatniji položaj za savršeno pisanje. Tako je i sa životom: kad se odstrani ono što je suvišno, ljudsko biće otkriva jednostavnost i koncentraciju: što je položaj jednostavniji i skromniji, to je lepši, iako u početku deluje neudobno.

S vremena na vreme, pominjala mi je svoj posao. Govorila je da je oduševljena onim što radi, i da je upravo dobila jednu poslovnu ponudu od nekog emira. On je svratio u banku da poseti svog prijatelja direktora (emiri nikad ne idu u banke da podižu novac, tu dužnost prepuštaju svojim službenicima) i tom prilikom je, u razgovoru sa njom, napomenuo da traži nekoga ko bi se bavio prodajom zemljišta. Hteo bi da zna da li je zainteresovana.

Koga još zanima da kupuje zemljište usred pustinje, ili u nekoj luci, izvan pomorskih puteva? Rešio sam da ništa ne kažem; gledajući unazad, zadovoljan sam što sam se uzdržao od komentara.

Jedan jedini put je govorila o ljubavi muškarca iako se redovno dešavalo da su turisti koji su dolazili na večeru i zaticali je ovde, pokušavali da je zavedu, na ovaj ili onaj način. Atena je obično ostajala mrtva hladna, sve dok jednog dana neko nije natuknuo da poznaje njenog verenika. Prebledela je i odmah pogledala u mališana, koji srećom nije obraćao pažnju na razgovor.

- A odakle ga to poznajete?

- Salim se - rekao je čovek. - Samo sam hteo da znam da li ste slobodni.

Ništa nije odgovorila, ali sam shvatio da taj muškarac u njenom životu nije bio dečakov otac.

Jednoga dana došla je ranije nego obično. Rekla je da je napustila posao u banci, da je počela da prodaje zemljišta i da će tako imati više slobodnog vremena. Objasnio sam joj da ne mogu da je podučavam pre zakazanog vremena, jer imam još mnogo posla.

- Mogu da spojim dve stvari: kretanje i mirovanje. Radost i koncentraciju.

Otišla je do kola, uzela kasetofon, i otada je Atena plesala u pustinji pre časova, dok je dete trčkaralo i smejal se oko nje. Kad bi sela da vežba kaligrafiju, ruka joj je bila sigurnija nego obično.

- Postoje dve vrste slova - objašnjavao sam. - Prva, urađena precizno, ali bez duše. U tom slučaju, iako kaligraf odlično vlada tehnikom, on se usredsredio isključivo na zanat - i zato ne napre-

duje, ponavlja se, ne uspeva da se razvija, i jednog dana prestaje da vežba pisanje jer smatra da se sve pretvorilo u rutinu.

Druga vrsta su slova izvedena pomoću tehnike, ali i sa dušom. Da bi se to postiglo, potrebno je da namera onog koji piše bude u skladu sa značenjem reči; u tom slučaju, i najtužniji stihovi gube tragičan prizvuk i postaju obične činjenice koje se nalaze na našem putu.

- Sta radiš sa tvojim crtežima? - pitao je mališan, na savršenom arapskom. Iako nije razumeo naš razgovor, trudio se da sude-ljuje u majčinom radu.

- Prodajem ih.

- Je l' mogu i ja da prodajem moje crteže?

- Treba da ih prodaješ. Jednoga dana ćeš se time obogatiti i pomoći svojoj majci.

Bio je zadovoljan mojim komentarom, i vratio se crtežu koji je tog trenutka radio: jednom šarenom leptiru.

- A šta ja da radim s mojim tekstovima? - pitala je Atena.

- Ti znaš koliko te je napora koštalo da sedneš u pravi položaj, da smiriš svoju dušu, da sebi predočiš jasnu nameru, da poštuješ svako slovo svake reči. Ali, za sada, samo nastavi da vežbaš.

Posle mnogo vežbanja, više ne mislimo na sve neophodne pokrete: oni postaju deo naše egzistencije. Međutim, dok se ne dostigne taj stupanj, treba vežbati, ponavljati. I kao da to nije dovoljno, stalno ponavljati, vežbati.

Posmatraj jednog dobrog kovača kako obrađuje gvožđe. Za nevešto oko, on ponavlja jedne te iste udarce čekićem.

Ali onaj ko poznaje umetnost kaligrafije zna da je, svaki put kad on zamahne čekićem, jačina udarca drugačija. Ruka ponavlja isti pokret, ali, kako se približava gvožđu, ona shvata da li treba da ga udari žešće ili blaže. Tako je sa ponavljanjem: iako izgleda isto, uvek je različito.

Dolazi jedan trenutak kad više nije potrebno misliti na ono što se radi. Ti postaješ slovo, mastilo, hartija, reč.

Taj trenutak je došao skoro godinu dana kasnije. Atena je već

bila poznata u Dubaiju, upućivala je svoje klijente da večeraju u mom Šatoru, i po njima sam mogao da zaključim da joj posao odlično napreduje: prodavala je delove pustinje! Jedne večeri, predvođen velikom pratnjom, pojavio se emir lično. Ja sam se prepao, jer nisam bio pripremljen na to, ali on me je umirio i zahvalio mi na svemu što sam činio za njegovu službenicu.

- Ona je izvanredna osoba i pripisuje svoje kvalitete onome što je naučila sa vama. Pomišljam da vam ponudim da se uortačimo. Možda bi bilo dobro da šaljem svoje prodavce da uče kaligrafiju, pogotovu sada kad Atena mora da ide na odmor mesec dana.

- Ništa ne bi vredelo - odgovorio sam. - Kaligrafija je samo jedno od sredstava koje je Alah - nek je blagosloveno ime Njegovo! - stavio pred nas. Uči nas objektivnosti i strpljenju, poštovanju i eleganciji, ali sve to možemo naučiti i u...

- ...plesu- dopunilaje Atena, koja je bila u blizini.

- Ili prodajući nekretnine - završio sam.

Kad su svi izašli i kad je mališan legao u jedan ugao šatora, jer je bio toliko umoran da su mu se oči sklapale, doneo sam kaligrafski pribor i zamolio je da nešto napiše. Usred reči, uzeo sam joj pero iz ruke. Kucnuo je čas da kažem ono što je moralo da bude rečeno. Predložio sam da malo prošetamo po pustinji.

- Ti si već naučila ono što je trebalo - rekao sam. - Tvoja kaligrafija je sve ličnija, neposrednija. To više nije oponašanje lepote, već čin ličnog stvaranja. Shvatala si ono što veliki slikari shvataju: da bi se zaboravila pravila, treba ih poznavati i poštovati.

Više ti nije potreban alat pomoću koga si učila. Više ti ne trebaju ni papir, ni mastilo, ni pero, jer je sam put važniji od onoga što nas je na put navelo. Jednom si mi ispričala da je osoba koja te je naučila da plešeš izmišljala melodije u svojoj glavi, a ipak je bila u stanju da ponovi potrebne i tačne ritmove.

- Baš tako.

- Kad bi reči bile sve spojene, ne bi imale smisla, ili bi ih bilo veoma teško razumeti: neophodno je da postoje razmaci.

Ona se složila, klimnuvši glavom.

- I mada vladaš rečima, još uvek ne vladaš belinama između njih. Kad si koncentrisana, tvoja ruka je savršena. Kad prelaziš s reči na reč, ona se gubi.

- Otkud vi to znate?

- Jesam li u pravu?

- Potpuno. U deliću sekunde, pre no što se usredsredim na sledeću reč, ja se gubim. Stvari o kojima ne želim da mislim spadaju me i hoće da mi odvuču pažnju.

- A ti tačno znaš šta je posredi.

Atena je znala, ali ništa nije rekla, sve dok se nismo vratili u šator i dok nije uzela svog usnulog sina u naručje. Oči su joj bile pune suza, iako se trudila svim silama da se savlada.

- Emir je rekao da ideš na odmor.

Otvorila je vrata automobila i stavila ključ u kontakt bravu. Nekoliko trenutaka jedino je zvuk motora narušavao tišinu pusti-nje.

- Znam o čemu govorite - rekla je, napokon. - Dok pišem ili plešem, vodi me ruka koja je sve stvorila. Kad gledam Viorela kako spava, znam da on zna da je plod moje ljubavi prema njegovom ocu, iako ga ne viđa već više od godinu dana. Ali ja...

Ponovo je začutala. A to ćutanje bilo je belina između reči.

- ...ali ja ne poznajem ruku koja me je prvi put zaljuljala. Ruku koja me je upisala u knjigu ovog sveta.

Samo sam klimnuo glavom u znak odobravanja.

- Je l' vi smatrate da je to važno?

- Ne uvek. Ali u tvom slučaju, dok ne budeš dotakla tu ruku, nećeš popraviti... recimo... svoju kaligrafiju.

- Ne verujem da je neophodno pronaći nekog ko se nikad nije potrudio da me voli.

Zatvorila je vrata, nasmešila se i odjurila. Uprkos njenim rečima, znao sam koji će biti njen sledeći korak.

Samira R. Kalil, Atenina majka

Izgledalo je kao da su svi njeni profesionalni uspesi, sposobnost da zaradi novac, njena radost zbog nove ljubavi, njeno zadovoljstvo dok se igrala s mojim unukom, kao da je sve to potisnuto u drugi plan. Bila sam prosto užasnuta kad mi je Serin saopštila svoju rešenost da krene da traži svoju pravu majku.

U početku, naravno, tešila me je pomisao da više ne postoji ono prihvatilište za decu, da su dokumenta izgubljena, da će službenici biti neumoljivi, da je vlada nedavno pala i da je nemoguće putovati, ili da ona koja ju je donela na ovaj svet više nije među živima. Ali to je bila samo trenutna uteha; moja kći je bila sposobna za sve i uspevala je da prevaziđe situacije koje su izgledale nemoguće.

Sve do tada, ta tema je bila tabu u našoj porodici. Serin je znala da je usvojena, jer mi je psihijatar u Bejrutu savetovao da joj to ispričam čim bude dovoljno odrasla da to shvati. Ali nikad nije pokazala znatiželju da sazna iz kog kraja potiče - njen dom je bio Bejrut, dok je još uvek predstavljao dom za sve nas.

Pošto je usvojeni sin jedne moje prijateljice izvršio samoubistvo kad je dobio sestru - a imao je samo šesnaest godina! - mi smo odbacili svaku pomisao o proširenju porodice, a ja sam činila sve što je bilo u mojoj moći da joj pokažem da je ona jedini razlog svih mojih radosti i mojih briga, moje ljubavi i mojih očekivanja. Pa ipak, izgleda da sve to ništa nije vredelo; bože moj, kako deca mogu da budu tako nezahvalna!

Znajući svoju kćer, znala sam da nema svrhe raspravljati s njom o tome. Ja i moj muž nedelju dana nismo mogli da spavamo, a svakog jutra, svake večeri, bili smo bombardovani istim pitanjem: u kom gradu u Rumuniji sam se rodila? Da bi sve bilo još teže, Viorel je stalno plakao, jer je izgleda shvatao šta se dešava.

Odlučila sam da se ponovo posavetujem s psihijatrom. Pitala

sam ga zašto je jedna devojka koja je uvek imala sve u životu stalno tako nezadovoljna.

- Svi mi želimo da znamo odakle potičemo - rekao je. - To filozofsko pitanje od suštinskog je značaja za ljudsko biće. U slučaju vaše kćeri, smatram savršeno opravdanom njenu želju da otkrije svoje poreklo. Zar vas to ne bi kopkalo da saznate?

Ne, ne bi. Naprotiv, bilo bi me strah da se upustim u traganje za nekim ko me je odbio i odbacio dok još nisam imala snage da preživim.

Ali psihijatar je ostajao pri svome:

- Umesto da ulazite u sukob s njom, pokušajte da joj pomognete. Možda će, kad vidi da to za vas ne predstavlja problem, sama odustati. Godina koju je provela daleko od svojih bližnjih sigurno je stvorila emotivnu prikraćenost koju ona sada pokušava da kompenzuje beznačajnim provokacijama. Samo da bi dobila potvrdu da je voljena.

Bilo bi bolje da je sama Serin otišla kod psihijatra: tako bi shvatila razloge svog ponašanja.

- Pokažite poverenje, ne gledajte u tome pretnju. A ako na kraju ona ipak bude želela da nastavi tim putem, ostaje vam samo da joj date podatke koje traži. Koliko se ja razumem, ona je oduvek bila problematična; ko zna, možda će ova potraga da je očeliči.

Pitala sam psihijatra da li ima dece. Rekao je da nema, i ja sam odmah shvatila da to nije osoba koja je pozvana da mi deli savete.

Te večeri, dok smo gledali televiziju, Šerin se vratila na svoju temu:

- Šta to gledate?

- Vesti.

- A zašto?

- Da bi čuli šta ima novo u Libanu - odgovorio je moj muž.

Ja sam prozrela zamku, ali bilo je već kasno. Šerina je odmah iskoristila situaciju.

- Dakle, i vas kopka da znate šta se dešava u zemlji u kojoj ste se rodili. Odlično ste se snašli u Engleskoj, imate prijatelje, tata ovde mnogo zarađuje, živite bezbedno. Pa ipak, kupujete libanske novine. Menjate kanale sve dok se ne pojavi neka vest vezana za Bejrut. Zamišljate budućnost kao da je prošlost, ne shvatajući da ovaj rat nema kraja.

Bolje rečeno: ako niste u kontaktu sa svojim korenima, osećate da gubite kontakt sa svetom. Je li onda toliko teško shvatiti Šta osećam?

- Ti si naša ćerka.

- Jesam, i ponosim se time. I biću zauvek vaša ćerka. Molim vas, ne sumnjajte u moju ljubav i moju zahvalnost za sve što ste učinili; ne tražim ništa više nego da kročim na pravo mesto na kome sam rođena. Možda i da pitam svoju rođenu majku zašto me je ostavila, ili da pređem preko toga gledajući je u oči. Ako to ne pokušam da uradim, smatraću se kukavicom, i nikad neću moći da razumem beline.

- Beline?

- Učila sam kaligrafiju dok sam bila u Dubaiju. Plešem kad god mogu. Ali muzika postoji jedino zato što postoje pauze. Rečenice postoje jedino zato što postoje beline između reči. Kad nešto radim, osećam se potpunom; ali niko ne može da bude aktivan 24 sata dnevno. U trenutku kad prestanem, osećam da nešto nedostaje.

Koliko puta ste mi i sami rekli da sam nemirna po prirodi. Ali nisam ja izabrala taj način života: i ja bih volela da mogu da sedim ovde, na miru, i gledam televiziju. Nemoguće: moja glava se ne zaustavlja. Ponekad mislim da ću poludeti, jer moram stalno da igram, da pišem, da prodajem zemljišta, da se bavim Viorelom, da čitam bilo šta što mi dođe do ruke. Je li to normalno?

- Možda je to stvar tvog temperamenta - rekao je moj muž.

I tu se razgovor završio, kao što se uvek i završavao: Viorel bi se rasplakao, Serin se zatvarala u svoje ćutanje, a ja bih se još jednom uverila da deca nikad ne priznaju ono što su roditelji učinili

za njih. Međutim, sutradan, za doručkom, moj muž je sam načeo temu:

- Pre izvesnog vremena, dok si ti bila na Bliskom istoku, pokušao sam da vidim kakvi su uslovi da se vratimo kući, u Liban. Otputovao sam u Bejrut, otišao u ulicu u kojoj smo stanovali; kuća više ne postoji, iako je zemlja obnovljena, bez obzira na stranu okupaciju i neprestane napade. Obuzela me je euforija; ko zna, možda je trenutak da sve započnem iznova? I upravo su me te reči «započeti iznova», vratile natrag u stvarnost. Nisam više u godinama kad bih mogao sebi da priuštiti taj luksuz; ne želim više ništa da menjam u životu, ne trebaju mi nove avanture.

Potražio sam ljude s kojima sam se obično nalazio predveče uz čašicu-dve viskija. Većina ih više nije tamo, a oni koji su ostali žale se na konstantno osećanje nesigurnosti. Obišao sam mesta kuda sam šetao, i osetio se kao stranac, kao da mi ništa od toga više ne pripada. Najgore od svega je to što se moj san da ću se vratiti jednog dana raspršio pri mom prvom ponovnom susretu s rodnim gradom.

Pa ipak, to je bilo nužno. Pesme o izgnanstvu i dalje odjekuju u mom srcu, ali ja znam da se nikad neću vratiti da živim u Libanu. U svakom slučaju, dani provedeni u Bejrutu pomogli su mi da bolje razumem mesto u kome sam sada, da vrednujem svaki trenutak koji provodim u Londonu.

- Šta hoćeš time da kažeš, tata?

- Da si ti u pravu. Možda je stvarno važno razumeti te beline. Viorel može da ostane sa nama dok si ti na putu.

Onda je otišao u sobu i vratio se s jednom požutelom fasciklom. Bila su to dokumenta o usvajanju - koja je predao Šerini. Poljubio ju je i rekao daje vreme da krene na posao.

Heron Rajan, novinar

Tokom celog tog prepodneva 1990, jedino što sam mogao da vidim sa šestog sprata onog hotela bila je zgrada vlade. Upravo su bili postavili na njen krov jednu zastavu s mapom zemlje na kojoj je bilo označeno tačno mesto kuda je megalomanski diktator pobegao helikopterom da bi se svega nekoliko sati kasnije sreo sa smrću, iz ruku onih koje je tlačio dvadeset i dve godine. Caušesku je spravio sa zemljom stara zdanja, u svojoj nameri da napravi prestonicu koja bi se merila s Vašingtonom. Bukurešt bi mogao da nosi titulu grada koji je pretrpeo najveća razaranja, a da nije bio pogođen ni ratom ni nekom prirodnom katastrofom.

Na dan mog dolaska, pokušao sam malo da prošetam njegovim ulicama sa svojim prevodiocem, ali nije bilo bog zna šta da se vidi, osim bede, pometnje, utiska da ne postoje ni budućnost, ni prošlost ni sadašnjost: ljudi su živeli u nekoj vrsti čistilišta, ne znajući tačno šta se dešava u njihovoj zemlji i ostatku sveta. Deset godina kasnije, kad sam se tamo vratio i video Rumuniju vaskrsnu iz pepela, shvatio sam da ljudsko biće može da savlada svaku teškoću - a rumunski narod je bio jedan primer za to.

Ali onog sivog jutra, u onom sivom holu jednog tužnog hotela, jedina moja briga je bila da saznam hoće li moj prevodilac nabaviti kola i dovoljno benzina da bih mogao da privedem kraju dokumentarac za BI-BI-SI. Dugo se zadržao i ja sam već počeo da sumnjam: hoću li biti prinuđen da se vratim u Englesku ne postigavši svoj cilj? Već sam uložio znatnu količinu novca na prikupljanje istorijskih podataka, razradu itinerera, na snimanje intervjuva - ali su urednici s televizije, pre potpisivanja konačnog ugovora, zahtevali da odem do onog čuvenog zamka i vidim u kakvom se stanju nalazi. A to putovanje je koštalo više nego što sam očekivao.

Pokušao sam da telefoniram svojoj devojci; rekli su mi da je na uspostavljanje veze potrebno čekati skoro sat vremena. Moj

prevodilac je mogao svakog časa da se pojavi s kolima, i nisam imao vremena za gubljenje, pa sam rešio da se ne izlažem riziku.

Pokušao sam da nabavim bilo kakve novine na engleskom, ali to je bilo nemoguće. Da bih malo ublažio nervozu, počeo sam da obraćam pažnju, na najdiskretniji mogući način, na osobe koje su se tu nalazile ispijajući svoj čaj, i verovatno neupućene u ono što se dešavalo prošle godine - narodne pobune, hladnokrvna ubistva civila u Temišvaru, pucnjava na ulicama između naroda i zloglasne tajne službe, koja je očajnički pokušavala da sačuva vlast koja joj je izmicala iz ruku. Primetio sam jednu grupu od tri Amerikanca, jednu zanimljivu ženu, koja nije skretala pogled s nekog modnog žurnala, i jedan sto pun muškaraca koji su glasno razgovarali na nekom jeziku koji nisam uspeo da prepoznam.

Spremao sam se da ustanem po hiljaditi put i odšetam do ulaza da vidim da li dolazi prevodilac, kad je ona ušla. Mogla je imati jedva nešto više od dvadeset godina. Sela je, naručila nešto za doručak i tad sam čuo da govori engleski. Izgledalo je da nijedan od prisutnih muškaraca nije primetio njen dolazak, ali je zato ona žena prekinula čitanje modnog žurnala.

Možda zbog svog nestrpljenja, ili samog mesta koje je na mene delovalo depresivno, skupio sam hrabrost i prišao.

- Izvinite, nemam običaj ovo da radim. Smatram da je doručak najintimniji dnevni obrok.

Ona se nasmešila, kazala svoje ime i ja sam smesta zauzeo odbrambeni stav. Delovalo je i suviše lako - mogla je biti prostitutka. Ali njen engleski je bio savršen, a bila je i neupadljivo odevena. Rešio sam da ništa ne pitam, i počeo sam grčevito da pričam o sebi, primetivši da je žena za susednim stolom odložila časopis i pratila naš razgovor.

- Ja sam nezavisni producent, radim za BI-BI-SI u Londonu, i ovog trenutka pokušavam da nađem neki način da odem u Transilvaniju...

Video sam da su joj oči promenile sjaj.

- ...da završim svoj film o mitu o vampiru.

Čekao sam: ta tema je uvek pobuđivala radoznalost kod ljudi, ali ona je izgubila interesovanje čim sam pomenuo razlog svoje posete.

- Dovoljno je uzeti autobus - odgovorila je. - Iako ne verujem da ćete naći ono što tražite. Ako hoćete da saznate više o Drakuli, čitajte knjigu. Uostalom, njen autor nikad nije bio u ovim krajevima.

- A vi, da li poznajete Transilvaniju?

- Ne znam.

To nije bio nikakav odgovor; možda je bilo u pitanju nedovoljno poznavanje engleskog jezika, uprkos njenom britanskom naglasku.

- Ali i ja idem tamo - nastavila je. - Autobusom, naravno.

Po njenoj odeći ne bi se reklo da je neka avanturistkinja, od onih što idu po svetu, obilazeći egzotična mesta. Pretpostavka o prostitutki ponovo se vratila; možda pokušava da mi se približi.

- Nećete da vas povezem?

- Već sam kupila kartu.

Bio sam uporan, smatrajući da je prvo odbijanje predstavljalo samo deo igre. Ali ona je ponovo odbila, rekavši da mora to putovanje da obavi sama. Pitao sam je odakle je i zapazio da mnogo okleva s odgovorom:

- Iz Transilvanije, rekla sam vam već.

- Niste baš to rekli. Ali, ako je tako, mogli biste da mi pomognete da nađem lokaciju za snimanje filma i...

Moja podsvest mi je govorila da treba još malo da ispitam teren, jer još nisam sasvim odbacio ideju o prostitutki, a i želeo sam, strašno sam želeo da pođe sa mnom. Učtivim rečima, odbila je moju ponudu. Tada se ona druga žena umešala u razgovor, kao da je rešila da uzme devojk u zaštitu. Meni je to delovalo neumesno pa sam odlučio da se udaljim.

Uskoro je stigao i prevodilac, sav zadihan. Rekao je da je nabavio sve što treba, ali da će koštati malo više (što sam već i očekivao). Popeo sam se u sobu, uzeo torbu koja je već bila spakovana

na, ušao u jedan ruski auto koji se sav raspadao, prošao širokim avenijama skoro bez saobraćaja, i shvatio da osim male kamere, mojih stvari, mojih briga, dve-tri flaše mineralne vode i nekoliko sendviča, nosim sa sobom i nečiju sliku koja mi nikako nije izbijala iz glave.

Narednih dana, dok sam pokušavao da sklopim priču o Drakuli kao istorijskoj ličnosti i intervjuisao - bez naročitog uspeha, kao što sam i predvideo - seljake i intelektualce o mitu o vampiru, shvatio sam da moja jedina preokupacija nije bio dokumentarni film za englesku televiziju. U isto vreme, želeo sam da ponovo sretnem onu devojk, arogantnu, antipatičnu, samodovoljnu, koju sam upoznao u restoranu, u jednom hotelu u Bukureštu, i koja se u tom trenutku sigurno nalazila negde u blizini. Devojk o kojoj baš ništa nisam znao, izuzev njenog imena, ali koja je, baš kao i u mitu o vampiru, isisavala svu moju energiju.

Bio je to apsurd, besmislica, nešto potpuno neprihvatljivo za moj svet i svet onih koji su živeli sa mnom.

Didre O'Nil, poznata kao Eda

- Ne znam zbog čega ste došli ovamo. Ali, šta god to bilo, morate ići do kraja.

Pogledala me je zgranuto.

- Ko ste vi?

Započela sam razgovor o ženskom časopisu koji sam čitala, a muškarac je, posle nekoliko minuta, rešio da ustane i izađe. Tada sam mogla da se predstavim.

- Ako želite da znate čime se bavim, završila sam medicinu pre nekoliko godina. Ali ne verujem da je to odgovor koji ste hteli da čujete.

Napravila sam pauzu.

- Međutim, vaš sledeći korak biće da pokušate, dobro promišljenim pitanjima, da saznate šta zapravo ovde tražim, u ovoj zemlji koja tek izlazi iz olovnih vremena.

- Biću direktna: šta vi ovde radite?

Mogla sam da kažem: došla sam na sahranu svog učitelja, jer smatram da on to zaslužuje. Ali bilo bi nesmotreno s moje strane da to pominjem: iako nije pokazala nikakvo zanimanje za vampire, reč «učitelj» privukla bi njenu pažnju. I pošto me moj zavet sprečava da lažem, odgovorila sam jednom «poluistinom».

- Htela bih da obidem mesta gde je živeo jedan pisac po imenu Mirča Elijade, za koga verovatno nikad niste čuli. Ali Elijade, koji je najveći deo života proveo u Francuskoj, bio je stručnjak za... recimo... mitove.

Devojka je pogledala na sat, glumeći ravnodušnost.

- Ali tu nije reč o vampirima. Reč je o ljudima koji... da kažemo... slede put koji vi sledite.

Spremala se da srkne kafu, ali se zaustavila.

- Je li vi radite za državu? Ili vas je neko, u ime mojih roditelja, zadužio da me pratite?

Sad sam ja bila u nedoumici da li da nastavim razgovor; njena agresivnost je bila potpuno neumesna. Ali ja sam uspevala da vidim njenu auru, da naslutim njenu teskobu. Bila je veoma slična meni, kad sam bila u njenim godinama: s istim unutrašnjim i spoljnim ozledama, koje su me vukle da lečim ljude, na fizičkom planu, i da im pomazem da pronađu put, na duhovnom planu. Htela sam da kažem «vaše rane vam pomažu, devojko», da pokupim novine i da odem.

Da sam to učinila, možda bi Atenin put bio potpuno drugačiji, a ona bi još bila živa, pored čoveka koga je volela, podizala bi dete, gledala ga kako raste, udala se, dočekala unučiće. Bila bi bogata, verovatno čak i vlasnica neke kompanije za prodaju nekretnina. Imala je sve, apsolutno sve što je potrebno da bi bila uspešna; dovoljno je propatila da bi umela da upotrebi svoje ožiljke u svoju korist, a bilo je samo pitanje vremena kada će uspeti da obuzda svoju brzopletost i krene napred.

Ali šta me je zadržalo da ostanem tamo da sedim, pokušavajući da nastavim razgovor? Odgovor je vrlo jednostavan: radoznalost. Nisam mogla da shvatim zašto se ona bleštava svetlost nalazila tamo, u hladnom holu jednog hotela.

Nastavila sam:

- Mirča Elijade je pisao knjige s neobičnim naslovima, na primer: »Kovači alhemičari«, «Sveto i profano» i slično. Moj učitelj (rekla sam i nehotice, ali ona je to prečula ili se pretvarala da nije čula) mnogo je cenio njegov rad. A nešto mi govori, intuitivno, da se i vi zanimate za tu oblast.

Ponovo je pogledala na sat.

- Idem u Sibiju - reče devojka. - Moj autobus polazi za sat vremena, idem da pronađem svoju majku, ako je to ono što želite da saznate. Radim kao agent za nekretnine na Bliskom istoku, imam sina od nepune četiri godine, razvedena sam, a moji roditelji žive u Londonu. Tačnije, roditelji koji su me usvojili, jer sam bila napušteno dete.

Njena moć opažanja bila je zaista vrlo razvijena - identifikovala se sa mnom iako toga nije ni bila svesna.

- Da, to je ono što sam želela da znam.
- Zar ste morali da dodete čak ovamo da biste istraživali jednog pisca? Zar tamo gde živite ne postoje biblioteke?

- U stvari, taj pisac je živio u Rumuniji samo dok nije završio fakultet. Zato bih, ako želim da saznam nešto više o njegovom radu, morala da idem u Pariz, London ili u Cikago - u kome je preminuo. Međutim, ono što ovde radim nije istraživanje u klasičnom smislu: želim da vidim zemlju po kojoj je hodao. Želim da osetim ono što ga je inspirisalo da piše o stvarima koje su uticale na moj život i život osoba koje cenim i poštujem.

- Je li pisao i o medicini?

Bolje da ne odgovorim. Videla sam da je zapazila reč «učitelj», ali je mislila da se odnosi na moje zanimanje.

Devojka ustade. Mislim da je predosetila na šta ciljам - mogla sam jasno da vidim kako je njena svetlost zasijala jačim sjajem. A uspevam da dođem u to stanje izoštrenog opažanja jedino kad sam u blizini nekoga ko je veoma sličan meni.

- Da li bi vam smetalo da me otpratite do stanice? - upitala je.

- Nipošto. Moj avion poleće tek kasno uveče, i preda mnom se pružao ceo jedan dan, dosadan i beskrajan. Barem ću imati s kim malo da popričam.

Popela se u sobu i vratila s torbama u rukama i gomilom pitanja u glavi. Počela je svoje ispitivanje čim smo izašle iz hotela.

- Možda vas više nikad neću videti - rekla je. - Ali osećam da imamo nečeg zajedničkog. Dakle, pošto je ovo verovatno poslednja prilika da razgovaramo u ovoj inkarnaciji, da li ste spremni da mi direktno odgovorite na neka pitanja?

Složila sam se klimanjem glave.

- Kad ste već čitali sve te knjige, da li verujete da ples može da nas dovede do transa, i da nam omogućí da vidimo neku svetlost? I da nam ta svetlost ne otkriva baš ništa, osim da li smo srećni ili tužni?

Pravo pitanje!

- Bez sumnje. Ali ne samo ples; sve ono na šta uspemo da

usredsredimo pažnju, i što nam omogućava da odvojimo telo od duha. Joga, molitva, ili meditacija kod budista.

- Ili kaligrafija.

- O tome nikad nisam razmišljala, ali je moguće. U trenucima kad telo oslobodi dušu, ona se penje u nebesa ili silazi u pakao, zavisno od stanja duha osobe kojoj se to dešava. Na oba ta mesta, ona uči ono što joj treba; kako da uništi svog bližnjeg ili kako da ga izleči. Ali više me ne zanimaju ti individualni putevi; u tradiciji kojoj pripadam, potrebna mi je pomoć... da li pratite ovo što vam govorim?

- Ne.

Videla sam da je zastala nasred ulice, i posmatrala jednu devojčicu koja je izgledala napuštena. Istog trenutka, uvukla je ruku u tašnu.

- Ne činite to - rekla sam. - Pogledajte preko, na trotoar. Tamo stoji jedna žena sa zlim očima. Ona je ovde ostavila to dete, da bi...

- Ne zanima me.

Devojka izvuče nekoliko novčanica. Uхватила sam je za ruku.

- Povešćemo je da nešto pojede. To je mnogo korisnije.

Pozvala sam dete u jednu kafanu, kupila sendvič i dala mu. Devojčica se nasmešila i zahvalila; oči žene na drugoj strani ulice sevale su od mržnje. Ali sive zenice devojke koja je koračala pored mene, prvi put su izražavale poštovanje prema onome što sam učinila.

- Dakle, o čemu ste ono govorili?

- Nije važno. Zna se šta se desilo pre nekoliko minuta? Pali ste u isti trans kakav izaziva i ples.

- Grešite.

- Ne grešim. Nešto je podstaklo vašu podsvest; možda ste videli sebe kako prosite na ovoj istoj ulici, da vas nisu usvojili. Tog trenutka vaš mozak je prestao da reaguje. Vaš duh je izašao, spustio se u pakao, sreo se sa demonima vaše prošlosti. Zato i niste primetili onu ženu na drugoj strani ulice - bili ste u transu. U jed-

nom smušenom, haotičnom stanju transa, koji vas je nagnao da učinite nešto teorijski dobro, ali praktično beskorisno. Kao da ste se našli...

- ...u praznom prostoru između reči. U trenutku kad jedna muzička nota prestane a druga još nije počela.

- Baš tako. A trans izazvan na taj način može biti opasan.

Umalo nisam kazala: »to je vrsta transa izazvana strahom: parališe čoveka, telo ne reaguje, duša više nije tu. Bili ste užasnuti onim što je moglo da vam se desi da sudbina nije udesila da sretete nove roditelje.« Ali ona je spustila torbe i unela mi se u lice.

- Ko ste vi? Zašto mi sve to govorite?

- Kao lekarku, zovu me Didri O'Nil. Drago mi je - a kako se vi zovete?

- Atena. Ali u pasošu piše Šerin Kalil.

- Ko vam je dao to ime?

- Nije bitno. Ali ja vas ne pitam za ime: pitala sam vas ko ste. I zašto ste mi prišli. I zašto sam i ja osetila istu potrebu da razgovaram sa vama. Da li je to zato što smo bile jedine dve žene u onom baru? Ne verujem: a govorite mi stvari koje su mi važne u životu.

Ponovo je uzela torbe i nastavile smo da pešačimo prema autobuskoj stanici.

- I ja imam još jedno ime: Eda. Ali ono nije slučajno izabrano. Kao što ne verujem ni da je naš susret plod slučajnosti.

Pred nama se nalazio ulaz u autobusku stanicu, s najrazličitijim svetom koji je ulazio i izlazio - oficiri u uniformama, seljaci, lepe žene - ali obučene staromodno, kao pre pedeset godina.

- Ako nije slučaj, šta vi mislite, šta je onda?

Ostalo je još pola sata do polaska njenog autobusa i ja sam mogla da odgovorim: bila je to Majka. Pojedini izabrani duhovi emituju jednu naročitu svetlost, i moraju da se sretnu, a vi ste - Šerin ili Atena - jedan od tih duhova, ali morate mnogo da radite da biste tu energiju upotrebili u svoju korist.

Mogla sam da joj objasnim da sledi tipičan put jedne veštice,

koja, kroz individualnost traži svoj kontakt sa višim i nižim svetom, ali da na kraju uvek upropasti vlastiti život - služi drugima, pruža energiju a nikad ništa ne dobija za uzvrat.

Mogla sam da joj objasnim da, iako su putevi lični i pojedinačni, uvek postoji jedna etapa kad se osobe udružuju, učestvuju u zajedničkim obredima, raspravljaju o svojim teškoćama i pripremaju se za ponovno Rađanje Majke. Da je dodir sa Božanskom Svetlošću najviša stvarnost koju ljudsko biće može da iskusi, pa ipak, u mojoj tradiciji, taj dodir ne može biti ostvaren pojedinačnim naporom, jer su nam godine, vekovi progonstva, ostavili nedvosmislene poruke i pouke.

- Da li biste hteli da uđemo da popijemo kafu, dok čekam autobus?

Ne, ne bih htela. Na kraju bih rekla stvari koje bi, u tom trenutku, bile pogrešno protumačene.

- Izvesne osobe imale su veoma značajnu ulogu u mom životu - nastavila je. - Vlasnik mog stana, na primer. Ili kaligraf koga sam upoznala u pustinji blizu Dubajja. Ko zna, možda ćete mi reći nešto što bih mogla da podelim sa njima i da im uzvratim bar delić onoga čemu su me naučili.

Znači, već je imala učitelje u životu: odlično! Njen duh je, dakle, bio zreo. Sve što joj je sad trebalo bilo je da nastavi da vežba; u protivnom, izgubiće ono što je stekla. Ali da li sam ja prava osoba?

U deliću sekunde, zamolila sam Majku da me nadahne, da mi nešto poruči. Nije bilo odgovora - što me nije ni iznenadilo, jer je Ona uvek tako postupala kad sam morala sama da preuzmem odgovornost za neku odluku.

Pružila sam joj svoju vizitkartu i zatražila njenu. Ona mi je dala neku adresu u Dubajju; nisam imala predstavu gde se to nalazi.

Rešila sam da se malo našalim i da je još malo iskušam.

- Zar ne deluje čudno okolnost da se tri Engleza sretnu u jednom baru u Bukureštu?

- Koliko vidim iz vaše posetnice, vi ste Skotlandanka. Onaj mladić izgleda radi u Engleskoj, ali ja ne znam ništa o njemu.

Uzdahnula je duboko.

- Aja sam... Rumunka.

Rekla sam da moram pod hitno da se vratim u hotel i spakujem kofere.

Sada je znala gde može da me nađe i, ako je tako pisano, videćemo se ponovo. Treba dopustiti sudbini da se umeša u naš život i odluči šta je najbolje za svakog od nas.

Vošo «Bušalo», 65 godina, vlasnik restorana

Ti Evropljani dolaze ovamo ubedeni da sve znaju, da zaslužuju bolji tretman, da imaju prava da nas zasipaju pitanjima a da smo mi obavezni da im odgovorimo. S druge strane, smatraju da ako zamene naše ime nekim složenijim izrazima ili nazivima kao što su «putujući narod» ili «Romi», mogu time ispraviti greške koje su počinili u prošlosti.

Zašto ne nastavite da nas nazivaju «Ciganima», i okanu se legendi koje su nas oduvek, pred celim svetom, žigosale kao proklete? Optužuju nas da smo plod zabranjene veze između žene i samog đavola. Kažu da je jedan od nas zakovao eksere kojima je Hristos bio razapet na krstu, da majke moraju da pripaze na svoju decu kad naidu naši karavani, jer imamo običaj da krademo decu i pravimo od njih robove.

I zbog svega toga su dopuštali masakre tokom hiljadugodišne istorije - lovili su nas kao veštice u srednjem veku, a nemački sudovi vekovima nisu prihvatili naše svedočenje. Kad je vetar nacizma brisao Evropom, ja sam već bio rođen, i video sam kako mi oca deportuju u jedan koncentracioni logor u Poljskoj, s ponižavajućim belegom crnog trougla prišivenog na njegov rukav. Od 500.000 Cigana odvedenih na prinudni rad, preživelo je svega 5.000 hiljada, tek da ima ko da ispriča priču.

I niko, ama baš niko, neće to da čuje.

U ovoj oblasti, Bogu iza leđa, gde je većina plemena odlučila da se nastani, sve do prošle godine naša kultura, religija i jezik bili su zabranjeni. Ako upitate bilo koga iz grada šta misli o Ciganima, svako će reći, bez razmišljanja: »svi su oni lopovi.« Ma koliko se trudili da vodimo normalan život, prekinuvši večito lutanje i živeći u mestima gde nas je lako prepoznati, rasizam i dan-danas postoji. Moja deca su primorana da sede u zadnjim klupama u školskim učionicama, a ne prođe nijedna nedelja da ih neko ne izvređa.

Onda se žale da ne odgovaramo direktno na pitanja, da uvek pokušavamo da izvrđamo, da nikad ne govorimo otvoreno o svom poreklu. A zašto bismo to radili? Ceo svet ume da prepozna jednog Ciganina, i ceo svet zna kako da se «zaštiti» od naših «nevaljalstava».

Kad se pojavila jedna devojka, intelektualnog izgleda, sva nasmejana, tvrdeći da pripada našoj kulturi i našoj rasi, odmah sam rekao sebi da moram biti oprezan. Možda su je poslali iz Sekurititea, tajne policije onog ludog diktatora, Velikog Vođe, Genija sa Karpata, Lidera. Kažu da je osuđen i streljan, ali ja u to ne verujem; njegov sin još ima moć u ovoj oblasti, iako se trenutno smatra nestalim.

Devojka navaljuje; ne skida osmeh sa lica - kao da je ono što govori nešto strašno smešno - tvrdi da joj je majka Ciganka i da bi volela da se sretne s njom. Zna njeno puno ime; a kako je uspela da dobije taj podatak bez pomoći Sekurititea?

Bolje je ne izazivati ljude koji imaju kontakata s vlašću. Kažem da ne znam ništa, da sain Ciganin koji je rešio da pošteno živi, ali ona i dalje navaljuje; hoće da vidi majku. Znam ko je, znam i da je pre dvadesetak godina imala dete koje je dala u sirotište, i da posle nije imala nikakvih vesti o njemu. Prinudeni smo da je prihvatimo u naš tabor zbog onog kovača koji se smatrao vladarom sveta. Ali ko garantuje da je ta obrazovana devojka ispred mene Lilijanina kćer? Pre no što pokuša da sazna ko joj je majka, morala bi barem da poštuje neke od naših običaja, a ne da se pojavi obučena u crveno, jer joj nije dan venčanja. Trebalo bi da nosi duže suknje, da bi izbegla pohlepu muškaraca. I nipošto ne bi smela da mi se obraća onako kako mi se obratila.

Ako danas govorim u sadašnjem vremenu, to je zato što za one koji putuju, ne postoji vreme - samo prostor. Došli smo izdaleka - neki kažu čak iz Indije, drugi tvrde da vodimo poreklo iz Egipta, ali činjenica je da smo opterećeni prošlošću, kao da se sada dešava. A i progoni još traju.

Devojka se trudi da bude simpatična, pokazuje da poznaje na-

šu kulturu, ali to nema nikakvog značaja, morala bi da poznaje našu tradiciju.

- Saznala sam u gradu da ste vi Rom Baro, plemenski vođa. Pre no što sam došla ovamo, naučila sam mnogo o našoj istoriji...

- Ne govorite «naša», molim vas. Ona je moja, moje žene, moje dece, mog plemena. Vi ste Evropljanka. Vi nikad niste bili kamenovani na ulici, kao ja, kad sam imao pet godina.

- Mislim da su se stvari popravile.

- Uvek se popravljaju da bi posle bile još gore.

Ali ona ne prestaje da se smeje. Naručuje viski; naše žene to nikad ne bi uradile.

Da je ušla ovamo samo na piče, ili da bi našla društvo, bila bi tretirana kao svaka druga mušterija. Naučio sam da budem Ijubazan, predusretljiv, učtiv, jer moj posao zavisi od toga. Kad gosti mog restorana žele da saznaju nešto više o Ciganima, kažem im nekoliko zanimljivosti, pozovem ih da slušaju bend koji će svirati uveče, otkrijem im dve-tri pojedinosti, i oni izlaze odavde s utiskom da znaju sve o nama.

Ali devojka nije došla ovamo kao turista; tvrdi da pripada našoj rasi.

Ponovo mi pokazuje potvrdu koju je dobila od vlasti. Smatram da vlast ubija, krade, laže, ali da se sigurno ne bavi izdavanjem lažnih potvrda, i da ona zaista mora biti Lilijanina kći, jer tu stoji njeno puno ime i mesto stanovanja. Cuo sam na televiziji da je Genije sa Karpata, Otac naroda, Veliki vođa sviju nas, onaj koji nas je terao da skapavamo od gladi dok je sve izvezio u inostranstvo, onaj koji je imao palate sa zlatnim escajgom, dok se narod zlopatio, daje taj čovek i njegova prokleta žena, tražio od Sekuritatea da obilazi sirotišta i uzima bebe koje je država obučavala da postanu ubice.

Uzimali su samo dečake, a ostavljali devojčice. Možda je stvarno Lilijanina ćerka.

Ponovo gledam potvrdu i kolebam se da li treba ili ne treba da joj kažem gde joj je majka. Lilijana zaslužuje da sretne ovu inte-

lektualku, koja ponavlja da je «jedna od nas». Lilijana zaslužuje da pogleda ovu ženu, licem u lice; mislim da je dovoljno propatila pošto je izdala svoj narod i legla s jednim «gažem», obrukala svoje roditelje. Možda je kucnuo čas da taj njen pakao prestane, da vidi da joj je kći preživela, da zarađuje novac i da čak može i da joj pomogne da izađe iz bede u kojoj živi.

Možda bih i ja mogao nešto da naplatim za tu informaciju. I da, u budućnosti, naše pleme stekne neke povlastice, jer živimo u smutnim vremenima, kad svi kažu da je Genije sa Karpata mrtav, pokazuju scene njegovog pogubljenja, ali danas-sutra, on može da vaskrsne, kao da je sve bila samo savršeno izvedena predstava, da bi video koje je uz njega, a koje spreman da ga izda.

Muzičari će uskoro početi da sviraju, i bolje je da govorimo o poslu.

- Znam gde se ta žena nalazi. I mogu da vas odvedem tamo. Moj ton je sada bio ljubazniji.
- Međutim, mislim da ta informacija ima svoju cenu.
- Već sam bila spremna na to - odgovara, pružajući mnogo više para nego što sam mislio da tražim.
- To nije dovoljno ni za taksi do tamo.
- Dobićete isto toliko kad budem stigla na svoj cilj.

I ja osećam da se, prvi put, ona koleba. Izgleda da se plaši da nastavi napred. Odmah uzimam novac koji je ostavila na šanku.

- Sutra ću vas odvesti do Lilijane.

Ruke joj se tresu. Naručuje drugi viski, ali odjednom neki čovek ulazi u kafanu, prebledi i krene pravo ka njoj. Shvatam da su se juče upoznali, a danas već razgovaraju kao stari prijatelji. Njegove oči je žele. Ona je potpuno toga svesna i još više ga izaziva. Čovek naručuje flašu vina, sedaju za sto, i izgleda da je priča o majci sasvim zaboravljena.

Ali ja želim drugi deo novca. Kad im donesem piće, pitam u kom hotelu je odsela i kažem da ću biti tamo sutra u deset sati ujutru

Heron Rajan, novinar

Već kod prve čaše vina napomenula je - a da je ja ništa nisam pitao, naravno - da ima verenika, koji je policajac Skotland Jarda. Bila je to laž, bez sumnje; mora da je pročitala moj pogled i već je pokušala da me udalji.

Odgovorio sam da i ja imam devojk i tako smo bili na ravnoj nozi.

Deset minuta nakon što je počela muzika, ustala je. Do tada smo vrlo malo razgovarali - ni reči o mom istraživanju o vampiri-ma, samo opšte teme, utisci o gradu, vakanje na stanje puteva. Ali ono što sam ubrzo video - bolje rečeno, što su svi u restoranu videli - bila je jedna boginja koja se pokazala u svoj svojoj veličini, sveštenica koja je prizivala anđele i demone.

Oči su joj bile zatvorene, i izgledalo je kao da više nije svesna ni ko je, ni gde se nalazi, ni šta traži od sveta; izgledalo je kao da lebdi i priziva svoju prošlost, otkriva svoju sadašnjost i predskazuje budućnost. U njenoj pojavi i plesu mešali su se erotika i čednost, pornografija i otkrovenje, obožavanje Boga i prirode u isto vreme.

Svi prisutni su prestali da jedu i počeli pažljivo da posmatraju šta se dešava. Ona više nije pratila muziku, već su muzičari pokušavali da prate njene korake, a onaj restoran u podrumu jedne stare zgrade u gradu Sibiju, preobrazio se u egipatski hram, gde su se obožavaoci boginje Izide okupljali radi obavljanja obreda plodnosti. Miris pečenog mesa i vina pretvorio se u miris tamjana, koji nas je uzdizao u isti zanos, u isto iskustvo izlaska iz sveta i prelaska u jednu nepoznatu dimenziju.

Žičani i duvački instrumenti su prestali da sviraju, čule su se još samo udaraljke. Atena je plesala kao da više nije tamo, dok joj se znoj slivao s čela a bise noge snažno udarale o drveni pod. Jedna žena je ustala i diskretno prebacila maramu preko njenog vrata

i grudi, jer je njena bluza pretila da joj svakoga časa sklizne s ramena. Ali ona kao da to nije ni primetila, bila je u drugim sferama, ispitujući svetove koji se skoro dodiruju s našim, ali nam se nikada ne otkrivaju.

Gosti u restoranu počeli su da pljeskaju u ritmu muzike, a Atena je plesala sve brže i brže, crpeći energiju iz tih aplauza; okretala se oko sebe, održavajući ravnotežu u praznini i odvlačeći u vrtlog sve ono što bismo mi - bedni smrtnici - morali da ponudimo vrhovnom božanstvu.

A onda je, najednom, stala. Svi su zastali, čak i muzičari koji su svirali u udaraljke. Oči su joj i dalje bile sklopljene, ali su joj se suze slivale niz lice. Podigla je ruke prema nebu i uzviknula:

- Kad umrem, sahranite me uspravno, jer sam celog veka živela nakolenima!

Niko ni reč nije rekao. Otvorila je oči kao da se budi iz nekog dubokog sna i krenula prema stolu, kao da se ništa nije dogodilo. Orkestar je ponovo zasvirao, parovi su zauzeli podijum pokušavajući da se rasonode, ali se atmosfera u lokalu izgleda sasvim promenila; ljudi su uskoro počeli da plaćaju svoje račune i da napuštaju restoran.

- Je li sve u redu? - upitao sam, kad sam video da se povratila od fizičkog napora.

- Strah me je. Otkrila sam kako da stignem tamo kuda bih želela.

- Hoćeš da te otpratim?

Odmahnula je glavom. Ali upitala me je u kom hotelu sam odseo. Dao sam joj adresu.

Narednih dana okončao sam istraživanja za svoj dokumentarac, poslao prevodioca natrag u Bukurešt, s iznajmljenim kolima, i od tog trenutka, ostao sam u Sibiju samo zato što sam želeo ponovo da je sretmem. Iako sam se u životu uvek rukovodio logikom, smatrajući da ljubav može i da se gradi a ne jednostavno otkrije, znao sam da ću, ukoliko je ponovo ne budem video, ostaviti u Transilvaniji jedan značajan deo života, iako se tek mnogo ka-

snije to i pokazalo kao istina. Borio sam se protiv monotonije, onih beskrajnih pustih sati, ponovo otišao na stanicu da vidim red vožnje autobusa za Bukurešt, potrošio na telefonske razgovore sa BI-BI-SI-jem i svojom devojkom više nego što su mi moja skromna primanja nezavisnog producenta dozvoljavala. Objašnjavao sam da materijal još nije spreman, da neke stvari nedostaju, da mi fale još dan-dva, možda i nedelju dana, da su Rumuni vrlo komplikovan svet i da se uvek bune kad neko povezuje njihovu divnu Transilvaniju s jezivom pričom o Drakuli. Izgleda da sam na kraju ubedio svoje poslodavce i oni su mi dozvolili da ostanem duže nego što je trebalo.

Bili smo smešteni u jedinom hotelu u gradu, i ona se jednog dana pojavila, videla me ponovo u holu, i setila se, izgleda, našeg prvog susreta; toga puta me je pozvala da izađemo, a ja sam se trudio da prikrijem svoju radost. Možda sam i ja njoj bio neko važan u životu.

Kasnije sam saznao da je rečenica koju je izgovorila na kraju svoje igre bila jedna stara ciganska poslovice.

Lilijana, švalja, godine i prezime nepoznati

Govorim u sadašnjosti jer za nas ne postoji vreme, već samo prostor. Jer izgleda kao da je bilo juče.

Jedini plemenski običaj koji nisam ispoštovala u ono doba bio je da imam svog čoveka pored sebe u trenutku Ateninog rođenja. Ipak, došle su babice, iako su znale da sam spavala s jednim «ga-žem», strancem. Rasplele su mi kosu, presekle pupčanu vrpcu, uvezale nekoliko čvorova i predale mi je. U tom času, tradicija je nalagala da novorođenče bude prepovijeno u neki deo odeće svojga oca; on mi je ostavio samo jednu maramu koja je sačuvala njegov miris, i koju sam s vremena na vreme prinosila nosu da bih osetila njegovu blizinu. Ali sad je došlo vreme da taj miris zauvek iščezne.

Umotala sam je u maramu i položila na tle, da bi primila energiju Zemlje. Bila sam kao oduzeta, ne znajući šta da osećam, šta da mislim; moja je odluka već bila donesena.

Babice su mi rekle da izaberem jedno ime koje nikome neću reći - ono sme biti izgovoreno tek posle detetovog krštenja. Dale su mi sveto miro i amajlije koje treba da stavim bebi oko vrata posle dve nedelje. Jedna od njih mi je kazala da se ne brinem, da je celo pleme odgovorno za moje dete i da moram da se naviknem na prekore - ali to će brzo proći. Takođe su me savetovale da ne izlazim između sumraka i svanuća jer cinvari (zli duhovi) mogu da nas napadnu i opsednu, a onda bi se naš život pretvorio u tragediju.

Nedelju dana kasnije, čim je izašlo sunce, otišla sam u dom za nezbrinutu decu u Sibiju da je tamo ostavim, na pragu, u nadi da će je neka milosrdna ruka uzeti odatle. Ali dok sam to radila, uhvatila me je jedna bolničarka i uvela unutra. Izvređala me je na pasja usta i rekla mi da su oni već pripremljeni na takve postupke: uvek neko dežura pred vratima, a ja ne mogu tako lako da izbegnem odgovornost prema detetu koje sam donela na svet.

- Naravno, ništa se drugo i ne može očekivati od jedne Ciganke, nego da napusti svoje dete!

Bila sam prinuđena da ispunim jedan upitnik sa svim podacima, a pošto nisam umela da pišem, ona je još jednom ponovila: »pa naravno, Ciganka. I ne pokušavaj da nas prevariš nekim izmišljotinama, ili bi mogla da završiš u zatvoru.« Iz straha, ispričala sam celu istinu.

Pogledala sam svoju bebu poslednji put, a sve što sam uspela da pomislim bilo je: »devojčice bez imena, nek ti bude sudeno da nađeš ljubav, mnogo ljubavi u svom životu.«

Izašla sam i lutala kroz šumu, satima. Sećala sam se mnogih noći, u toku trudnoće, kad sam i volela i mrzela dete i čoveka koji ga je začeo u meni.

Kao svaka žena, celog života sam sanjala da sretnem začaranog princa, da se udam, da ispunim kuću decom i brigom o porodici. Kao i većina žena, na kraju sam se zaljubila u čoveka koji nije mogao to da mi pruži - ali s kojim sam podelila trenutke koje nikad neću zaboraviti. Trenutke koje nikad ne bih uspela da objasnim svojoj kćeri jer bi ona zauvek bila žigosana u krugu našeg plemena, kao jedna gaže, strankinja, devojčica bez oca. Ja bih to još i mogla da podnesem, ali nisam želela da i ona iskusi patnju koju sam ja trpela otkako sam otkrila da sam trudna.

Plakala sam i grebala sebe po rukama i licu, misleći da će mi bol pomoći da se oslobodim crnih misli, da se vratim životu, da prihvatim sramotu koju sam nanela plemenu; neko će brinuti o devojčici a ja ću uvek živeti s nadom da ću je jednoga dana ponovo videti, kad poraste.

Sela sam na zemlju i uhvatila se zajedno drvo, ne uspevajući da zaustavim plač. Ali, dok su moje suze i krv iz mojih ogrebotina natapali njegovo stablo, obuzeo me je neki čudan mir. Činilo mi se da čujem jedan glas koji mi govori da se ne sekiram, da su moje suze i moja krv očistile put mojoj devojčici i umanjile moju patnju. Otada, kad god padnem u očajanje, setim se tog glasa i smirim se.

Zato se i nisam iznenadila kad sam je videla da dolazi u pratnji Rom Baroa, iz našeg plemena - koji je zatražio kafu, piće, nasmejavao se ironično i uskoro otišao. Glas mi je govorio da će se ona vratiti, a sad je bila tu, ispred mene. Lepa, nalik na svog oca; ne znam šta oseća prema meni - možda mržnju što sam je jednom ostavila. Ne moram da objašnjavam zašto sam to učinila; niko na svetu ne bi to mogao do kraja da shvati.

Stajale smo, nepomične, čitavu večnost, ne govoreći ništa jedna drugoj, samo smo se gledale - bez osmeha, bez suza, bez ičega. Jedan talas ljubavi najednom izbija iz dubine moje duše, ali ne znam da li nju zanima šta ja osećam.

- Jesi li gladna? Hoćeš nešto da pojedeš?

Nagon. Uvek nagon, pre bilo čega drugog. Klima glavom. Ulazimo u sobicu u kojoj živim - i koja istovremeno služi i kao trepezarija, spavaća soba, kuhinja i krojački salon. Ona sve to gleda, začuđeno, ali ja se pravim da ne primećujem: prilazim šporetu, vraćam se s dva tanjira guste čorbe od povrća i masti. Kuvam jaku kafu i kad hoću da stavim šećer, začujem prvu rečenicu:

- Gorku, molim. Nisam znala da govoriš engleski.

Došlo mi je da kažem «naučio me tvoj otac», ali sam se uzdržala. Jedemo u tišini i kako vreme prolazi, sve počinje da mi deluje prisno i poznato: tu sam sa svojom ćerkom, ona je obišla svet i sad se vratila, prošla je mnogim putevima i došla je natrag, kući. Znam da je to varka, ali život mi je priredio tolike trenutke surove stvarnosti da mi prija malo da sanjam.

- Ko je ova svetica? - pokazuje na jednu sliku na zidu.

- Sveta Sara, zaštitnica Cigana. Oduvek sam želela da posestim njenu crkvu, u Francuskoj, ali mi ne možemo da izađemo odatle. Ne bih dobila pasoš, dozvolu i...

Htela sam da kažem: »čak i kad bih uspela, ne bih imala para«, ali sam prekinula rečenicu. Mogla bi da pomisli da tražim nešto od nje.

- ...i mnogo sam zauzeta svojim poslom.

Ponovo tajac. Ona završava čorbu, pripaljuje cigaretu, njen

pogled ništa ne pokazuje, nikakvo osećanje.

- Jesi li ikada mislila da ćeš me ponovo videti?

Odgovaram da jesam. I saznala sam juče, od Rom Barove žene, da se raspitivala za mene u njegovoj kafani.

- Bliži se oluja. Hoćeš li malo da odremaš?

- Ne čujem nikakav zvuk. Vetar duva isto kao i pre, ni jače ni slabije. Radije bih da razgovaramo.

- Veruj ti meni. Imam vremena na pretek, imam ceo život koji mi je ostao da budem pored tebe.

- Nemoj to sada da govoriš.

- ...ali ti si umorna - nastavljam, praveći se da nisam čula nje-
nu opasku. Vidim oluju koja se približava. Kao svaka nepogoda, i
ona donosi pustoš; ali, u isto vreme, natapa polja, a mudrost neba
silazi na zemlju zajedno s njegovom kišom. Kao svaka oluja, i ova
mora da prođe. Sto je žešća, kraće traje.

Bogu hvala, naučila sam da se suprotstavljam nepogodama.

I kao da su me svete Marije od Mora čule, prve kapi počese da
dobuju po limenom krovu. Devojka završava svoju cigaretu, ja je
uzimam za ruke, odvodim do svog kreveta. Ona leže i sklapa oči.

Ne znam koliko dugo je spavala; posmatrala sam je ne misleći
ni na šta, a glas koji sam jednog davnog dana začula u šumi, govo-
rio mi je da je sve dobro, da ne treba da brinem, da su promene ko-
je sudbina izaziva u ljudima povoljne ukoliko umemo da odgonet-
nemo šta one donose. Ne znam ko ju je uzeo iz sirotišta, odgajio i
napravio od nje samostalnu ženu kakva izgleda da jeste. Očitala
sam molitvu za tu porodicu koja je omogućila mojoj ćerki da pre-
živi i da ima lep život. Usred molitve osetila sam ljubomoru, oča-
janje, kajanje, i prestala sam da razgovaram sa svetom Sarom; da
li je zaista bilo važno dovesti je natrag? Imala sam pred sobom
sve što sam izgubila i što nikad neću moći da povratim.

Ali tu je bilo i fizičko ovaploćenje moje ljubavi. Nisam znala ni-
šta, a ipak mi se sve ukazalo, vratili su se trenuci kad sam pomišljala
na samoubistvo, na abortus, kad sam zamišljala kako napuštam taj
deo sveta i odlazim kuda me noge nose, dok me snaga ne izda, vrati-

la mi se slika moje krvi i suza na drvetu, razgovori s prirodom koji su, počev od tog dana, postali redovni i nikad nisu prestali - iako je retko ko iz mog plemena za njih znao. Moj zaštitnik, koji me je našao u šumi, bio je kadar sve to da razume, ali on je nedavno umro.

«Svetlost je nestalna, gasi se na vetru, pali se munjom, nikad nije na jednom mestu, bleštava kao sunce - ali вреди se za nju boriti», govorio je on.

Jedini koji me je prihvatio i ubedio pleme da mogu ponovo da postanem deo njihovog sveta. Jedini koji je imao dovoljno moralnog autoriteta da spreči da budem izopštena.

I, nažalost, jedini koji nikad neće upoznati moju ćerku. Plakala sam za njim, dok je moja devojčica ležala nepomična u mom krevetu, ona koja je sigurno navikla na sav komfor ovoga sveta. Mučilo me je bezbroj pitanja - ko su bili njeni roditelji, gde je živela, da li je završila fakultet, da li je nekoga volela, kakvi su joj planovi. Pa ipak, nisam ja prešla pola sveta da je nađem, nego obrnuto; i zato nisam bila pozvana da postavljam pitanja, već da na njih odgovaram.

Otvorila je oči. Poželela sam da je pomilujem po kosi, da joj pružim nežnost koju sam čuvala sve ove godine, ali nisam znala kako će da reaguje pa sam smatrala da je bolje da se uzdržim.

- Došla si ovamo da saznaš razlog...

- Ne. Ne želim da znam zbog čega jedna majka ostavlja svoju ćerku, ne postoji razlog za tako nešto.

Njene reči me pogađaju u srce, ali ne znam šta da odgovorim.

- Ko sam ja? Koja trv teče mojim venama? Juče, kad sam saznala da mogu da te nađem, obuzeo me je potpuni užas. Odakle da počnem? Ti, kao i sve Ciganke, sigurno umeš da čitaš budućnost iz karata, zar ne?

- Ne umem. Mi to radimo samo sa strancima, da zaradimo za život. Nikad ne gledamo u karte, u dlan, niti pokušavamo da predskazemo budućnost kad smo sa svojim iz plemena. A ti...

- Ja sam deo plemena. Čak i pošto me je žena koja me je donela na svet odgurnula daleko.

- Da.

- Pa šta onda radim ovde? Videla sam ti lice, mogu da se vratim u London, moj odmor se bliži kraju.

- Hoćeš da saznaš nešto o ocu?

- To me nimalo ne zanima.

Najednom sam shvatila u čemu bih mogla da joj pomognem. Kao da je nečiji tuđi glas izašao iz mojih usta:

- Treba bolje da upoznaš krv koja teče mojim venama i tvojim srcem.

Bio je to moj učitelj, koji je govorio kroz mene. Ponovo je zatvorila oči i spavala skoro dvanaest sati bez prekida.

Sutradan sam je odvela u okolinu Sibija, u jedno selo gde su napravili muzej sa kućama iz čitave oblasti. Prvi put mi se pružilo zadovoljstvo da joj spremim doručak. Bila je odmornija, manje napeta, i raspitivala se o ciganskoj kulturi, iako nikad nije pokazala radoznalost da sazna nešto o meni. I o svom životu je vrlo malo govorila; saznala sam da imam unuče! Nije pominjala muža ni ljude koji su je usvojili. Rekla je da prodaje zemljišta na jednom mestu daleko odavde i da uskoro mora da se vrati na posao.

Objasnila sam da mogu da je naučim da pravi amajlije protiv uroka, ali nju to nije zanimalo. Međutim, kad sam pomenula lekovito bilje, zamolila je da joj pokažem kako da ga prepozna. U vrtu kroz koji smo šetale pokušala sam da joj prenesem sva svoja znanja, iako sam bila sigurna da će sve da zaboravi čim se vrati u svoj grad - već sam znala da živi u Londonu.

- Mi ne posedujemo zemlju: ona je ta koja poseduje nas. Pošto smo nekada davno putovali bez prestanka, sve što nas je okruživalo bilo je naše: biljke, voda, predeli kroz koje su naši karavani prolazili. Naši zakoni bili su zakoni prirode: najjači preživljavaju a mi, slabi, večiti izgnanici, učimo da skrivamo svoju snagu, da bismo je iskoristili samo u krajnjoj nuždi.

Verujemo da Bog nije stvorio svet; Bog je svet, mi smo u Njemu, a On je u nama. Iako bi...

Zastala sam. Ali rešila sam da nastavim, jer je to bio jedan od načina da ukažem poštu svome zaštitniku.

- ...po mom mišljenju, trebalo da ga zovemo Boginja. Majka. Ne žena koja ostavlja svoju kći u nekom sirotištu, već Ona koja je u nama, i koja nas štiti kad smo u opasnosti. I biće uvek sa nama dogod budemo obavljali svoje dnevne dužnosti s ljubavlju, radošću, shvativši da ništa nije patnja, da je sve samo način da se slavi Stvaranje.

Atena - sada sam već znala i njeno ime - skrenula je pogled prema jednoj od kuća u vrtu.

- Šta je ono? Crkva?

Sati koje sam provela pored nje omogućili su mi da povratim snagu; pitala sam je da li želi da pričamo o nečem drugom. Malo se zamislila, pre no što je odgovorila.

- Ne, hoću i dalje da slušam ono što imaš da mi kažeš. Mada, ako sam dobro razumela sve što sam pročitala pre nego što sam došla ovamo, to što mi govoriš ne slaže se sa ciganskom tradicijom.

- Moj zaštitnik me je tome naučio. Jer on je znao stvari koje Cigani ne znaju i primorao pleme da me ponovo primi u svoje okrilje. I, što sam više učila s njim, sve više sam se uveravala u moć Majke - i to baš ja, koja sam se odrekla blagoslova materинства.

Iščupala sam jedan mali busen.

- Ako jednog dana tvoj sin dobije temperaturu, stavi ga da stoji pored neke mlade stabljike i zatresi njeno lišće: temperatura će preći na biljku. Ako se osećaš potištena, uradi to isto.

- Bolje nastavi da mi pričaš o svom zaštitniku.

- Govorio mi je da je u početku Tvorac bio duboko usamljen. Zato je stvorio nekoga s kim će da priča. Onda su njih dvoje, u činu ljubavi, stvorili treće biće, i otada se sve množilo, na hiljade, milione. Pitala si za crkvu koju smo maločas videle: ne znam nje-no poreklo, niti me zanima; moj hram je vrt, nebo, voda jezera i potoka koji ga hrani. Moj narod su ljudi koji dele sa mnom isto

uverenje, a ne oni s kojima sam povezana krvnim vezama. Za mene je ritual kad sam s tim osobama, slaveći sve što me okružuje. Kad nameravaš da se vratiš kući?

- Možda sutra. Ako ti ne smetam.

Nov udarac koji me pogađa u srce, ali nisam kadra ništa da kažem.

- Ostani koliko god hoćeš. Pitala sam zato što bih volela da proslavim s drugima tvoj dolazak. Mogu to da uradim večeras, ako se slažeš.

Ništa nije rekla i ja sam to shvatila kao pristanak. Vraćamo se kući, ja joj ponovo spremam hranu, ona objašnjava da mora da ode u hotel u Sibiju da uzme neke stvari; kad se vraća, sve je već spremno. Idemo na jedno brdo južno od grada, sedamo oko vatre koju smo upalili, sviramo, pevamo, igramo, pričamo priče. Ona sve posmatra, ne učestvujući ni u čemu, iako je Rom Baro rekao da je odlična plesačica. Prvi put za sve ove godine ja sam radosna, jer mogu da priredim jedan obred za svoju kći i da proslavim s njom čudo što smo obe žive, zdrave, obasute ljubavlju Velike Majke.

Na kraju kaže da će te noći prespavati u hotelu. Pitam da li se mi to rastajemo, ona kaže da ne. Vратиće se sutra.

Tokom cele nedelje, ja i moja kći zajedno iskazujemo svoju bezgraničnu ljubav prema Vaseljenu. Jedne večeri dovela je jednog prijatelja, ali dala mi je jasno do znanja da joj nije ni ljubavnik niti otac njenog sina. Čovek, koji je izgledao desetak godina stariji od nje, pitao je kome su posvećeni naši obredi. Objasnila sam da obožavati nekoga znači - po mom zaštitniku - postaviti tu osobu izvan našeg sveta. Mi ništa i nikog ne obožavamo već se samo bratimimo sa Stvaranjem.

- Ali vi se molite?

- Sto se mene lično tiče, ja se molim svetoj Sari. Ali mi smo ovde deo jedne celine: umesto da se molimo, mi slavimo.

Mislim da je Atena bila ponosna mojim odgovorom. U stvari, ja sam samo ponavljala reči svog zaštitnika.

- A zašto to radite u grupi, kad svako može sam da slavi svoj kontakt s Univerzumom?

- Jer su drugi ja. I ja sam drugi.

U tom trenutku, Atena me je pogledala i ja sam shvatila da je sad došao red na mene daja njoj slomim srce.

- Odlazim sutra - rekla je.

- Pre nego što odeš, dođi da se oprostiš sa svojom majkom.

Bilo je to prvi put u toku svih tih dana da sam upotrebila tu reč. Glas mi nije zadržtao, pogled mi je ostao čvrst: znala sam, uprkos svemu, da je tu, preda mnom, krv moje krvi, plod moje utrobe. U tom času sam se ponašala kao mala devojčica koja je upravo shvatila da svet nije pun utvara i prokletstva, kao što nas uče odrasli; naprotiv, pun je ljubavi, bez obzira na način na koji se ta ljubav ispoljava. Ljubav koja prašta greške i iskupljuje grehove počinjene u njeno ime.

Atena me je dugo stezala u zagrljaju. Zatim mi je popravila maramu kojom pokrивam kosu - iako nemam muža, ciganska tradicija nalaže da je nosim, jer nisam više devica. Sta mi donosi sutrašnji dan, osim odlaska jednog bića koje sam oduvek volela i o kome sam oduvek brinula, iz daljine? Ja sam bila svi, a svi su bili ja i moja samoća.

Sutradan, Atena se pojavila s buketom cveća, sredila mi je sobu, rekla mi da treba da nosim naočare jer mi je vid oslabio od šivenja. Pitala je da li će moji prijatelji s kojima smo slavili možda imati problema s plemenom, ali ja sam kazala da neće: moj zaštitnik je uživao veliki ugled, naučio je nešto što mnogi od nas nisu znali, a njegovi učenici su rasuti po čitavom svetu. Objasnila sam joj da je umro neposredno pre njenog dolaska.

- Jednog dana, prišla mu je jedna mačka i očešala se o njega. Za nas, to znači smrt. Svi smo bili pogođeni i zabrinuti, ali postoji jedan obred kojim se skidaju takve zle čini.

Međutim, moj zaštitnik je rekao da mu je došlo vreme da ide, da putuje svetovima za koje je znao da postoje, i da se onda ponovo rodi kao dete. Ali, pre toga, mora malo da otpočine u krilu Veli-

ke Majke. Sahrana mu je bila vrlo skromna, obavljena u jednoj šumi, tu blizu, ali su došli ljudi iz svih krajeva sveta.

- Je li bila među njima i jedna žena crne kose, od oko trideset i pet godina?

- Ne sećam se, ali je moguće. Zašto te to zanima?

- U jednom hotelu u Bukureštu upoznala sam jednu takvu osobu koja je rekla da je došla na sahranu nekom prijatelju. Čini mi se da je pomenula nešto kao «moj učitelj».

Onda me je zamolila da joj ispričam još nešto o Ciganima, ali bilo je malo stvari koje ona već nije znala. Pogotovu zato što, osim običaja i predanja, mi gotovo da i ništa ne znamo o našoj istoriji. Predložila sam joj da jednog dana ode u Francusku i da ponese, u moje ime, jedan moj ogrtač, na dar svetoj Sari, u selu Sent Mari de la Mer.

- Došla sam ovamo jer mi je nešto nedostajalo u životu. Morala sam da ispunim svoje beline, i mislila sam da će mi biti dovoljno ako ti vidim lice. Onda sam shvatila da nije dovoljno: morala sam da saznam i da li sam...bila voljena.

- Ti i jesi voljena.

Napravila sam dugu pauzu: napokon sam prevalila preko jezika ono što sam želela da joj kažem otkako sam je napustila. Da joj ne bih dozvolila da se rastuži, nastavila sam:

- Htela bih nešto da te zamolim.

- Sta god hoćeš.

- Hoću da te molim za oproštaj.

Ugrizla se za usnu.

- Oduvek sam bila vrlo nemirna osoba. Mnogo radim, previše se bavim detetom, igram ko sumanuta, naučila sam kaligrafiju, pohađam stručne kurseve za usavršavanje, gutam knjigu za knjigom. I sve to da bih izbegla one trenutke kad se ništa ne dešava, jer te beline izazivaju u meni osećaj totalne praznine, u kojoj ne postoji ni jedna jedina trunka ljubavi. Moji roditelji su oduvek činili sve za mene, a ja imam utisak da ih neprestano razočaravam.

Ali ovde, dok smo bile zajedno, u trenucima kad sam s tobom

slavila prirodu i Veliku Majku, shvatila sam da ti prazni prostori počinju da se popunjavaju. Pretvorili su se u pauze - trenutke kad čovek podigne ruke sa bubnja pre no što će ponovo snažno da udari. Sad mislim da mogu da odem: ne kažem da odlazim s mirom, jer mom životu je potreban ritam na koji sam navikla. Ali ne odlazim ni sa gorčinom. Je l' svi Cigani veruju u Veliku Majku?

- Ako ih pitaš, niko neće da prizna. Prihvatili su običaje i verovanja mesta na kojima su se nastanili. Jedino što nam je u religiji zajedničko jeste da obožavamo svetu Saru i da, bar jednom u životu, odemo na hodočašće do mesta gde počivaju njene mošti, u Sent Mari de la Mer. Neka plemena je nazivaju Sara Kali, Crna Sara. Ili Ciganska Gospa, kako je poznata u Lurdu.

- Moram da idem - rekla je Atena, posle izvesnog vremena. Prijatelj koga sam upoznala pre neki dan ide sa mnom.

- Izgleda da je dobar čovek.
- Govoriš kao majka.
- Ja i jesam tvoja majka.
- Aja sam tvoja ćerka.

Zagrlila me je, ovoga puta sa suzama u očima. Pomilovala sam je po kosi, dok sam je stezala u naručju, o čemu sam oduvek sanjala, još od onog dalekog dana kad nas je sudbina - ili moj strah - rastavila. Zamolila sam je da se čuva, a ona je odgovorila da je to odavno naučila.

-I još ćeš da učiš. Iako smo danas svi mi vezani za kuće, gradove i poslove, u tvojoj krvi i dalje teče vreme karavana i putovanja i pouke koje je Velika Majka posejala po našem putu da bismo mogli da opstanemo. Uči, ali uvek imaj nekog pored sebe. Nemoj ostati sama u tom traganju: ako učiniš pogrešan korak, neće biti nikoga da ti pomogne da ga ispraviš.

I dalje je plakala, zagrljena sa mnom, kao da me moli da je pozovem da ostane. Aja sam molila svog zaštitnika da mi ne dozvoli ni suzu da pustim, jer sam želela Atenu samo najbolje, a njena sudbina je bila da nastavi dalje. Ovde, u Transilvaniji, osim moje ljubavi, ne bi našla više ništa. I mada sam verovala da je ljubav do-

voljna da opravda čitav jedan život, bila sam potpuno ubeđena da ne smem da zahtevam od nje da žrtvuje budućnost da bi ostala pored mene.

Atena me je poljubila u čelo i otišla, ne rekavši zbogom, jer je možda mislila da će se jednog dana vratiti. Svakog Božića slala mi je novac, dovoljno novca da provedem celu godinu bez potrebe da šijem. Ali ja nikad nisam unovčila nijedan ček, iako svi u plemenu smatraju da se ponašam kao budala.

Pre šest meseci prestala je da šalje. Mora da je shvatila da je meni potrebno da šijem da bih ispunila ono što je ona nazivala «belinama».

I ma koliko da bih želela da je još jednom vidim, znam da se nikad neće vratiti. Mora da je postala uspešna poslovna žena, udata za čoveka koga voli, i skoro sam sigurna da imam mnogo unučića, da će se moja krv nastaviti na ovoj zemlji i da će moji gresi biti oprošteni.

Samira R. Kalil, domaćica

Čim je Atena ušla u kuću klikćući od radosti, i pravo s vrata podigla i stegla u zagrljaj preplašenog Viorela, znala sam da je sve proteklo mnogo bolje nego što sam zamišljala. Osetila sam da je Bog uslišio moje molitve, i da ona više neće imati šta da otkriva o sebi. Moći će napokon da se prilagodi normalnom životu, da odgaja svoje dete, da se ponovo uda i da se oslobodi sveg onog nemira koji ju je činio euforičnom i depresivnom u isti mah.

- Volim te, mama.

Sad je došao red na mene da ja nju zagrlim i stegnem u naručje. Priznajem da sam, jedne noći, dok je bila odsutna, premirala od straha i užasa pri pomisli da će poslati nekog po Viorela i da se nikad više neće vratiti.

Pošto je jela, okupala se, ispričala mi svoj susret s rođenom majkom, opisala predele Transilvanije (ja ih se nisam jasno sećala, jer sam u ono vreme videla samo sirotište) pitala sam je kad se vraća u Dubai.

- Iduće nedelje. Ali pre toga moram da odem u Škotsku, da se sretnem s jednom osobom.

Muškarac!

- S jednom ženom - nastavila je, verovatno primetivši moj zaverenički osmeh. - Osećam da imam neku misiju. Dok sam slavila život i prirodu, otkrila sam izvesne stvari za koje nisam ni sanjala da postoje. Ono što sam smatrala da mogu da nađem samo u plesu, nalazi se svuda. I ima lice žene: videla sam...

Bila sam prestrašena tim rečima. Rekla sam joj da je njena misija da podiže dete, da se usavršava u poslu, da zaradi što više para, da se ponovo uda, da poštuje Boga onakvog kakvog ga poznamo.

Ali Šerin me nije slušala.

- Desilo se to jedne noći dok smo sedeli oko vatre, pijuckali,

smejali se zabavnim pričama i slušali muziku. Izuzev jednom u nekom restoranu, za sve vreme boravka tamo nisam osetila potrebu da plešem, kao da sam prikupljala energiju za nešto drugo. Na jednom sam osetila da je sve što me okružuje živo, treperavo - ja i Stvaranje bili smo jedno isto. Plakala sam od radosti kad mi se učinilo da su se plamičci vatre preobrazili u lice jedne žene, pune samilosti, koja mi se smešila.

Pretrnula sam: ciganska vradžbina, bez ikakve sumnje. U tom trenutku, vratila mi se slika devojčice koja je tvrdila da je videla «jednu ženu u belom».

- Ne dozvoli da te takve stvari zavedu: to su davalja posla. Naša porodica ti je oduvek pružala dobre primere; zar stvarno ne možeš jednostavno da vodiš normalan život?

Po svemu sudeći, preuranila sam sa zaključkom da joj je putovanje u Transilvaniju, u potrazi za biološkom majkom činilo dobro. Ali umesto da reaguje svađalački, kao obično, nastavila je, s osmehom:

- A šta je normalno? Zašto se tata i dalje satire od posla, kad već imamo dovoljno novca za sledeće tri generacije? On je pošten čovek, zasluži ono što dobija, ali uvek ističe, s izvesnim ponosom, da je preopterećen poslom. Zbog čega? S kojim ciljem?

- On je čovek koji čini čast sopstvenom životu.

- Dok sam živela sa vama, kad god bih stigla kući, on se raspitivao za moje zadatke, uveravao me raznim primerima u to koliko je njegov posao značajan za svet, palio televizor, komentarisao političku situaciju u Libanu, pre spavanja obavezno čitao neku knjigu iz tehnike. Uvek je bio prezauzet.

Isto važi i za tebe. Uvek sam bila najlepše obučena devojčica u školi; vodila si me na sve priredbe, brinula o celoj kući, uvek si bila ljubazna, raspoložena, i pružila si mi besprekorno vaspitanje. Ali sada, kad vam se bliži starost, a ja sam odrasla i postala nezavisna, šta nameravate da uradite sa životom?

- Putovaćemo. Obilazićemo svet, uživati u zasluženom odmoru.

- Što odmah ne počnete to da radite, dok vas zdravlje još služi?

Ruku na srce, i ja sam se to isto pitala. Ali osećala sam da je mom mužu još uvek bio neophodan posao - ali ne zbog novca, već iz potrebe da bude koristan, da dokaže da i jedan izbeglica može časno da izvršava svoje dužnosti. Kad bi uzeo godišnji odmor, a ostao u gradu, uvek je nalazio neki izgovor da svrati na posao, da popriča s kolegama, da donese ovu ili onu odluku koja je inače mogla da prička. Trudila sam se da ga nateram da odemo u bioskop, u pozorište, da obidemo neki muzej. Izlazio mi je u susret, ali sam znala da mu je sve to dosadno: njegova jedina interesovanja bila su firma, rad, poslovi.

Prvi put sam razgovarala s njom kao da mi je prijateljica, a ne ćerka - ali koristeći rečnik koji me nije obavezivao i koji je ona mogla lako da shvati.

- Kažeš da i tvoj otac pokušava da popuni ono što ti nazivaš «belinama»?

- Onog dana kad se bude penzionisao, iako ja sumnjam da će taj dan ikada doći, budi sigurna da će pasti u depresiju. Šta da radi sa slobodom koju je tako mukotrpno stekao? Svi će mu čestitati na briljantnoj karijeri, na nasleđstvu koje nam je obezbedio, na besprekornom vođenju firme. Ali niko neće imati vremena da mu se posveti: život teče dalje i svi prate njegov tok. Tata će se ponovo osećati kao izgnanik, ali ovog puta neće imati zemlju u koju će da izbegne.

- Imaš li neku bolju ideju?

- Imam samo jednu: ne želim da se to i meni desi. Suviše sam nemirna. I nemoj pogrešno da me shvatiš: uopšte vas ne krivim zbog primera koji ste mi pružili. Ali imam potrebu da nešto promenim.

Da promenim, i to pod hitno.

Didre O'Nil, poznata kao Eda

Sedi u potpunom mraku.

Dečak je, naravno, odmah izašao iz sobe - noć je carstvo užasa, čudovišta iz drevne prošlosti, iz doba kada smo skitali kao Cigani, kao moj bivši učitelj - neka se Majka smiluje njegovoj duši i neka s njim nežno postupa, sve do trenutka povratka.

Otkako sam ugasila svetlo, Atena ne zna šta da radi. Pita za sina. Kažem joj da ne brine, da je to moja briga. Izlazim iz sobe, uključujem televizor, nameštam na kanal sa crtanim filmovima, utišavam ton: dečak gleda kao opčinjen i eto, problem je rešen. Pitam se kako je to ranije izgledalo, kad su žene dolazile da sudeluju u istom ovakvom ritualu, kao sada Atena, i dovodile decu, a nije bilo televizije. Šta su radili oni koji su bili zaduženi da ih podučavaju?

Uostalom, to nije moj problem.

Ono što dečak sada oseća pred televizorom - tim vratima koja vode u jednu drugačiju stvarnost - to je isto što i ja želim da izazovem u Ateni. Sve je tako prosto i jednostavno, a istovremeno tako složeno i zamršeno! Jednostavno, jer je dovoljno promeniti stav: neću više tražiti sreću. Od ovog trenutka sam nezavisna, gledam život svojim vlastitim očima, a ne očima drugih. Prepustiću se avanturi što sam živa.

Ali i zamršeno: zašto ne bih tražila sreću, kad su me učili da je to jedini cilj kome vredi težiti? Zašto moram da se izlažem neizvesnostima jednog puta od koga drugi zaziru?

Na kraju krajeva, šta je uopšte sreća?

Ljubav, odgovaraju. Ali Ijubav ne donosi, niti je ikad donosila sreću. Naprotiv, donosi muku i jad, borbu, bezbrojne besane noći kada se pitamo da li smo pravilno postupili. Istinska ljubav je sazdana od ekstaze i agonije.

Onda mir. Mir? Ako pažljivo pogledamo Majku, ona nikad nema mira. Zima se bori sa letom; sunce i mesec se nikad ne su-

sreću; tigar progona čoveka, koji se plaši psa, koji progona mačku, koja juri miša, koji izaziva strah u čoveku.

Novac donosi sreću. Dobro, nek bude tako. Ali onda bi svi ljudi koji imaju dovoljno sredstava da sebi obezbede život na visokoj nozi mogli slobodno da prestanu da rade. Međutim, umesto toga, satiru se od posla, sve više i više, kao da strepe da će izgubiti sve. Para na paru ide, to je živa istina. Siromaštvo može doneti nesreću, ali obratno ne važi.

Straćila sam silno vreme u životu tražeći sreću - sada, pak, želim radost. Radost je kao seks: ima početak i kraj. Da, želim da uživam. Želim da budem zadovoljna - ali gde je tu sreća? Više ne upadam u tu zamku.

Kad se nađem u nekoj grupi ljudi i pokušam da ih provociram postavljajući jedno od najvažnijih pitanja našeg postojanja, svi kažu: »srećan sam.»

Onda nastavljam: «ali zar ne želite da imate još više, da nastavite da napredujete?» I opet svi daju isti odgovor - »naravno».

No ja ne odustajem: «onda to znači da niste srećni». I svi promene temu.

Ali bolje da se vratim u sobu u kojoj se Atena nalazi. U mraku. Čuje moje korake, šibicu koju sam kresnula. Sad već gori i sveća.

- Postoji jedna jedina stvar koja nas sve okružuje, a to je Univerzalna Želja. Ne sreća, nego baš želja. A želje su uvek nepotpune: kad se ispune, prestaju da budu želje, zar ne?

- Gde mi je sin?

- Sin ti je dobro, gleda televiziju. A ja sad hoću da ti gledaš samo u ovu sveću, ne govoreći ništa, ni reč. Treba samo da veruješ.

- Daverujem da...

- Zamolila sam te da ne govoriš ništa. Samo da veruješ, prosto i jednostavno - da ne sumnjaš ni u šta. Ti si živa a ova sveća je jedina tačka tvog univerzuma - veruj u to. Zaboravi jednom za svagda ideju da put predstavlja način da stignemo do nekog cilja: zapravo, mi stižemo, sa svakim korakom. Ponavljam sebi svakoga

jutra: »Stigla sam.« Videćeš da će ti tako biti mnogo lakše da uspostaviš sklad sa svakim trenutkom u toku dana.

Napravila sam pauzu.

- Plamen sveće obasjava tvoj svet. Pitaj je: »Ko sam ja?».

Sačekala sam još malo, a onda nastavila:

- Već zamišljam njen odgovor: ja sam ta i ta, proživela sam takva i takva iskustva. Imam sina, radim u Dubaiju. A sad pitaj sveću: «Ko nisam ja»?

Ponovo sam malo zastala, pa produžila:

- Sigurno bi odgovorila: ja nisam zadovoljna osoba. Nisam tipična majka porodice, koja se jedino brine o detetu, o mužu, o kući sa baštom i mestu gde bi provela ceo letnji raspust. Jesam li pogodila? Sad možeš da pričaš.

- Pogodila si.

- Znači, na pravom smo putu. Ti si - kao i ja - nezadovoljna osoba. Tvoja «stvarnost» se ne slaže sa «stvarnošću» drugih ljudi. I plašiš se da i tvoj sin ne krene istim putem, je l' tako?

- Tako je.

- Pa ipak, znaš da ne možeš da se zaustaviš. Boriš se, ali ne uspevaš da odagnaš svoje sumnje. Pogledaj pažljivo ovu sveću: u ovom trenutku, ona je sav tvoj univerzum; usredsredi pažnju da razabereš ono što te okružuje. Udahni duboko, zadrži vazduh u plućima najduže što možeš, a onda izdahni. Ponavljaj to pet puta.

Poslušala me je.

- Ta vežba bi morala da ti smiri dušu. Sad se seti onoga što sam ti rekla na početku: veruj. Veruj da si sposobna, da si već stigla tamo kuda si naumila. Danas po podne, dok smo pile čaj, rekla si u jednom trenutku da si uspela da promeniš ponašanje svojih kolega u banci, tako što si ih naučila da igraju. Je l' to istina?

- Ti si sve promenila, jer si plesom promenila svoju sopstvenu stvarnost. Poverovala si u onu priču o Temenu, koja mi deluje zanimljivo, iako nikad nisam čula za nju. Volela si da plešeš, i verovala u ono što radiš. Ne može se verovati u nešto što se ne voli, shvataš?

Atena je potvrdno klimnula glavom ne skrećući pogled sa plamena sveće.

- Vera nije želja. Vera je Volja. Zelje su nešto što mora da se utoli, a Volja je, sama po sebi, jedna snaga. Volja menja prostor oko nas, kao što si ti učinila s tvojim poslom u banci. Ali da bi se to desilo, potrebna je Želja. Molim te, koncentriši se na sveću!

Tvoj sin je izašao odavde da gleda televiziju, jer se plaši mraka. A zašto se plaši? Zato što mi u mrak možemo da projektujemo bilo šta, a najčešće projektujemo samo svoje utvare. To važi kako za decu tako i za odrasle. A sada lagano podigni desnu ruku.

Ruka se pomerila uvis. Zamolila sam je da to isto uradi i sa levom. Mogla sam da joj osmotrim grudi, mnogo lepše nego moje.

- Sad možeš da ih spustiš, ali opet polagano. Zatvori oči i diši duboko: sad ću da upalim svetlo. Eto, obred je završen. Možemo da izađemo.

Ustala je s naporom - noge su joj bile utrnule od neudobnog položaja u kome je sedela.

Viorel je već uveliko spavao. Isključila sam televizor i otišle smo u kuhinju.

- Cemu je sve ovo služilo? - upitala je.

- Prosto rečeno, da te izvuče iz svakodnevne stvarnosti. Mogla sam da ti kažem da usmeriš pažnju i na bilo šta drugo, ali ja volim mrak i plamen sveće. Ali ti me zapravo pitaš šta želim time da postignem, je l' tako?

Atena je na to rekla da je putovala vozom tri sata s detetom u naručju, i da mora da pakuje kofere za povratak u Dubai; da bih zurila u neakvu sveću mogla sam da ostanem u svojoj sobi, a nisam morala da dolazim čak u Škotsku.

- E bašjesi, morala si - odgovorila sam. - Da bi uvidela da nisi jedina, i da i druge osobe proživljavaju isto iskustvo. Shvatanje te proste činjenice omogućava ti da veruješ.

- U šta da verujem?

- Da se nalaziš na pravom putu. I kaš što sam malopre rekla, da stižeš sa svakim korakom.

- Na kom to putu? Smatrala sam da sam, pronašavši svoju majku u Rumuniji, napokon našla duševni mir koji mi je bio preko potreban, a nisam ga našla. O kakvom mi to putu govoriš?

- To ja već ne bih mogla da znam. Ti ćeš ga sama otkriti tek kad budeš počela da podučavaš. Kad se vratiš u Dubai, nađi nekog učenika ili učenicu.

- Da podučavam ples ili kaligrafiju?

- To su stvari koje već znaš. Treba da podučavaš nešto što ne znaš. Ono što Majka želi da otkrije tvojim posredstvom.

Pogledala me je kao da sam sišla s uma.

- Baš tako - potvrdila sam. - Zašto sam ti tražila da podigneš ruke i dišeš duboko? Da bi ti pomislila da ja znam nešto više nego ti. Ali to nije tačno: bio je to samo način da te nateram da izađeš iz sveta na koji si navikla. Nisam zahtevala od tebe da zahvaljuješ Majci, da joj se diviš, da tvrdiš da njeno lice blista u plamenu vatre. Zatražila sam samo da učiniš jedan besmislen i beskoristan gest - da podigneš ruke i da usredsrediš pažnju na sveću. To je dovoljno - pokušavati, kad god je to moguće, da se učini nešto što nije u skladu sa stvarnošću koja nas okružuje.

Kad počneš da smišljaš rituale za svog učenika, tada ćeš osetiti da te nešto vodi. A tu počinje učenje, kao što je govorio moj zaštitnik. Ako hoćeš da poslušаш moje reči, utoliko bolje. Ako nećeš, nastavi da živiš isto kao sada, i na kraju ćeš udariti u zid zvani «nezadovoljstvo».

Pozvala sam taksi, malo smo popričale o modi i muškarcima i Atena je otišla. Bila sam potpuno ubedena da će me poslušati, prvenstveno zato što je spadala u onu vrstu osoba koje nikad ne odbijaju da prihvate izazov.

- Podučavaj ljude da budu drugačiji. Samo to! - povikala sam, dok se taksi udaljjavao.

To je radost. Da je bila zadovoljna svim onim što ima - ljubav, sina, posao - onda bi se to zvalo sreća. Ali Atena, baš kao ni ja, nije bila rođena za takav život.

Heron Rajan, novinar

Naravno da nisam ni pretpostavljao da sam zaljubljen; imao sam devojkicu koja me je volela, dopunjavala, delila sa mnom teške trenutke i časeve radosti.

Svi susreti i događaji u Sibiju bili su deo jednog putovanja; nije mi bilo prvi put da mi se tako nešto desi kad se nađem daleko od kuće. Kad se čovek udalji iz svog sveta, postaje skloniji pustolovinama, jer je oslobođen prepreka i predrasuda.

Po povratku u Englesku, prvo što sam uradio bilo je da kažem jasno i glasno da je čuveni dokumentarac o Drakuli kao istorijskoj ličnosti čista budalaština - jedna obična knjiga jednog ludog Irca uspela je da stvori najgoru sliku o Transilvaniji, jednom od najlepših mesta na planeti. Kao što se moglo i očekivati, producenti time nisu bili nimalo zadovoljni, ali u to vreme me njihovo mišljenje uopšte nije zanimalo: napustio sam televiziju i prešao da radim za jedan od najvažnijih listova na svetu.

Tada sam počeo da shvatam da bih voleo da ponovo sretnem Atenu.

Telefonirao sam joj i predložio da odemo u šetnju pre no što otputuje u Dubai. Pristala je ali je izrazila želju da ona mene vodi po Londonu.

Ušli smo u prvi autobus koji je naišao, ne pitajući se u kom pravcu ide, izabrali smo nasumice jednu gospođu i rešili da side-mo gde i ona. Tako smo se obreli u Templu. Prošli smo pored jednog prosjaka koji nam je tražio milostinju; nismo mu dali, nego smo produžili dalje ne obazirući se na njegove grdnje i pogrde, svesni da je time samo želeo da nam skrene pažnju na sebe.

Videli smo nekog tipa koji je pokušavao da rasturi jednu telefonsku govornicu: pomislio sam da pozovem policiju, ali me je Atena sprečila u tome. Ko zna, možda je upravo raskinuo sa ženom svog života pa mora nekako da se izduva. Ili možda nema s

kim da razgovara pa ne može da dozvoli da ga drugi ponižavaju time što koriste taj telefon da bi pričali o poslovima ili ljubavi.

Zamolila me je da zatvorim oči i tačno opišem kako smo obučeni; na svoje veliko iznenađenje, pogodio sam samo nekoliko detalja.

Pitala me je da li mogu da se setim kako izgleda moj писаći sto; rekao sam da je zatrpan papirima koje me mrzi da sredim.

- Jesi li ikada pomislio da ti papiri imaju svoj život, osećanja, prohteve, neispričane priče? Mislim da ne pridaješ životu značaj koji on zasluđuje.

Obećao sam da ću ih pregledati, jedan po jedan, već sutradan, čim dođem u redakciju.

Jedan par stranaca, s mapom grada u ruci, upitao nas je za neki spomenik. Atena im je dala detaljne informacije, ali potpuno pogrešne.

- Ali uputila si ih u pogrešnom smeru!

- Nema veze. Oni će zalutati, a to je najbolji način da otkriju zanimljiva mesta.

Onda je nastavila:

- Uloži bar malo napora da ponovo ispuniš svoj život fantazijom; iznad naših glava prostire se jedno nebo za koje je čitavo čovečanstvo, tokom hiljada godina posmatranja, već dalo niz razumnih objašnjenja. Zaboravi sve što si naučio o zvezdama, i one će se opet pretvoriti u anđele, ili u neka čudesna bića, ili u bilo šta u šta si spreman tog trenutka da poveruješ. Time nećeš postati gluplji, jer je to samo igra, igra koja ipak može da obogati tvoj život.

Sutradan, kad sam došao u redakciju, udubio sam se u svaki papir, kao da je poruka upućena lično meni, a ne instituciji koju predstavljam. U podne sam razgovarao sa sekretarom redakcije i predložio mu da napišem članak o boginji koju Cigani obožavaju. Moja ideja je prihvaćena kao odlična i odmah sam dobio zadatak da prisustvujem svečanostima u ciganskoj Meki, Sent-Mari de la Mer.

Ma koliko neverovatno zvučalo, Atena nije pokazala nikakvu želju da pođe sa mnom. Rekla je da njen verenik - onaj izmišljeni

policajac na koga se pozivala da bi mene držala na distanci - neće biti oduševljen ako sazna da putuje s drugim muškarcem.

- Ali zar nisi obećala svojoj majci da ćeš odneti jedan ogrtač na dar svetiteljki?

- Obećala sam, ali samo u slučaju da mi se grad nađe na putu. Ako jednom budem onuda prolazila, ispuniću obećanje.

Pošto se vraćala u Dubai sledeće nedelje, otišla je sa sinom u Skotsku, da se nađe sa ženom koju smo sreli u Bukureštu. Ja se nikoga nisam sećao, ali kao što je postojao onaj fantomski verenik, možda je i ta fantomska žena bila samo još jedan izgovor, i ja sam rešio da više ne navaljujem. Ali osetio sam ljubomoru, jer je više volela da bude s drugima nego sa mnom.

Izenadilo me je to osećanje. Ali jedno sam čvrsto rešio: ako bude bilo potrebno ići na Bliski istok i pisati o procvatu prodaje nekretnina, o kome se već govorilo u ekonomskoj redakciji lista, proučiću sve materijale o zemljištima, ekonomiji, politici i nafti - jer mi to omogućava da se približim Ateni.

Iz Sent-Mari de la Mer doneo sam odličnu reportažu. Prema predanju, Sara je bila Ciganka, koja je živela u tom selu na moru, kad je Marija Saloma, Isusova tetka, dospela tu, s drugim izbeglicama, bežeći od rimskih progona. Sara im je pomogla i na kraju primila hrišćanstvo.

U toku svečanosti kojoj sam prisustvovao, mošti dveju žena pohranjene ispod oltara crkve koja dominira selom, izvađene su iz ćivota i iznete napolje da bi se njima blagosiljalo mnoštvo karavana pristiglih iz svih krajeva Evrope, sa njihovim šarenim haljinama, muzikom i instrumentima. Onda je figura svete Sare, ukrašena raskošnim plaštovima, skinuta sa svog mesta nedaleko od crkve - Vatikan je nikad nije kanonizovao - i poneta u procesiji prema moru, kroz uličice zatrpane laticama ruža. Četvorica Cigana, odevenih u tradicionalne nošnje, položili su relikvije u jednu barku okićenu cvećem, ušli u vodu i prikazali prizor dolaska izbeglica i njihovog susreta sa Sarom. Od tog trenutka, sve je postalo muzika, slavlje, pesma i demonstracija hrabrosti u borbi s bikom.

Jedan historičar, Antoan Lokadur, pomogao mi je da upotpunim građu zanimljivim podacima o ženskom božanstvu. Poslao sam u Dubai dve stranice reportaže iz novina, a primio samo kurtiozan odgovor, kojim mi se zahvaljuje na ljubaznosti - bez ikakvog drugog kometara.

Ako ništa drugo, barem sam dobio potvrdu da njena adresa zaista postoji.

Antoan Lokadur, 74 godine, istoričar, I.C.P, Francuska

Lako je definisati Saru kao jednu od mnogih crnih devica koje nalazimo u čitavom svetu. Po predanju, Sara Kali je bila plemenitog roda i poznavala je tajne sveta.

Po mom mišljenju, u pitanju je jedna od mnogobrojnih manifestacija takozvane Velike Majke, Boginje stvaranja.

I nimalo me ne čudi što se sve više ljudi zanima za paganske tradicije. Zašto? Zato što je Bog Otac uvek bio povezan sa strogošću i striktnim poštovanjem kulta. Za razliku od njega, Boginja Majka ukazuje na značaj ljubavi koja prevazilazi sve zabrane i tabue koje poznajemo.

Ta pojava svakako ne predstavlja novinu: kad god religija poostri svoje norme, znatan broj osoba teži pronalaženju slobode u duhovnom kontaktu. To se dogodilo i tokom srednjeg veka, kad se Katolička crkva ograničila na ubiranje poreza i podizanje raskošnih samostana; kao reakcija na to, nastao je fenomen «veštičarenja» koji je, uprkos surovim metodama kojima je suzbijan zbog svog revolucionarnog karaktera, ostavio duboke korene i nasleđe koji su se održali sve do naših dana.

U paganskim predanjima, kult prirode je mnogo važniji od poštovanja svetih knjiga. Boginja je sve, a sve je deo Boginje. Svet je samo izraz njene dobrote. Mnogi filozofski sistemi - taoizam ili budizam, na primer - isključuju ideju o postojanju razlike između stvoritelja i stvorenja. Ljudi ne pokušavaju više da dokuče tajnu života, već da budu deo nje. Čak i u taoizmu i budizmu, iako ne postoji figura žene, osnovni princip glasi «sve je jedno».

U kultu Velike Majke, ono što nazivamo «grehom» - a tu obično podrazumevamo kršenje arbitrarnih moralnih normi - prestaje da postoji. Seks i ponašanje su slobodniji, jer čine deo prirode i ne mogu se smatrati plodovima Zla.

Novi paganizam pokazuje da je Čovek u stanju da živi bez in-

stitucionalizovane religije, a da istovremeno nastavi duhovno tražanje da bi opravdao svoje postojanje. Ako je Bog majka, onda se jedino treba udruživati i obožavati je kroz rituale čiji je cilj da zadovolje njenu žensku dušu, kao što su ples, vatra, voda, vazduh, zemlja, pesme, muzika, cveće, lepota.

Ta tendencija poslednjih godina uzima sve više maha. Možda preživljavamo jedan izuzetno važan trenutak u istoriji sveta, kada se Duh napokon sjedinjuje s Materijom, a njihovo uzajamno prožimanje dovodi do preobražaja oba elementa. Istovremeno, ubeđen sam da će uslediti vrlo žestoka reakcija organizovanih verskih ustanova, koje počinju da gube svoje vernike. Fundamentalizam će biti u porastu i svuda će pustiti svoje korene.

Kao istoričar, ograničavam se na prikupljanje podataka i analiziranje sukoba između slobode obožavanja i obaveze pokoravanja. Između Boga koji nadzire svet i Boginje koja je deo sveta. Između ljudi koji se okupljaju u grupe u kojima spontano slave Božanstvo, i drugih koji pripadaju zatvorenim krugovima u kojima uče ono što sme ili ne sme da se čini.

Voleo bih da mogu da budem optimista, da smatram da je ljudsko biće napokon pronašlo pouzdan put ka duhovnom svetu. Ali znaci ne deluju naročito ohrabrujuće: kao što se mnogo puta već dešavalo u prošlosti, jedan novi talas progona od strane konzervativnih snaga može ponovo da uguši kult Majke.

Andrea Mekejn, pozorišna glumica

Jako je teško ostati nepristrasan kad hoćemo da ispričamo jednu priču koja je počela s divljenjem a završila se netrpeljivošću. Pa ipak ću da pokušam: iskreno ću se potruditi da opišem Atenu, koju sam prvi put videla u jednom stanu u Viktorijinoj ulici.

Tek što se bila vratila iz Dubajja, s lepom zaradom i voljom da podeli svoja saznanja o tajnama magije. Boravila je na Bliskom istoku svega četiri meseca i za to vreme je uspela da proda zemljište za izgradnju dva supermarketa, uz ogroman procenat, koji je, kako je govorila, bio dovoljan da njoj i detetu obezbedi lagodan život sledeće tri godine. Mogla je da se vrati na posao kad god poželi, ali je smatrala da je došao čas da se prepusti sadašnjosti, da izivi svoju mladost i da podučava druge onome što je tamo naučila.

Primila me je bez naročitog oduševljenja:

- Sta ti zapravo želiš?

- Bavim se pozorištem i sad upravo spremamo jednu predstavu o ženskom licu Boga. Od jednog prijatelja novinara saznala sam da si bila u pustinji i u balkanskim planinama, s Ciganima, i da znaš neke podatke o onome što mene zanima.

- Došla si ovamo da učiš o Majci samo zbog jednog pozorišnog komada?

- A iz kog razloga si ti učila?

Atena je zastala, odmerila me od glave do pete i nasmejala se:

- U pravu si. To je moja prva lekcija koju dobijam kao učiteljica: poučavaj onoga koji želi da uči. Motiv nije važan.

- Molim?

- Ništa, ništa.

- Pozorište ima sakralno poreklo. Nastalo je u Grčkoj iz himni Dionisu, bogu vina, obnavljanja i plodnosti. Ali smatra se da su od najstarijih vremena ljudi obavljali jedan obred u kome su se pre-

tvarali da su neko drugi, i na taj način su uspevali da uspostave komunikaciju sa svetom.

- Druga lekcija, hvala.

- Ne razumem. Došla sam ovamo da učim, a ne da podučavam.

Ta žena je počinjala da me nervira. Možda je samo htela da bude ironična.

- Moja zaštitnica...

- Zaštitnica?

- Objasniću ti jednog dana. Dakle, moja zaštitnica mi je rekla da ću moći da naučim ono što mi je potrebno jedino ako budem nečim izazvana. Otkako sam se vratila iz Dubaija, ti si prva osoba koja mi to dokazuje. Sad vidim da su njene reči imale smisla.

Objasnila sam joj da sam, obavljajući istraživanja za pozorišnu predstavu išla od jednog do drugog učitelja, ali da mi njihove pouke nisu otkrile ništa naročito, osim činjenice da moja radoznalost raste, što se više upoznajem sa temom. Rekla sam i da su mi i svi ostali koji su se bavili tom materijom, delovali konfuzno, kao da nisu tačno znali šta hoće.

- Kao na primer?

- Na primer, kad je reč o seksu. Na nekim mestima gde sam bila, seks je bio strogo zabranjen. Na drugima pak ne samo da je bio potpuno slobodan, već je prelazio u prave pravcate orgije. Pitala me je za dodatne pojedinosti - a meni nije bilo jasno da li time hoće da me provocira ili zaista ne zna šta se dešava.

Atena je nastavila pre no što sam stigla da joj odgovorim.

- Kad igraš, da li osećaš želju? Da li osećaš da time podstičeš neku višu energiju? I da li u tvom plesu postoje trenuci kad ti se čini da ti više nisi ti?

Bila sam zatečena tim pitanjima, i nisam znala šta da kažem. Ruku na srce, na igrankama i žurkama, u plesu je uvek bila prisutna i izvesna doza senzualnosti - ja bih zauzimala izazivački stav i uživala u požudnim pogledima muškaraca, ali, kako bi veče odmicalo, imala sam utisak da sve više uranjam u sebe i da mi postaje

svejedno hoću li nekoga zavesti ili ne...

Atena je nastavila.

- Ako je pozorište ritual, i ples je to, takode. Osim toga, to je jedan prastari način da se približimo partneru. Kao da se niti koje nas povezuju s ostalim svetom oslobađaju tereta predrasuda i strahova. Kad igraš, možeš sebi da priuštiš zadovoljstvo da budeš ono što jesi.

Počela sam da je slušam s uvažavanjem.

- Tek posle, kad prestanemo da igramo, ponovo postajemo ono što smo i ranije bili: osobe pune strahova, koje se trude da izgledaju važnije nego što znaju da jesu.

Baš tako sam se i ja osećala. Ili možda svi imamo to isto iskustvo.

- Imaš li verenika?

Setila sam se da je na jednom mestu, na koje sam išla da naučim «Tradiciju Gaja», jedan «druid» zatražio od mene da vodim ljubav pred njim. Smešno i užasavajuće - kako se takve osobe usuđuju da koriste duhovno traganje za svoje najpodlije namere?

- Imaš li verenika? - ponovila je.

- Imam.

Atena više ništa nije rekla. Samo je stavila ruku na usta da mi da znak da treba da ćutim.

Tad mi je najednom sinulo kako mi je strašno naporno da ćutim pred jednom osobom koju sam tek upoznala. Jer, ljudi imaju urođenu sklonost da uvek o nečemu pričaju: o vremenu, o gužvi u saobraćaju, o najboljim restoranima. Sedele smo na kanabetu u njenoj potpuno beloj sobi, s jednim CD uređajem i poličicom na kojoj su stajali diskovi. Nigde nijedne knjige, niti slike na zidu. Znajući da je mnogo putovala, očekivala sam da ću naići na predmete i suvenire s Bliskog istoka.

Ali tu je vladala praznina, a sad još i tišina.

Sive oči su netremice gledale u moje, ali ja sam se ukipila i nisam skretala pogled. Instinkt, možda. Način da pokažemo da nismo uplašeni, već spremni da se suočimo s izazovom. Samo što

je, u onoj tišini i belini sobe, sa žagorom koji je dopirao s ulice, sve počelo da deluje nestvarno. Koliko dugo ćemo ostati tako, ne progovarajući ni reč?

Počela sam da pratim tok svojih misli. Došla sam tamo da prikupim materijal za svoju predstavu, ili sam htela da steknem neko znanje, mudrost, ili čak... moći? Nisam uspevala da objasnim šta me je dovelo do jedne...

Šta jedne? Jedne veštice?

Počeli su da mi naviru snovi iz doba puberteta: ko još ne bi voleo da sretne jednu pravu pravcatu vešticu, da ovlada magijom, da stekne strahopoštovanje svojih drugarica? Koja još devojka, u ranoj mladosti, nije osetila na svojoj koži predrasude koje su bile posledica vekovnog ugnjetavanja žena, ubeđena da samo pomoću magije može da povрати izgubljeni identitet? Iako sam već prerasla tu fazu, postala samostalna i radila ono što volim u jednoj uglednoj delatnosti kao što je pozorište, zašto nisam uvek bila zadovoljna, zašto sam stalno morala da stavljam na probu svoju... radoznalost?

Bile smo, manje-više, istih godina... Ili je ona bila starija? Da li je imala verenika?

Atena se pomerila prema meni. Sada nas je delio samo razmak od jedne ruke - i mene je obuzela izvesna nelagodnost. Da nije lezbejka?

Iako nisam skretala pogled, znala sam gde su vrata i mogla sam da šmugnem kad god poželim. Niko me nije terao da idem u tu kuću, da se nađem s nekim koga nikad u životu nisam videla, i da sedim tamo, gubeći vreme, bez reči, ne učeći ništa pod milim bogom. Šta je htela time da postigne?

Potpunu tišinu, možda. Mišići su počeli da mi se zatežu. Bila sam tamo, sama, nepomična. Osećala sam neodoljivu potrebu da razgovaramo, ili da nekako sprečim svoj mozak da mi uporno ponavlja kako mi preti opasnost. Kako je mogla da zna ko sam ja? Mi smo ono što govorimo.

Ali zar se nije raspitivala o mom životu? Zar nije htela pošto-

poto da sazna da li imam verenika? Ja sam pokušala da skrenem razgovor na pozorište, ali nisam uspela. A sve one priče koje sam čula o njenom ciganskom poreklu, o njenom putu u Transilvaniju, zemlju vampira?

Misli nikako da prestanu da me spopadaju: koliko li će koštati ova seansa? Opet sam se prepala: trebalo je to unapred da pitam. Citavo bogatstvo? A ako ne platim, hoće li baciti na mene čini koje bi me mogle uništiti?

Došlo mi je da ustanem, da se zahvalim i kažem da nisam došla da bih ćutala. Ako odeš kod psihijatra, moraš da pričaš. Ako odeš u crkvu, slušaš propoved. Ako želiš da se baviš magijom, nađeš učitelja koji će ti objasniti svet i naučiti te nizu rituala. Ali ono ćutanje? I zašto mi je toliko neprijatno?

Pitanja su navirala jedno za drugim - nisam uspevala da prestanem da mislim, naprežući se da otkrijem bilo koji razlog zbog kojeg moramo da sedimo tamo, kao dva kipa, ne govoreći ništa. Najedanput, možda posle pet ili deset dugih minuta, u kojima se ništa nije pomerilo, ona se nasmešila.

I ja sam se nasmešila i opustila.

- Moraš da se potrudiš da budeš drugačija. Samo to.

- Samo to? Ćutati ko zaliven, je li to znači biti drugačiji? Pretpostavljam da u ovom trenutku u Londonu postoji na hiljade duša koje umiru od želje da s nekim popričaju, a jedino što ti imaš da mi kažeš jeste da ćutanje čini čoveka drugačijim.

- Sada kad govoriš i preuređuješ čitav univerzum, na kraju ćeš se uveriti da si u pravu, a da ja grešim. Ali videla si i sama: ćutanje je zaista nešto što je drugačije.

- I neprijatno. I ne uči ničemu.

Izgledalo je kao da ne obraća pažnju na moju reakciju.

- U kom pozorištu radiš?

Eto, napokon, moj život je počeo da pobuđuje izvesno interesovanje! Vratila sam se u stanje ljudskog bića, sa profesijom i svim što uz to ide! Pozvala sam je da pogleda predstavu koja je tih dana bila na repertoaru - bio je to jedini način da joj se osvetim,

pokazavši joj da sam sposobna za stvari koje Atena nikad ne bi umela da uradi. Ono ćutanje mi je ostavilo gorak ukus poniženja u ustima.

Pitala je da li može da povede i dete, a ja sam odgovorila da ne može - bila je to predstava samo za odrasle.

- Pa dobro, mogu da ga ostavim kod majke; odavno nisam bila u pozorištu.

Nije mi ništa naplatila. Kad sam se srela sa ostalim članovima naše trupe, ispričala sam im susret sa tom tajanstvenom osobom. Svi su pokazali znatiželju da upoznaju nekoga ko, pri prvom susretu, od svog sagovornika jedino traži da čuti!

Atena se pojavila ugovorenog dana. Odgledala je predstavu, došla u garderobu da me pozdravi, ali nije rekla da li joj se svidelo ili ne. Moje kolege su predložile da je pozovemo u bife u koji smo obično išli posle predstave. Ali tamo, umesto da čuti, odmah je počela da govori o jednom pitanju koje je ostalo bez odgovora pri našem prvom susretu.

- Niko - pa čak ni Majka - nikad ne bi pozeleo da se seksualni čin obavlja kao ritualna predstava: neophodno je da postoji ljubav. Rekla si mi da si srela ljude koji o tome ne misle tako, zar ne? Budi oprezna.

Mojim prijateljima ništa nije bilo jasno, ali tema im se dopala i počeli su da je bombarduju pitanjima. Meni tu nešto nije štilalo: njeni odgovori su bili nekako isuviše tehnički, kao da nema mnogo iskustva u onome o čemu govori. Objašnjavala je igru zavodjenja, obrede plodnosti, a završila jednom grčkom legendom - sigurno zato što sam joj pri našem prvom susretu rekla da pozorište potiče iz Stare Grčke. Mora da je provela celu nedelju čitajući literaturu o tome.

- Posle hiljada godina muške dominacije, vraćamo se kultu Velike Majke. Grci su je zvali «Gea», a mit kaže da je ona rođena iz Haosa, praznine koja je prethodno vladala u svemiru. Uporedo s njom, rodio se Eros, bog ljubavi, i zatim su stvoreni More i Nebo.

- A ko je bio otac? - upita jedan od mojih prijatelja.

- Niko. Postoji jedan biološki termin, «partenogeneza», koji znači sposobnost razmnožavanja bez udela mužjaka. Ali postoji i jedan mistički izraz, na koji smo više navikli, a to je «Bezgrešno Začeće».

Od Gee su potekli svi bogovi koji su postepeno naselili Jeli-sejska polja - uključujući i našeg dragog Dionisa, vašeg zaštitnika. Ali, s vremenom, kako se čovek sve više nametao kao osnovni politički činilac u gradovima, Gea je padala u zaborav, a njeno mesto su zauzeli Jupiter, Mars, Apolon, Saturn - svi vrlo sposobni i moćni, ali lišeni draži Majke, od koje vode poreklo.

U nastavku, podvrgla nas je pravom pravcatom ispitivanju o našem poslu. Režiser je upitao da li bi htela da nam održi nekoliko predavanja.

- O čemu?

- O onome što znate.

- Iskreno govoreći, ovo što sam rekla o poreklu pozorišta naučila sam prošle nedelje. Sve što učim, učim tek kad mi zatreba, kao što mi je kazala Eda.

Znači, pogodila sam!

- Ali mogu da podelim s vama druge stvari kojima me je život naučio.

Svi su se složili. I niko nije pitao ko je Eda.

Didre O'Nil, poznata kao Eda

Govorila sam Ateni: »nema potrebe stalno da dolaziš ovamo samo da bi mi postavljala glupa pitanja. Ako je jedna grupa rešila da te pozove da im držiš predavanja, zašto ne iskoristiš tu priliku da postaneš učiteljica?

Postupaj kao što sam ja uvek postupala.

Trudi se da se osećaš dobro kad god ti se učini da si poslednje stvorenje na svetu. Ne dozvoli sebi da poveruješ da se loše osećaš: dozvoli da Majka zaposedne tvoje telo i tvoju dušu; prepusti se kroz igru ili ćutanje, ili obične životne stvari - kao što je odvođenje deteta u školu, spremanje večere, spremanje kuće. Sve je čin obožavanja - ako ti je duh usredsređen na sadašnji trenutak.

Ne pokušavaj nikoga ni u šta da ubediš. Ako nešto ne znaš, pitaj ili konsultuj literaturu. Ali, u svim svojim postupcima, budi kao reka koja teče, bešumno, prepuštajući se jednoj višoj energiji. I veruj - to sam ti rekla još pri našem prvom susretu.

Veruj da si sposobna.

U početku, bićeš smušena, nesigurna. Kasnije će ti se učiniti da svi ljudi misle da su obmanuti. Ali to uopšte nije tako: ti to odlično znaš, samo treba toga da budeš svesna. Svi duhovi na ovoj planeti podložni su najgorim uticajima: strepe od bolesti, napada, pljački, smrti: pokušaj da im povратиš izgubljenu radost.

Budi jasna.

Koriguj samu sebe svakog trenutka u toku dana, mislimo koje će ti pomoći da se razvijaš. Kad si ljuta, zbunjena, pokušaj da se smeješ na svoj račun. Smej se naglas, smej se koliko te grlo nosi toj zabrinutoj ženi koja se sekira i muči ubeđena da su njeni problemi najvažniji na svetu. Smej se toj patetičnoj situaciji, jer si ti manifestacija Majke, a i dalje veruješ da je Bog muškarac i da živi od strogih pravila. U suštini, većina naših problema se svodi na to: poštovati pravila.

Koncentriši se.

Ako ne nađeš ništa što bi privuklo tvoju pažnju, koncentriši se na disanje. Tuda, kroz tvoje nozdrve, ući će reka svetlosti koja potiče od Majke. Osluškuju otkucaje srca, prati tok misli koje ne možeš da kontrolišeš, obuzdaj želju da naglo ustaneš i uradiš nešto «korisno». Sedi nekoliko minuta dnevno ne radeći ništa, i iskoristi to vreme na najbolji mogući način.

Dok pereš sudove moli se. Iskaži svoju zahvalnost što imaš sudove za pranje: to je znak da je u njima bila hrana koja je nekoga nahranila, da si se brinula za jednu ili više osoba, s nežnošću, dok si kuvala i postavljala sto. Zamisli koliko miliona ljudi u tom trenutku nemaju nijedan sud da operu ili nikoga za koga bi postavili sto.

Naravno, ima i drugačijih žena, onih koje kažu: neću ja da perem sudove, nek ih peru muškarci. Pa neka ih i peru, ako hoće, ali ne treba u tome gledati znak jednakosti među polovima. Nema ničeg pogrešnog u obavljanju jednostavnih poslova - iako, ako bih sutra objavila članak i iznela u njemu sve što mislim, optužili bi me da se zalažem protiv ženske stvari.

Koješta! Kao da pranje sudova, ili nošenje grudnjaka, ili otvaranje i zatvaranje vrata ugrožava moj položaj žene. Ruku na srce, ja obožavam kad mi neki muškarac otvori vrata. U bontonu piše: «njoj je potrebno da ti to uradiš, zato što je slabija», ali u mojoj duši su urezane reči: «sa mnom se postupa kao sa boginjom, ja sam kraljica».

Ali nije moj zadatak da zastupam žensku stvar. Ako ćemo pravo, i muškarci i žene, podjednako, predstavljaju ovaploćenje Majke, Božanskog Jedinstva. I niko ne može biti nešto više od toga.

Strašno bih volela da te vidim kako daješ časove o nečemu što i sama učiš; to je cilj života - otkrovenje! Ti se pretvaraš u provodnik, slušaš samu sebe, iznenađuješ se otkrivajući za šta si sve sposobna. Sećaš se rada u banci? Možda nikad nisi bila svesna da to energija protiče kroz tvoje telo, tvoje oči, tvoje ruke.

Mogla bi da mi prigovoriš: »nije baš tako, to je bio ples«.

Ples jednostavno funkcioniše kao jedan ritual. A šta je u stvari ritual? To je preobražavanje onoga što je jednolično u nešto što je različito, ritmično, i što može da provodi Jedinstvo. Zato ja stalno insistiram: budi drugačija čak i kad pereš tanjire. Pomeraj ruke tako da nikad ne ponove isti pokret, ali da očuvaju ritam.

Ako smatraš da to može da pomogne, pokušaj da vizualizuješ slike: cveće, ptice, drveće u šumi. Nemoj da zamišljaš pojedinačne stvari, kao što je ona sveća na koju si usmerila svoju pažnju kad si prvi put ovamo došla. Trudi se da misliš na nešto što pripada nekom skupu. I znaš šta ćeš primetiti? Da ti ne odlučuješ o svojim mislima.

Navešću ti jedan primer sa pticama: zamisli jedno jato ptica u letu. Koliko si ptica videla? Jedanaest, devetnaest, pet? Imaš neku ideju o tome, ali ne znaš tačan broj. Odakle ti se onda javila ta misao? Neko ti ju je usadio. Neko kome je poznat tačan broj ptica, drveća, kamenja, cveća. Neko ko, u tim delićima sekunde, vodi računa o tebi i pokazuje Svoju moć.

Ti si ono što veruješ da jesi.

Ali nemoj da ponavljaš, kao svi oni koji veruju u «pozitivne misli», da si voljena, snažna ili sposobna. Nema potrebe da to govoriš sebi, jer to već znaš. A kad posumnjaš - a mislim da se to neminovno dešava u ovom stadijumu razvoja - učini ono što sam ti savetovala. Umesto da se trudiš da dokažeš da si bolja nego što misliš, a ti se jednostavno smeji. Smej se svojim brigama, svojim nesigurnostima. Posmatraj s humorom svoje muke i nedaće. U početku je teško, ali ćeš se s vremenom navići.

A sad nastavi svojim putem i nađi se s onim Ijudima koji misle da ti sve znaš. Ubеди sebe da su u pravu - jer svi mi znamo sve, samo treba u to da poverujemo.

A ti moraš da veruješ.

Kao što sam ti već rekla u Bukureštu, kad smo se prvi put videle, grupe su vrlo važne jer nas primoravaju da se usavršavamo; ako si sama, možeš jedino da se smeješ samoj sebi. Ali ako si sa drugima, najpre ćeš se smeјati, a onda ćeš nešto preduzeti. Grupe

za nas predstavljaju izazov, jer nam pomažu da otkrijemo svoje sklonosti. Grupe oslobadaju kolektivnu energiju, koja lako dovodi do ekstaze, jer jedni deluju zarazno na druge.

Naravno, grupe mogu da utiču i destruktivno na nas. Ali to je deo života, naša ljudska sudbina: da živimo s drugima. A onaj ko nije uspeo da razvije svoj nagon za opstankom, taj onda nije ništa razumeo od onoga čemu nas Majka poučava.

Imala si sreće, dušo. Jedna grupa te je pozvala da joj preneseš svoja znanja - a to će ti omogućiti da postaneš učiteljica.

Heron Rajan, novinar

Pre svog prvog susreta s glumcima, Atena je došla kod mene kući. Otkako sam objavio članak o svetoj Sari, postala je ubedena da ja razumem njen svet - što uopšte nije bilo tačno. Jedino što me je zanimalo bilo je da privučem njenu pažnju. I ma koliko da sam se trudio da poverujem da postoji neka nevidljiva stvarnost koja može da utiče na naše živote, moj jedini motiv bila je jedna ljubav koju nisam svesno prihvatao, ali koja je neosetno nastavljala da raste u meni nezadrživom snagom.

Uostalom, bio sam zadovoljan svojim svetom koji nipošto nisam želeo da menjam, premda me je neka neobjašnjiva sila na to nagonila.

- Plašim se - rekla je čim je ušla. - Ali moram da nastavim dalje, da uradim ono što traže od mene. Moram da verujem.

- Ti imaš ogromno životno iskustvo. Imala si prilike da učiš od Cigana, od derviša u pustinji, od...

- Pre svega, to nije tačno. Sta znači «učiti»: gomilati znanje? Ili menjati vlastiti život?

Predložio sam joj da izađemo na večeru, a posle da odemo negde na ples. Večeru je prihvatila, ali je ples odbila.

- Odgovori mi - navaljivala je, razgledajući moj stan. - Da li učiti znači odlagati knjige na police, ili se osloboditi svih beskoričnih stvari i nastaviti svoj put oslobođen suvišnog tereta?

Tu su se nalazila dela koja sam s teškom mukom kupovao, čitao, podvlačio. Tu je bila moja ličnost, moje obrazovanje, moji pravi učitelji.

- Koliko knjiga ovde ima? Više od hiljadu, rekla bih. Pa ipak, većinu njih nikad nećeš ponovo ni otvoriti. Čuvaš sve to zato što ne veruješ.

- Ne verujem?

- Ne veruješ, i tačka. Ko veruje, taj čita, kao što sam ja čitala

tekstove o pozorištu kad me je Andrea pitala o tome. Ali posle, treba pustiti da Majka progovori kroz tebe. Sto ona više govori, tebi se sve više stvari otkriva i na taj način uspevaš da popuniš one beline koje su pisci namerno ostavili da bi podstakli maštu čitalaca. A kad jednom popuniš te praznine, počćeš da veruješ u sopstvene sposobnosti.

Koliko ljudi bi volelo da može da pročita knjige koje ti imaš, ali nemaju para da ih kupe? A ti držiš svu tu energiju iz knjiga ovde zatočenu, samo da bi ostavio utisak na prijatelje koji ti dolaze u posetu. Ili zato što misliš da još nisi sve naučio i da ćeš ih ponovo prelistavati.

Smatrao sam da je bila gruba prema meni, ali to me je fasciniralo.

- Misliš da mi ne treba ova biblioteka?

- Mislim da treba da čitaš, ali da ne treba da čuvaš sve ovo. Da li bi smatrao da tražim previše, ako bismo sada izašli, i pre nego što odemo u restoran, razdelili većinu ovih knjiga slučajnim prolaznicima?

- Ne bi stale u moja kola.

- Iznajmićemo kamion.

- U tom slučaju, nikad ne bismo stigli u restoran na večeru. Osim toga, ti si došla ovamo jer si bila nesigurna, a ne da bi me učila šta treba da radim sa svojom bibliotekom. Bez knjiga, osećao bih se kao da sam go.

- Hoćeš reći, kao neznalica.

- Kao neobrazovan čovek, ako baš hoćeš da nađeš pravi izraz.

- Znači, tvoja kultura i obrazovanje nisu u tvom srcu, već na policama u tvojoj sobi.

Već mi je bilo dosta. Uzeo sam telefon, rezervisao sto u kafani i rekao da dolazimo za petnaest minuta. Atena je očigledno htela da izbegne razgovor o razlogu svoje posete - njena duboka nesigurnost navela ju je da krene u napad, umesto da se pozabavi sobom. Osećala je potrebu da ima nekog muškarca pored sebe, a - ko zna - možda me je iskušavala da bi saznala dokle sam spreman

da idem, koristeći one tipične ženske trikove da otkrije da li sam spreman da nešto učinim za nju.

Kad god sam se nalazio u njenom društvu, imao sam utisak da moj život ima smisla. Da li je to ono što je želela da čuje? Pa dobro, napomenuću joj to, za vreme večere. Mogao bih da učinim sve, čak i da ostavim ženu s kojom sam tada bio - ali nikad ne bih razdelio svoje knjige, naravno.

U taksiju smo ponovo zapodenu razgovor o pozorišnoj trupi, iako sam ja u tom trenutku bio raspoložen da kažem nešto što nikad nisam rekao - da govorim o ljubavi, temi koja je za mene bila neuporedivo zamršenija od Marksa, Junga, Engleske laburističke partije, ili dnevnih problema u novinskim redakcijama.

- Ne treba da se brineš - rekao sam osetivši želju da je uhvatim za ruku. - Sve će ispasti kako treba. Govori o kaligrafiji. Govori o plesu. Govori o stvarima koje znaš.

- Ako to uradim, nikad neću otkriti ono što ne znam. Kad se nađem tamo, moraću da učtkam svoj razum, da bi moje srce moglo da progovori. Ali to mi je prvi put da radim tako nešto, i zato imam tremu.

- Je l' bi volela da pođem s tobom?

Pristala je iz cuga. Stigli smo u restoran, raskomotili se, naručili vino i počeli da pijuckamo. Ja - zato što sam morao da skupim hrabrosti i da joj kažem šta mislim da osećam, iako mi se činilo apsurdnim voleti nekoga koga dovoljno ne poznajemo. Ona - zato što se plašila da kaže nešto što ne zna.

Kod druge čaše, shvatio sam da je strahovito napeta. Pokušao sam da je uhvatim za ruku, ali ona ju je delikatno povukla.

- Ne smem da se plašim.

- Naravno da smeš, Atena. I ja vrlo često osećam strah. Pa ipak, kad dođe stani-pani, stegnem srce i krenem, pa šta bude.

Postalo mi je jasno da sam i ja napet kao struna. Ponovo sam napunio čaše. Kelner je nekoliko puta prilazio da pita šta ćemo da poručimo, ali ja sam mu stalno ponavljao da ćemo izabrati malo kasnije.

Govorio sam zbrda-zdola, o svemu što mi je padalo na pamet, a Atena me je učtivo slušala, ali je delovala odsutno, kao da je u nekom mračnom prostoru, punom utvara. U jednom trenutku, ponovo je pomenula onu ženu u Skotskoj i njena uputstva. Upitao sam je da li ima smisla podučavati druge nečemu što ni sami ne znamo.

- Jesu li te ikada učili da voliš? - glasio je njen odgovor.

Da mi možda nije čitala misli?

- Pa ipak, kao svako ljudsko biće, sposoban si za to. Kako si naučio? Nisi naučio: veruješ. Veruješ, i zato umeš da voliš.

-Atena...

Oklevao sam, ali sam uspeo da završim rečenicu, iako sam, zapravo nameravao da kažem nešto sasvim drugo.

- ...možda je vreme da naručimo večeru.

Bilo mi je jasno da još nisam spreman da govorim o stvarima koje su unele pometnju u moj svet. Pozvao sam kelnera, poručio predjelo, jedno, pa drugo, zatim glavno jelo, desert i još jednu bocu vina. Sto više vremena budemo imali, tim bolje.

- Nešto si mi čudan. Da nije to zbog mog komentara o knjigama? Ustalom, radi šta hoćeš, nisam došla ovamo da menjam tvoj svet. Imam loš običaj da delim savete koje mi niko ne traži.

A ja sam baš mislio na «menjanje sveta» svega nekoliko trenutaka pre toga.

- Atena, ti mi stalno nešto pričaš... ali ja hoću, tačnije, moram da ti kažem nešto što se dogodilo u onoj kafani u Sibiju, s cigan-skom muzikom...

- Hoćeš reći, u restoranu.

- Da, u restoranu. Danas smo najpre raspravljali o knjigama, o stvarima koje se gomilaju i zauzimaju prostor. Možda si u pravu. Postoji nešto što želim da ti dam od trenutka kad sam te video kako igraš, onog dana. To je teret koji mi sve više pritiska srce.

- Ne znam o čemu govoriš.

- Znaš ti vrlo dobro. Govorim o ljubavi koju otkrivam malo-pomalo, i činim sve da je uništim pre no što se potpuno ne ispolji.

Voleo bih da je primiš; to je jedan mali deo mene, ali ga je ne posedujem. On ne pripada ni samo tebi, jer postoji još neko u mom životu, ali bih bio srećan da ga prihvatiš, na bilo koji način.

Jedan arapski pesnik iz tvoje zemlje, Halil Džubran, kaže: »dobro je dati kad ti neko traži, ali je još bolje pružiti sve onome koji ti ništa nije tražio«. Ako večeras ne kažem sve što mi leži na duši, i dalje ću biti samo svedok onoga što se dešava - a ne onaj koji to proživljava.

Uzdahnuo sam duboko: vino mi je pomoglo da se oslobodim.

Ona je popila svoju čašu naiskap, a i ja sam iskapio svoju. Prišao je kelner s hranom i dok nas je služio objašnjavao nam je sastojke pojedinih jela i način pripremanja. Nas dvoje smo netremice gledali jedno drugo u oči - Andrea mi je rekla da se Atena isto tako ponašala pri njihovom prvom susretu, i bilaje ubeđena da je time htela da je zastraši.

Ćutanje je postalo nepodnošljivo. Zamišljao sam je kako ustaje od stola, pozivajući se na onog čuvenog i nevidljivog verenika iz Skotland Jarda, ili kako mi govori da je počastvovana, ali da ne može ništa da mi odgovori, jer je isuviše zabrinuta zbog sutrašnjih lekcija.

- «A postoji li išta što možemo da sačuvamo za sebe? Sve što imamo, poklonićemo jednog dana. Drveće daje da bi nastavilo da živi, jer kad bi se čuvalo, prestalo bi da postoji.»

Njen glas, iako tih i pomalo usporen od vina, uspeo je da zaglušiti sve oko nas.

- «A najveća je zasluga ne onoga koji nudi već onog koji prima ne osećajući da je dužan. Čovek daje malo kad raspolaže samo materijalnim dobrima; ali daje mnogo kad predaje celog sebe.»

Izgovorila je to bez osmeha, a meni se činilo da razgovaram sa nekom sfingom.

- To su stihovi istog onog pesnika koga si citirao. Naučila sam ih u školi, ali mi ne treba knjiga u kojoj su zapisani; sačuvala sam njegove reči u svom srcu.

Popila je još malo. Ja sam uradio to isto. Sad više nije bilo po-

trebe da pitam da li je prihvatila moju ponudu ili nije. Najednom mi jelaknulo.

- Možda si stvarno u pravu; pokloniću svoje knjige nekoj biblioteci a sačuvati samo one koje ću sigurno ponovo pročitati.

- Je li to ono o čemu želiš sada da pričaš?

- Ne. Samo ne znam kako da nastavim razgovor.

- Hajde onda da jedemo i uživamo u hrani. Zar to nije dobra ideja?

Ne, nije bila dobra ideja; želeo sam da čujem nešto drugo, drugačije. Ali plašio sam se da pitam pa sam nastavio da pričam o bibliotekama, o knjigama, o pesnicima, nepovezano, kajući se što sam naručio toliko jela. Sad sam ja hteo da pobegnem glavom bez obzira, jer nisam znao kako će se odvijati ostatak večeri.

Na kraju, zamolila me je da joj obećam da ću ići u pozorište da prisustvujem njenom prvom predavanju i to je za mene bio znak da sam joj potreban, da je prihvatila ono što sam - *nesvesno* - želeo da joj ponudim još one prve večeri kad sam je video kako pleše u jednom restoranu u Transilvaniji, ali što sam tek sada uspeo da shvatim.

Ili da poverujem, kako bi rekla Atena.

Andrea Mekejn, glumica

Naravno, ja sam kriva. Da nije bilo mene, Atena nikad ne bi došla u pozorište onog jutra, ne bi okupila grupu i zatražila od svih nas da legnemo na pod bine i počnemo da se opuštamo, što je podrazumevalo vežbe disanja i punu svest o svakom deliču svog tela.

- Sada opustite bedra...

Svi smo je poslušali, kao da se nalazimo pred nekom boginjom, pred nekim ko zna više nego svi mi zajedno, iako smo takve vežbe obavljali već stotinu puta. Svi smo bili radoznali da vidimo šta sledi posle

« a sada opustite lice, udahnite duboko, itd.»

Zar je stvarno mislila da nas uči nečemu novom? Očekivali smo govor, predavanje! Ali moram da se kontrolišem... Vratimo se u prošlost. Opustili smo se, a onda je došlo ono ćutanje koje nas je potpuno sludelo. Kad sam kasnije o tome razgovarala s kolegama, svi smo imali utisak da je vežba time završena; došao je trenutak da sednemo, da gledamo oko sebe, ali niko to nije uradio. Ostali smo da ležimo, u nekoj vrsti prinudne meditacije, čitavih petnaest beskrajskih minuta.

Onda se ponovo začuo njen glas.

- Imali ste dovoljno vremena da posumnjate u mene. Neki su pokazali znake nestrljenja. Ali sada ću vas zamoliti samo još jednu stvar: kad izbrojim do tri, svi ustanite i budite drugačiji.

Ne kažem: budite neko drugi, neka životinja, kuća. Pokušajte da zaboravite sve što ste učili na časovima dramaturgije - ne tražim od vas da budete glumci i pokažete svoje kvalitete. Samo tražim da prestanete da budete ljudi i da se pretvorite u nešto što ne poznajete.

Svi smo držali zatvorene oči i ležali na patosu, tako da niko nije mogao da vidi kako će drugi da reaguje. Atena je igrala baš na tu neizvesnost.

- Izgovoriću nekoliko reči, a vi ćete zamisliti slike vezane za te pojmove. Imajte na umu da ste zatrovani predrasudama, i da, ako kažem «sudbina», vi ćete verovatno početi da zamišljate svoj život u budućnosti. Ako budem kazala «crveno», pridaćete toj boji neko psihoanalitičko tumačenje. Ali to nije ono što ja hoću. Ja hoću da budete drugačiji, kao što sam već rekla.

Nije uspevala čak ni da jasno objasni šta hoće. Pošto se niko nije bunio, bila sam ubeđena da u tom trenutku svi hoće da se pokažu kao lepo vaspitani, ali kad se završilo takozvano «predavanje», više im nikad nije ni palo na pamet da ponovo pozovu Ateanu. Čak su mi i zamerili da sam ispala naivna što sam joj se uopšte i obraćala.

- Evo prve reči: «sveto».

Da ne bih umrla od dosade, rešila sam da učestvujem u igri: zamislila sam svoju majku, svog verenika, svoju buduću decu, jednu blistavu karijeru.

- Učinite neki pokret koji označava «sveto».

Skrstila sam ruke na grudi, kao da hoću da zagrlim sve svoje mile i drage. Kasnije sam saznala da je većina nas raširila ruke u obliku krsta, a jedna devojka je raširila i noge, kao da vodi ljubav.

- Sad se ponovo opustite. Ponovo zaboravite na sve, i držite oči zatvorene. Ne bih htela da kritikujem, ali sam videla iz vaših pokreta da pokušavate da date neki oblik onome što smatrate svetim. Međutim, ja hoću nešto drugo. Zato vas molim da kod sledeće reči ne pokušavate da je odredite u obliku u kome se ona manifestuje u ovom našem svetu. Otvorite sve svoje pore i kanale i pustite da ta zatrovanost stvarnošću istekne iz vas. Napregnite se da budete apstraktni i tako ćete ući u svet u koji želim da vas uvedem.

Njena poslednja rečenica odjeknula je tako autoritativno da sam osetila kako se energija koja je prožimala ono mesto menja. Sada je glas delovao kao da zna kuda želi da nas povede. Umesto predavanja, dobili smo učiteljicu.

- Zemlja - rekla je.

Najednom mi je sinulo o čemu se radi. Moja mašta više nije bila važna, nego moje telo u dodiru sa tlom. Ja sam bila Zemlja.

- Napravite neki pokret koji predstavlja Zemlju.

Nisam se ni pomerila: ja sam bila podloga one pozornice.

- Savršeno - kazala je. - Niko se nije pomerio. Svi su, prvi put, imali isti osećaj; umesto da nešto opisujete, transformisali ste se u taj pojam.

Ponovo je ćutala nekih pet minuta, koji su mi se odužili kao čitava večnost. U tom ćutanju smo se osećali izgubljeno, nesposobni da razlučimo da li ona ne zna kako da nastavi ili ne poznaje naš intenzivni ritam rada.

- Reći ću i treću reč.

I ponovo pauza.

- Središte.

Osetila sam - a to je bio nesvestan čin - da se sva moja životna energija sliva prema pupku i da se tu koncentriše u neku bleštavu žutu svetlost. To me je uplašilo: ako me neko tu takne, mogla bih da umrem.

- Pokret koji označava središte!

Rečenica je zazvučala kao naređenje. Odmah sam položila ruke na stomak, da bih se zaštitila.

- Odlično - rekla je Atena. - Možete da sednete.

Otvorila sam oči i ugledala gore visoko reflektore iznad pozornice, daleke, ugašene. Protrljala sam lice i ustala: primetila sam da su moji kompanjoni iznenađeni.

- Je li to bilo predavanje? - upitao je reditelj.

- Možete ga i tako nazvati.

- Hvala vam što ste došli. A sada, ako nam dozvolite, treba da počnemo probe za sledeću predstavu.

- Ali ja još nisam završila.

- Ostavićemo to za neki drugi put.

Svi su delovali zbunjeno tom rediteljevom reakcijom. Posle početnih nedoumica, čini mi se da im se to iskustvo dopalo, jer je bilo sasvim drugačije, ni nalik na predstavljanje stvari ili osoba,

zamišljanje slika jabuka, sveća, i slično. Nije ličilo ni na sedenje u krugu, kad se svi drže za ruke i pretvaraju da obavljaju neki sveti obred. Jednostavno rečeno, bilo je to nešto apsurdno, i svi smo hteli da saznamo kako će se završiti.

Ne pokazujući nikakvu emociju, Atena se sagnula da uzme svoju torbu. U tom trenutku, začusmo jedan glas iz partera:

-Divno!

Bio je to Heron, koji je došao sa njom. Reditelj je malo cvikao od njega: poznavao je pozorišne kritičare u novinama za koje je radio i imao je odlične odnose sa medijima.

- Prestali ste da budete induvidue i postali ste ideje! Šteta što ste zauzeti, ali se ti, Atena, ništa ne sekiraj: naći ćemo neku drugu trupu kojoj ćeš pokazati kako se završava tvoje predavanje. Imam ja svoje veze.

I dan danas se sećam one svetlosti koja je strujala celim mojim telom da bi se skupila u jednu žihu na mom pupku. Ko je uopšte bila ta žena? Jesu li i moje kolege osetile isto što i ja?

- Samo trenutak - rekao je reditelj, gledajući naša iznenađena lica. - Možda bismo danas mogli da odložimo probe i...

- Ne, ne treba. Jer ja sad moram da se vratim u redakciju i napišem članak o ovoj ženi. Vi samo nastavite da radite ono što ste i dosad radili, a ja sam upravo otkrio jednu sjajnu priču.

Ako je Atena i bila zbunjena raspravom koju je izazvala između dva muškarca, to ničim nije pokazala. Sišla je sa bine i krenula za Heronom. Mi smo se okrenuli ka reditelju i saleteli ga pitanjima zašto je tako reagovao.

- Uz sve poštovanje prema Andrei, smatram da je naš razgovor o seksu, one večeri u bifeu, bio neuporedivo bogatiji od svih ovih budalaština koje smo maločas radili. Jeste li videli kako je ćutala. Nije imala pojma kako da nastavi!

- Ali ja sam osetio nešto čudno - rekao je jedan od najstarijih glumaca. - Kad je ona izgovorila «središte», učinilo mi se da se sva moja vitalna snaga koncentrisala u moj pupak. Nikad mi se tako nešto nije desilo.

- Jesi li siguran? - javila se jedna glumica, koja je, sudeći po tonu glasa, osetila to isto.

- Ta žena liči na vešticu - odbrusio je reditelj i prekinuo diskusiju. - A sad da se vratimo na posao.

Krenuli smo postepeno da se zagrevamo i uigravamo, sve po udžbeniku. Posle nekoliko improvizacija, prešli smo na čitanje novog teksta. Malo-pomalo, Atenino prisustvo se izgubilo, i sve je postalo onakvo kao što je i ranije bilo: pozorište, ritual koji su stvorili stari Grci pre nekoliko hiljada godina, u kome se pretvaramo da smo neko drugi, drugačiji.

Ali to je bila samo predstava. Atena je zaista bila drugačija i ja sam bila spremna da je ponovo vidim - pogotovu posle onoga što je reditelj rekao o njoj.

Heron Rajan, novinar

I mimo svoje volje, uhvatio sam sebe kako sledim njena uputstva glumcima, ispunjavajući svaki njen zahtev - s jedinom razlikom što sam sve vreme držao oči otvorene da bih pratio šta se događa na bini. U trenutku kad je rekla «a sad pokret koji određuje središte», spustio sam ruku na svoj pupak, i, na moje veliko iznenađenje, video da su svi, uključujući i reditelja, učinili to isto. Šta li je to trebalo da znači?

Tog popodneva sam morao da napišem jedan smrtno dosadan članak o poseti šefa neke države Engleskoj, istinski test za moje strpljenje. U pauzama između ovog i onog telefonskog razgovora, da bih se malo zabavio, rešio sam da pitam kolege iz redakcije koji bi pokret učinili kad bih im zatražio da opišu pojam «središta». Većina je to shvatila kao šalu, dajući komentare na račun političkih partija. Jedan je pokazao na središte planete; drugi je stavio ruku na srce. Ali niko - baš niko - nije ni pomenuo pupak.

Naposletku, jedna osoba s kojom sam razgovarao te večeri, dala mi je jedno vrlo zanimljivo objašnjenje. Kad sam se vratio kući, Andrea me je već čekala, sveža i doterana, s postavljenim stolom i spremljenom večerom. Otvorila je jednu bocu najskupljeg vina, napunila dve čaše i pružila mi jednu.

- Dakle, kako je prošla sinoćna večera?

Koliko dugo čovek može da živi s nekom laži? Nisam želeo da izgubim tu ženu koja me je uvek podržavala u teškim trenucima, i bila uz mene kad god mi se činilo da moj život gubi smisao. Voleo sam je, naravno, ali u ludom svetu u koji sam se i nehotice upleo, moje srce je bilo odsutno, pokušavajući da se prilagodi nečemu što je možda i znalo, ali nije moglo da prihvati: da bude dovoljno veliko za dve osobe.

Pošto ja nikad ne bih rizikovao da ostavim vrapca u ruci zbog goluba na grani, trudio sam se da umanjim značaj onoga što se de-

silo u restoranu, tim pre što se zapravo ništa i nije desilo, osim razmene stihova jednog pesnika koji je silno patio zbog ljubavi.

- Atena je osoba s kojom je teško izaći na kraj.

Andrea se nasmejala.

- I baš zato je izuzetno zanimljiva muškarcima; budi u vama zaštitnički nagon, koji svi vi imate, ali ga sve ređe koristite.

Bolje da promenimo temu. Oduvek sam bio ubeđen da žene imaju natprirodnu sposobnost da otkriju šta se zbiva u duši jednog muškarca. Sve su one veštice.

- Malo sam istraživao o onome što se desilo danas u pozorištu. Ti ne znaš, ali ja sam, za vreme vežbi, držao otvorene oči.

- Ti uvek držiš otvorene oči; uostalom, to je deo tvoje profesije. I sad ćeš da mi pričaš o momentima kad su se svi ponašali na isti način. I mi smo dugo pričali o tome u bifeu, kad smo izašli sa probe.

- Jedan istoričar mi je rekao da je u glavnom Grčkom proročištu, Apolonovom hramu u Delfima, postojao jedan mermerni kamen, koji se zvao «pupak». Svedočanstva iz tog vremena tvrde da je tu bio centar planete. Otišao sam u arhivu lista da malo pročeprkam, i saznao da u Petri, u Jordanu, postoji drugi «kupasti pupak» koji simbolizuje ne samo središte Zemlje već i čitavog Univerzuma. Kako onaj iz Delfa tako i ovaj drugi, iz Petre, ukazuju na osovinu kroz koju prolazi energija sveta: drugim rečima, označavaju na vidljiv način nešto što se ispoljava samo u sferi «nevidljivog». Čak se i Jerusalim nazivao pupkom sveta, kao i jedno ostrvo u Pacifiku, i još jedno mesto čije sam ime zaboravio - jer nikad ranije nisam povezivao jedno s drugim.

- Ples!

- Šta si rekla?

- Ništa, ništa.

- Znam na šta misliš: na istočnjačke trbušne plesove, najstarije za koje se zna, i gde se sve vrti oko pupka. Hteo sam da izbegnem tu temu, jer sam ti pričao da sam u Transilvaniji video Atenu kako pleše. Bila je obučena, ali...

- ...ali si primetio da pokreti polaze iz pupka da bi se odatle proširili po čitavom telu.

Bila je u pravu.

Bolje da opet promenimo temu, da pričamo o pozorištu, o gnjavažama novinarskog posla, da nešto popijemo, a posle da završimo u krevetu, vodeći ljubav, dok napolju počinje da sipi kiša. U trenutku orgazma, osetio sam da se celo Andreino telo uvija oko pupka. Iskusio sam to već stotinu puta, ali nikad nisam obraćao pažnju.

Antoan Lokadur, istoričar

Heron je potrošio čitavo bogatstvo na telefonske pozive u Francusku, moleći me da do kraja nedelje prikupim svu raspoloživu građu. Posebno je insistirao na priči o pupku, koja je za mene bila nešto najdosadnije na svetu, i lišena svake romantike. Ali, kao što je poznato, Englezi vide stvari na drugačiji način nego Francuzi i zato sam, umesto da postavljam pitanja, pokušao da pronađem različita naučna tumačenja tog fenomena.

Ubrzo sam shvatio da istorijska saznanja nisu bila dovoljna - mogao sam da lokalizujem tu i tamo poneki spomenik ili dolmen, ali je bilo neobično to što su se drevne kulture izgleda slagale po tom pitanju, koristeći istu reč da označe mesta koja su smatrale svetim. Nikad nisam obratio pažnju na to, pa sam se zainteresovao. Kad sam otkrio mnoštvo podudarnosti, pokušao sam da nadem dopunska objašnjenja mita o pupku u ljudskom ponašanju i verovanjima.

Prvo objašnjenje, naizgled najlogičnije, brzo sam odbacio: kroz pupčanu vrpcu se hranimo i zato ona predstavlja centar života. Međutim, jedan psiholog mi je rekao da je ta teorija potpuno besmislena: osnovna čovekova ideja oduvek je bila da «preseče» tu vrpcu, tako da su njegovi najznačajniji simboli postali mozak i srce.

Kad se zainteresujemo za neki predmet, imamo utisak da se sve što nas okružuje odnosi na njega (mistici to nazivaju «znacima», skeptici «koincidencijama», psiholozi «fokusom», a ja tek treba da utvrdim kako se istoričari odnose prema toj pojavi). Jedne večeri, moja maloletna kći došla je kući s «piercingom» na pupku.

- Zašto si to uradila?
- Tako mi je došlo.

Objašnjenje savršeno prirodno i tačno, čak i za jednog istori-

čara koji za sve uvek mora da nađe neki motiv. Kad sam ušao u njenu sobu, video sam poster njene omiljene pevačice; stomak joj je bio otkriven, a pupak, čak i na toj slici na zidu, izgledao je kao centar sveta.

Telefonirao sam Heronu i upitao ga zašto ga sve to toliko zanima. Tada mi je prvi put ispričao o događaju iz pozorišta, kada su svi spontano reagovali isto, iako neočekivano, na istu komandu. Pošto od moje ćerke nisam uspeo da izvučem nikakva dodatna objašnjenja, rešio sam da se obratim stručnjacima.

Izgledalo mi je da niko ne posvećuje naročitu pažnju tom pitanju, sve dok nisam naišao na Fransoa Sepku, jednog indijskog psihologa koji je počeo da unosi revolucionarne novine u terapije koje su u to doba bile uobičajene: po njemu, ona tehnika vraćanja u detinjstvo da bi se pacijent oslobodio trauma, nikad nije dala nikakve rezultate - mnogi problemi koji su već bili prevaziđeni tokom života, samo bi ponovo iskršavali a odrasle osobe bi počele da krive svoje roditelje za sopstvene promašaje i poraze. Sipka je vodio pravi pravcati rat sa francuskim društvima psihoanalitičara, a razgovor o apsurdnim temama - poput ove o pupku - delovao je na njega relaksirajuće.

Staviše, prihvatio ga je s oduševljenjem, iako se u prvi mah nije mnogo udubljivao. Rekao je da, po mišljanju jednog od najvažnijih psihoanalitičara u istoriji, Svajcarca Karla Gustava Junga, svi se mi napajamo sa istog izvora. On ga naziva «dušom sveta». I ma koliko da se svako od nas napreže da postane samostalna individua, jedan deo našeg pamćenja ostaje isti za sve. Svi tražimo ideal lepote, plesa, božanstva i muzike.

Međutim, društvo je zaduženo da odredi način na koji će se ti ideali manifestovati na realnom planu. Tako, na primer, po današnjim kanonima lepote žena treba da bude mršava, dok su, pre više hiljada godina, boginje bile predstavljane s bujnim oblinama. Isti princip se primenjuje i na sreću: postoji niz pravila koja, ako ih ne poštujemo, sprečavaju naše nesvesno da prihvati ideju da smo srećni.

Jung je obično delio proces individualnog razvoja u četiri etape: prvi bi bio Persona - maska koju svi nosimo svakodnevno, pretvarajući se da smo to što jesmo. Verujemo da svet zavisi od nas, da nas naša deca ne razumeju, iako smo savršeni roditelji, da su naši nadređeni nepravedni, da je san svakog ljudskog bića da nikad ništa ne radi i da čitav život provede u putovanjima. Mnogi- ma je jasno da u toj priči nešto škripi, ali pošto ne žele ništa da menjaju, trude se da taj problem što pre odstrane iz svoje svesti. Samo malobrojni pokušavaju da shvate u čemu je greška i na kraju se suočavaju sa Senkom.

Senka je naša tamna strana, ona koja nam diktira kako da se ponašamo i kako da postupamo. Kad uspemo da se oslobodimo Persone, u nama se pali jedna svetlost i mi uspevamo da vidimo paučinu, kukavičluk, niskost koje krijemo u sebi. Senka je tu da nas spreči da napredujemo, i obično uspeva u tome: vraća nas unazad, i mi brzo postajemo isti oni koji smo bili pre no što smo počeli da sumnjamo. Međutim, pojedinci ipak uspevaju da izdrže to suočavanje sa sopstvenom paučinom i kažu: »Priznajem, tačno je da imam mnoge mane, ali ja sam dostojna osoba i hoću da idem napred.»

U tom trenutku, Senka nestaje, i stupamo u kontakt sa Animom.

Pojmu «Anima» (duša) Jung ne pridaje religiozno značenje: govori o Duši Sveta, izvoru saznanja. Instinkti postaju izoštrljeniji, emocije izraženije, životni impulsi značajniji od logike, a percepcija stvarnosti više nije preterano kruta. Počinjemo da se suočavamo sa situacijama na koje nismo navikli i da reagujemo na neuobičajen način.

I na kraju otkrivamo da, ukoliko uspemo da kanališemo taj priliv neprekidne energije, možemo da ga usmerimo ka jednom čvrstom središtu koje Jung naziva «Starim Mudracem», za muškarce, ili «Velikom Majkom», kad su u pitanju žene.

Ta manifestacija, ako je dozvolimo, predstavlja izvesnu opasnost. Najčešće, onaj koji dostigne taj stadijum, biva sklon da se-

be smatra svecem, gospodarem duhova, prorokom. Potrebna je duboka zrelost da bi se stupilo u dodir sa Starim Mudracem ili Velikom Majkom.

- Jung je poludeo - rekao je moj prijatelj, pošto mi je objasnio te četiri faze koje je opisao švajcarski psihoanalitičar. - Kad je uspostavio kontakt sa svojim Starim Mudracem, počeo je da tvrdi da ga vodi jedan duh, zvani Filemon.

-Inapokon...

- ...stigli smo do fenomena pupka. Međutim, ne samo pojedinci, nego su i čitava društva ustrojena prema ta četiri arhetipa. Zapadna civilizacija ima svoju Personu: naše ideje vodilje.

U pokušaju da se prilagodi promenama, dolazi u dodir sa Senkom, i onda se dešavaju velike manifestacije masa, čija se kolektivna energija može upotrebiti kako za dobro tako i za zlo. A onda iznenada, iz bilo kog razloga, Persona i Senka ne mogu više da zadovolje ljudske potrebe i nastupa trenutak naglog skoka, nesvesnog uspostavljanja veze sa Animom. Tada se pojavljuju nove vrednosti.

- To sam već primetio. Zapazio sam da se ponovo rađa kult ženskog lica Boga.

- Odličan primer. I, na kraju tog procesa, da bi se te nove vrednosti uspostavile, ceo ljudski rod počinje da pribegava simbolima - šifrovanom jeziku kojim sadašnji naraštaji komuniciraju sa znanjem davnih predaka. Jedan od tih simbola obnove jeste i pupak. U pupku Višne, indijskog božanstva, tvorca i vladara sveta, boravi bog - predstavljen simbolom lotosa - koji upravlja svim ciklusima. Jogini pupak smatraju svetom tačkom na ljudskom telu. Najprimitivnija plemena imaju običaj da postavljaju spomenike na mestima na kojima smatraju da se nalazi pupak planete. U Južnoj Americi, pojedine osobe u transu kažu da je pravi oblik ljudskog bića jedno svetleće jaje, koje se povezuje s drugima nitima koja izlaze iz pupka.

- Mandala - crtež koji podstiče meditaciju, predstavlja simbolični prikaz toga.

Prosledio sam sve te podatke u Englesku pre ugovorenog roka. Napomenuo sam da žena koja je uspela da izazove u jednoj grupi istu apsurdnu reakciju, mora imati džinovsku moć, i da me ne bi čudilo da je u pitanju neki paranormalni fenomen. Predložio sam Heronu da se поближе pozabavi tom osobom.

Pošto se nikad ranije nisam bavio tom temom, potrudio sam se da je što pre zaboravim. Moja ćerka mi je rekla da se ponašam čudno, da samo mislim na sebe i da stalno gledam u svoj pupak!

Didre O'Nil, poznata kao Eda

- Sve je ispalo naopako; kako si mogla da mi utuviš u glavu da sam sposobna da budem učiteljica? Zašto sam morala da se ponižavam pred drugima? Trebalo je da zaboravim da postojiš. Kad su me naučili da igram, ja sam igrala. Kad su me naučili da pišem slova krasnopisom, ja sam ih pisala. Ali ti si ispala pokvarena: zahtevala si nešto što prevazilazi moje mogućnosti. Zato sam sela na voz i došla ovamo - da bih ti pokazala svu svoju mržnju!

Nije prestajala da plače. Sva sreća što je ostavila dete kod roditelja, jer je govorila i suviše glasno, a dah joj je zaudarao na... vino. Zamolila sam je da uđe u kuću: ta scena pred vratima nimalo nije doprinosila mom ugledu, koji je inako bio već prilično poljuljan, jer se govorkalo da primam muškarce i žene i organizujem velike seksualne orgije u Sotonino ime.

Ali ona je ostala napolju i urlala:

- Ti si kriva! Ti si me ponizila!

Otvorio se jedan prozor, zatim i drugi. Pa dobro, neko ko želi da pomeri osovinu sveta mora biti spreman da ponekad podnese i negodovanje komšiluka. Prišla sam Ateni i uradila upravo ono što je ona želela da uradim: zagrlila sam je.

Nastavila je da plače, ali sada na mom ramenu. Vrlo pažljivo, pomogla sam joj da se popne uz nekoliko stepenika i ušle smo u kuću. Skuvala sam joj čaj, čiji recept nikome ne otkrivam, jer mi ga je poverio moj zaštitnik, i ona ga je popila naiskap. Tim gestom mi je pokazala da i dalje ima puno poverenje u mene.

- Zašto sam ovakva? - nastavila je.

Znala sam da je dejstvo alkohola presečeno.

- Okružena sam muškarcima koji me vole. Imam sina koji me obožava i koji me smatra svojim životnim uzorom. Imam roditelje koje smatram svojom pravom porodicom, iako nisam njihova rođena kći, i koji bi bili spremni i život da daju za mene. Ispunila

sam praznine u svojoj prošlosti kad sam otišla da nađem svoju pravu majku. Imam dovoljno novca da tri godine lagodno živim i uživam do mile volje, ne radeći ništa - a nisam zadovoljna!

Tako sam jadna i bedna, i osećam krivicu jer me je Bog blagoslovio nesrećama koje sam uspela da prevladam, i čudima koja sam bila kadra da učinim, a nikad nisam zadovoljna! Stalno hoću nešto više. Nije trebalo da idem u ono pozorište i dodam jedan promašaj spisku svojih pobeda!

- Misliš da si pogrešno postupila?

Zastala je i pogledala me začuđeno.

- Zašto me to pitaš?

Ja sam htela da čujem odgovor od nje.

- Postupila sam ispravno. Bila sam s jednim novinarom, kad sam ušla u ono pozorište, bez ikakve ideje šta ću da radim. A onda, iznenada, stvari su počele da se dešavaju same od sebe. Osećala sam prisustvo Velike Majke, koja me je vodila, usmeravala i ulivala mom glasu jednu sigurnost koju ja, u sebi, nisam posedovala.

- Pa zašto se onda žališ?

- Jer niko nije shvatio!

- A zar je to važno? Toliko važno da si zbog toga došla čak ovamo u Skotsku da me izblatiš pred celim svetom?

- Naravno da je važno! Ako si sposobna za sve, ako znaš da radiš pravu stvar, kako to da ne uspevaš da time izazoveš ljubav i divljenje?

Eto u čemu je bio problem. Uzela sam je za ruku i odvela u sobu u kojoj je pre nekoliko nedelja posmatrala sveću. Zamolila sam je da sedne i da se malo smiri, iako sam bila sigurna da je čaj već delovao. Otišla sam u svoju sobu, donela odande jedno okruglo ogledalo i postavila ga ispred njenog lica.

- Ti imaš sve, i sama si se izborila za svaki pedalj svoje teritorije. A sad pogledaj svoje suze. Pogledaj svoje lice i gorčinu koja se na njemu ocrtava. Pokušaj da vidiš tu ženu u ogledalu; ali ovog puta nemoj da se smeješ, nego se potrudi da je razumeš.

Dala sam joj dovoljno vremena da ispuni moje zahteve. Kad sam se uverila da počinje da pada u željeni trans, nastavila sam:

- U čemu je tajna života? Možemo je nazvati «milošću» ili «blagoslovom». Svi nastoje da budu zadovoljni onim što imaju. Osim mene. Osim tebe. Osim nekih retkih pojedinaca poput nas, koji moraju malo da se žrtvuju, u ime jednog višeg cilja.

Naša mašta je veća od sveta koji nas okružuje, a mi želimo da prevaziđemo svoje granice. Nekada se to zvalo «veštičarenje», ali srećom, vremena su se promenila, inače bi nas već spalili na lo- mači. Kad su prestali da spaljuju žene, nauka je našla jedno obja- šnjenje, koje se obično naziva «ženska histerija»; i mada se to više ne kažnjava smrću u plamenu, stvara niz problema, naročito na poslu.

Međutim, ne treba da se brineš zbog toga, uskoro će to zvati «mudrošću». A sad gledaj u ogledalo: šta vidiš?

- Jednu ženu.

- A i za žene?

Malo je oklevala. Ja sam ponovila pitanje, a ona je odgovori- lila:

- Drugu ženu. Stvarniju, inteligentniju od mene. Kao da je to neka duša koja mi ne pripada, ali čini deo mene.

- Baš tako. A sada ću ti zatražiti da zamisliš jedan od najva- žnijih simbola alhemije: zmiju koja proždire sopstveni rep. Možeš li sebi to da predstaviš?

Klimnula je glavom.

- Tako izgleda život osoba kao što smo ti i ja. One neprestano uništavaju i obnavljaju same sebe. I u tvom životu se sve dešavalo na taj način: od napuštanja do usvajanja, od razvoda do nove lju- bavi, od filijale jedne banke do pustinja. Samo jedno je ostalo ne- taknuto: tvoj sin. On je nit vodio svega, i moraš to da poštuješ.

Ponovo se rasplakala, ali sad su to bile drugačije suze.

- Došla si ovamo jer si ugledala lice jedne žene u plamenu. To isto lice vidiš sad i u ogledalu - i moraš da mu odaš poštovanje. Ne dozvoli da te muči ono što drugi misle, jer će kroz nekoliko

godina, decenija - a možda čak i vekova - taj način mišljenja da se promeni. Ti moraš da živiš sada ono što će ljudi proživljavati tek u budućnosti.

Sta ti zapravo želiš? Ne možeš želiti da budeš srećna, jer je to lako i dosadno. Ne možeš želiti samo da voliš, jer je to nemoguće. Pa šta onda hoćeš? Hoćeš da opravdaš svoj život - da ga proživiš na najintenzivniji mogući način. A to je, u isto vreme, i zamka i ekstaza. Pokušaj da izbegneš opasnosti i da se prepustiš radosti, pustolovini da budeš Zena iza slike koja se odražava u ogledalu.

Sklopila je oči, ali ja sam znala da su se moje reči utisnule duboko u njenu dušu, i tamo ostale.

- Ako želiš da rizikuješ i nastaviš da podučavaš, učini to. Ako hoćeš da odustaneš, znaj da si se već otisnula mnogo dalje od većine osoba.

Telo je počelo da joj se opušta. Uхватила sam je za ruke pre no što je klonula i zaspala s glavom na mojim grudima.

Pokušala sam nešto da joj šapnem, jer sam i ja već prošla kroz te faze i znala sam da su u pitanju teška iskušenja - kao što mi je rekao moj zaštitnik i kao što sam to iskusila na sopstvenoj koži. Ali činjenica da je bilo teško, nije činila to iskustvo ništa manje zanimljivim.

Koje iskustvo? Ziveti kao ljudsko biće i kao božanstvo. Prelaziti iz stanja opuštenosti u stanje transa, iz transa u blizak kontakt s drugima, a iz tog kontakta ponovo u stanje napetosti, i tako redom, kao zmija koja grize sopstveni rep.

Naravno da nije nimalo lako - pre svega zato što zahteva bezuslovnu ljubav, koja se ne plaši patnje, ni odbijanja, ni gubitka.

Ali, onaj ko se jednom napio te vode, nikad više neće moći da utoli žeđ na drugom izvoru.

Andrea Mekejn, glumica

- Pre neki dan govorila si o Gei, koja je samu sebe stvorila iz Haosa, i rodila dva sina bez pomoći muškarca. Rekla si, što je sasvim tačno, da su Veliku Majku na kraju zamenila muška božanstva. Ali zaboravila si na Heru, jednu od potomkinja tvoje omiljene boginje.

- Hera ima veći značaj, jer je praktičnija. Upravlja nebom i zemljom, godišnjim dobima i olujama. Po verovanju istih onih Grka, koje si pomenula, Mlečni Put koji vidimo na nebeskom svodu nastao je od mleka koje je isteklo iz njenih grudi. I to lepih grudi, uzgred rečeno, jer je i sam svemogući Zevs promenio oblik i pretvorio se u pticu, samo da bi mogao da ih poljubi, a da ne bude odbijen.

Setale smo po velikom tržnom centru u Najtsbridžu. Telefonirala sam joj da kažem da bih volela malo da popričam s njom, a ona me je pozvala da obiđemo zimske rasprodaje - bilo bi mnogo prijatnije da smo otišle na čaj ili na ručak u neki miran restoran.

- Tvoj sin može da se izgubi u ovoj gomili.

- Ne brini. Samo nastavi da pričaš.

- Hera je otkrila prevaru, i primorala Zeusa da je uzme za ženu. Ali, ubrzo posle svadbe, veliki kralj Olimpa vratio se svom raspusnom životu, zavodeći sve boginje ili žene koje bi mu zapale za oko. Hera mu je ostala verna: umesto da svaljuje krivicu na muža, govorila je da bi žene trebalo da se ponašaju pristojnije.

- Zar sve mi to ne radimo?

Nije mi bilo jasno šta time hoće da kaže, pa sam nastavila kao da je nisam čula.

- Sve dok nije rešila da mu vrati milo za drago, da nađe nekog boga - ili čoveka, ne sećam se tačno - i da ga odvede u krevet. Ali zar ne bi mogle malo da predahnemo i popijemo kafu?

Ali Atena je upravo ušla u prodavnicu rublja.

- Zar nije lep? - pitala me je, pokazujući mi jedan izazovan komplet gaćica i prslučeta boje mesa, od trikoa.

- Divan je. A ako ga obučeš, hoće li imati ko da mu se divi?

- Pa naravno, ne misliš valjda da sam svetica? Ali završi priču o Heri.

- Zevs je bio zapanjen njenim ponašanjem. Ali, pošto je postala nezavisna, Hera nije više mnogo marila za svoj brak. A je F imaš ti verenika?

Osvrnula se uokolo, i tek kad je videla da klinac ne može da nas čuje, odgovorila mi je brže-bolje:

- Imam.

- Nikad ga nisam videla.

Otišla je na kasu, platila komplet i stavila ga u torbu.

- Viorel je gladan, a ja sam sigurna da ga te grčke legende nimalo ne zanimaju. Završi priču o Heri.

- Kraj je potpuno blesav. Iz straha da ne izgubi svoju voljenu, Zevs je rešio da se ponovo oženi. Kad je Hera za to saznala, shvatila je da su stvari otišle predaleko - mogla je da prihvati ljubavnice, ali joj je razvod bio nezamisliv.

- Ništa originalno.

- Zato je odlučila da ode na mesto gde se održavalo venčanje i napravi skandal, ali kad je stigla tamo, videla je da je njen muž zatražio jednu statuu.

- I šta je onda Hera uradila?

- Počela je da se smeje kao luda. To je probilo led između njih dvoje, i ona je ponovo postala kraljica nebesa.

- Super. Ako se tebi to jednog dana desi...

- Šta to?

- Ako tvoj čovek bude našao drugu ženu, ne zaboravi da se smeješ.

- Ali ja nisam boginja. Ponašala bih se mnogo destruktivnije. Zašto nikad nisam videla tvog verenika?

- Zato što je uvek jako zauzet.

- A gde si ga upoznala?

Zastala je, mašući kesom.

- Upoznala sam ga u banci u kojoj sam radila, on je tamo imao račun. A sad stvarno izvini: dete me čeka. Bila si u pravu, može lako da se izgubi u ovoj gužvi, ako ga dovoljno ne pazim. Iduće nedelje pravim sedeljku kod svoje kuće; naravno, i ti si pozvana.

- Znam ko to organizuje.

Dala mi je dva cinična poljupca u obraz i otišla; ako ništa drugo, barem je razumela moju poruku.

Tog popodneva, u pozorištu, reditelj mi je rekao da je ljut na mene: pozvala sam grupu kolega da odu u posetu kod one žene. Objasnila sam mu da to nije bila moja ideja - Heron je bio oduševljen pričom o pupku i pitao me je da li bi neki od glumaca bili raspoloženi da nastave ono takozvano predavanje koje je bilo prekinuto.

- Ali on ne može vama da komanduje.

Naravno da ne može, ali poslednja stvar koju bih želela na svetu jeste da Heron ode sam kod Atene kući.

Glumci su se već bili okupili; međutim, umesto da nastavimo čitalačku probu novog komada, reditelj je rešio da promeni program.

- Danas ćemo uraditi još jednu vežbu psihodrame.

Nije bilo potrebe; svi smo mi već znali kako se likovi ponašaju u situacijama koje je pisac zamislio.

- Mogu li da predložim temu?

Svi su se okrenuli prema meni. Reditelj je izgledao iznenađen.

- Šta je to, neka pobuna?

- Saslušaj me do kraja: zamislićemo situaciju u kojoj jedan čovek, posle duge borbe, uspeva da okupi grupu ljudi koja će izvesti jedan ritual važan za celu zajednicu. Recimo, nešto što je vezano za predstojeću jesenju berbu. Međutim, u selo dolazi jedna strankinja. Zbog njene lepote i glasila koje je prate, ljudi počinju da veruju da je ona prerusena boginja. Onda se grupa, koju je onaj čestiti čovek s teškom mukom uspeo da okupi da bi očuvao tradiciju svog sela, rastura a njeni članovi se pridružuju pridošlici.

- Ali to nema nikakve veze s predstavom koju uvežbavamo! - reče jedan od glumaca.

Reditelj je, međutim, shvatio poruku.

- To je odlična ideja. Možemo dapočnemo.

Okrenuo se prema meni:

- Andrea, ti ćeš biti pridošlica. Tako ćeš bolje moći da shvatiš prilike u selu. A ja ću biti onaj čovek koji se bori da sačuva običaje. Grupu će sačinjavati bračni parovi koji redovno idu u crkvu, sastaju se subotom oko nekog zajedničkog posla i uzajamno se ispomažu.

Legli smo na binu da se opustimo, a onda počeli vežbu koja je u osnovi bila veomajednostavna: glavni lik (u ovom slučaju, ja) izmišlja situacije, a ostali reaguju, svaki na svoj način, shodno izazovu.

Kad smo se opustili, transformisala sam se u Atenu. U mojoj mašti, ona je obilazila svet, kao Sotona, vrbujući podanike za svoje carstvo, ali je bila prerusena u Geu, boginju koja je sve znala i sve stvorila. Sledećih petnaest minuta formirali su se «parovi», upoznawali se, izmišljali zajedničke priče sa decom, imanjima, uspostavljali međusobne odnose razumevanja i prijateljstva. Kad sam osetila da su već izgradili svoj svet, sela sam u jedan ugao pozornice i počela da govorim o ljubavi.

- Nalazimo se ovde, u ovom malom selu, a pošto sam ja jedina strankinja, svi ste vrlo radoznali da čujete šta imam da vam kažem. Nikad niste putovali, ne znate šta se dešava iza onih planina, ali ja vam tvrdim da nema potrebe da hvalite zemlju. Ona će uvek biti velikodušna prema vašoj zajednici. Važno je hvaliti ljudsko biće. Vi kažete da «volite» da putujete? E pa, upotrebili ste pogrešnu reč - ljubav je odnos između ljudi.

Vi želite da vam žetva i berba budu bogate i zato ste odlučili da volite zemlju? Još jedna glupost: ljubav nije želja, ni znanje, ni divljenje. Ona je izazov, vatra koja gori, a da mi ne možemo da je vidimo. I zato, ako mislite da sam strankinja u ovom kraju, grdno se varate: sve mi je blisko i poznato, jer dolazim s ovom snagom, s ovim plamenom, a kada odem, niko više neće biti isti. Nosim istinsku ljubav, a ne onu o kojoj pišu knjige i pričaju bajke.

Jedan od «muževa» počeo je da me gleda. Zena je delovala izgubljeno zbog te reakcije.

Ostatak vežbe, reditelj - bolje rečeno, čestiti čovek - činio je sve što je mogao da ubedi meštane koliko je važno očuvati tradiciju, hvaliti zemlju i moliti je da i ove godine bude darežljiva kao i lane. Ja sam pak govorila samo o ljubavi.

- On tvrdi da zemlja zahteva obrede? A ja vam jemčim: ako ima dovoljno ljubavi u vama i među vama, berba će biti obilata, jer je to osećanje koje sve preobražava. Ali šta ja to vidim? Prijateljstvo. Strast se odavno ugasila, jer ste se navikli jedni na druge. I zato zemlja daje samo ono što je dala i lane, ni više, ni manje. I zato vi svi, u tami svojih duša, nečujno vapite da se u vašim životima ništa ne promeni. Zašto? Zato što ste pokušali da vladate jednom silom koja sve preobražava, kako bi vaši životi mogli mirno da teku, bez velikih potresa i izazova.

A čovek je objašnjavao:

- Naša zajednica je uspela da opstane zato što je oduvek poštovala zakone, po kojima se upravlja čak i ljubav. Onaj ko se zaljubi ne vodeći računa o opštem dobru, živeće u neprestanoj strepnji: da ne povredi svog bračnog druga, da ne naljuti svoju novu ljubav, da ne izgubi sve što je stekao. Jedna strankinja bez kuće i konačišta može da priča šta joj je volja, ali ona ne zna kroz kakve smo sve muke prošli dok nismo došli ovde gde smo sada. Ne poznaje žrtve koje smo podneli za dobrobit naše dece. Ne zna da smo radili bez prestanka da bi zemlja bila darežljiva, da bi nam ambari bili puni, da bismo mirno čekali sutrašnji dan.

Citav sat ja sam branila strast koja razdire, dok je onaj poštenjaković govorio o osećanju koje donosi mir i spokojstvo. Na kraju, ostala sam sama, govoreći u vetar, dok se cela zajednica okupila oko njega.

Odigrala sam svoju ulogu s jednim entuzijazmom i verom za koje nikad nisam ni sanjala da ih imam. Ali, uprkos svemu, strankinja je otišla iz sela ne uspevši nikoga da ubedi.

A ja sam zbog toga bila vrlo, vrlo zadovoljna.

Heron Rajan, novinar

Jedan moj stari prijatelj ima običaj da kaže: »mi učimo 25% od učitelja, 25% slušajući sami sebe, 25% uz prijatelje i 25% od vremena». Kad smo se prvi put okupili u Ateninoj kući da završimo čas koji je bio prekinut u pozorištu, svi smo mi učili od... Ne znam od koga.

Cekala nas je u dnevnoj sobi, zajedno sa sinom. Primetio sam da je prostorija potpuno bela i prazna, ako se izuzme jedan trosed, stereo uređaj i poličica sa diskovima i kasetama. Začudilo me je prisustvo deteta, kome mora biti dosadno da prisustvuje jednom predavanju. Očekivao sam da će Atena nastaviti tamo gde je stala - zadajući nam nove reči. Ali ona je imala druge planove; objasnila je da će nam pustiti kasetu s muzikom snimljenom u Sibiru, i da svi treba samo da je slušamo.

Ništa više.

- Ja lično ne uspevam ništa da postignem meditacijom - rekla je. - Gledam te ljude kako sede sklopljenih očiju, s osmehom na usnama, nepomičnih lica, ukrućeni na svojim mestima, upinjući se iz petnih žila da se usredsrede ni na šta, ubeđeni da su u kontaktu s Bogom, ili boginjom, i... Teško mi je to da shvatim. Mi ćemo, za razliku od njih, samo slušati muziku zajedno.

Ponovo se javio onaj utisak nelagodnosti, kao da Atena nije tačno znala šta radi. Ali skoro svi glumci iz pozorišta bili su tu, uključujući i reditelja, koji je, po Andreinom mišljenju, došao da špijunira neprijateljski tabor.

Muzika je prestala.

- A sada igrajte u ritmu koji nema nikakve, ama baš nikakve veze s melodijom koju slušate.

Ponovo je pustila kasetu, samo mnogo glasnije, i počela da pokreće svoje telo bez ikakvog sklada. Samo je jedan stariji glumac, koji je u predstavi igrao pijanog kralja, postupio po njenom

uputstvu. Niko drugi se nije ni pomerio; svi su delovali zbunjeno. Neko je pogledao na sat- prošlo je samo deset minuta.

Atena je prestala da igra i osvrnula se uokolo.

- Zašto stojite?

- Meni je malo... malo smešno da to radim - začuo se stidljivi glas jedne glumice. - Učimo harmoniju, a ne obratno.

- Postupite onako kako sam vam rekla. Hoćete li neko racionalno objašnjenje? E pa, daću vam ga: promene se dešavaju samo onda kad su naši postupci u potpunoj suprotnosti sa svim onim na šta smo navikli.

Aondaje, okrenuvši se «pijanom kralju», upitala:

- Zašto si pristao da pratiš muziku, ne obraćajući pažnju na ritam?

- Ništa lakše za mene: nikad nisam naučio da plešem.

Svi su se nasmejali, a crni oblak koji je lebdeo iznad naših glava, kao da se odjednom raspršio.

- Vrlo dobro, počeu ponovo, a vi možete da poslušate moj predlog ili jednostavno da odete - ovoga puta ja odlučujem kada će čas da se završi. Jedna od najagresivnijih osobina ljudskog bića jeste da se okomi baš na ono što smatra lepim, a mi ćemo to danas da uradimo. Svi mi.

Bilo je to samo još jedno iskustvo više, i da ne bismo ljutili domaćicu, svi smo igrali što smo gore mogli. Ja sam se borio sam sa sobom: instinktivno, želeo sam da pratim te čudesne i tajanstvene udaraljke. Imao sam utisak da vređam muzičare koji su ih svirali, kompozitora koji je sve to smislio. Moje telo se opiralo tom neskladu, a ja sam ga primoravao da se pokorava mojoj volji. Čak je i dečak igrao, sav nasmejan; onda se, u jednom trenutku zaustavio i seo na trosed, verovatno iscrpljen od napora. Muzika se prekinula usred jednog akorda.

- Sačekajte.

Svi su zastali.

- Urađiću nešto što još nikad nisam radila.

Zatvorila je oči i pokrila lice rukama.

- Nikad nisam igrala protiv ritma...

Po svemu sudeći, vežba je na nju delovala mnogo gore nego na bilo koga od nas.

- Zlo mi je...

I reditelj i ja smo istovremeno krenuli prema Ateni. Andrea me je ljutito pogledala. Nisam se obazirao i prišao sam Ateni, ali pre no što sam je i dotakao, zamolila nas je da se vratimo na svoja mesta.

- Zeli li neko nešto da kaže? - glas joj je bio slab, drhtav, i nije sklanjala ruke sa lica.

- Ja.

Bilaje to Andrea.

- Ali uzmi prvo mog sina i smiri ga: reci mu da je sa mnom sve u redu. Ali moram neko vreme ovako da ostanem, dok mi ovo ne prođe.

Viorel je zaista izgledao uplašeno; Andrea ga je posadila na krilo i pomazila.

- Šta si htela da kažeš?

- Ništa. Predomislila sam se.

- Dete te je nateralo da se predomisliš. Ali nastavi, slobodno.

Atena je polako sklonila ruke i podigla glavu: lice joj je bilo izobličeno, kao da nije njeno.

- Neću da govorim.

- U redu. Onda vi - pokazala je na najstarijeg glumca - idite odmah sutra kod lekara. To što ne možete da spavate i celu noć trčite u klozet, nije nimalo naivno. To je rak na prostati.

Covek je prebledeo.

- A ti - pokazala je na reditelja - ti moraš da prihvatiš svoj seksualni identitet. Ne boj se. Pomiri se s tim da ne podnosiš žene a da voliš muškarce.

- Štatito...

- Ne prekidaj me. Ne govorim to zbog Atene. Mislim samo na tvoju seksualnost: ti voliš muškarce, a ja ne smatram da ima ičeg lošeg u tome.

Ne kažem to zbog Atene? Ali ona je bila Atena!

- A ti - pokazala je na mene - dođi ovamo. Klekni ispred mene.

Iako sam se plašio Andree i stideo od svih, uradio sam to što je tražila.

- Sagni glavu. Pusti da te uhvatim za bradu.

Osetio sam pritisak njenih prstiju, ali ništa osim toga. Ostali smo tako skoro čitav minut, a onda mi je rekla da ustanem i da se vratim na svoje mesto.

- Nećeš više morati da uzimaš pilule za spavanje. Od danas, san će ti se povratiti.

Pogledao sam Andreu; učinilo mi se da se sprema nešto da kaže, ali je njen pogled delovao isto tako zapanjeno kao i moj.

Jedna od glumica, možda najmlađa, podigla je ruku.

- Hoću nešto da kažem. Ali moram da znam kome se obraćam.

- Aja Sofiji.

- Htela bih da znam...

Bila je to zaista najmlađa glumica u trupi. Osvrnula se uokolo, postidena, ali joj je reditelj dao glavom znak da može da nastavi.

- ...da li je majka dobro.

- Tu je, pored tebe. Juče, kad si izašla iz kuće, ona je udesila da zaboraviš tašnu. Ti si se vratila po nju, ali si onda ustanovila da ti je ključ ostao u kući i da ne možeš da uđeš. Izgubila si čitav sat dok nisi našla bravara, i zato nisi otišla na zakazani sastanak, nisi se srela s čovekom koji te je čekao i nisi dobila posao koji si želela. Ali da su se stvari odvijale onako kako si planirala tog jutra, ti bi kroz šest meseci poginula u saobraćajnoj nesreći. Eto, to što si zaboravila tašnu promenilo je tvoj život.

Devojka je briznula u plač.

- Da li još neko želi nešto da pita?

Podigla se još jedna ruka; bio je to reditelj.

- Da li me on voli?

Znači, bilo je istina. Priča o devojčinoj majci pokrenula je čitavu lavinu emocija u onoj sobi.

- Pitanje ti je pogrešno. Trebalo bi da znaš da li si u stanju da mu pružiš ljubav koja je njemu potrebna. Šta god da se desi - ili ne desi - bićeš na dobitku. Dovoljno je da znaš da li si sposoban da voliš. Ako ne bude on, biće neko drugi. Jer ti si otkrio jedan izvor, pustio ga da teče, i on će preplaviti sav tvoj svet. Nemoj da se držiš na bezbednom rastojanju da bi video šta se dešava; i nemoj da se trudiš da budeš siguran pre no što učiniš neki korak. Ono što budeš dao, to ćeš i da primiš - iako će to ponekad doći odakle se najmanje nadaš.

Te reči su mogle da se primene i na mene. A onda se Atena - ili kogod to bio - okrenula prema Andrei.

- Ti!

Krv mi se sledila.

- Moraš da budeš spremna da izgubiš univerzum koji si stvorila.

- A šta je «univerzum»?

- To je ono što smatraš da već imaš. Ti si zarobila svoj svet, ali znaš vrlo dobro da treba da ga oslobodiš. Znam da razumeš o čemu govorim, iako nikad nisi želela to da čuješ.

- Razumem.

Bio sam siguran da govore o meni. Da ipak sve to nije Atena samo inscenirala?

- Gotovo - kazala je. - Dovedi mi dete.

Viorel nije hteo da ide, prestravljen majčinim preobražajem. Ali Andrea ga je nežno uzela za ruke i odvela do nje.

Atena - ili Aja Sofija, ili Serin, koja god od njih da se tamo nalazila - uradila je isto što i sa mnom: čvrsto je pritisla prstima dečakovu bradu.

- Ne plaši se zbog stvari koje si video, sine. I ne pokušavaj da ih oteraš od sebe, jer će one svakako i same otići. Iskoristi prisustvo anđela koliko god možeš. Ti sad osećaš strah, ali ne toliko koliko bi trebalo da osećaš, jer znaš da nas ima mnogo u ovoj sobi. Prestao si da se smeješ i da igraš kad si video da sam zagrlila tvoju

majku, i zamolila je da progovorim na njena usta. Znaj da mi je ona dala dozvolu, jer inače to ne bih učinila. Uvek sam se pojavljivala u vidu svetlosti, i nastaviću da budem svetlost, ali danas sam rešila da govorim.

Dečak ju je zagrlio.

- Možete da izađete. Ostavite me nasamo sa njim.

Jedan po jedan, izašli smo iz stana i ostavili ženu s detetom. Na putu prema kući, u taksiju, pokušao sam da zapodenem razgovor s Andreom, ali ona me je zamolila da, ako baš moramo da pričamo, ne pominjemo ono što se do maločas događalo.

Ućutao sam. Duša mi se ispunila tugom: teško mi je padala pomisao da bih mogao da izgubim Andreu. Pa ipak, osetio sam i neki duboki mir - događaji su pokrenuli promene, i ja nisam morao da se izlažem neprijatnosti da sedim licem u lice sa ženom koju sam iskreno voleo i da joj kažem da sam se zaljubio i u drugu.

Zato sam odlučio da ćutim. Stigli smo kući, uključio sam televizor a Andrea je otišla da se istušira. Sklopio sam oči, a kad sam ih ponovo otvorio, soba je bila preplavljena svetlošću; bio je već dan, što znači da sam spavao skoro deset sati, bez prestanka. Pored mene je stajala cedulja: Andrea je napisala da nije htela da me budi, da je otišla pravo u pozorište i da mi je skuvala kafu. Bila je to romantična poruka, s otiskom karmina i malim nacrtanim srcem.

Nije bila nimalo raspoložena da «napusti svoj univerzum». Naprotiv, bila je spremna da se bori. A moj život se polako pretvarao u košmar.

Tog popodneva se javila telefonom, a njen glas nije odavao nikakvu posebnu emociju. Rekla mi je da je onaj glumac bio kod lekara, da su ga snimali i ustanovili da ima upalu prostate. Analizom krvi, otkrili su znatno uvećanje jedne vrste proteina, zvane PSA. Poslali su i uzorak na biopsiju, ali, već sudeći prema kliničkoj slici, postojali su veliki izgledi da ima maligni tumor.

Lekar mu je rekao: «Imali ste sreće što ste došli na vreme. Čak i u najgorem slučaju, moguće je izvesti operaciju, a onda su šanse za izlečenje 99%».

Didre O'Nil, poznata kao Eda

Kakva Aja Sofija, kakvi bakrač! To je bila ona, Atena, jedino što je uspela da dotakne najdublji deo reke koja je tekla kroz njenu dušu i da stupi u kontakt s Majkom.

Sve što je time postigla bilo je to što je videla šta se dešava u jednoj drugoj stvarnosti. Majka one devojke, pošto je mrtva, živi u jednom prostoru van vremena, i zato može da izmeni tok nekog događaja - ali mi, ljudska bića, uvek ćemo biti ograničeni na poznavanje sadašnjosti. Uzgred rečeno, ni to nije malo: otkriti jednu bolest pre no što se pogorša, izvršiti pritisak na nervne centre i osloboditi energiju, to je nešto što je u našoj moći.

Naravno, mnogi su završili život na lomači, drugi su bili proganani, a mnogi su bili prinudeni da skrivaju i potiskuju iskru Velike Majke u svojoj duši. Ja nikad nisam terala Atenu da se poveže sa Moći. Ona je sama odlučila da to učini, jer joj je Velika Majka već dala određene znake: najpre joj se javila u vidu svetlosti, dok je plesala, zatim u obliku slova, dok je učila kaligrafiju, i najzad kao plamen ili odraz u ogledalu. Moja učenica jedino nije znala kako da se udruži sa Njom, sve dok nije učinila nešto što je pokrenulo čitav niz događaja.

Atena, koja je uvek govorila da svi treba da budu različiti, bila je, u suštini, osoba ista kao i ostali smrtnici. Imala je svoj ritam, brzinu krstarice. Je li bila radoznalija od drugih? Možda. Je li uspela da prevaziđe teškoće koje joj je stvaralo ubeđenje da je sudbinski predodređena da bude žrtva? Bez sumnje. Je li osećala potrebu da deli s drugima - bili oni činovnici u banci ili glumci - ono što je učila? U nekim slučajevima odgovor je bio potvrđan, u drugima pak ja sam je podsticala, jer smo svi mi osuđeni na samoću, i uspevamo da vidimo sebe jedino u pogledima drugih ljudi.

Ali moj uticaj je tu i prestajao.

Pošto je Majka želela da se pojavi one noći, verovatno joj je nešto došapnula na uvo: »Moraš da ideš protiv svega što si do sada naučila. Ti si učiteljica ritma, i zato pusti da on prožme tvoje telo, ali nemoj da ga pratiš.« Zato je Atena predložila onu vežbu: njeno nesvesno je već bilo spremno da se združi sa Majkom, ali je ona i dalje bila na svojoj uobičajenoj talasnoj dužini i nije mogla da prima drugačije vibracije.

I meni se to isto desilo: najbolji način na koji meditiram i stupam u vezu sa svetlošću, jeste štrikanje - nešto što sam još kao de-te naučila od majke. Umela sam da brojim petlje, da pomeram igle, da izrađujem lepe stvari po principu ponavljanja i harmonije. Jednoga dana moj zaštitnik je zatražio od mene da štrikam na jedan potpuno iracionalan način! Za mene, koja sam naučila da radim s ljubavlju, strpljenjem i predanošću, taj zahtev je predstavljao pravo nasilje. Ali on je uporno insistirao da napravim jedan ružan i nevešt ručni rad.

Mučila sam se dva sata radeći nešto što sam smatrala smešnim i besmislenim. Glava me je bolela, ali nisam mogla da pustim da igle vode moje ruke. Svako je u stanju da uradi nešto naopako, pa zašto li mi je onda to tražio? Zato što je znao za moju opsednutost geometrijom i savršenstvom.

Aonda se, najednom, dogodilo: ukočila sam se s iglama u ruci i osetila ogromnu prazninu ispunjenu jednim prisustvom, toplim, prijatnim, blagonaklonim. Sve je oko mene postalo drugačije, i ja sam poželela da kažem nešto što se nikad ne bih usudila da prozborim u normalnim prilikama. Ali sve vreme sam bila savršeno svesna - znala sam da sam to ja, ali - ma koliko poradoksalno zvučalo - to ipak nije bila ona osoba s kojom sam navikla da živim.

Dakle, mogu da «vidim» šta se desilo, iako nisam bila tamo; Atenina duša je pratila zvuke muzike, a njeno telo se kretalo u potpuno suprotnom smeru. Posle izvesnog vremena, duša se odvojila od tela, i oslobodila jedan prostor u koji je Majka mogla da uđe.

Tačnije rečeno: jedno od njenih bezbrojnih obličja. Drevna, ali mladalačkog izgleda. Mudra, ali ne i svemoguća. Posebna, ali blagorodna. Atenina percepcija se promenila i ona je ponovo mogla da razazna stvari koje je videla kao dete - paralelne univerzume koji naseljavaju ovaj svet. To je trenutak kad uspevamo da vidimo ne samo fizička tela već i emocije drugih osoba. Kažu da mačke imaju tu sposobnost, i ja verujem u to.

Između fizičkog i duhovnog sveta postoji neka vrsta koprene koja menja boju, gustinu, svetlost koju mističari nazivaju «aura». Od trenutka kad se ona ukaže, sve postaje lako: aura kazuje ono što se dešava. Da sam ja bila tamo, ona bi mogla da vidi oko moga tela ljubičastu auru sa žutim mrljama. To znači da imam još dug put pred sobom i da moja misija na ovoj zemlji još nije završena.

Pomešane sa ljudskim aurama, postoje i druge prozirne forme koje se obično nazivaju «utvarama». To je slučaj s majkom one devojke, jedini slučaj, koliko je meni poznato, kad je izmenjen tok sudbine. Skoro sam sigurna da je ta mlada glumica, i pre nego što je postavila pitanje, znala da je njena majka pored nje. Jedino iznenađenje bila je priča sa tašnom.

Pre onog čuvenog plesa u raskoraku s ritmom, svi su se ponašali stidljivo. A zašto? Zato što smo mi navikli da sve radimo onako kako «treba da se radi». Niko od nas ne voli da pravi pogrešne korake, pogotovo kada smo svesni greške. To važi i za Atenu - mora da joj nije bilo lako da predloži nešto što je u suprotnosti s onim što voli.

Raduje me što je, u tom trenutku, Majka dobila bitku. Jedan čovek se spasao od opake bolesti, drugi je prihvatio svoju seksualnost, a treći je prestao da uzima pilule za spavanje. I sve to samo zato što je Atena narušila ritam, što je zakočila kola koja su jurila punom brzinom i poremetila sve.

Ali da se vratim na svoje pletivo: koristila sam taj sistem izvesno vreme, sve dok nisam uspela da izazovem ono prisustvo bez ikakvih pomagala, jer sam ga već poznavala i navikla se na njega. Ateni se to isto desilo - kad jednom otkrijemo gde se nalaze Vrata

Percepcije, uspevamo s neverovatnom lakoćom da ih otvaramo i zatvaramo, pod uslovom da se naviknemo na svoje «čudno» ponašanje.

I samo bih još nešto da dodam: moje pletenje je postalo mnogo brže i bolje, kao što je i Atena počela da igra s mnogo više duše i okretnosti, otkako se usudila da sruši prepreke koje su je sputavale.

Andrea Mekejn, glumica

Priča se proširila kao požar i već sledećeg ponedeljka, kada u pozorištu imamo slobodan dan, Atenin stan je bio prepun sveta. Svi mi smo doveli prijatelje. Ona je ponovila isti postupak, terajući nas da igramo protiv ritma, kao da joj je bila potrebna kolektivna energija da bi uspostavila kontakt sa svetom Sofijom. Dečak je opet bio prisutan, a ja sam ga posmatrala. Kad je seo na divan, muzika je prestala, a Atena je pala u trans.

Onda su prisutni, jedan po jedan, počeli da se javljaju, tražeći savete. Kao što se lako moglo pretpostaviti, prva tri pitanja odnosila su se na ljubav - da li će taj i taj ostati i dalje sa mnom, da li me dotična osoba voli, da li me devojka vara? Atena ništa nije govorila. Četvrta osoba koja je ostala bez odgovora, rešila je da se pobuni:

- Dakle, da li sam prevaren ili nisam?
- Ja sam sveta Sofija, svekolika mudrost. Stvorila sam svet bez ičije pomoći, izuzev učešća Ljubavi. Ja sam početak svega, a pre mene je postojao samo kaos.

Dakle, ako neko od vas hoće da kontroliše silu koja je savladala kaos, neka se ne obraća svetoj Sofiji. Za mene, ljubav ispunjava sve. Ne može biti predmet želje, jer je sama sebi cilj. Ne može da vara, jer niko ne može da je poseduje. Ne može da se zaroni, jer je kao nabujala reka koja preplavljuje svaku branu. Ko pokuša da je zauzda, preseći će izvor koji ga napaja, a u tom slučaju, voda koju je uspeo da sakupi postaće ustajala kao bara puna žabokrečine.

Oči svete Sofije šarale su po grupi - većina prisutnih je tu bila prvi put - i ona je počela da govori ono što je videla: bolesti koje prete, probleme na poslu, teškoće u odnosima između roditelja i dece, seksualne tegobe, neiskorišćene potencijale. Sećam se da se okrenula prema jednoj ženi od približno trideset godina:

- Tvoj otac ti je usadio pogled na svet i objasnio ti kako jedna žena treba da se ponaša u životu. Ti si oduvek živela boreći se protiv svojih snova, i tvoja volja nikad nije uspela da se ispolji. Stalno si se upravljala prema «dužnostima», «očekivanjima», «potrebama». Ali ti si odlična pevačica. Godinu dana vežbanja moglo bi da ti donese veliki napredak u karijeri.

- Ali ja imam sina i muža.

-1 Atena ima sina. Tvoj muž će u početku da se protivi, ali će na kraju da popusti. A ne treba biti sveta Sofija da bi se to znalo.

- Možda sam već i suviše stara.

- Ti odbijaš da prihvatiš ono što jesi. Ali to više nije moj problem, rekla sam ti ono što je bilo neophodno da čuješ.

Jedno za drugim, svi koji su se nalazili u toj sobi i stajali, jer nije bilo mesta za sedenje, obliveni znojem iako je bio kraj zime, i iako su bili smešni sami sebi što su došli na jedan takav skup - bili su prozivani da čuju savete svete Sofije.

Ja sam bila poslednja na redu:

- Ti moraš da ostaneš, ako hoćeš da se oslobodiš svog dvojstva, i da ponovo postaneš jedinstvena ličnost.

Ovoga puta nisam držala njenog sina na krilu; on je svemu prisustvovao i izgleda da mu je razgovor koji su imali posle prve seanse bio dovoljan da se oslobodi straha.

Potvrдно sam klimula glavom. Za razliku od prethodnog puta, kad su svi jednostavno izašli kad je zamolila da je ostave nasamo s detetom, sada je Aja Sofija održala završnu besedu.

- Vi niste ovamo došli da dobijete pouzdane odgovore; moja je misija da vas isprovociram. U prošlosti, vladari i njihovi podanici obraćali su se proročijima, da bi im predkazala budućnost. Budućnost je, međutim, ćudljiva, jer zavisi od odluka donesenih u sadašnjosti. Kad vozite bicikl, morate da okrećete pedale, jer ako prestanete, pašćete.

Onima koji ovog časa sede na patosu i koji su došli da upoznaju svetu Sofiju samo zato što hoće da im ona potvrdi ono što već smatraju istinom, mogu jedino da kažem da više ne dolaze. Ili

neka počnu da plešu, i svojim plesom pokrenu na kretanje i one koji ih okružuju. Sudbina će biti neumoljiva prema osobama koje žele da žive u jednom već dovršenom svetu. Novi svet pripada Majci koja je došla, zajedno s Ljubavlju, da odvoji nebesa od vode. Ko veruje da je promašio u životu, grešiće i dalje. Ko je ubeđen da ne može drugačije da postupa, biće uništen rutinom. Ko je odlučio da se odupre promenama, biće pretvoren u prah i pepeo. Prokleti da su oni koji ne plešu i sprečavaju druge da plešu.

Iz očiju sujoj sevale varnice.

- Sad možete da idete.

Svi su izašli, a ja sam mogla da primetim zbunjenost na većini lici. Došli su da traže utehu, a našli su izazov. Hteli su da čuju da se ljubavlju može upravljati, a rečeno im je da plamen koji sve razdire nikad neće prestati da plamti paleći sve oko sebe. Hteli su da se uvere da su njihove odluke ispravne - da su njihovi muževi, žene, šefovi zadovoljni - a jedino što su čuli bile su reči sumnje.

Ipak, neki su se i smeškali. Bili su to oni koji su shvatili značaj igre, i sigurno će, počev od te večeri, pustiti da im tela i duše nespupatano leluju - iako će morati da plate određenu cenu, kao što to obično biva.

U sobi smo ostali samo dete, sveta Sofija, ja i Heron.

- Rekla sam ti da ostaneš sama.

Bez ijedne reči, Heron je uzeo svoj mantil i izašao.

Sвета Sofija me je gledala. Malo-pomalo, videla sam kako se ponovo pretvara u Atenu. Jedini način da opišem taj preobražaj jeste da pokušam da ga uporedim s promenom raspoloženja kod dece; kad detetu nešto nije po volji, možemo videti ljutnju u njegovim očima, ali čim se oraspoloži izgleda nam kao sasvim drugo dete, a ne ono koje je do malopre besnelo i kenjkalo. To «biće», ako se tako može nazvati, kao da se raspršilo u vazduhu čim je njegov posrednik (u ovom slučaju Atena) izgubio koncentraciju.

Sad sam se nalazila pred jednom ženom koja je delovala iscrpljeno.

- Skuvaj mi čaj.

Ona to meni naređuje! I to ne više sveopšta mudrost, već obična žena za koju je moj čovek zainteresovan, ili čak zaljubljen u nju. Kuda li će nas ta veza odvesti?

Pa ipak, jedan čaj neće uništiti moje samopoštovanje: zato sam otišla u kuhinju, zagrejala vodu, stavila unutra malo kamilice i vratila se u sobu. Dečak je spavao u njenom naručju.

- Ja ti se ne dopadam.

Nisam odgovorila.

- Ne dopadaš se ni ti meni - nastavila je. - Lepa si i elegantna, odlična si glumica, imaš kulturu i obrazovanje koje ja nikad nisam stekla, iako se moja porodica mnogo trudila oko toga. Ali si nesiurna, arogantna, nepoverljiva. Kao što reče sveta Sofija, ti si udvojena ličnost, a trebalo bi da budeš jedinstvena.

- Nisam znala da se sećaš onoga što si govorila u transu, jer to znači da si ti udvojena: Atena i Aja Sofija.

- Mogu imati dva imena, ali sam samo jedna - ili sam sve osobe na svetu. I baš to i hoću da kažem: pošto sam i jedna i sve, ona iskra koja se pojavljuje kad padnem u trans, daje mi precizna uputstva. Naravno da sam polusvesna sve vreme, ali govorim stvari koje izlaze iz nekog nepoznatog dela mene: kao da se hranim na nedrima Majke, onim mlekom koje teče kroz duše svih nas i pronosi znanje po Zemlji.

Prošle nedelje, kad sam prvi put stupila u kontakt s tim novim obličjem, rečeno mi je nešto što mi je u tom trenutku zvučalo apsurdno: da treba da te poučavam.

Napravila je pauzu.

- Naravno, pomislila sam da buncam, jer ne osećam ni najmanje simpatija prema tebi.

Ponovo je napravila pauzu, dužu od prethodne.

- Ali danas je Izvor ponovo na tome insistirao. I ja ti sad saopštavam tu odluku.

- Zašto je zoveš Aja Sofija?

- Ja sam je tako krstila; to je ime jedne džamije koju sam videla u nekoj knjizi, i koja mi se mnogo dopala.

Ako hoćeš, možeš da postaneš moja učenica. Uostalom, s tom namerom si i došla prvi put kod mene. A i sva ova nova dešavanja u mom životu, uključujući i otkriće Aja Sofije, podstaknuta su time što si ti jednog dana ušla na ova vrata i rekla:

«bavim se pozorištem...» itd.

- I naučićeš me svemu što znaš?

- Svemu što ne znam. I ja ću da učim istovremeno sa tobom, dogod budemo bile u kontaktu. To sam ti rekla i prvi put kad smo se videle, i sad ti ponavljam. Kad budem naučila sve što mi treba, krenućemo svaka svojim putem.

- Možeš da učiš nekoga ko ti se ne dopada?

- Mogu da volim i poštujem nekoga ko mi se ne dopada. Oba puta kad sam bila u transu, ugledala sam tvoju auru - bila je najrazvijenija koju sam videla u životu. Ti možeš da predstavljaš različitost na ovom svetu, ako prihvatiš moj predlog.

- Naučićeš me da vidim aure?

- Ni ja sama nisam znala da sam za to sposobna, sve dok je nisam prvi put spazila. Ako je i to deo tvog puta, ovladaćeš i tom sposobnošću.

Shvatila sam da i ja mogu da volim nekoga ko mi se ne dopada. Zato sam i pristala.

- Hajde sada da taj pristanak pretvorimo u jedan ritual. Rituali nas uvek uvode u jedan nepoznati svet, ali znamo da se ne smemo igrati sa stvarima koje ga sačinjavaju. Nije dovoljno dati pristanak; moraš biti spremna da sav svoj život staviš na kocku. I to bez mnogo razmišljanja. Ako si onakva kakvom te ja zamišljam, nećeš reći: «moram malo da razmislim.» Reći ćeš...

- Spremna sam. Pređimo na ritual. Gde si ga naučila?

- Naučiću ga sada. Nemam više potrebe da remetim svoj ritam da bih stupila u dodir sa iskrom Velike Majke, jer kad se ona jednom useli u dušu, lako ju je ponovo naći. Već znam koja vrata treba da otvorim, iako su sakrivena među bezbroj ulaza i izlaza. Treba mi samo malo tišine.

Opet tišina!

Stajale smo tamo, širom otvorenih očiju, gledajući se netremice, kao da se spremamo za dvoboj na život i smrt. Rituali! Pre no što sam prvi put pozvonila na Atenina vrata, već sam prisustvovala nekolicini obreda. A sve što sam time dobila bilo je da se na kraju osećam iskorišćenom, omalovaženom, pred jednim vratima koja su mi oduvek bila na dohvat ruke, ali koja nikad nisam uspela da otvorim. Rituali!

Međutim, Atena ništa nije radila; samo je popila malo čaja koji sam joj spremila.

- Ritual je gotov. Zamolila sam te da učiniš nešto za mene, i ti si to uradila. Sad je red na tebe da mi nešto zatražiš.

Omah sam pomislila na Herona. Ali nije bio pogodan trenutak.

- Skini se.

Nije pitala zbog čega. Pogledala je dečaka, uverila se da spava i počela da skida džemper.

- Ne treba - prekinula sam je. - Ne znam zašto sam ti to tražila.

Ali ona je nastavila da se skida. Bluzu, farmerke, prsluče - odmerila sam njene grudi, najlepše koje sam do tada videla. Na kraju je skinula i gaćice. Stajala je nepomično, nudeći mi svoju golotinju.

- Blagosiljaj me - reče Atena.

Da blagosiljam svoju učiteljicu? Ali već sam učinila prvi korak i nisam mogla da se zaustavim na pola puta. Zato sam umočila prste u šolju s čajem i poprskala je po telu.

- Kao što se ova biljka probrazila u tečnost, i kao što se ova voda pomešala sa biljkom, blagosiljam te i molim Veliku Majku da izvor iz koga potiče ova voda nikad ne prestane da teče, i da zemlja iz koje je nikla ova biljka uvek bude plodna i darežljiva.

Iznenadile su me te moje reči: nisu poticale ni iz mene ni izvan mene. Činilo mi se kao da sam ih oduvek znala i kao da sam već bezbroj puta to učinila.

- Dobila si blagoslov i sad možeš da se obučeš.

Ali ona je i dalje stajala kao ukopana, gola, s osmehom na usnama. Sta li je htela? Ako je Aja Sofija zaista u stanju da vidi aure, znala je da ja nemam nikakvu želju da se upuštam u vezu s jednom ženom.

- Samo trenutak.

Uzela je dečaka u naručje, odnela ga u njegovu sobu, a onda se vratila.

- Skini se i ti.

Ko je to zahtevao? Aja Sofija, koja mi je govorila o mojim potencijalima i smatrala me savršenom učenicom? Ili Atena, koju sam slabo poznavala ali koja je izgleda bila spremna na sve? Zena koju je život naučio da prelazi svoje granice, da utoli svaku radoznalost?

Ali već smo ušle u neku vrstu sukoba koji ne dozvoljava uzmicanje. Skinula sam se s istom ležernošću kao i ona, s istim osmehom i pogledom.

Uzela me je za ruku i sele smo na divan.

Narednih pola sata Atena i Aja Sofija pojavljivale su se naizmenično; htele su da znaju koji su moji sledeći koraci. Sto su me duže ispitivale, ja sam sve jasnije uviđala da je sve zaista zapisano ispred mene, a da su vrata ostajala zatvorena zato što nisam shvatala da sam ja jedina osoba na svetu koja je ovlašćena da ih otvori.

Heron Rajan, novinar

Sekretar redakcije mi predaje jednu video kasetu; odlazimo u salu za projekcije da je pogledamo.

Snimljena je ujutru dana 26. aprila 1986. godine, i prikazuje uobičajene prizore iz života u jednom običnom gradu. Neki čovek sedi i pije kafu. Jedna majka na ulici gura kolica s bebom. Ljudi žure na posao, dve tri osobe stoje na stanici i čekaju autobus. Neki gospodin čita novine na klupi u parku.

Ali traka nije ispravna: pojavljuju se horizontalne pruge. Možda treba pritisnuti dugme za «tracking». Ustajem da to uradim, ali me sekretar zaustavlja:

- Tako je snimljeno. Nastavi da gledaš.

Slike malog provincijskog grada i dalje se smenjuju na ekranu, ali nema baš ničeg zanimljivog, samo scene iz svakodnevnog života.

- Možda neki od ovih ljudi znaju da se dogodila nesreća na svega dva kilometara odande - kaže moj šef. - Moguće je čak i da znaju da ima trideset mrtvih; to je veliki broj, ali nedovoljan da stanovnike grada izbací iz kolotečine.

Slike sad prikazuju parkirane školske autobuse. Ostaće tako dani, a da se ništa neće desiti. Film je izuzetno lošeg kvaliteta.

- Nije u pitanju «tracking». Reč je o radijaciji. Traku je snimila KGB, tajna obaveštajna služba Sovjetskog Saveza.

U noći 26. aprila, u 1.23 h, u Cernobilju, u Ukrajini, desila se najgora nesreća koja je ikad izazvana ljudskom rukom. Usled eksplozije na jednom reaktoru nuklearne centrale, žitelji te oblasti bili su izloženi radijaciji devedeset puta jačoj od one koju je izazvala bomba bačena na Hirošimu. Bilo je neophodno odmah evakuisati čitav region, ali niko, apsolutno niko ništa nije rekao - na kraju krajeva, vlada nikad ne greši. Tek nedelju dana kasnije, na trideset i drugoj strani jednog lokalnog lista pojavila se notica od pet

redaka, s veću o pogibiji radnika centrale, ali bez ikakvih dodatnih objašnjenja. U međuvremenu, u celom bivšem Sovjetskom Savezu, svečano je proslavljen praznik rada, a u Kijevu, glavnom gradu Ukrajine, ljudi su defilovali na paradi ne sluteći da u vazduhu lebdi nevidljiva smrt.

A onda je zaključio:

- Hoću da odeš tamo i vidiš kako izgleda Cernobilj danas. Unapreden si u specijalnog izveštača. Dobićeš povišicu od 20%, i moći ćeš sam da biraš koju vrstu članka ćeš da napišeš.

Trebalo je da skačem od radosti, ali mene je obuzela duboka tuga, koju sam morao da sakrijem. S njim nije bilo moguće raspravljati, kazati mu da u tom trenutku postoje dve žene u mom životu i da ne želim da napuštam London, jer su u igri moj život i moja duhovna ravnoteža. Pitam kad treba da putujem, a on odgovara «što pre», jer kolaju glasine da neke zemlje drastično povećavaju proizvodnju nuklearne energije.

Uspevam časno da se izvučem, objasnivši da najpre treba da konsultujem stručnjake, da se upoznam s predmetom: čim prikupim neophodnu građu, krenuću bez oklevanja.

On se slaže, steže mi ruku, čestita. Nemam vremena da porazgovaram s Andreom - dolazim kući, ali ona se još nije vratila iz pozorišta. Brzo me savladava san i ponovo se budim tek ujutru zatekavši cedulju na kojoj piše da je otišla na posao i da me kafa čeka na stolu.

I ja odlazim na posao, trudim se da zadovoljim šefa koji mi je «poboljšao život», telefoniram stručnjacima za radijaciju i nuklearnu energiju. Saznajem da je preko devet miliona ljudi na svetu bilo direktno pogođeno nesrećom, uključujući i tri ili četiri miliona dece. Onih prvobitnih trideset mrtvih, pretvorilo se, prema podacima stručnjaka Džona Gofmansa, u 475 000 slučajeva kancera sa smrtnim ishodom, i isto toliko obolelih od izlečivih oblika tumora.

Dve hiljade gradova i sela jednostavno je izbrisano sa geografske karte. Prema izvorima Ministarstva zdravlja Belorusije, u

periodu od 2005. do 2010. očekuje se značajan porast obolelih od raka štitaste žlezde, takođe kao posledica radijacije. Drugi ekspert mi objašnjava da osim tih devet miliona ljudi koji su direktno bili izloženi zračenju, više od 65 miliona u različitim zemljama sveta, posredno je zaraženo konzumiranjem ozračene hrane.

To je vrlo ozbiljna tema koja zasluđuje da joj se posveti maksimalna pažnja. Krajem dana vraćam se u kancelariju sekretara redakcije da mu kažem da ću otići u Černobilj tek na datum godišnjice nesreće - a do tada ću moći da nastavim da istražujem, da konsultujem druge specijaliste i da vidim kako je engleska vlada reagovala na tragediju. Ponovo se slaže.

Telefoniram Ateni - pošto stalno govori da se zabavlja s nekim iz Skotland Jarda, sad je pravi trenutak da je zamolim za uslugu, jer Černobilj ne spada u državne tajne, a ni Sovjetski Savez više ne postoji. Ona obećava da će da razgovara sa svojim «verenikom», ali kaže da ne garantuje da ću dobiti željene odgovore.

Kaže takođe da sutra putuje u Skotsku, i da se vraća tek na sastanak s grupom.

- Kakvom grupom?

Grupom, odgovara. Znači li to da se sve pretvara u običnu rutinu? Kada ćemo moći da se nađemo nasamo, da razgovaramo i raščistimo stvari koje vise u vazduhu, a tiču se samo nas dvoje?

Ali ona je već spustila slušalicu. Vraćam se kući, gledam vesti, večeram sam, odlazim po Andreu u pozorište. Stižem taman na vreme da odgledam kraj predstave, i na svoje veliko iznenađenje, stičem utisak da osoba na pozornici nije ona ista s kojom sam živeo već skoro dve godine; ima nečeg magičnog u njenim pokretima, a dijalozi i monolozi koje izgovara izlaze iz njenih usta s nekom naročitom ubedljivošću na koju nisam navikao. Vidim jednu tuđu, nepoznatu ženu, koju bih voleo da imam pored sebe. Tek kasnije postajem svestan da to nije nikakva strankinja, već osoba koja je zaista stalno pored mene.

- Kako je prošao razgovor sa Atenom? - pitam je dok se vraćamo kući.

- Dobro. A tvoj posao?

Promenila je temu. Kažem joj da sam unapređen, pričam o Cernobilju, ali ona ne pokazuje neko naročito zanimanje. Počinjem da mislim da polako gubim sadašnju ljubav, a da još nisam stekao buduću. Ali čim smo ušli u stan, ona me poziva da se zajedno okupamo, i za tili čas eto nas u krevetu. Pre toga je već odvrnula do daske onu Ateninu muziku (objasnila mi je da je dobila kopiju) i rekla da ne mislim na komšije jer se uvek i suviše obaziremo na njih, pa nikad ne stignemo da živimo svoj život.

Ono što se dešavalo, otad pa nadalje, prevazilazi moje moći poimanja. Ko zna, možda je žena koja je vodila ljubav sa mnom na jedan divljački način, napokon oslobodila svoju seksualnost - ali je to naučila ili otkrila uz pomoć neke druge žene?

Jer, dok me je stezala s neviđenom žestinom, nepresteno je ponavljala:

- Danas sam ja tvoj muškarac, a ti si moja žena.

Za tih sat vremena iskusio sam stvari koje se nikad ranije nisam usudio ni da pokušam. U pojedinim trenucima, obuzimao me je stid i želja da je zamolim da prestane, ali ona je suvereno vladala situacijom i ja sam se prepustio - jer nisam ni imao izbora. A, što je najgore, bio sam strašno radoznao.

Na kraju, bio sam isceden kao limun, ali je zato Andrea bila orna da nastavi, s obnovljenom energijom.

- Pre nego što zaspiš, hoću nešto da znaš - rekla je. - Ako nastaviš ovim putem, seks će ti pružiti priliku da vodiš ljubav s bogovima i boginjama. To je ono što si sada iskusio. Zato treba da budeš svestan da sam probudila Majku, koja postoji u tebi.

Hteo sam da je pitam da li je to naučila od Atene, ali nisam imao hrabrosti.

- Reci mi da ti se dopalo da budeš žena za jednu noć.

- Jeste, dopalo mi se. Ne znam da li će mi se uvek dopadati, ali to je nešto što me je istovremeno i uplašilo i obradovalo.

- Reci mi da si oduvek želeo da iskusiš ovako nešto.

Jedno je kad čovek pusti da ga određena situacija ponese, a ne-

što sasvim drugo kad hladnokrvno komentariše ono što se desilo. Zato ništa nisam rekao - iako nisam sumnjao da je znala odgovor.

- Pa dobro - nastavila je Andrea. - Sve je to bilo u meni, a ja to nisam znala. Isto tako, u meni je bila i maska koja je danas pala, dok sam stajala na pozornici. Jesi li primetio neku razliku?

- Naravno. Zračila si nekom naročitom svetlošću.

- Harizma: božanska sila koja se manifestuje u čoveku i u ženi. Natprirodna moć koju ne treba nikome da pokazujemo, jer svi uspevaju da je opaze, čak i manje osetljive osobe. Ali to može da se desi tek kad ostanemo goli, kad umremo za svet i ponovo se rodimo za sebe. Sinoć sam ja umrla. A danas, kad sam se našla na pozornici i shvatila da radim upravo ono što sam izabrala, ponovo sam se rodila iz svog pepela.

Oduvek sam se trudila da budem ono što jesam, ali nisam uspevala. Nastojala sam da impresioniram druge, vodila pametne razgovore, udovoljavala svojim roditeljima, i istovremeno koristila sva moguća sredstva da postignem ono što želim. Uvek sam krčila sebi put krvlju, suzama, snagom volje - ali sam tek juče shvatila da sam izabrala pogrešan metod. Moj san nije zahtevao ništa od toga: trebalo je samo da mu se prepustim, a kad se javi patnja, da stegnem zube, dok bol ne prode.

- Zašto mi sve to govoriš?

- Pusti me da završim. Na tom putu gde je izgledalo da je patnja jedino pravilo, ja sam se borila za stvari za koje se ne vredi boriti. Na primer, za ljubav. Covek je ili oseća, ili nema te sile na svetu koja može da je izazove.

Možemo da se pretvaramo da volimo. Možemo da se naviknemo na drugoga. Možemo ceo život da izgradimo na prijateljstvu i saučesništvu. Možemo da zasnujemo porodicu, da vodimo ljubav svake noći, da doživljavamo orgazam, pa da ipak osećamo neku patetičnu prazninu u svemu tome, nešto važno što nam nedostaje. U ime svega što sam naučila o odnosima između muškarca i žene, pokušavala sam da se borim za stvari koje nisu bile vredne tolikog truda. A među njima si i ti.

Danas, dok smo vodili ljubav, dok sam ja davala sve od sebe i osećala da i ti pružaš najbolje što možeš, najednom sam shvatila da me tvoje «najbolje» više ne zanima. Još noćas ću spavati pored tebe, ali sutra odlazim. Pozorište je moj ritual i tamo mogu da izrazim i razvijem ono što želim i osećam.

Počeo sam da se kajem zbog svega - zbog toga što sam išao u Transilvaniju i tamo slučajno sreo jednu ženu koja je sad možda uništavala moj život, zbog toga što sam inicirao prvo okupljanje «grupe» i što sam priznao svoju ljubav u jednom restoranu. U tom trenutku, mrzeo sam Atenu.

- Znam šta sad misliš - rekla je Andrea. - Da mi je tvoja prijateljica isprala mozak. Ali to uopšte nije tačno.

- Ja sam muškarac, iako sam se maločas ponašao u krevetu kao žena. I, kako stvari stoje, pripadam jednoj vrsti u izumiranju, jer ne vidim baš mnogo muškaraca oko sebe. Malo ko bi se usudio da rizikuje ovo što ja rizikujem.

- Uopšte ne sumnjam u to, i zato ti se divim. Ali da li ćeš me ikad upitati ko sam, šta mislim, šta želim?

Pitao sam je.

- E pa, želim sve. Želim i grubost i nežnost. Želim da smetam komšijama i da pokušam da ih odobrovoljim. Ne želim žene u krevetu, nego muškarce, prave muškarce - kao što si ti, na primer. Koji me vole ili me iskorišćavaju, svejedno - moja ljubav je iznad toga. Hoću da volim slobodno i hoću da i svi oko mene rade to isto.

I najzad, sa Atenom sam pričala samo o jednostavnim stvarima koje bude potisnutu energiju. Kao što je, recimo, vođenje ljubavi. Ili hodanje ulicom, kad ponavljaš sebi: »to sam ja, ovde i sada.« Ništa naročito, nikakav tajni ritual: jedina okolnost koja je činila taj naš susret donekle neobičnim, jeste to što smo obe bile gole. Odsad pa nadalje, viđaćemo se svakog ponedeljka, a ako budem imala nešto da kažem, reći ću to posle seanse - nemam nikakvu želju da postanem njena prijateljica.

Isto tako i ona, kad oseti potrebu da s nekim nešto podeli, ide

u Škotsku da se nađe s izvesnom Edom, koju, uzgred budi rečeno, i ti poznaješ, a nikad mi je nisi pominjao.

- Ali ja se nje i ne sećam!

Osetio sam da se Andrea malo smirila. Skuvala je kafu koju smo oboje popili. Ponovo je bila nasmejana, i raspitivala se o mom unapređenju. Dodala je i da se brine za te susrete ponedeljkom, jer je saznala da su prijatelji prijatelja pozvali još neke ljude, a prostor je mali. Upinjao sam se iz petnih žila da ubedim sebe da je sve to bio samo nervni napad, predmenstrualna napetost, kriza ljubomore.

Zagrlio sam je, a ona mi se šćućurila na ramenu. Čekao sam da zaspi, iako sam bio iscrpljen. Te noći ništa nisam sanjao, niti sam imao bilo kakav predosećaj.

Sutradan ujutru, kad sam se probudio, video sam da nema njenih haljina. Ključ od stana bio je na stolu, bez cedulje, bez ijedne reči oproštaja.

Didre O' Nil, poznata kao Eda

Ljudi mnogo čitaju priče o vešticama, vilama, paranormalnim fenomenima, o deci opsednutoj zlim dusima. Mnogo se gledaju i filmovi u kojima se obavljaju rituali s pentagramima, mačevima i prizivaju natprirodne sile. Nemam ništa protiv: treba pustiti mašti na volju, treba omogućiti ljudima da ižive svoje iracionalne potrebe. Onaj ko prođe kroz sve te faze a ne podlegne obmanama, na kraju stupa u kontakt sa Tradicijom.

Autentična Tradicija ima svoje zlatno pravilo: učitelj nikad ne govori učeniku šta treba da radi. Oni su samo saputnici na istom putovanju, koji dele isti, težak doživljaj «iščudavanja» pred utiscima koji se neprestano smenjuju, pred vidicima koji se otvaraju, pred vratima koja se zatvaraju, pred rekama koje im se katkad ispreče na putu kao naizgled nesavladive prepreke - a koje u stvarnosti ne moraju da se preplave nego obiđu.

Postoji samo jedna razlika između učitelja i učenika: prvi oseća malo manji strah nego drugi. Zato, kad sednu za sto ili pored vatre da porazgovaraju, iskusniji predlaže: «Zašto ne bi učinio to i to?». Nikad ne kaže: «idi tuda i tuda, i stići ćeš tamo gde sam i ja stigao», jer je svaki put jedini i jedinstven, i svaka je sudbina lična i pojedinačna.

Pravi učitelj podstiče kod učenika hrabrost da naruši ravnotežu vlastitog sveta, iako se i sam pomalo plaši stvari na koje je nailazio, a još više onoga što se krije iza sledeće krivine.

Ja sam bila mlada lekarka, puna entuzijazma, kad sam se zaputila u unutrašnjost Rumunije, u okviru programa engleske vlade o međudržavnoj razmeni. Pošla sam, željna da pomazem drugima, noseći lekove u prtljagu i jasne predstave u glavi. Bila sam ubeđena da znam kako ljudi treba da se ponašaju, šta je potrebno za sreću, koje snove treba da negujemo u sebi, kako treba da se razvijaju međuljudski odnosi. Iskrcala sam se u Bukureštu, u vreme one

krvave i sumanute diktature, a odatle otišla u Transilvaniju, kao deo tima za masovnu vakcinaciju tamošnjeg stanovništva.

Nisam shvatala da sam u tom trenutku predstavljala samo jednog od bezbroj pionera na zamršenoj šahovskoj tabli, po kojoj su nevidljive ruke manipulisale mojim idealima, i gde je sve što sam mislila da činim za čovečanstvo imalo drugačije ciljeve: da se uspostavi vlast diktatorovog sina, a Engleskoj omogući prodaja oružja na tržištu koje su držali Sovjeti.

Moje plemenite namere brzo su se raspršile kao mehurići od sapunice, čim sam uvidela da same vakcine nisu dovoljne, jer su u toj oblasti harale i druge bolesti. Neprestano sam pisala u Englesku tražeći dodatna sredstva, ali bez uspeha - poručili su mi da se brinem samo za ono za šta sam zadužena.

Osećala sam se nemoćnom, ogorčenom. Upoznala sam bedu izbliza i mogla sam bar malo da je ublažim, samo da mi je neko pružio minimalnu novčanu pomoć, ali izgleda da nikog nisu zanimali rezultati. Našoj vladi su jedino bile važne vesti u novinama, kako bi mogla da pokaže biračima i političkim partijama da je poslala svoje humanitarne misije u razne delove sveta. Imali su dobre namere - osim prodaje oružja, naravno.

Pala sam u očajanje; u kakvom to idiotskom svetu živimo? Jedne večeri, krenula sam u šumu, okovanu snegom i ledom, huleći na Boga, koji je bio nepravedan prema svemu i prema svima. A onda, dok sam sedela ispod jednog hrasta, prišao mi je moj zaštitnik. Rekao mi je da mogu da umrem od hladnoće, ali ja sam mu odgovorila da sam lekar i da poznajem granice ljudskog tela. I baš u trenutku kad sam se približila tim granicama, pojavio se neko da me vrati natrag. Upitala sam ga šta tu radi.

- Razgovaram s jednom ženom koja me sluša, jer su muškarci postali gluvi.

Mislila sam da se to odnosilo na mene. Međutim, nije: žena koju je pomenuo, bila je sama šuma. Cim sam videla tog čoveka koji hoda između drveća, mašući rukama i izgovarajući reči koje nisam mogla da razumem, neki mir mi se, kao melem, spustio na

srce; na kraju krajeva, nisam ja jedina na svetu koja priča sama sa sobom. Kad sam se spremala da se vratim, on mi je ponovo prišao.

- Znam ko si ti - rekao je. - U selu te bije glas da si dobrodušna, uvek dobro raspoložena i spremna svakome da pomogneš. Alija vidim nešto drugo: bes i razočaranje.

Ne znajući da li imam pred sobom nekog vladinog špijuna, odlučila sam da kažem sve što me tišti - morala sam da dam sebi oduška, pa makar i po cenu da budem uhapšena. Krenuli smo zajedno prema poljskoj bolnici u kojoj sam radila; uvela sam ga u spavaonicu koja je u to vreme bila prazna (moje kolege su otišle na neku proslavu u gradu) i ponudila ga pićem. Izvadio je jednu bocu iz svog džepa.

- «Palinka» - rekao je, misleći na tradicionalno piće iz tog kraja, rakiju s vrlo visokim procentom alkohola. - Nudim te da probaš.

Pijuckali smo zajedno i ja nisam ni primetila da sam se napila. Postala sam svesna svog stanja tek kad sam htela da odem u kupatilo: zateturala sam se i pručila na pod.

- Ne pomeraj se - rekao je čovek. - Dobro pogledaj šta ti je pred očima.

Kolona mrava.

- Svi misle da su oni vrlo mudri. Imaju pamćenje, inteligenciju, sposobnost za organizaciju, smisao za žrtvovanje. Traže hranu preko leta, čuvaju je za zimu, a sad ponovo izlaze, ovog ledenog proleća, da rade. Kad bi svet sutra bio uništen u atomskom ratu, mravi bi preživeli.

- Otkud vi sve to znate?

- Studirao sam biologiju.

- Pa zašto se onda, kog đavola, ne posvetite radu na poboljšanju uslova života svojih zemljaka? Zašto sami lutate po šumi i pričate s drvećem?

- Prvo i prvo, nisam bio sam; osim drveća, i ti si me slušala. Ali odgovoriću ti na pitanje; napustio sam biologiju da bih se bavio kovačkim zanatom.

Ustala sam na jedvite jade. Vrtelo mi se u glavi, ali bila sam dovoljno svesna da shvatim situaciju tog nesrećnika. Uprkos završenim studijama, nije uspeo da nađe posao. Rekla sam mu da se to dešava i u mojoj zemlji.

- Ne radi se o tome. Napustio sam biologiju jer sam zaista želeo da postanem kovač. Još od detinjstva bio sam opčinjen tim ljudima koji kuju gvožđe, komponujući neku čudnu muziku, dok okolo lete varnice, a onda spuštaju usijanu kovinu u vodu i podižu oblake pare. Ja sam bio nesrećan kao biolog, jer sam oduvek sanjao da tvrdi metal oblikujem u meke i nežne forme. Sve dok se jednog dana nije pojavio zaštitnik.

- Zaštitnik?

- Gledajući ove mrave kako rade tačno ono za šta su programirani, čovek mora da usklikne: »to je fantastično!«. Stražari su genetski predodređeni da se žrtvuju za kraljicu, radnici nose listove deset puta teže od sebe, inženjeri probijaju tunele koji odolevaju olujama i poplavama. I svi su u svakoj prilici spremni da se upuste u smrtonosnu bitku s neprijateljem, da pate i stradaju za zajednicu, ali se nikad ne pitaju: »šta mi to ovde radimo?«.

Ljudi su se oduvek trudili da oponašaju savršeno ustrojeno društvo mrava. Kao biolog, i ja sam svojski ispunjavao svoje dužnosti, sve dok mi neko nije postavio ovo pitanje:

«Jesi li zadovoljan onim što radiš?»

Odgovorio sam: »Naravno da jesam, jer sam koristan svome narodu.«

«I to ti je dovoljno?»

Nisam znao da li je dovoljno, ali rekao sam toj osobi da je arogantna i sebična.

Odgovorila je: »Može biti. Ali time postižeš samo jedan rezultat: nastavljaš da ponavljaš ono što čovek radi od svog postanka do danas, a to je očuvanje postojećeg poretka stvari.

«Ali svet je napredovao», odgovorio sam. Onda me je on upitao da li poznajem istoriju - naravno da poznajem. Postavio mi je novo pitanje: »zar pre nekoiiiko hiljada godina nismo već bili spo-

sobni da podižemo velike građevine, kao što su, na primer, piramide? Zar nismo umeli da obožavamo bogove, da tkamo, da palimo vatru, da nalazimo sebi ljubavnice i supruge, da prenosimo pisane poruke? Naravno da jesmo. Ali, iako smo s vremenom uspeli da zamenimo besplatan robovski rad današnjim radom za platu, jedini pravi napredak postignut je na polju nauke. Ljudi i dan-danas postavljaju sebi ista pitanja kao i njihovi davi prec. Drugim rečima - uopšte nisu evoluirali. Tek tada mi je sinulo: osoba koja mi je postavljala ta pitanja bila je neko koga je samo nebo poslalo - anđeo, zaštitnik.

- Zašto ga zovete zaštitnikom?

- Zato što mi je rekao da postoje dve tradicije: jedna koja nam nalaže da ponavljamo iste postupke, vekovima, i druga, koja nam otvara vrata nepoznatog. Ali ta druga tradicija je zahtevna, neprijatna i opasna, jer, ako bi stekla mnogobrojne sledbenike na kraju bi uništila društvo koje je, s teškom mukom, organizovano po uzoru na mrave. Zbog toga je ta druga tradicija morala da se neguje u tajnosti, i uspela je da se održi stotinama godina samo zahvaljujući okultnom jeziku, jeziku simbola koji su razvile njene pristalice.

- Jeste li ga pitali još nešto?

- Naravno. Jer iako sam ja to poricao, on je znao da nisam zadovoljan onim što radim. Moj zaštitnik je rekao: »plašim se da učinim korake koji nisu ucrtani na mapi, ali, uprkos mom strahu, na kraju dana život mi izgleda mnogo interesantniji.»

Mene je najviše zanimalo da saznam što više o tradiciji, a njegovu objašnjenje je glasilo otprilike ovako: »dokle god Bog bude bio samo muškarac, uvek ćemo imati dovoljno hrane za jelo i krov nad glavom. Ali kad Majka napokon bude povratila svoju slobodu, možda ćemo morati da spavamo na otvorenom i da živimo od ljubavi, ali ćemo tek tada biti u stanju da uspostavimo ravnotežu između emocija i rada.

Onda me je čovek koji će postati moj zaštitnik, upitao: »Da nisi biolog, šta bi voleo da budeš?«

Rekao sam: »Kovač. Ali slaba plata od tog zanata«. Na to mi je on uzvratio: »e pa kad ti dojadi da budeš ono što nisi, okreni se razonodi i slavljenju života, udarajući čekićem po gvožđu. S vremenom, otkrićeš da ti to pruža ne samo zadovoljstvo, nego i smisao.

- Akako mogu da sledim onu tradiciju koju si pominjao?

- Već sam ti rekao, putem simbola. Počni time što ćeš raditi ono što želiš, a sve ostalo će ti se samo otkriti. Moraš da veruješ da je Bog majka koja brine o svojoj deci i ne dozvoljava da im se ikakvo zlo dogodi. Ja sam krenuo tim putem, i, kao što vidiš, ostao sam živ. I drugi su birali isti put, ali su često smatrani ludim, neodgovornim, sujevernim. Tražili su u prirodi nadahnuće koje ona nosi u sebi, od kako je sveta i veka. To su oni koji su podigli piramide, ali i oni koji su stvorili i usavršili i jezik simbola.

Kad je izgovorio te reči, otišao je, i nikad ga više nisam video.

U svakom slučaju, od tog trenutka, počeli su da mi se ukazuju simboli, jer mi je taj razgovor otvorio oči. Onda sam, jedne večeri, rekao svojim da sam, iako imam sve što jedan čovek može da poželi, u suštini duboko nesrećan. Bilo mi je teško da donesem tu odluku, ali morao sam da priznam i sebi i drugima da sam stvoren da budem kovač. Moja žena se pobunila, rekavši: zar ti, koji si rođen kao Ciganin, koji si morao da podneseš silna poniženja da bi postao to što si danas, hoćeš sve da baciš u vodu i počneš iz početka? Za razliku od nje, moj sin je bio presrećan: i on je voleo da gleda kovače u našem selu, a mrzeo laboratorije u velikim gradovima.

Otada sam počeo da delim svoje vreme između bioloških istraživanja i šegrtovanja kod jednog kovača. Bio sam umoran, ali mnogo zadovoljniji nego pre. Posle izvesnog vremena, napustio sam posao i otvorio svoju radnju, koja je, u početku, bila čist promašaj; baš u trenutku kad sam počeo da verujem u život, stvari su se znatno pogoršale. A onda sam, jednog dana, dok sam radio, shvatio da se preda mnom nalazi jedan simbol.

Dobijao sam neobrađene komade gvožđa i trebalo je od njih

da napravim delove automobila, poljoprivrednih mašina, kuhinjski pribor. Kako se to radi? Prvo, zagrejem komad gvožđa do usijanja, dok ne postane crven. Zatim uzmem najteži čekić i udaram njime po usijanom gvožđu, bez milosti, sve dok ne postignem željeni oblik.

Zatim ga umačem u kofu s hladnom vodom, a cela se radionica ispunjava šištanjem pare, dok gvožđe cvrči i ciči zbog nagle promene temperature.

Ponavljam taj postupak sve dok ne dobijem savršen proizvod, jer jedanput nije dovoljno.

Kovač napravi dugu pauzu, upali cigaretu i nastavi:

- Ponekad komad koji obrađujem ne može da podnese taj tretman. Ispuca od usijanja, udaraca i hladne vode. Kad vidim da od njega nikad neće postati ralo za plug ili osovina motora, bacam ga na gomilu starog gvožđa pored ulaza u kovačnicu.

Posle još jedne duge pauze, usledio je zaključak:

- Znam da me Bog iskušava bacajući me u oganj nedaća, do usijanja. Podnosim udarce života, a ponekad sam tako hladan i neosetljiv kao voda od koje gvožđe ciči. Ali uvek imam samo jednu molbu: «Bože moj, Majko moja, nemoj da odustaješ, sve dok ne poprimim oblik koji od mene očekuješ. Postupaj po svom najboljem nahođenju, onoliko dugo koliko smatraš da je neophodno, ali nemoj nikad da me baciš u staro gvožđe, na otpad odbačenih duša.»

Kad sam završila razgovor s tim čovekom, iako sam bila pijana, znala sam da se moj život promenio. Postojala je čitava jedna tradicija u pozadini svega što smo naučili, i ja sam samo morala da potražim osobe koje su, svesno ili nesvesno, uspevale da ispolje tu žensku stranu Boga. Umesto da nastavim da proklinjem vladu i njene političke smicalice, rešila sam da se posvetim onome što sam istinski želela: lečenju svojih bližnjih. Ostalo me više nije zanimalo.

Pošto nisam raspolagala neophodnim sredstvima, zbližila sam se s meštanim, koji su me uputili u tajne lekovitog bilja. Saznala sam da postoji narodna tradicija koja je poticala iz pradavne prošlosti i koja se prenosila s kolena na koleno, iskustvom, a ne tehničkim znanjima. Pomoću nje sam bila u stanju da znatno proširim svoje mogućnosti delovanja, jer se moj boravak tamo više nije svodio na puko izvršavanje zadatka koji mi je postavio moj fakultet, niti na pomoć britanskoj vladi da prodaje oružje a još manje na učešće, pa makar i nesvesno, u širenju propagande pojedinih političkih partija.

Bila sam tamo jer me je lečenje ljudi činilo srećnom.

To me je približilo i prirodi, usmenom predanju i biljkama. Po povratku u Englesku, odlučila sam da popričam o tome s nekolici- nom kolega lekara. Pitala sam ih: »da li uvek tačno znate koje le- kove treba da prepisete, ili vam ponekad pomaže intuicija?«. U to- ku razgovora, kad bi led bio probijen, gotovo svi su priznavali da ih vrlo često vodi neki glas, a kad ne poslušaju njegove savete, on- da promaše terapiju. Iako koriste sva raspoloživa dostignuća nau- ke, znaju da postoji jedan tamni kutak u ljudskom mozgu u kome se krije pravi smisao lečenja, i najbolja odluka koju treba doneti.

Moj zaštitnik je iz temelja poljuljao moj svet - iako je bio ci- ganski kovač. Počela sam redovno da ga posećujem u njegovom selu, najmanje jedanput godišnje, i tada smo raspravljali o načinu na koji nam se život ukazuje pred očima kad se usudimo da stvari posmatramo drugačije. Za vreme jedne od tih poseta, upoznala sam i druge njegove učenike, pa smo zajedno razgovarali o našim strahovima i našim uspesima. Zaštitnik je govorio: »i ja osećam strah, ali u tim trenucima otkrivam jednu mudrost koja prevazilazi sva moja znanja, i nastavljam napred.«

Danas odlično zarađujem kao lekarka u Edinburgu, a zarađi- vala bih još i više kad bih se preselila u London, ali više volim da uživam u životu i da imam dovoljno slobodnog vremena. Radim ono što volim: kombinujem drevne metode lečenja, takozvanu Ar- kansku Tradiciju, s najnaprednijim dostignućima savremene me-

dicine - Hipokratovom Tradicijom. Pišem jednu studiju o tome i sigurna sam da će se mnogi pripadnici «naučnih» krugova, kad budu pročitali moj rad u nekom stručnom časopisu, i sami odvažiti na korake koje su, u dubini duše, oduvek želeli da preduzmu, ali nisu imali dovoljno smelosti.

Ne smatram da je izvor svih zala u našoj glavi; bolesti zaista postoje. Takođe delim opšte mišljenje da je pronalazak antibiotika bio od presudnog značaja za čovečanstvo. I naravno da mi nije ni na kraj pameti da nekog pacijenta s upalom slepog creva lečim meditacijom; njemu je potreban hitan i vešt hirurški zahvat. Ukratko, u svemu što radim, rukovodim se i strahom i hrabrošću, i tehnikom i inspiracijom. I dovoljno sam oprezna da ne razglašavam svoja uverenja na sva zvona, jer bi me odmah proglasili za vidaricu, a mnogi životi koje bih mogla da spasem, bili bi izgubljeni.

Kad sam u nedoumici, tražim pomoć od Velike Majke. Nikad me nije ostavila bez odgovora. Ali ipak, uvek me je savetovala da budem diskretna; sigurno je isti savet dala i Ateni, barem u dva ili tri slučaja.

Ali ona je bila isuviše opčinjena svetom koji je počela da otkriva, i nije je poslušala.

Jedan londonski list, 24. avgusta 1994.

VEŠTICAIZ PORTOBELA

LONDON (copyright Džeremi Laton) - «Iz tih i sličnih razloga, ja ne verujem u Boga. Pogledajte samo kako se ponašaju oni koji veruju!» Ovako je reagovao Robert Vilson, jedan od trgovaca iz ulice Portobelo.

Ulica, poznata u celom svetu po svojim antikvarnicama i buvljoj pijaci koja se tu održava svake subote, pretvorila se sinoć u pravo bojno polje, zahtevajući intervenciju najmanje pedeset policajaca iz Royal Borough of Kensington and Chelsea, da smire duhove. U neredima je povređeno pet osoba, od kojih nijedna nije u teškom stanju. Povod za okršaj koji je trajao skoro dva sata, bile su demonstracije koje je pokrenuo velečasni Ijan Bak, protiv onog što je nazvao «satanističkim kultom u srcu Engleske».

Prema Baku, već šest meseci jedna grupa sumnjivih osoba remeti miran san stanovnika čitave četvrti, ponedeljkom uveče, na skupovima na kojima prizivaju nečiste sile. Ceremonijama rukovodi Libanka Šerina H. Kalil, koja se predstavlja kao Atena, boginja mudrosti.

Obično se okuplja oko dvestotine ljudi u jednom starom stovarištu žitarica Indijske kompanije, ali se gomila s vremenom uvećava, tako da je proteklih nedelja bar isto toliko ljudi ostalo napolju, čekajući priliku da uđe i učestvuje u obredu. Budući da nijedna njegova usmena žalba, peticija s potpisima građana niti pismo upućeno novinama, nisu dali nikakve rezultate, velečasni je odlučio da pozove svoje parohijane da se juče, u 19 časova okupe ispred stovarišta i spreče ulazak «Sotoninih obožavalaca».

«Cim smo primili prvu dojavu, poslali smo svoje ljude na lice mesta, da pretraže teren, ali nije pronađena nijedna vrsta droge niti bilo kakva indicija protivzakonitog delovanja» - izjavio je jedan oficir, koji je želeo da ostane anoniman, u interesu dalje istrage.

«Pošto je muzika uvek bila isključivana u deset sati uveče, nije bilo kršenja zakona o javnom redu i miru, te nismo mogli ništa da preduzmemo. Sto se samog verskog obreda tiče, engleski zakon garantuje slobodu veroispovesti.»

Velečasni Bak, međutim, ima drugu verziju:

«U stvari, ta veštica iz Portobela, ta okorela šarlatanka, ima veze u najvišim krugovima vlasti, što objašnjava pasivnost policije plaćene novcem poreskih obveznika da održava red i pristojnost. Ali, živimo u vremenu u kom je sve dozvoljeno: demokratija je ugušena i uništena upravo zbog svoje neograničene slobode.»

Pastor tvrdi da je od samog početka bio podozriv prema toj grupi; iznajmili su lokal u stanju raspadanja i po čitave dane su pokušavali da ga uredi «pružajući time nedvosmislen dokaz da pripadaju nekoj sekti i da su bili podvrgnuti ispiranju mozga, jer niko na ovom svetu ne radi za badava». Na pitanje da li to znači da njegovi parohijani ne praktikuju rad u dobrotvorne svrhe, Bak je odgovorio da «mi sve radimo u Hristovo ime.»

Sinoć, kad su stigli ispred stovarišta gde su ih čekale njihove pristalice, Šerina Kalil, njen sin i nekolicina prijatelja, bili su sprečeni da uđu, od strane parohijana velečasnog Baka, koji su nosili transparente i megafone, pozivajući susele da im se pridruže. Verbalni napadi su uskoro prerasli u fizičko nasilje i situacija je, malo-pomalo, izmakla kontroli.

«Tvrde da se bore u Isusovo ime, a zapravo jedino žele da nas spreče da slušamo reči samog Hrista, koji je govorio: »svi smo mi bogovi...» - izjavila je glumica Andrea Mekejn, jedna od sledbenica Šerine Kalil, poznatije kao Atena. Gospođica Mekejn je zadobila posekotinu preko desne obrve, i posle ukazane medicinske pomoći, napustila je mesto događaja, pre nego što je reporter uspeo da otkrije bliže pojedinosti o njenoj vezi sa kultom.

Za gospodu Kalil, koja je pokušavala da smiri svog sina čim je red ponovo uspostavljen, sve što se dešava u starom stovarištu svodi se na grupni ples i prizivanje jednog bića zvanog Aja Sofija, kojoj se postavljaju pojedina pitanja. Skup se završava nekom vr-

stom propovedi i zajedničke molitve upućene Velikoj Majci. Oficir zadužen za proveru navoda iz prvih podnesenih tužbi, mogao je samo da potvrdi njene reči.

Sudeći prema podacima do kojih smo došli, grupa nije registrovana kao kulturno ili dobrotvorno društvo. Ali, prema mišljenju advokata Seldona Vilijamsa, to nije ni neophodno: «Zivimo u slobodnoj zemlji, i ljudi smeju da se okupljaju u zatvorenim prostorima, na skupovima koji ne donose materijalnu dobit, pod uslovom da time ne krše nijedan važeći zakon našeg pravosuđa: kao što bi recimo bilo pozivanje na rasnu mržnju ili konzumiranje opojnih droga.»

Gospođa Kalil je odlučno odbila svaku mogućnost obustave upražnjavanja kulta zbog izazvanih nemira.

«Obrazovali smo grupu da bismo se međusobno hrabрили, jer je veoma teško pojedincu da se sam suprotstavlja pritiscima društva», izjavila je. «Zahtevam da vaše novine ukažu na religiozne progone kojima su osobe poput nas bile izložene vekovima. Kad god se ne ponašamo u skladu sa tradicionalnim religijama, koje država priznaje i podržava, trpimo represiju - kao što se i danas desilo. Ranije su nas vodili na gubilišta, u tamnice, na lomače, u progonstvo. Ali danas smo u stanju da reagujemo: na silu ćemo uzvratiti silom, kao što ćemo i na milosrđe uzvratiti milosrđem.»

Na optužbe velečasnog Baka, odgovorila je optuživši ga da «manipuliše svojim vernicima, koristeći netoleranciju kao izgovor i laž kao oružje nasilja.»

Prema sociologu Artou Lenoksu, fenomeni poput ovog imaju tendenciju da se ponavljaju tokom narednih godina, ali će verovatno izazivati sve oštrije sukobe između zvaničnih religija. «U trenutku kad je marksistička utopija pokazala svoju potpunu nesposobnost da kanališe ideale društva, svet se okreće buđenju jedne nove religioznosti, kao posledice istinskog užasa koji civilizacija oseća pred takozvanim «okruglim» datumima. Međutim, kad nastupi 2000. godina, a svet nastavi da postoji, verujem da će tada preovladati zdrav razum, a religije će ponovo postati samo pribe-

žište za najslabije ličnosti, koje sebi uvek traže nekog vođu.»

Tom mišljenju se suprotstavio D. Evaristo Pjaca, papski nuncije u Ujedinjenom Kraljevstvu: »ono čemu danas prisustvujemo, nije duhovno buđenje koje svi priželjkujemo, već poplava lažne religioznosti koju Amerikanci nazivaju novom erom, jedna papazjanija kultura u kojoj je sve dozvoljeno, gde se ne poštuju dogme a najapsurdnije ideje iz prošlosti haraju ljudskim duhom. Beskrupulozne osobe, poput dotične gospođe, pokušavaju da usade svoje besmislene zamisli slabim i povodljivim osobama, s jednim ciljem da izvuku materijalnu korist i nametnu svoju moć.»

Međutim, nemački istoričar Franc Herbert, koji trenutno predaje na Geteovom Institutu u Londonu, zastupa drugačije gledište: »Ozvaničene religije više ne pružaju odgovore na fundamentalna ljudska pitanja, kao što su, na primer, pitanje identiteta ili razloga čovekovog postojanja. Umesto toga, usredsređuju se samo na niz dogmi i normi usmerenih na očuvanje postojećeg socijalnog i političkog poretka. Zato se osobe koje tragaju za autentičnom duhovnošću okreću drugim izvorima, što, bez ikakve sumnje, znači povratak u prošlost, povratak primitivnim kultovima i njihovim nepatvorenim vrednostima, iz vremena dok još nisu bile iskvarene strukturama moći.»

U policijskoj stanici nadležnoj za taj deo grada, podnarednik Vilijem Morton, izdao je saopštenje u kome se kaže da ukoliko grupa Serine Kalil odluči da održi svoj skup sledećeg ponedeljka i smatra da joj pretilo bilo kakva opasnost, treba pismeno da zatraži policijsku zaštitu, kako se incident ne bi ponovio.

(Reporter-saradnik Endru Fiš; fotograf Mark Gilem).

Heron Rajan, novinar

Čitao sam reportažu u avionu, na povratku iz Ukrajine, pun sumnji. Nisam još uspeo da razjasnim sebi da li je tragedija u Černobilju zaista bila tako velikih razmera ili je iskorišćena od strane velikih proizvođača nafte da bi sprečili korišćenje alternativnih izvora energije.

Bio sam uznemiren člankom koji sam držao u rukama. Fotografije su prikazivale nekoliko razbijenih izloga, velečasnog Baka van sebe od besa, a tu je bio i glavni uzrok svih opasnosti - jedna lepa žena zažarenih očiju sa svojim sinom u naručju. Odmah sam shvatio šta bi moglo da se desi - i dobro i loše. Pravo sa aerodroma otišao sam u Portobelo, ubeđen da će se oba moja predviđanja obistiniti.

S pozitivne strane gledano, sastanak sledećeg ponedeljka bio je jedan od najuspešnijih događaja te gradske četvrti: došli su ljudi iz svih ulica, neki iz puke radoznalosti da sretnu to čuveno biće koje se pominje u članku, a drugi sa transparentima kojima su branili slobodu veroispovesti i izražavanja. Pošto mesto nije moglo da primi više od dvesta ljudi, mnogi su ostali na trotoarima želeći makar da vide tu ženu koja se smatrala sveštenicom potlačenih.

Kad se Atena pojavila, dočekan je aplauzima, ceduljama, molbama za pomoć; neki su čak bacali i cveće. Jedna gospođa neodređenih godina zamolila ju je da nastavi da se bori za slobodu žena i za pravo na obožavanje Majke.

Parohijani koji su bili tu prošle nedelje verovatno su se uplašili od tolike gomile i nisu se ni pojavili, uprkos pretnjama koje su upućivali prethodnih dana. Nije bilo nikakvog verbalnog nasilja i ceremonija je protekla na uobičajen način - ples, pojavljivanje Aja Sofije (u to vreme već sam znao da je to samo jedan deo Ate-nine ličnosti), sa završnom svečanošću (koja je dodata nedavno, kad se grupa preselila u stovarište koje joj je ustupio jedan od prvih sledbenika) i zaključna beseda.

Za vreme besede primetio sam da Atena izgleda kao opsednuta:

- Svi mi imamo obavezu prema ljubavi: da joj omogućimo da se manifestuje na najbolji mogući način. Ne možemo i ne smemo da se plašimo kada sile mraka, one koje su ustanovile reč "greh" samo da bi kontrolisale naša srca i umove, podignu svoj glas. Sta je greh? Isus Hristos, koga svi mi poznajemo, okrenuo se nevernoj ženi i rekao joj: "Niko te nije osudio? E pa ni ja te neću osuditi." Vršio je isceljenja subotom, dozvolio da mu jedna bludnica opere noge, pozvao zločinca koji je bio razapet zajedno sa njim da uživa u blagodetima raja, jeo zabranjeno voće, govorio nam da se brinemo samo za današnji dan jer ljiljani u polju niti predu niti tkaju, nego se odevaju slavom.

Staje greh? Greh je sprečavati ljubav da se ispolji. A Majka je ljubav. Sada smo u jednom novom svetu i možemo da izaberemo da sledimo svoje sopstvene korake umesto onih na koje nas je društvo primoravalo. Ako bude potrebno, ponovo ćemo se suočiti sa silama mraka kao i prošle nedelje. Niko neće moći da učutka naš glas ili naše srce.

Gledao sam kako se pred mojim očima ta žena pretvara u ikonu. Govorila je ubedljivo, dostojanstveno, verujući u svoje reči. Zarko sam želeo da je sve to istina, da se zaista nalazimo pred jednim novim svetom, čiji ću i ja biti svedok.

Njen izlazak iz stovarišta bio je podjednako svečan kao i ulazak, a kad me je spazila u gomili pozvala me je da joj priđem i rekla mi da sam joj nedostajao prošle nedelje. Bila je vesela, sigurna u sebe, uverena u ispravnost svojih postupaka.

To je bila pozitivna strana onog članka u novinama. I kamo sreće da se sve na tome i završilo. Voleo bih da sam se prevario u svojim slutnjama, ali tri dana kasnije moja su se predviđanja potvrdila. Negativna strana se pokazala u svoj svojoj snazi.

Uz pomoć advokata iz jedne od najuglednijih i najkonzervativnijih kancelarija u čitavom Kraljevstvu - koji su, za razliku od Atene, zaista imali veze u svim strukturama vlasti, i koristeći ob-

javljene izjave, velečasni Bak je zakazao konferenciju za novinare na kojoj je saopštio da je podneo sudu tužbu za uvredu, klevetu i moralnu štetu koju je pretrpeo.

Sekretar redakcije me je odmah pozvao: znao je da sam u prijateljstvu sa protagonistkinjom celog tog skandala i predložio mi da napravimo ekskluzivni intervju. Prva mi je reakcija bila da odbijem: kako mogu da koristim jedno prijateljstvo da bih podigao tiraž novina.

Ali kad smo malo popričali, shvatio sam da bi to mogla biti dobra ideja: ona će imati priliku da iznese svoju verziju priče. Osim toga, mogla bi da iskoristi intervju za promovisanje ideja za koje se sada već otvoreno zalagala. Kad sam izašao iz redakcije imao sam već razrađen plan: niz reportaža o novim društvenim stremljenjima i promenama u religijskim opredeljenjima. U jednoj od tih reportaža objavio bih Atenine reči.

Istog tog popodneva krenuo sam kod Atene kući. Saznao sam od komšija da su prethodnog dana dolazili sudski izvršioci da joj uruče poziv ali nisu uspeali.

Telefonirao sam kasnije, bez uspeha. Predveče sam ponovo pokušao ali niko nije odgovarao na telefon. Onda sam počeo da zovem svakih pola sata a moj nespokoj je rastao sa svakim pozivom. Od kako me je Aja Sofija izlečila od nesanice, umor me je obarao u krevet u jedanaest sati uveče, ali ovog puta nemir me je držao budnim.

Našao sam broj njene majke u telefonskom imeniku. Ali već je bilo kasno, i ako Atena nije tamo, cela porodica će se zabrinuti. Sta da radim? Uključio sam televizor da vidim da se nije nešto desilo - ništa naročito, London je i dalje bio isti sa svojim čarima i opasnostima.

Rešio sam da učinim i poslednji pokušaj: kad je telefon i treći put zazvonio neko je podigao slušalicu. Odmah sam prepoznao Andrein glas.

- Sta želiš? - upitala je.

- Atena mi je rekla da je potražim. Je li sve u redu?

- Očigledno je da je sve u redu i da ništa nije u redu, zavisi od toga kako gledaš na stvari. Ali čini mi se da bi mogao da pomogneš.

- Gde je ona sada?

Prekinula je vezu bez odgovora.

Didre O'Nil, poznata kao Eda

Atena je odsela u jednom hotelu blizu moje kuće. Vesti iz Londona koje se odnose na lokalne događaje, pogotovu na male sukobe u naseljima na periferiji, nikada ne stižu u Škotsku. Nas ne zanima mnogo kako Englezi rešavaju svoje sitne probleme; mi imamo svoju zastavu, svoj fudbalski tim, a uskoro ćemo imati i parlament. Žalosno je to što u današnje vreme još uvek koristimo isti pozivni broj kao i Engleska, njihove poštanske markice i još osećamo ogorčenost zbog poraza naše kraljice Marije Stjuart u borbi za presto.

Englezi su joj odrubili glavu pravdajući to religioznim motivima, naravno. Ono sa čime se moja učenica suočavala nije bila nikakva novina.

Pustila sam Atenu da se odmara ceo dan. Sledećeg jutra, umesto da udem u mali hram i obavljam uobičajene rituale, odlučila sam da nju i njenog sina povedem u šetnju u jednu šumu pored Edinburga. Tamo mi je, dok se dete igralo i slobodno trčalo po travi, ispričala do detalja sve što se dešavalo.

Kad je završila, počela sam da govorim:

- Sad je dan, nebo je oblačno, a ljudi veruju da iznad oblaka živi jedan svemogući bog, koji upravlja njihovom sudbinom. Međutim, pogledaj svog sina, pogledaj njegove noge, oslušni zvuke oko sebe: ovde dole nalazi se Majka, mnogo bliža nama, donoseći radost deci i energiju onima koji hodaju po njenom telu. Zašto ljudi više vole da veruju u nešto što je daleko a zaboravljaju ono što je vidljivo, istinsko ispoljavanje čuda?

- Ja znam odgovor: zato što tamo gore neko, sakriven iza oblaka, upravlja i izdaje naređenja, neprikosnoven u svojoj mudrosti. Ovde dole, naprotiv, imamo fizički kontakt sa magijskom realnošću, slobodu da biramo kuda će nas naši koraci odvesti.

- Lepe i tačne reči. Zar smatraš da čovek zaista to želi? Da želi tu slobodu da bira svoj put?

- Mislim da želi. Zemlja po kojoj hodam iscrtala je za mene vrlo neobične puteve, od seoceta u unutrašnjosti Transilvanije do jednog grada na Bliskom istoku, pa onda do drugog grada na jednom ostrvu, zatim do pustinje, pa opet do Transilvanije itd. Od jedne banke u predgrađu do kompanije za prodaju nekretnina u Persijskom zalivu. Od jedne plesačke grupe do jednog beduina. I uvek kad su me moji koraci gurali napred, govorila sam da umesto da kažem ne.

- I šta si time dobila?

- Danas mogu da vidim aure drugih ljudi. Mogu da probudim Majku u svojoj duši. Moj život sada ima smisla, znam za šta se borim. Ali zašto pitaš? I ti si dobila najznačajniji od svih darova: isceliteljski dar. Andrea uspeva da proriče budućnost i da razgovara sa duhovima; pratila sam korak po korak njen duhovni razvoj.

- I šta si još dobila?

- Radost što sam živa. Znam da sam ovde, da je sve jedno čudo, otkrovenje.

Dete je palo i povredilo koleno. Instinktivno, Atena je potrčala prema njemu, očistila mu ranu, rekla da to nije ništa i dete je uskoro nastavilo da trčkara po šumi. Iskoristila sam tu malu nezgodu kao neki znak.

- Ono što se maločas desilo tvom sinu desilo se i meni, a dešava se i sa tobom, zar ne?

- Da, iako ne mislim da sam se saplela i pala; mislim da ponovo prolazim kroz iskušenje koje će mi ukazati na sledeći korak.

U takvim trenucima učitelj ne sme ništa da govori - treba samo da blagoslovi svog učenika. Jer ma koliko želeo da ga poštedi patnje, putevi su zacrtani a noge željne da ih slede. Predložila sam joj da se vratimo noću u šumu, samo nas dve. Pitala me je gde može da ostavi dete; ja ću se za to pobrinuti - jedna komšinica koju sam zadužila će ga rado pričuvati.

Kad je pao mrak vratile smo se na isto mesto, a usput smo ćaskale o stvarima koje nisu imale nikakve veze sa predstojećim ri-

tualom. Živo smo raspravljale o beznačajnim stvarima: modi, rasprodajama, ženskom ponašanju, novim frizurama. U jednom trenutku rekla je da ako duša nema godine, ne razume zašto uopšte pričamo o takvim tričarijama, ali ubrzo se ponovo prepustila našem neobaveznom razgovoru.

Uostalom, takvo časkanje bilo je vrlo zabavno, a briga o izgledu zauzima važno mesto u životu svake žene (muškarci to isto rade ali na drugačiji način i ne pridaju tome toliki značaj).

Kako smo se približavale mestu koje sam izabrala, tačnije koje je šuma izabrala za mene, počela sam da osećam prisustvo Majke. U mom slučaju to prisustvo se ispoljava nekom tajanstvenom unutrašnjom radošću koja me uvek gane skoro do suza. Bio je trenutak da stanemo i promenimo temu.

- Skupi nekoliko grančica - zamolila sam.

- Ali već je mračno.

- Pun mesec daje dovoljno svetlosti iako je iza oblaka. Vežbaj svoje oči: one su stvorene da vide mnogo više nego što misliš.

Uradila je ono što sam je molila gundajući dok je nailazila na trnje. Prošlo je skoro pola sata i za to vreme nismo prozborile ni reči; bila sam uzbuđena zbog prisustva Majke i društva te žene koja je još uvek izgledala kao devojčica, koja mi je verovala i pratila me na tom traganju ponekad isuviše čudnom za običan ljudski mozak. Atena je još bila u stadijumu kada se odgovara na pitanja kao što je tog popodneva odgovarala na moja. I ja sam nekad bila takva, sve dok nisam u potpunosti prešla u carstvo tajni i prepustila se posmatranju, slavljenju, obožavanju i zahvaljivanju, omogućavajući da se dar ispolji u meni.

Posmatrala sam Atenu kako skuplja grančice i videla sebe kao nekadašnju devojčicu koja je takode tražila skrivene tajne, okultne moći. Kasnije, život me je naučio nečem sasvim drugačijem: moći nisu bile skrivene a tajne su već odavno obelodanjene. Kad sam ustanovila da je nakupila dovoljno grančica dala sam joj znak da prestane. Onda sam sama potražila veće grane i stavila ih preko skupljenog naramka. Život je bio upravo takav. Da bismo zapalili

vatru, grančice moraju najpre da sagore. Da bismo mogli da oslobodimo energiju jakog, moramo dozvoliti i slabom da se ispolji.

Da bismo mogli da shvatimo sposobnosti koje nosimo u sebi i tajne koje su već otkrivene, prethodno treba dozvoliti da sve ono što je na površini - očekivanja, strahovi, prividi - potpuno sagori. Tek tada je moguće steći onaj mir koji je sada vladao u šumi, s vтром koji je blago pirkao, sa svetlošću meseca iza oblaka, zvukovima životinja koje su noću izlazile u lov, ponavljajući večiti ciklus rađanja i umiranja Majke, vođeni nagonima svoje prirode.

Upalila sam vatru.

Nijedna od nas nije osećala potrebu da progovori - stajale smo zagledane u igru vatre neko vreme koje nam se činilo kao čitava večnost, znajući da u tom trenutku stotine hiljada ljudi sigurno takođe sedi ispred svojih ognjišta u raznim krajevima sveta, bez obzira na to što u kući imaju najmodernije grejanje; gledaju u vatru iz prostog razloga što ona predstavlja jedan simbol.

Bio mi je potreban veliki napor da se prenem iz tog transa iako mi on nije govorio ništa naročito, nije mi omogućio da vidim bogove, aure ili utvare, već mi je pružao osećanje prijatnosti koje mi je bilo preko potrebno. Ponovo sam se usredsredila na sadašnjost, na devojkę pored sebe, na ritual koji je trebalo da obavimo.

- Kako je tvoja učenica? - upitala sam.
- Teško. Ali da nije tako, možda ne bi naučila ono što treba.
- A koji je njen dar?
- Ona razgovara sa bićima iz paralelnog sveta.
- Kao što ti razgovaraš sa Aja Sofijom?
- Ne. Ti znaš da je Aja Sofija Majka koja se u meni ispoljava.

Ona razgovara sa nevidljivim bićima.

- Znala sam ali sam htela da budem sigurna.

Atena je bila ćutljivija nego obićno. Ne znam da li je razgovarala sa Andreom o događajima u Londonu, ali ni to ništa ne bi promenilo. Ustala sam, otvorila tašnu, izvadila šaku bilja pripremljenog naročito za tu priliku i bacila je u vatru.

- Drvo je počelo da govori - rekla je Atena, kao da je to nešto

najprirodnije na svetu: u svakom slučaju bio je to dobar znak jer su čuda postala deo njenog života.

- I šta kaže?

- Trenutno ništa, samo pucketa.

Posle nekoliko trenutaka rekla je da čuje neku pesmu iz vatre.

- Kako je divno!

To više nije bila ni žena ni majka nego mala devojčica.

- Ostani tako. Nemoj da se naprežeš, da me pratiš niti da se trudiš da shvatiš šta govorim, opusti se, osećaj se dobro. To je ponekad sve što možemo da tražimo od života.

Klekla sam, uzela jednu zapaljenu grančicu i opisala krug oko Atene ostavljajući samo mali otvor kroz koji može da prođe. I ja sam čula istu muziku kao ona i plesala sam oko nje - prizivajući spoj muškog ognja sa zemljom, koja ga je sada primala raširenih ruku i nogu, koja je sve pročišćavala i oslobađala energiju zarobljenu u tim grančicama, stablima, ljudskim bićima, nevidljivim stvarima. Plesala sam sve dok je trajala muzika vatre i opisivala zaštitničke pokrete oko žene koja se nalazila u tom krugu i smešila se.

Kad je plamen zgasnuo, uzela sam šačicu pepela i posula po Ateninoj glavi; a onda sam svojim nogama izbrisala krug koji sam napravila oko nje.

- Hvala ti - rekla je. - Osetila sam da sam željena, voljena, zaštićena.

- Seti se toga u teškim trenucima.

- Sad kad sam pronašla svoj put, neće više biti teških trenutaka. Verujem da imam jednu misiju koju treba da ispunim, zar ne?

- Da. Svi mi imamo svoju misiju.

Na trenutak se pokolebala.

- Zašto mi ništa nisi govorila o teškim trenucima?

- To je glupo pitanje. Seti se šta si malopre rekla - da si voljena, željena, zaštićena.

- Daću sve od sebe da tako i ostane.

Oči su joj se ispunile suzama. Atena je shvatila moj odgovor.

Samira R. Kalil, domaćica

- Moj unuk! Kakve veze moj unuk ima s tim? U kakvom to svetu živimo, blagi Bože? Zar smo još u srednjem veku, u doba lova na veštice?

Pritrčala sam mu. Dečaku je nos bio sav krvav, ali on se izgleda nije sekirao zbog toga niti je obraćao pažnju na moju usplahirenost. Samo me je odgurnuo:

- Ja umem sam da se branim. I branio sam se.

Iako nikad nisam nosila dete u svojoj utrobi, poznavala sam dečje srce; bila sam mnogo više zabrinuta za Atenu nego za Viorela - to je bila samo jedna od bezbroj bitaka koje će morati da vodi u životu, a njegove oči, iako pune suza, pokazivale su odlučnost i ponos.

- Neka deca u školi rekla su mi da mama obožava đavola!

Ubrzo je stigla i Serina; taman na vreme da zatekne dečaka s raskrvavljenim nosom i napravi pravi skandal. Htela je odmah da izađe, da ode u školu da razgovara s direktorom, ali ja sam je zadržala, stegavši je u zagrljaj. Pustila sam je da se isplače, da se rastereti svega što je muči - tog trenutka nisam mogla ništa drugo da učinim, osim da ćutim i pokušam da joj, bez reči, prenesem svu svoju ljubav.

Kad se malo smirila, objasnila sam joj, biranim rečima, da bi mogla da se ponovo preseli kod nas a da ćemo se mi za sve pobrinuti. Moj muž je već razgovarao s nekoliko advokata, čim je pročitao u novinama da je podneta krivična prijava protiv nje. Učinićemo sve, i moguće i nemoguće, da je izvučemo iz te situacije, ne obazirući se na ogovaranje suseda, na ironične poglede poznanika niti na lažnu solidarnost prijatelja.

Ništa mi na svetu nije bilo preče od sreće moje kćeri, iako nikad nisam shvatila zašto je uvek birala tako teške i opasne puteve. Ali jedna majka i ne mora ništa da razume: mora jedino da voli i da štiti svoje potomstvo.

I da se ponosi. Iako je znala da možemo gotovo sve da joj pružimo, rano je počela da se osamostaljuje. Nailazila je na teškoće, poraze, ali se uvek trudila da ih prevaziđe sopstvenim snagama. Tražila je svoju pravu majku, svesna svih rizika, ali je to uspelo samo još više da je zbliži s našom porodicom. Ipak, moram priznati da nikad nije poslušala nijedan moj savet: da diplomira, da se uda, da prihvati teškoće zajedničkog života bez roptanja, da ne prelazi granice koje društvo nameće.

I kakav je bio rezultat?

Prateći put moje kćeri, postala sam bolja osoba. Očito da nisam razumela gotovo ništa od njenih priča o Boginji Majci, a još manje maniju da uvek okuplja oko sebe neobične spodobе i da uvek želi nešto više od onoga što je, s teškom mukom, već postigla.

Ali, u suštini, volela bih da sam kao ona, iako je već bilo pomalo kasno da tako razmišljam.

Htela sam da ustanem i odem u kuhinju da spremim nešto za jelo, ali ona me je zadržala.

- Hoću da ostanem još malo ovako, u tvome naručju. To je sve što mi treba. Viorele, idi u drugu sobu da gledaš televiziju, hoću da pričam s tvojom bakom.

Dečak je poslušao.

- Mora da sam ti nanela mnogo patnje.

- Ni najmanje. Naprotiv, ti i tvoj sin ste izvor svih naših radosti, glavni smisao našeg života.

- Ali ja nisam uradila ono što...

-i bolje što je tako. Danas mogu da ti priznam: bilo je trenutaka kada sam te mrzela, kad sam se gorko kajala što nisam poslušala savet negovateljice iz sirotišta koja mi je predlagala da usvojim neko drugo dete. Pitala sam se: kako majka uopšte može da mrzi svoje čedo? Uzimala sam pilule za smirenje, išla da igram bridž s prijateljicama, kuvala kao sumanuta - a sve to samo zato da bih kompenzovala ljubav koju sam ti pružala a koju mi ti, kako mi se činilo, nisi uzvraćala.

Pre nekoliko meseci, kad si još jednom odlučila da napustiš posao koji ti je obezbeđivao novac i ugled, bila sam očajna. Otišla sam u crkvu blizu naše kuće: htela sam da se zavetujem, da molim Bogorodicu da ti povрати smisao za realnost, da ti ulije snagu da promeniš život, i da prihvatiš prilike koje ti se nude. Bila sam spremna da učinim sve za uzvrat.

Gledala sam netremice Bogorodicu s detetom u naručju. I kazala: »ti koja si majka, znaš kroz šta prolazim. Možeš tražiti od mene šta god poželiš, ali spasi moju kćer, jer mislim da je na putu da samu sebe uništi.«

Osetila sam Serinine ruke koje su me čvrsto zagrlile. Ponovo se rasplakala, ali sad je to bio drugačiji plač. Trudila sam se svim silama da obuzdam svoje emocije.

- I znaš šta se desilo u tom trenutku? Ona mi se obratila. I kazala: »Slušaj, Samira, i ja sam tako mislila. Patila sam godinama jer moj sin nije hteo da posluša nijedan moj savet. Strepela sam za njegovu bezbednost, smatrala da ne ume da bira prijatelje, da nimalo ne poštuje zakone, običaje, religiju, pa čak ni starije.« Trebalo da ti ispričam i ostalo?

- Ne treba, sve sam shvatila. Ali ipak bih volela da čujem.

- Gospa je zaključila, rečima: »Ali moj sin me nikada nije poslušao. I danas sam vrlo srećna zbog toga.

Nežno sam joj sklonila glavu sa svog ramena i ustala.

- Morate nešto da jedete.

Otišla sam u kuhinju, skuvala čorbu od luka i «taboule», prepekla hleb i postavila sto. Seli smo zajedno da večeramo ćaskajući o beznačajnim stvarima, koje nam, u takvim trenucima, samo potvrđuju osećanje zajedništva i ljubavi koje nas spaja i čini nas spokojnim čak i ako napolju oluja čupa drveće i seje pustoš. Znala sam da će još iste večeri, moja kći i unuk izaći iz te kuće da se ponovo suoče s vetrom, munjama i gromovima - ali to je bio njihov izbor.

- Mama, rekla si da bi sve učinila za mene, je li tako?

- Naravno da je tako. Dala bih čak i život, ako treba.

- Zar ne misliš da bi i ja trebalo da učinim nešto za Viorela?
- Mislim da je u pitanju instinkt. Ali, osim instinkta, to je i izraz najveće ljubavi koju nekome možemo da pružimo.

Nastavila je dajede.

- Znaš da su pokrenuli tužbu protiv tebe i da je tata spreman da ti pomogne, ako hoćeš.

- Naravno da hoću, vi ste moja porodica.

Razmislila sam dvaput, triput, ali nisam mogla da se uzdržim.

- Mogu li da ti dam jedan savet? Znam da imaš uticajne prijatelje. Tu mislim pre svega na onog novinara. Zašto ga ne zamoliš da objavi tvoju priču, da ispričaš svoju verziju događaja? Stampa daje mnogo prostora onom velečasnom, pa će mu ljudi na kraju dati za pravo.

- Znači, ne samo da prihvataš moj izbor, nego hoćeš i da mi pomogneš?

- Da, Serina. Čak i ako te ne razumem, Čak i ako ponekad patim kao što je Bogorodica sigurno patila celog života, iako ti nisi nikakav Isus Hristos niti imaš neku veliku poruku da preneseš svetu, ja sam na tvojoj strani i želim da te vidim kao pobednicu.

Heron Rajan, novinar

Atena je ušla u trenutku dok sam se grčevito trudio da zabeležim pitanja za intervju koji sam smatrao idealnom prilikom da se razjasne događaji u Portobelu i obnova kulta Boginje Majke. Bila je to vrlo osetljiva, delikatna tema.

U stovarištu sam čuo jednu ženu koja je rekla: «Vi imate dovoljno i snage i sposobnosti: učinite ono čemu vas uči Velika Majka - verujte u ljubav i čuda će se ostvariti.» Gomila je odobravalala, ali to nije moglo dugo da potraje, jer smo živeli u jedno doba u kome je ropstvo bilo jedini način da se postigne sreća. Slobodno rasuđivanje zahteva ogromnu odgovornost, trud i podrazumeva mušku i patnju.

- Hoću da napišeš članak o meni - zatražila je.

Odgovorio sam da moramo malo da sačekamo: galama će se verovatno stišati za nedelju dana, a ja sam već pripremio nekoliko pitanja o Zenskoj Energiji.

- Ovog trenutka, svađe i skandali zanimaju samo stanovnike naselja i žutu štampu: nijedan ozbiljan list nije objavio ni jedan jedini red o tome. London vrvi od takvih sukoba, i nije preporučljivo privlačiti pažnju elitne štampe. Bolje bi bilo da jedno dve-tri nedelje grupa prestane da se okuplja.

Međutim, mislim da tema o Boginji - tretirana na jedan ozbiljan način, kao što i zaslužuje, može podstaći mnoge ljude da pokrenu niz značajnih pitanja.

- Za vreme jedne večere, rekao si mi da me voliš. A sada, ne samo što mi daješ do znanja da ne želiš da mi pomogneš, nego tražiš od mene da se odrekнем onoga u šta verujem.

Kako da protumačim te reči? Znači li to da napokon prihvata ono što sam joj ponudio te večeri, nešto što me je pratilo u svakom trenutku mog života? Libanski pesnik je rekao da je važnije davati nego primati, i mada su to mudre reči, ja sam ipak pripadao onome

što se zove «čovečanstvo», sa mojim slabostima, trenucima neodlučnosti, željom da jednostavno s nekim podelim mir, da robujem osećanjima, da se prepuštam bez pitanja, ne želeći čak ni da znam da li mi je ta ljubav uzvraćena. Bilo mi je dovoljno da mi dozvoli da je volim, i to je sve: bio sam ubeđen da će se Aja Sofija u potpunosti složiti sa mnom. Atena je ušla u moj život pre skoro dve godine, i ja sam se plašio da će, ako nastavi svojim putem, nestati na horizontu, a da ja neću biti u stanju da je pratim, čak ni donekle.

- Je l' ti to govoriš o ljubavi?

- Tražim tvoju pomoć.

Šta da radim? Da se kontrolišem, da sačuvam hladnokrvnost, da ne ubrzavam događaje rizikujući da sve upropastim? Ili da učinim taj korak koji nedostaje, da je zagrlim i zaštitim od svake opasnosti.

- Ali ja hoću da ti pomognem - odgovorio sam, iako sam svim svojim bićem želeo da kažem samo jedno: «Ne brini ni zbog čega, mislim da te volim». - Molim te, imaj poverenja u mene; učinio bih sve, apsolutno sve za tebe. Čak i da kažem «ne», ako smatram da je to neophodno, čak i po cenu da me ne razumeš.

Rekao sam joj da je sekretar redakcije predložio seriju napisa o buđenju Boginje, uključujući i jedan intervju sa njom. U početku mi se činilo da je to odlična ideja, ali tek sad shvatam da je bolje da se malo pričeka.

- Ili želiš da nastaviš svoju misiju, ili hoćeš da se braniš. Znam da si svesna činjenice da je ono što radiš mnogo važnije od načina na koji te drugi vide. Je l' se slažeš s tim?

- Sad se najviše brinem za dete. Svakoga dana ima problema u školi.

- Proći će. Za nedelju dana više niko neće govoriti o tome. A to je pravi trenutak da mi nastupimo. Ali ne da se branimo od idiootskih napada, nego da prikažemo, ubedljivo i mudro, značaj i domete tvog rada.

- A ako sumnjaš u moja osećanja i ako si rešila da nastaviš, ići ću s tobom na sledeći skup, pa da vidimo šta će da se desi.

I tako sam je sledećeg ponedeljka pratio - ali nisam više bio samo još jedno lice u gomili, već sam posmatrao stvari kao da ih gledam njenim očima.

Svud oko stovarišta tiskali su se ljudi koji su nosili cveće i aplaudirali; devojke su izvikivale «evo je sveštenica Boginje Majke», a dve-tri gospode, svečano odevene, molile su zaseban prijem, zbog slučajeva bolesti u porodici. Svetina je počela da nas gura, zakrčivši ulaz - nikad ranije nisam ni pomišljao da treba postaviti čuvaru za uspostavljanje reda. Uхватиo me je strah. Zgrabio sam Atenu za ruku, uzeo Viorela u naručje, i najzad smo nekako uspeli da uđemo.

Unutra, u prepunoj sali, Andrea nas je čekala, van sebe od besa:

- Mislim da danas moraš da kažeš da neće biti nikakvog Čuda! - povikala je Ateni. - Kako možeš da budeš tako sujetna! Zašto Aja Sofija ne kaže svim ovim ljudima da odu odavde iz istih stopa?

- Zato što Aja Sofija ukazuje ljudima na bolesti koje i ne znaju da imaju - odgovorila je Atena, izazivačkim tonom. - A što više osoba izvuče korist, tim bolje.

Atena je bila orna da nastavi raspravu, ali pošto aplauz nije prestajao, popela se na binu. Uključila je jedan mali kasetofon koji je donela od kuće, dala uputstva da niko ne prati ritam muzike, zamolila prisutne da zaplešu, i ritual je počeo. U jednom trenutku Viorel se povukao u jedan ugao i seo - i to je bio znak da je kucnuo čas da se ukaže Aja Sofija. Atena je ponovila pokrete koje sam već toliko puta video: naglo je isključila muziku i obuhvatila glavu rukama. Svi su se ućutali, povinujući se nevidljivom naređenju.

Ritual se ponovio bez ikakvih izmena: pitanja o ljubavi nisu uzimana u razmatranje, već samo ona koja su se ticala briga, bolesti, ličnih problema. S mesta na kome sam se nalazio, mogao sam da zapazim da su pojedinim osobama oči bile pune suza, dok su

druge posmatrale Atenu kao neku sveticu. Došao je trenutak završne propovedi, koji uvek prethodi ritualu slavljenja Majke.

Pošto sam već napamet znao šta sledi, počeo sam da razmišljam koji je najbolji način da se izvučemo odande a da izbegnemo gužvu. U jedan mah, silno sam pozeleo da je Atena poslušala Andrein savet i rekla svim onim ljudima da ne očekuju nikakva čuda. Krenuo sam prema Viorelu, da bismo mogli da izađemo čim njegova majka završi govor.

I tada sam začuo glas Aja Sofije:

- Danas, pre nego što završimo, govorićemo o dijeti. Ali najpre zaboravite na sve one priče o režimima ishrane.

Dijeta? Da zaboravimo na režime ishrane?

- Uspeli smo da preživimo hiljadama godina zato što smo mogli da jedemo. A danas izgleda da se to pretvorilo u prokletstvo. Zašto? Šta nas nagoni, da u četrdeset godina, nastojimo po svaku cenu da sačuvamo telo kakvo smo imali sa dvadeset? Da li je moguće zaustaviti tu dimenziju vremena? Naravno da nije. I zašto bismo uopšte morali da budemo mršavi?

U publici se začuo žagor. Verovatno su očekivali neku duhovnu poruku.

- Nema potrebe. Kupujemo knjige, posećujemo predavanja, traćimo svoju snagu upinjući se iz petnih žila da zaustavimo vreme, a zapravo bi trebalo da se radujemo i da slavimo čudo što postojimo na ovom svetu. Umesto da razmišljamo kako da živimo bolje, mi smo opsednuti svojom telesnom težinom.

Okanite se te zablude. Možete čitati na stotine knjiga, ponavljati do besvesti sve moguće vežbe, podnositi svakojake muke i odricanja, ali ćete uvek imati samo dva izbora - ili da ugrozite sebi život, ili da se ugojite.

Jedite umereno, ali uživajte u hrani: zlo nije u onome što ulazi na usta, nego u onome što iz njih izlazi. Imajte na umu da smo se milenijumima borili da ne umremo od gladi. Ko je izmislio tu priču da svi treba da ostanu mršavi čitavog života?

Odgovoriću vam: vampiri duše, oni koji se toliko plaše bu-

dućnosti da misle da je moguće zaustaviti točak vremena. Aja Sofija vam tvrdi: nije moguće. Koristite energiju i upornost koju ulažete u držanje dijete da biste se hranili duhovnim hlebom. Morate da shvatite da Velika Majka uvek daje izdašno i mudro - upravlja se po tome, i nikad se nećete ugojiti više nego što priliči vašim godinama.

Umesto što veštačkim putem sagorevate te kalorije, potrudite se da ih pretvorite u energiju koja vam je neophodna da biste se izborili za svoje snove; niko nikada nije dugo ostao mršav samo zahvaljujući nekoj dijeti.

Zavladala je mukla tišina. Atena je dala znak za početak završnog obreda, kojim se slavi prisustvo Majke, a ja sam uzeo Viorela u naručje i obećao samom sebi da ću sledeći put dovesti nekoliko prijatelja da uspostave bar minimum reda. Izašli smo praćeni istim aplauzima i povicima kojima smo bili dočekani i pri ulasku.

Jedan trgovac me je uhvatio za ruke:

- Ovo više nema nikakvog smisla! Samo ako mi razbiju neki izlog, tužiću ih!

Atena se smejala, delila autograme, a Viorel je sijao od sreće. Iskreno sam se nadao da te večeri nije bilo nijednog novinara u onoj gunguli. Kad smo napokon uspeli da se iskobeljamo odande, uzeli smo taksi.

Upitao sam ih da li bi hteli da odemo nešto da pojedemo. «Naravno», rekla je Atena, «pa maločas sam baš o tome pričala».

Antoan Lokadur, historičar

U čitavom tom spletu nesporazuma i pogrešaka poznatom kao «Veštica iz Portobela», ono što me najviše čudi jeste naivost Herona Rajana, novinara s dugogodišnjom karijerom i međunarodnim iskustvom. Kad smo razgovarali o tome, bio je užasnut naslovima u tabloidima:

«Boginjina dijeta!» objavljivao je jedan.

«Mršavite dok jedete, kaže Veštica iz Portobela!», poručivao je drugi, na prvoj strani.

Osim toga što je dotakla tako osjetljivu temu kao što je religija, dotična Atena je otišla još korak dalje: govorila je o dijete, predmetu od nacionalnog interesa, značajnijem od ratova, štrajkova i elementarnih nepogoda. Ne veruju svi u Boga, ali svi, bez izuzetka, žele da smršaju.

Reporteri su intervjuisali trgovce iz tog kraja grada, koji su se kleli da su videli crvene i crne sveće kako gore za vreme rituala koji su se održavali u prisustvu malobrojnih pristalica, u danima koji su prethodili masovnim okupljanjima. Iako su svi ti napisi nosili pečat jeftinog senzacionalizma, Rajan je morao imati na umu da se vodi sudski proces protiv Atene i da tužilac neće propustiti priliku da sudiji predstavi ceo slučaj ne kao običnu klevetu već kao nasrtaj na sve vrednosti koje predstavljaju temelje društva.

Iste te nedelje, jedan od najuglednijih engleskih listova objavio je na mestu uvodnika članak velečasnog Ijana Baka, pastora Evangelističke zajednice iz Kensingtona, koji je, u jednom paragrafu, izjavio:

«Kao dobar hrišćanin, imam dužnost da okrenem i drugi obraz kad me neko nepravredno napadne ili povredi moju čast. Međutim, ne smemo zaboraviti da je Isus, kao što je okretao i drugi obraz, takođe koristio i korbač protiv onih koji su hteli Hram

Božji da pretvore u leglo razbojnika i lopova. A to je ono čemu u poslednje vreme prisustvujemo u Portobelo Roudu: beskrupulozni pojedinci, koji se izdaju za spasitelje duša, obećavajući lažne nade i meleme za sve boljke, tvrde, pored ostalog, da će svi oni koji slede njihove savete, ostati vitki i elegantni.

Zato mi ne preostaje ništa drugo nego da se obratim sudu, s molbom da spreči da ovakvo stanje ne potraje. Pristalice tog pokreta smatraju da su u stanju da razviju neviđene sposobnosti i poriču postojanje Svemogućeg Boga, pokušavajući da ga zamene paganskim božanstvima, kao što su Venera ili Afrodita. Za njih je sve dozvoljeno, samo ako se čini u ime «ljubavi». A šta je to ljubav? Jedna sila lišena morala, koja opravdava svaki cilj? Ili je to osećanje obaveze i odgovornosti prema pravim društvenim vrednostima, kao što su porodica i tradicija?»

Predviđajući da bi mogli da se ponove avgustovski nemiri, prilikom sledećeg skupa policija je preduzela određene mere, postavivši desetak agenata da spreče da dođe do sukoba. Atena je došla u pratnji čuvara koje joj je našao Rajan, ali ovoga puta je nisu dočekali samo aplauzi, nego i zvužduci i uvrede. Jedna žena, koja ju je viđala u društvu osmogodišnjeg dečaka, podnela je pre dva dana tužbu protiv nje, pozivajući se na Children Act iz 1989. Po njenom mišljenju, takva majka nanosi nepopravljivu štetu svom detetu, koje bi trebalo da bude dodeljeno ocu na staranje.

Jedan tabloid je uspeo da pronađe Lukasa Jesena-Petersena, koji nije želeo da da intervju; zapretio je novinaru da se ne šali glavom da pominje Viorela u novinama; u protivnom, biće spreman na svaku ludost.

Sutradan, tabloid je objavio naslov: »Bivši muž Veštice iz Portobela kaže daje za svog sina spreman i da ubije.»

Iste večeri, još dve prijave zasnovane na Children Actu iz 1989. podnete su sudu, ali ovog puta sa zahtevom da Država preuzme na sebe brigu o detetu.

Sledećeg skupa nije ni bilo; iako su se pojedine grupice - pri-

stalica i protivnika - okupile ispred ulaza, uniformisani stražari pokušavali su da smire duhove, a Atena se nije ni pojavila. Isto se desilo i sledeće nedelje, ali se okupilo znatno manje sveta, i manje policajaca.

Treće nedelje, pored ponekog cveta u sali, samo je jedna osoba delila Atenine fotografije retkim radozalcima.

Tema je nestala sa stranica londonskih dnevnika. Kad je velečasni Ijan Bak hteo da objavi da povlači svoju tužbu za klevetu i uvredu časti, pozivajući se na «hrišćanski duh i dužnost praštanja onima koji se pokaju za svoje postupke» nije našao nijedan značajni list zainteresovan za tu vest, i uspeo je da je objavi u rubrici «Pisma čitalaca», u parohijskom glasilu.

Koliko je meni poznato, tema nikad nije naišla na širi nacionalni odjek, ostajući u granicama gradske hronike. Mesec dana nakon prestanka održavanja skupova, kad sam boravio u Brajtonu, pokušao sam da pokrenem razgovor o tom događaju s nekim prijatelja. Ispostavilo se da nikad nisu ni čuli za to.

Rajanu se pružala jedinstvena prilika da razjasni čitavu priču: tekstove objavljene u njegovom listu prenela bi gotovo cela britanska štampa. Ali, na moje veliko iznenađenje, on nikada nije napisao ni jedan jedini red o Serini Kalil.

Po mom mišljenju, zločin - sudeći po karakteristikama - nema nikakve veze sa događajima u Portobelu. Naprosto, u pitanju je jedna nesrećna podudarnost.

Heron Rajan, novinar

Atena me je zamolila da uključim diktafon. I ona je donela svoj: jedan od najnovijih modela kakav nikada ranije nisam video.

- Najpre želim da kažem da mi prete smrću. Drugo, obećaj mi da ćeš, ako mi se nešto desi, sačekati pet godina pre nego što dozvoliš bilo kome da čuje ovu traku. Tek u budućnosti će moći da se razluči istina od laži.

Reci naglas da se slažeš jer će samo tako tvoj pristanak imati važeću vrednost.

- Slažem se. Ali mislim da...

- Nemoj ništa da misliš. Ako me nađu mrtvu, ovo će biti moj testament pod uslovom da se prethodno ništa ne otkrije.

Isključio sam diktafon.

- Nemaš čega da se plašiš. Imam prijatelje na svim važnim položajima, ljude koji mi duguju usluge i kojima ću pre ili kasnije opet zatrebat. Možemo...

- Zar ti nisam već rekla da moj verenik radi u Skotland Jardu.

Opet ista priča? Ako je tako, zašto se nije pojavio kad je svima nama bila potrebna njegova pomoć, kad je i Atenu i Viorela mogla da rastrgne gomila?

Pitanja su navirala jedno za drugim: da ne želi možda ponovo da me iskušava? Šta li se zbivalo u glavi te žene? Je li izgubila ravnotežu? Bila je toliko neodlučna da je čas želela da bude uz mene, a već sledećeg trenutka mi ponovo nabijala na nos tog čoveka koji nije ni postojao.

- Sad ponovo uključim diktafon.

Osećao sam se užasno: počeo sam da mislim da me je oduvek iskorišćavala. Voleo bih da sam u tom trenutku mogao da joj kažem: "Odlazi, nestani iz mog života! Od kako sam te upoznao sve se pretvorilo u pakao, a ja živim samo u nadi da ćeš jednog dana

doći ovamo, da ćeš me zagrliti, poljubiti i zamoliti da ostanem pored tebe. Ali to se nikad nije desilo."

- Nešto nije u redu?

Ona je savršeno dobro znala šta nije u redu. Bolje rečeno, bilo je nemoguće da ne zna šta osećam jer sve to vreme ništa drugo nisam ni radio osim što sam pokazivao svoja osećanja, iako sam o njima govorio samo jedan jedini put. Ali sam zato otkazivao sve obaveze samo da bih bio sa njom, pravio joj društvo kad god je to od mene tražila, pokušavao da izgradim neku vrstu saučesničkog odnosa sa njenim sinom, verujući da bi jednog dana mogao da mu postanem otac. Nikad nisam tražio od nje da odustane od onog što radi, prihvatao sam njen život, njene odluke, patio u tišini zbog njenog bola, radovao se njenim pobedama, ponosio se zbog njene odlučnosti.

- Zašto si isključio diktafon?

Tog trenutka sam se osećao kao između neba i pakla, između ponosa i poniženja, između hladnog rasuđivanja i rušilačke emocije. Na kraju sam uspeo da se obuzdam prikupivši svu svoju snagu.

Pritisnuo sam dugme.

- Da nastavimo.

- Rekla sam da mi je život ugrožen. Primam anonimne pozive: vređaju me, govore da predstavljam opasnost za svet, da želim da vratim Sotonino carstvo na zemlju i da oni to ne mogu da dozvole.

- Jesi li se obratila policiji?

Namerno sam izbegao da pomenem njenog verenika, pokazujući na taj način da nikada nisam verovao u tu priču.

- Jesam. Simali su telefonske pozive: svi su bili iz javnih govnica, ali rekli su mi da se ne brinem, da je moja kuća pod prisмотрom. Uspeli su da uhvate jednu od tih osoba, nekog neuračunljivog tipa koji smatra da je reinkarnacija nekog apostola i da se ovog puta treba boriti da Hristos ne bude ponovo razapet. Smetili su ga u psihijatrijsku kliniku; policija mi je objasnila da se i ranije lečio, pošto je i drugima pretio iz istih razloga.

- Kad se potruđi, naša policija je najbolja na svetu. Zaista nema razloga za brigu.

- Ne bojim se smrti; da se moj život i danas završi, ponela bih sa sobom trenutke koje je malo ko u mojim godinama imao prilike da proživi. Plašim se samo jedne stvari, i zbog toga sam te zamolila da danas snimiš naš razgovor. Plašim se da... Da ne počinim ubistvo.

- Ubistvo?

- Ti znaš da su pred sudom pokrenuti neki postupci kojima hoće da mi oduzmu starateljstvo nad sinom. Obratila sam se nekim prijateljima, ali oni ne mogu ništa da učine. Možemo samo da čekamo presudu. Po njihovom mišljenju, ako naiđu na odgovarajućeg sudiju, ti fanatici će postići ono što žele. Zato sam kupila pištolj.

Znam šta znači odvojiti dete od majke jer sam i sama to osetila na svojoj koži. Zato ću čim mi se prvi sudski izvršitelj približi pucati i nastaviću da pucam dok ne istrošim sve metke. Ako me pre toga ne uhvate, nastaviću da se borim kuhinjskim noževima. Ako mi oduzmu i noževe, upotrebiću svoje nokte i zube. Ali niko neće uspeti da mi oduzme Viorela, osim preko mene mrtve. Je li snimaš?

- Snimam. Ali postoje načini...

- Ne postoje. Moj otac prati proces i kaže da u okviru zakona o porodici malo šta može da se učini.

A sad isključi diktafon.

- Je li to tvoje zaveštanje?

Nije odgovorila. Pošto ja nisam ništa preduzimao, ona je preuzela inicijativu. Prišla je stereo uređaju i stavila onu čuvenu muziku iz ruskih stepa koju sam ja već znao skoro napamet. Zaplesala je kao što je činila i na ritualima, u potpunom neskladu sa ritmom i ja sam znao šta time želi da postigne. Njen magnetofon je i dalje bio uključen kao nemi svedok svega što se tu dešavalo. Dok je svetlost sunčanog popodneva ulazila kroz okna, Atena se predala potrazi za jednom drugom svetlošću koja postoji od kako je sveta i veka.

Iskra Velike Majke prestala je da pleše, prekinula muziku, obuhvatila glavu rukama i ostala tako nepomična izvesno vreme. Onda je podigla oči i pogledala me.

- Ti znaš ko je ovde, zar ne?

- Znam. Atena i njena božanska strana, Aja Sofija.

- Već sam se navikla da ovo radim. Ne mislim da je neophodno ali to je način koji sam otkrila da bih je prizvala i sad mi je to postalo životna navika. Ti znaš sa kim razgovaraš: sa Atenom. Aja Sofija samja.

- Znam. Kad sam drugi put plesao u tvojoj kući i ja sam otkrio jednog duha koji me je vodio: Filemona. Ali ne razgovaram mnogo sa njim, ne slušam ono što mi govori. Samo mi se čini da se, kad je prisutan, naše duše napokon sreću.

- Baš tako. A Filemon i Aja Sofija će danas govoriti o ljubavi.

- I ja bi trebalo da igram.

- Ne treba. Filemon će me shvatiti jer vidim da je dirnut mojim plesom. Covek koji stoji ispred mene pati zbog nečega što smatra da nikad nije dostigao: moju ljubav.

Ali čovek koji je izvan tebe shvata da su bol, teskoba, osećanje napuštenosti, izlišni i detinjasti: ja te volim. Ali ne na način na koji ljudski deo tebe to želi već onako kako božanska iskra smatra da treba. Stanujemo pod istom šatrom koju je ona postavila na našem putu. To je mesto koje nam omogućava da shvatimo da nismo robovi već gospodari svojih osećanja. Tu nas služe i mi služimo, otvaramo vrata svojih soba i grlimo se. Možda se i ljubimo - jer sve snažno što nam se dešava na zemlji, ima svoj pandan na nevidljivom planu. A ti znaš da te ne provociram niti se igram sa tvojim osećanjima kad to kažem.

- Pa šta je onda ljubav?

- Duša, krv i telo Velike Majke. Ja te volim istom onom snagom s kojom se vole prognane duše kada se nađu usred pustinje. Nikada među nama neće biti fizičkog odnosa, ali nijedna strast nije beskorisna, nijedna ljubav ne može da se izgubi. Ako je Majka to probudila u tvom srcu, probudila je i u mom, iako si ti to možda

bolje prihvatio. Nemoguće je da energija ljubavi iščezne - ona je moćnija od svega i ispoljava se na bezbroj načina.

- Nisam dovoljno jak za to. Ta apstraktna vizija me čini potištenim i usamljenijim nego ikad.

- Nisam ni ja. I meni je neko potreban. Ali jednog dana, naše oči će se otvoriti, različite forme ljubavi će moći da se ispolje, a samoća će nestati sa lica Zemlje.

Mislim da taj dan nije daleko; mnogi od nas se vraćaju s jednog dugog putovanja, na kome smo bili prinuđeni da tražimo stvari koje nas ne zanimaju. Sada shvatamo da su bile pogrešne. Ali taj povratak ne može da se desi bez bola - jer smo proveli isuviše vremena negde daleko i sad nam se čini da smo stranci u svojoj rođenoj zemlji.

Trebaće nam još vremena da pronađemo prijatelje koji su takođe otišli, mesta gde se nalaze naši koreni i naša blaga. Ali to će se na kraju ipak desiti.

Ne znam zašto, ali te reči su me dirnule i dale mi snagu da nastavim dalje.

- Hoću da nastavim da govorim o ljubavi.

- Pa o tome već i govorimo. To je bio krajnji cilj svih mojih traganja u životu: pustiti da se ljubav ispolji u meni bez prepreka, da ispuni moje beline, da me pokrene da plešem, da se smejem, da dam smisao svom životu, da štitim svoje dete, da stupim u dodir sa nebesima, s muškarcima i ženama, sa svima koji se pojave na mom putu.

U prvo vreme pokušavala sam da kontrolišem svoja osećanja govoreći sebi "ovo zaslužuje moju pažnju ili ovo ne zaslužuje" i slične stvari. Sve dok nisam shvatila svoju sudbinu, kad sam uvidela da mogu da izgubim ono što mi je najdragocenije u životu.

- Svog sina?

- Baš tako. Najpotpuniji izraz ljubavi. To se desilo u trenutku kad se pojavila mogućnost da ga odvoje od mene. Tada sam se suočila sama sa sobom shvativši da posle toga ne bih više imala šta da dobijem niti šta da izgubim. Pre toga sam satima gorko plakala.

Tek pošto sam iskusila najdublju patnju, onaj deo mene koji zovem Aja Sofija rekao mi je: "Kakve su to gluposti? Ljubav uvek istrajava. Atvoj sin će u svakom slučaju otići pre ili kasnije."

Počela sam da shvatam.

Ljubav nije ni navika ni obaveza ni dužnost. Nije ono čemu nas uče romantičari. Ljubav jednostavno jeste. I to je testament Atenin, ili Šerinin, ili Aja Sofijin: ljubav jeste. Bez definicija. Voli i ne postavlja suviše pitanja. Jednostavno voli.

-Tojeteško.

- Je l' snimaš?

- Zamolila si me da isključim diktafon.

- E pa sad ga ponovo uključi.

Uradio sam to. Atena je nastavila.

- I meni je teško. I zato se od danas više neću vraćati kući. Sakriću se; policija će me zaštititi od ludaka ali me neće zaštititi od ljudske Pravde. Ja sam imala jednu misiju koju sam morala da ispunim a to me je odvelo tako daleko da sam rizikovala čak i stvaranje nad Viorelom. Pa ipak, ne kajem se. Ispunila sam svoju sudbinu.

- Ako ja je bila tvoja misija?

- Ti to odlično znaš jer si joj prisustvovao od početka: pripremiti put Velike Majke. Nastaviti jednu tradiciju koja je vekovima potiskivana ali koja danas ponovo počinje da vaskrsava.

-Možda...

Ućutao sam. Ali ona ništa nije rekla, čekala je da ja završim.

- ... možda je i suviše rano. Ljudi još nisu spremni za to.

Atena se nasmejala.

- Naravno da jesu. I otud sukobi, nasilje, mračnjaštvo. Jer sile mraka su na izdisaju i ovo su njihovi poslednji trzaji. Deluju snažnije, kao životinje pred smrt. Ali uskoro neće više moći da se podignu sa zemlje, potpuno će onemoćati. Posejala sam seme u mnoga srca i svako od njih će ispoljiti tu obnovu na svoj način. Ali jedno od njih će ispuniti sve što tradicija nalaže: Andrea.

-Andrea?!

Ona koja ju je prezirala, krivila za krah naše veze, koja je govorila na sva usta da je Atena oličenje egoizma, sujete, i da će na kraju uništiti jedno delo koje je s teškom mukom stvoreno. Atena je ustala i uzela tašnu - a Aja Sofija je i dalje bila u njoj.

- Videla sam njenu auru: izlečila se od jedne nepotrebne patnje.

- Ti znaš da se ne dopadaš Andrei.

- Naravno da znam. Zar nismo malopre skoro pola sata pričali o ljubavi? Ali dopadanje sa tim nema nikakve veze.

Andrea je potpuno sposobna da dovede misiju do kraja. Ima više iskustva i harizme nego ja. Učila je na mojim greškama; zna da mora mudro da postupa jer ranjena zver na izdisaju može da prouzrokuje još mnoge nedaće. Andrea može da me mrzi kao osobu i možda je baš zbog toga uspela tako brzo da razvije svoje sposobnosti - da bi mi dokazala da je bolja od mene. Kad mržnja podstakne jednu osobu da se usavršava, ona se preobražava u jedan od mnogih oblika ljubavi.

Uzela je svoj diktafon, stavila ga u tašnu i otišla.

Krajem te nedelje sud se izjasnio: saslušano je nekoliko svedoka i Serina Kalil, poznata kao Atena, zadržala je pravo na staranje o svom sinu.

Osim toga, direktor škole koju je dečak pohađao, bio je zvanično upozoren da će svaka vrsta diskriminacije prema detetu biti zakonski sankcionisana.

Znao sam da ne vredi da zovem na kuću u kojoj je živela; ostavila je ključeve Andrei, ponela svoj kasetofon i malo stvari, rekavši da ne namerava uskoro da se vraća.

Očekivao sam da će me pozvati da bismo zajedno proslavili pobedu. Sa svakim danom koji je prolazio, moja ljubav prema Ateni prestajala je da bude izvor patnje i pretvarala se u jezero radosti i spokojstva. Više se nisam osećao tako usamljenim jer u nekom mestu u prostoru, naše duše - duše svih prognanika koji se vraćaju, s radošću su proslavljale ponovni susret.

Prošla je prva nedelja i ja sam pomislio da hoće da se oporavi

od napora kroz koje je prolazila u poslednje vreme. Posle mesec dana pomislio sam da se vratila u Dubai i nastavila svoj stari posao; telefonirao sam tamo ali su mi rekli da ništa ne znaju o njoj. Zamolili su me da joj, ako saznam gde je, prenesem poruku: mnogo im nedostaje i njihova vrata su za nju uvek otvorena.

Odlučio sam da napišem seriju članaka o buđenju Majke koja je neke čitaoce podstakla da upute oštra pisma redakciji, optužujući me za "širenje paganizma". Ali u svakom slučaju, ti tekstovi su imali velikog uspeha kod publike.

Dva meseca kasnije, jednog dana dok sam se spremao da izađem na ručak, pozvao me je jedan kolega iz redakcije: pronađeno je telo Serine Kalil, veštice iz Portobela.

Bila je svirepo ubijena u Hempstedu.

Sada kad sam završio prekucavanje svih snimljenih izjava, predaću ih njoj. U ovom trenutku, ona se sigurno šeta po Nacionalnom parku Snoudonian, kao što obično čini svakog popodneva. Danas joj je rođendan - ili tačnije, datum koji su njeni roditelji izabrali da slave kad su je usvojili - i zato nameravam da joj baš na taj dan uručim ovaj rukopis.

Viorel, koji će doći s babom i dedom na proslavu, takođe je spremio jedno iznenađenje; snimio je svoju prvu kompoziciju u studiju naših zajedničkih prijatelja i izvešće je za vreme večere.

Znam da će me upitati «zašto si to uradio?»

A ja ću joj odgovoriti:» zato što sam osećao potrebu da te shvatim». Svih ovih godina koje smo proveli zajedno, naslušao sam se svakojakih priča o njoj, ali sam smatrao da su sve to puke izmišljotine. Tek sada znam da su te «priče i bajke» bile istina.

Kad god sam želeo da idem sa njom, bilo na skupove poneđeljom, bilo u Rumuniju, ili na najobičnije sastanke s prijateljima, uvek me je odvrćala. Htela je da bude slobodna - ljudima je uvek pomalo neprijatno u društvu jednog policajca - govorila je. Pred nekim kao što sam ja, čak i nedužni se osećaju krivim.

Dva puta sam bio u stovarištu u Portobelu, a da ona to nije znala. Takođe bez njenog znanja, poslao sam nekoliko agenata da je štite na ulasku i na izlasku - i samo je jedna osoba, za koju se postavilo da je pristalica neke sekte, uhvaćena sa nožem. Covek je priznao da je dobio naređenje od «duhova» da uzme malo krvi od Veštice iz Portobela, u čijem se liku ukazivala Velika Majka: ta krv im je bila potrebna za neki žrtveni obred. Nije nameravao da je ubije, već samo da skupi malo njene krvi u jednu maramicu. Istra-ga je pokazala da se zaista nije radilo o pokušaju ubistva; pa ipak, osumnjičeni je izveden pred sud i osuđen na šest meseci zatvora.

Ideja da se pred svetom inscenira njeno «ubistvo», nije bila

moja- Atena je želela da nestane ipitala me je da li to moguće izvesti. Objasnio sam da, u slučaju da joj je sud oduzeo starateljstvo nad Viorelom, ne bih mogao ništa da učinim. Ali, pošto je zakon presudio u njenu korist, ništa nam ne stoji na putu da sprovedemo njen plan.

Atena je bila poptuno svesna da je, od trenutka kad su okupljanja u stovarištu stekla publicitet, njena misija zauvek skrenula na pogrešan put. Ništa ne bi vredelo da se pojavila pred gomilom i objasnila da ona nije nikakva kraljica, veštica ili ovaploćenje božanstva - jer narod sam bira sebi vođe i pripisuje moć kome on hoće. A to bi bilo u potpunoj suprotnosti sa idejama koje je propovedala, kao što su sloboda izbora, posvećenje hleba, buđenje individualnih sposobnosti, bez pomoći vođa ipastira.

Ni njen nestanak takođe ne bi bio od koristi: Ijudi bi taj čin shvatili kao povlačenje u pustinju, vaznesenje u nebo, putovanje na tajni susret s učiteljima koji žive na Himalajima, ili neku sličnu misteriju, i nastavili bi da iščekuju njen povratak. Oko nje bi se ispredale legende, a verovatno bi se stvorio i kult njene ličnosti. To je već počelo da se dešava kad su prestali skupovi u Portobelu; moji obaveštajci su primetili da je, suprotno svim očekivanjima, njen kult počeo da raste na zapanjujući način: formirale su se nove, slične grupe, pojavili su se samozvani «naslednici» Aja Sofije, a jedna njena fotografija iz novina, s detetom u naručju, umnožavala se i prodavala tajno, predstavljajući je kao žrtvu, kao mučenicu netolerancije. Pojedini okultisti su počeli da govore čak i o «Ateninom redu», preko koga je - z.a izvesnu sumu novca - moguće stupiti u kontakt sa njegovom osnivačicom.

Dakle, preostajala joj je jedino «smrt». Ali ona je morala da se desi pod potpuno običnim okolnostima, kao smrt bilo koje osobe koja strada od ruku nekog ubice u velikim gradovima. To je podrazumevalo niz mera predostrožnosti:

a) zločin ne sme da se dovede u vezu sa ubistvom iz verskih pobuda, jer bi se time samo pogoršala situacija koju mi upravo i želimo da izbegnemo;

b) žrtva treba da bude pronađena u takvom stanju da ju je nemoguće prepoznati;

c) ubica ne sme biti uhvaćen;

d) treba naći odgovarajući leš.

U gradu kao što je London, svakodnevno se nailazi na ubijene ljude, unakažene, spaljene, ali mi obično uspevamo da uхватimo poćinioca. Zato smo morali da čekamo skoro dva meseca, dok se nije desio onaj zloćin u Hempstedu. I u tom slućaju, pronašli smo ubicu, ali i onje već bio mrtav - otputovao je u Portugaliju i tamo izvršio samoubistvo. Pravda je bila zadovoljena, a menije sad bila potrebna još samo saradnja nekolicine najblićih saradnika. Ruka ruku mije, a oni su i od mene ponekad traćili izvesne usluge - da pokaćem samo malo fleksibilnosti. Pod uslovom da se ne krši nijedan vaćan zakon, uvek je moguć slobodniji pristup u tumaćenju ćinjenica.

Tako je i bilo. Ćim je leš pronaćen, dobio sam zadućenje da vodim slućaj, zajedno sa jednim dugogodišnjim kolegom. Gotovo istovremeno, dobili smo obavešćenje da je portugalska policija otkrila telo jednog samoubice u Gimaraiću, zajedno sa pismom u kome priznaje jedan zloćin koji se, sudeći po navedenim detaljima, poklapao sa našim slućajem. Samoubica je u pismu ćak naveo i uputstva za raspodelu njegove imovine dobrotvornim ustanovama. Po svemu sudeći, bio je to tipićan zloćin iz strasti. Uostalom, ljubav se ćesto tako završava.

U pismu koje je ostavio, pokojnik je naveo da je upoznao jednu ženu u nekoj od bivših republika Sovjetskog Saveza; zajedno su došli na Zapad, a on je ćinio sve od sebe joj pomogne; ćak je bio spreman i da se oćeni njome da bi ona time stekla pravo na englesko drćavljanstvo. Mećutim, u mećuvremenu, otkriva jedno njeno pismo upućeno izvesnom Nemcu kojije poziva da provede nekoliko dana u njegovom zamku.

Zena je pisala da jedva ćeka da ode i zamolila ga da joj pošalje avionsku kartu, da bi mogli što pre da se vide. Upoznali su se u nekom Indonskom kafeu i razmenili svega dva pisma. Ništa više.

Slika je bila savršena.

Moj prijatelj se malo kolebao - niko ne voli da ima nerešen slučaj u svom dosijeu - ali kad sam mu rekao da ću ja preuzeti odgovornost, pristao je.

Otišao sam kod Atene, koja se već bila povukla u jednu otmenu kuću u Oksfordu. Uzeo sam joj malo krvi u jedan špric, odsekao dva-tri pramena kose i nagoreo ih. Onda sam se vratio na mesto zločina, i rasporedio «dokaze». Pošto sam znao da je nemoguće izvršiti DNK analizu, jer niko nije znao ko su joj pravi roditelji, nisam više imao šta da radim, osim da se nadam da vest neće naići na neki veći odjek u štampi.

Nekoliko novinara mi se ipak obratilo. Ispričao sam im priču o ubici kojije sam sebi presudio, navodeći samo zemlju u kojoj je njegov leš pronađen, ali ne pominjući grad. Rekao sam da nije otkriven motiv zločina, ali da je potpuno isključena mogućnost osvete ili ubistva iz verskih pobuda. Po mom mišljenju (a i policajci imaju pravo na grešku), u pitanju je slučaj silovanja, koji se pretvorio u ubistvo - zrtva je prepoznala svog napadača, i zato je bila ubijena i unakažena.

Sto se pak onog Nemca tiče, ako nastavi da piše, njegova pisma će mu se vratiti sa naznakom »primalac se više ne nalazi na naznačenoj adresi«. Atenina fotografija se samo jedanput pojavila u novinama, i to još povodom prvih nereda u Portobelu, tako da su šanse da je neko prepozna bile minimalne. Osim mene, samo još tri osobe znaju istinu: njeni roditelji i njen sin. Svi smo se mi pojavili na njenoj «sahrani», a na grobu stoji ploča sa njenim imenom.

Dečak ide u školu i odličan je đak, a svaki vikend provodi sa majkom.

Naravno, jednoga dana Ateni može i da dojadi taj život u izolaciji, pa da reši da se vrati u London. Ali, čak i ako se to desi, ljudsko pamćenje je kratko i izuzev njenih najbližih prijatelja, niko je se više neće sećati.

Ali u ovom trenutku, Andrea je postala pokretački duh cele

priče i - istini za volju - ima mnogo više sposobnosti od Atene da nastavi istu misiju. Pored neophodnog talenta, bila je i glumica, i znala je kako treba da se ophodi sa publikom.

Cuo sam da je znatno proširila svoju delatnost, ne privlačeći suvišnu pažnju. Saznao sam to od ljudi koji zauzimaju ključne pozicije u našem društvu i koji održavaju kontakt sa njom. Oni takođe smatraju da će, kad to bude neophodno, kad postignu dovoljnu kritičnu masu, na kraju uspeti da iskorene hipokriziju nebrojenih velečasnih «Ijanova Bakova», koji nam zagorčavaju život.

A to je ono što i Atena želi: ne svoju ličnu promociju, kao što su mnogi mislili (uključujući i Andreu), već da se misija ispuni.

Na početku mojih istraživanja iz kojih je nastao ovaj rukopis, mislio sam da čeprkam po njenom životu s namerom da obelodanim njenu hrabrost i njen značaj. Ali, što su razgovori dalje odmiicali, počeo sam da otkrivam i u sebi jednu skrivenu stranu - iako nisam sklon da verujem u takve stvari. I došao sam do zaključka da je glavni razlog čitavog mog truda bio da pronađem odgovor na jedno jedino pitanje, koje nikad nisam uspeo sebi da objasnim: zašto me je Atena volela, ako smo već toliko različiti, ako ne delimo isti pogled na svet?

Sećam se kad sam je prvi put poljubio, u nekom bifeu pored stanice Viktorija. Ona je tada radila u jednoj banci, a ja sam već bio detektiv Skotland Jarde. Posle nekoliko izlazaka, narednih dana, pozvala me je na ples u stan vlasnika njenog stana, ali ja sam odbio poziv - ne uklapa se u moj stil.

Medutim, umesto da se naljuti, rekla je da poštuje moju odluku. Citajući ponovo svedočanstva njenih prijatelja, osećam se zaista ponosnim zbog toga: Atena izgleda nije poštovala odluke nijedne druge osobe.

Posle nekoliko meseci, pred njen put u Dubai, rekao sam joj da je volim. Odgovorila mi je da i ona oseća isto prema meni, iako je napomenula da moramo da se naviknemo na duge periode razdvojenosti. Iako ćemo raditi u različitim zemljama, prava ljubav može da pobedi svaku razdaljinu.

PAULOKOELJO

Tada sam se, jedini put, usudio da je pitam zašto me voli.

Odgovorila je: «ne znam, a iskreno govoreći, i ne zanima me da znam».

Sada, kad završavam ove stranice, čini mi se da sam pronašao odgovor u njenom razgovoru s onim novinare.

Ljubav jeste.

25.02.2006, u 19:47:00

Konačna verzija, završena na dan svetog Espedita, 2006.